IJA # 453

ספר עין יעקב חלק א

Sefer ‘En Ya`aḳov Ḥeleḳ Alef

Ibn Ḥabib, Jacob ben Solomon

Vilna, 5696 (1935 or 1936)

19<

٢ ٥٥ م ١٩١٩ ابتداء قراءة عين يعقوب

ופתחו שערך תמיד
יומם ולילה לא יסגרו

ספר

עין יעקב

עם

כל המפרשים הנקובים בשער השני

חלק א

ווילנא

בדפוס והוצאת ר. אם.

תרצ"ו

ספר

עין יעקב

מאסף

לכל האגדות והמדרשים המפוזרים בש"ס תלמוד בבלי, ואגדות מתלמוד ירושלמי
עם פירוש רש"י, ותוספות, וחדושי הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א, והר"ן, וחדושי
הכותב (מאת הרב המאסף), כל אלה יחנו על האגדות מש"ס בבלי. ועל אגדות ירושלמי באור הרב הכותב.

את כל אלה אסף והיבר יחד, איש צדיק תמים הגאון החכם הכולל
מרנא יעקב בר שלמה ן חביב זצ"ל
ועליהם נוספו

א) חדושי אגדות להרב הגאון האמתי נר ישראל מרנא שמואל אליעזר ב"ר יהודה הלוי אידלש ז"ל (מהרש"א). ב) מאור עינים [הריא"ף], חדושי הרב המסמך הגאון מהר"ר אשיהו ב"ר יוסף פינטו ז"ל.
ג) בית יהודה כולל הוספות אגדות שהשמיטן הרב המחבר ז"ל, אספן והוסיפן הרב הכולל מהר"ר יהודה אריה די מודינא
ז"ל רב בווינציא, ועל כל מאמר מהאגדות שנוסף נלוו חדושי הרב ז"ל, ויזכיר אותם בשם אמר הבונה. ד) חדושים
מהגאון הגדול כו' מהר"ר יונה תאומים ז"ל (בשהמ"ס קיקיון דיונה). ה) קהלת שלמה, חדושים מאת הדיין המצויין
הרב שלמה יקותיאל זלמן ז"ל דין דק"ק גלונא רבתי. ו) באור מלות חסורות שבאגדות ירושלמי מס' הערוך.

ועוד נוסף בו הספר הנפלא
עין יעקב מאת הרב הגאון הגדול המובהק כו' מוהר"ר יעקב רוישר ז"ל (בעהמ"ס חק יעקב ושו"ת שבות יעקב וכו')
עם כל שאר ההוספות וכל המעלות בקודש שבכל ספרי עין יעקב שיצאו לאור עד כה, דבר לא נעדר:

ועל כל אלה הוספנו בו עתה
ארבע עשרה הוספות נכבדות, חדשות ומועילות
רובן לא שופתן עוד עין הדפוס, הלא הבה הפירושים
עץ יוסף, ענף יוסף, יד יוסף
ועוד עשרתי עשרה הוספות המפורשות מעל"ד.

ווילנא

Sp. Akc. Wydawniczo-Druk. „ROM“ Wilno.
1936
MADE IN POLAND
PUBLISHED BY „ROM“. A/S. WILNO.

ואלה הן ארבע עשרה התוספות החדשות

שנוספו עתה בספר עין יעקב הזה:

א) **תוספות אגדות** עם **פרש"י ותוספות**, האגדות הרבות שנשמטו מעין יעקב (ולא נוספו בו גם ע"פ ס' בית יהודה) ונמצאים עתידים חדושים ובאורים בספר **חדושי אגדות, בהריא"ף, ועיון יעקב**, יען שתוכרו בתחלה על הש"ס, ויהי כי נלוו אח"כ על הע"י הצינו המדפיסים בתוכם ציונים על החדושים שבהם להמאמרים הנשמטים מע"י, והציבו עליהם ציון תבנית יד או ככב או מלת "בגמרא" להראות שמקום המאמר נפקך פה והנהו בגמרא, הנה עתה התוספנו ואספנו את **כל המאמרים ההם** אל הע"י ועליהם **פרש"י ותוספות**. וכל אלה הקפנו בחצאי רבוע [ ].

ב) (כ"י) **עין יוסף** (או **הליכות חנוך**) כולל באור מפפיק להאגדות, ע"ד הפשט הנכון. מלקט מראשי מפרשי האגדות ומפרשי הש"ס הראשונים והאחרונים ומפרשי המדרשים, ומהדרבה ספרי דרוש ושארי ספרים. כל אלה תוברו יחד ע"י הג"מ מוהר"ר **חנוך זונדל** בהיה"ר יוכ"ם ז"ל (בעה"ס פי' עין יוסף וייקר יוסף על המדרש רבה ותנחומא וכו').

ג) (כ"י) **ענף יוסף** (או **פורת יוסף**) יחדיב הבאור למאמרים העמוקים והחתומים, ע"פ הצעות והקדמות חקרי לב ודרושים קצרים, ע"פ מבחרי המפרשים וספרי הדרוש.

ד) (כ"י) **יד יוסף** מראה מקומות המאמרים בש"ס בבלי וירושלמי ומדרשים וילקוט, פסיקתא רבתי ומכילתא ופדר"א ובזהר ותקוני זהר.

ה) (כ"י) **חדושי גאונים** נלקטו ונאספו מן **שנים ושבעים ספרים** מספרי גאוני ישראל (תקבו לפטה בשם ע"פ א"ב).

ו) (כ"י) **גאון יעקב** (לא נודע שם מחברו) העלה רב פנינים ומרגליות טובות ממצולות ספרי חכמי ישראל וממחברי פירושיהם לאגדות הש"ס, ויענדם עטרת גאון תפארת לספר הזה.

ז) (כ"י) **אוצר בלום** כולל מראה מקומות, חלופי גרסאות, הערות ותקונים בע"י ובמפרשיו, מאת הגאון המובהק מהר"ר **ישעיה** (פיק) **ברלין** זצ"ל.

ח) (כ"י) **אהבת איתן** באורים וחדושים מאת הגאון הגדול כו' מוהר"ר **אברהם** ז"ל ממינסק (בעה"ס משכיל לאיתן וכו').

ט) (כ"י) **נמוקי הגריב"** מהרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר **יהודה בברך** ז"ל אבד"ק סיני (בעה"ס נשוק הגריב על ש"ס וכו').

י) **מאמר** על דרשת חז"ל בכלל, מאת רבינו **אברהם** בן **הרמב"ם** ז"ל.

יא) **כללי הדרושים והאגדות** מאת רבינו **ישעיה הלוי הורוויץ** ז"ל בעל **השל"ה** הק'.

יב) **מאמר** על האגדות מהגאון החסיד כו' מוהר"ר **משה חיים לוצאטו** ז"ל (בעה"ס מסלת ישרים וכו').

יג) **מבוא האגדות** מאת הרב הגאון החכם כו' מוהר"ר **צבי הירש חיות** ז"ל (בעה"ס מבוא התלמוד וכו').

יד) (כ"י) **המתורגמן** יתרגם ללשון יהודית-אשכנזית את חמלות הדמירות שבאגדה.

פירש"י הדפסנו **בשלמות** וכן השבנו למקומותיהן גם את **ההשמטות** שנשמטו בהרבה ע"י מהדושי **הרב הכותב** ז"ל, והדפסנום בשלמותם בפי שנדפסו בחיי הרב ז"ל גם את הספר **חדושי אגדות** הדפסנו **בשלמות** כפי שנדפס בחיי המחבר ז"ל, וכן השבנו למקומותיהן גם את ההשמטות שנשמטו **מהדושי הריא"ף** ז"ל והדפסנום בשלמותם לכל חלקי הע"י. ויתר המעלות בקדש שנוסף בע"י הות הנן נזכרות בהקדמתנו לספר הזה.

---

*) ואלה הם **השנים ושבעים ספרים** שנלקטו מהם **חדושי גאונים** הנ"ל:

א) אלשיך, אברבנאל, אמונת חכמים, ארח משור, אהל יעקב, אמת ליעקב, אי הים, באר הגולה (למוהר"ל מפראג), בינה לעתים, באר הטובות, ג) גבורות ה', גבורות ארי. ד) דרשות הר"ן, דרש משה (להמ"ם משה מיזענץ ז"ל), דברי חכמים ונזרותם, דרך הישר. ה) התורה והמצוה. ו) והב שובה (הרד"ש אלגאזי). ז) הדושי הרמב"ן, חדושי הרשב"א, חדושי הגר"א ז"ל, חדושי ר"ש שאול קאצענעלענבאגן ז"ל מוולנא, חתם סופר, חדושי מהר"ץ חיות, חדושי הג"מ יוסף שאור הלוי נאטאנזאהן ז"ל. טו) טורי אבן. י) יבין שמועה, יתר הבז, יערות דבש. כ) כלי יקר, כלי פז, כבוד הבית. ל) לחם שלמה, לחם סתרים, לקוטי הבר בן חיים, מ) מעשי ה', משאת משה, מהר"ם ש"ק, מראית העין (להריחו"א), מצורת דוד, מדרש שמואל, מלחמת חובה, מיני תרגימא. נ) נצח ישראל (למהר"ל מפראג), נפוצות יהודה, נוה שלום, נצח ישראל (להג"מ ישראל הלוי ז"ל מוואטשטש). ע) עקידה, עקרים, עוללות אפרים, עולת אהרן, ערוך לנר, עמרת צבי, עין איתו, עיני יצחק, (להרשן הסאופר הנ"ם יצחק אהרן שלום"א מ"ם מוזילאקאטיר). פ) פנים מסבירות, פני יהושע, פני יצחק, פרח פיניט. צ) צל"ח. ק) קהלת משה. ר) ראש יוסף. ש) שושה מקובצת, שיורי המחדות. ת) תשובת הרשב"א, תוספות ר' יהודה חסיד, תורת העולה, תפארת ישראל, תורת חיים, האזה לעינים.

זכות הדפסת הפירושים אוצר בלום, **עין יוסף**, ענף יוסף ויד יוכ, הדושי גאונים, נאון יעקב, אהבת איתן, נמוקי הגריב, והמתורגמן על אלה לנו (המדפיסים) לבדנו הוא, ואין רשות לאיש בלעדינו להדפיסם או להו"ל אף לא רצה כהם—בכל אופן ובכל מקום שיהיה.

הקדמת המדפיסים

אמרו המדפיסים: ראינו צורך גדול ותועלת רבה להקדים לספר **עין יעקב** הזה איזה דברים הנוגעים למקרי חיי הרב המחבר ז"ל בכלל, ולספרו **עין יעקב** בפרט, ולקצת טפעולותינו אשר פעלנו לתועלת הספר הזה בתוציאתו ואת ברפוסנו. ונאמר: דרך הכלל הוא **רבינו יעקב בר שלמה ן' חביב** ז"ל מעיר סמורה היא צאמאראא על נהר דויערא במדינת לעאן בעפון ארץ ספרד (שפאניען), אשר הגלה מספרד עם הגולה אשר הגלתה עם הר"י אברבנאל והרי"ץ בעל העקידה וכו' למושב לו את העיר שאלוניקי אשר בארץ תוגרמה. שנה חיבר לעת זקנתו את הספר שיחא פתרי משנה ותלמוד עם כל הפירושים, ער שבא לשאלוניקי אל בית דחכם השלם ונעלה דין **התורה** בן השר הנשיא החסיד דון **אברהם בן באן בנשת** ז"ל ומצא בביתו הלכה ערי משנה ותלמוד כתובים בידי סופרים מובחקים שהיו באוכלי שלחנו ימים רבים ויבחבו כל אלה לו לזכות בהם את הרבים, ואת ספרי הדושי הרשב"א והריטב"א והר"ן וכיוצא בהם מצא אותם בכתובים בבית הנעלה בן באן בנשת) (קרובו של דון יהודה הנ"ל) אשר הוציא גם הוא הוצאות רבות בכתיבה ספרים ובתקונם והנהתם כדי לזכות בהם את הרבים (כ"ח מבואר בהקדמת המחבר), ועל פי הספרים ההם אסף וקבץ את האגדות והמדרשים מכל הש"ס תלמוד בבלי וקצתם גם מתלמוד ירושלמי, ויבחר מהן את כל אלה ומאמרים הראוים לחצוב מהם שנים עשר העמודים אשר בנה את משרת ספרו עליהם (כמבואר בהקדמתו) ויעשרם בפירושי רש"י ותוספות רבותינו הצרפתים ז"ל והדושי הרמב"ן, הריטב"א, והר"ן ושאר גאונים ז"ל. ועליהם הוסיף גם את הדושיו הנפלאים (אשר יזכרם בשם **אמר הבותב**) ואת כל אלה חיבר יחד במחברת הקודש, ובשנה רע"ו העלהו על מכבש הדפוס של **דון יהודה גדליה בשאלוניקי**, והמחבר ז"ל בעצמו יגע ושקד על הגהתו לוקק משיגאות ושבושים, ויהי כהתימו הדפסת שני המדרים הראשונים לקח אותו אלהים, וכל בנו הגאון החכם מרן **לוי ן' חביב** ז"ל (בעה"ס שו"ת מהרל"ח אשר הגלה מספרד יחד עם מר אבין) את מלאכת אבין ז"ל, וישקוד גם הוא על הגהת הספר והעתקתו על מאר. אפס כי לא מצא את הדושי מרן אבין ז"ל לארבעה סדרים האחרונים וע"כ נפקך מקומם כהם. גם קובץ פירושי והדושי הגאונים לארבעת הסדרים הנם אשר קבצם מר אבין ז"ל לא נמצא שלם, וע"כ השתדל מהרל"ח ז"ל להעתיק כל מה שמצא בפירושי יעלי ההדושים הראשונים ז"ל בעיר הזיא (במובאר בהקדמת מהרל"ח ז"ל לע"י). אבל לפי הנראה לא מצאה בכיר ידו לאספם במדה שאספם מר אבין ז"ל להחלקים הראשונים, וע"כ מעטו פירושיהם והדושיהם בארבעת הסדרים האחרונים, וגם אגדות הירושלמי נפקדו בארבעה סדרים האחרונים, ונראה כי לא נמצאו אז את ספרי תלמוד הירושלמי לסדרים ההם. והרב המחבר ז"ל כתב בהתנצלותו בסוף אגדות ירושלמי סדר מועד ז"ל: ועדיין לא ידעתי מה יוסיפו בר' סדרים הבאים מה שאשאשר שמצא בתלמוד ירושלמי וכו' עכ"ל. ונראה שלא היו ש"ם ירושלמי גם לפני מהרל"ח ז"ל ע"כ לא אסף מהם כל מאומה**):

והנה המחבר ז"ל קרא שם ספרו זה **עין יעקב** להלקח הראשון, **בית יעקב** להלקח השני. ויהי בשנת ה' אלפים שי"ג לפ"ק הביאו שלשה מוכרים את דבחם רעה על התלמוד לפני האפיפיור ינ'יאוס השלישי, והעלילו עליו עלילות שוא לאמר כי הוא מלא גדופים ונאצות נגד דתם, וביום העשירי להדש אגוסט בשנה הזיא ניתן דת לשרוף את כל ספרי התלמוד והאגדה (אחרי שכבר נגזרה הגזירה הזיא בשנת ד"א תתקצ"ט ע"י האפיפיור גרעגאר התשיעי, ונשרפו אז ספרי התלמוד לאלפים ולרבבות במורינות צרפת ואיטליא, ונשנות הגזירה את"כ בשנת ה"א ש"כ מאה האפיפיור קלעמענס הרביעי, אבל נחבטלה את"כ בשנת ה"א ר"פ שאז דרשה האפיפיור לעקא העשירי להדפיס את התלמוד) וכראש השנה שי"ר בשרפו ברומי ואת"כ בוויניציאה ובהוב ערי מדינות אישליא לאלפים ולרבבות מספרי התלמוד והאגדה. ובחדש באי שי"ר גזר האפיפיור שבו מי שלא יביא בתוך חדש ימים אל ועד העיר בית (אינקוויזיציא) את כל ספרי התלמוד והאגדה שבידו ונמצא בידו את"כ אחד מכל אלה אז עכ"פ יענש בגופו ובממונו. זבשנת שי"ט נגזרה גזירת שרפת התלמוד גם במדינת פאייאנצ' ע"י. השתדלות שני הסוחרים היהודים שהיתה או בקרקוסוא על סוקדה יותר מעשרת אלפים מספרי התלמוד, הישיבה הגדולה שהיתה או בקרקוסוא להגאון ר' **יוסף אוטיי'נגא** ז"ל (בעה"ס ליח דרדים שב"ד"ן שנדפס ברוי"ן

*) כן מוכיח סדר הסותר בהקדמתו לע"י. סמפת בני שם בעשם בנו, ולפני: סוף דון שבואל בן באן בנשת ז"ל, ממנותר בהקדמת סדרים הסדר הסותר בהקדמתו לע"י. נחמן נתן קרונוול (בעה"ס נתים נתן) נחמן נתן קרונוול (בעה"ס נתים נתן)

**) והמדפיסים דעילו מוכוכני ווויניציאה סדפיסים את סידורנו מוהלכ, כתב בעה"ס נדה בפרק בעת כותים, וז"ל: עד כאן מבכתבו מהלי תלמודו ילמינו מוכח לשלחה מבריס ומיוצדו

די מרינסו שנת ש"ח, ובאלפס היו"ל בעת בדפוסנו) נשבתה. ומאז ספו תמו בניעם כל ספרי התלמוד והאגדה מכל ארצות אשלייא וכן נתמעטו מאד גם בשאר הארצות, כי שנת שכ"ר. אז התנפלו גדולי ישראל שבאשלייא בתחנתם לפני האפיפיור פיאוס הרביעי וגם בהשתדלות נמרצה לפני העוד הגדול שנקהלו לעיניני דתם לעיר טרינעט בשנה שכ"ד, והשיקו רצון לחקל את תומר הנזירה הזיא ולהניר להדפיס את ספרי התלמוד והאגדה אחרי שיעברו תחת שבט הבקורת של הצענזור שברומי, ובתנאי שישתנה שמם של הספרים ההם ושמם הראשון לא יזכר. אבל קודם שהתחילו בהדפסת התלמוד באישליא מת האפיפיור ההוא, ואשר ישבו על כסאו אחריו לא נתנו להדפיס את התלמוד אף על פי בקורת הצענזור ובשנוי השם, וע"כ שבתה הדפסתו עוד ארבע עשרה שנה ער אשר נדפס בבסיליאה (באזעל) במרינת שוויי'ץ כמובא לקמן. אולם את הע"י נתנו אז להדפיסו (בבקורת הצענזור ובשנוי השם) ובבן נדפס אז הע"י בווינציאה בשנת שכ"ט ע"פ בקורת הצענזור ושינו את שמו ויקראו לו **עין ישראל** (לח"ב). בשער הע"י **ישראל** (לח"א) **ובית** "עין ישראל". ובשיער ההלק ב' כתוב ג"כ בזאת: וקרא לו שם חדש אשר פי ה' יקוב בית ישראל". וכן נעשה גם להש"ס תלמוד בבלי שנדפס את"כ בעיר בסיליאה בשנות שי"ח—שמ"א, כי נדפס ע"פ בקורת הצענזור ונלקח על ידו בהיר וישנו ער מאר. ולפי שנאבר גם להזכירו בשמו החמיר אז הצענזור לאסור להדפיס מלת תלמוד אף בפנים הגמרא ובמפרשיה, ולכן בכ"ם שנמצאת בש"ם מלת ת"מוד נדפסה תחתיה בש"ם הוא מלת **גמרא** או **ש"ם**: ואף גם במקום שלא באה מלת "תלמוד" להוראת שם רק להוראת הפעולה החמיר ג"כ לאסור אזכרתה, והדפיסו תחתיה מלת "למוד" (כמו במס' סוכה כ"א ע"ב שיחת ח"ח צריכה ת"מוד נדפס צריכה למוד ובדומה בהרבה מקומות). (ותחיין נזכרנו כל המדפיסים ספרי התלמוד נכלי חף לתחר בתחבולה בגזילתם והדפיסו בגמי וכרס"י ותוספות כ"מ מלת ג"כ"ר ומלת "למוד" תחת מלת **תלמוד** ין שלא ידעו ג"כ נתכוב מעשם הנעשה סהה. מלבד במסכת ע"ז שלא נדפסה לו ב"ילוי"ב בשלי פתוב כה מלת תלמוד בכל מסכת בכל הדפוסים שהדפיס. לולם בעין יעקב לא נשתמש מעולם כל המלות שלעל נפי שהוא לא נתקבר ע"י סלעגוזו סהולק ע"י לחקר מבר לא חס לזה) (ע"י כ"ו בארכיות בספר

דקדוקי סופרים בכרך מגילה במאמרו על הדפסת התלמוד):

וברואש הע"י ד' וויניציאה הנ"ל נדפסו אלה הדברים המזכירים מקרוי חיי הנ"ל, וז"ל:

„לא יקרא עוד שמך **עין יעקב** כי אם **עין ישראל** יהיה שמך. **בית יעקב**

„לכו ונלכה באור המחבר הזה כי מציונו תצא תורה בלי טורח על כל מילי האגדתא בסדר „כמרן בפירושי הריטב"א, ואיהו מוסיף על הרוב נוסף משלו ער כי יצאו הדברים „מסורדים ומבוארים באר היטב. ודבר ה' היקר מאד כעת ידינו אסורים „בכתשתים בבבלי ואין גולה ממנו אזנו לנו זה יצא לנו „ראשונה מכור הברזל, ממנו חזון נפרץ, ממנו יסד, ממנו פנה, „הלא זה אור מצל מאש המה שאסר. **בית ישראל** ברכו את ה' „שדנו לה' כי טוב כי ממנו הכל ומימו נתנו לנו, להת עליכם היום ברכה, בשום „שכל בלב השרים והסרהמים להוציא לאור בפרי פסורי הספר הזה בשנוי „שמו והכל מתוקן. והילה לנו לשלוח יזינו במשיח ה' להוריד ולמחות שם „קדושתו בשתום **העין** אם לא להעלות נרו. **אתת היא על כן אמרנו סימנא מילתא** „היא פשוק מלא, לא **יעקב** יקרא עוד שמך כי אם **ישראל** כתוב בדד „ויוכל להאיר נרו, בטרם יחלו נולד הוא ויוצא פרח, וישכון **עין ישראל** בטח בדד „עם **בית ישראל** חלק שני. ראו ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' לנו, כי לעולם „חסדו עמנו. ואפרוין נמשיא אל איש חיל רב פעלים שר וגדול בישראל מרוכבי אניות „בלב ימים, משוערי הארץ והפרהמים, אשר נדבה אותו רוחו לקרב אל המלאכה מלאכת „הקדש כי לו יד ושם בהדפסת החבור הזה, שמו בישראל כמ"ר **חיים** ן' **סרוק** זכותו „יבריך מלכלין זכות ע"י, ובאי, כי מן השוב יצא שוב. אך טוב **לבית ישראל** אלהים „לברך לכב כמותו, ואנחנו מדפיסים קמנו ונתעורד בעורת צור **ישראל** וגואלו ואמציעות „השר הזה להוסיף שלמות לחבור הזה וכו'" (ומסיימים שם בשבח הדפסתם):

ובהתימת המפרסת לע"י הנ"ל נדפסו אלה הדברים, וז"ל: „אלו לא באנו אלא בשביל „ספר זה התהלל ברב התשבחות בכבודו ובעצמו המנהג עולמנו בחסד וברחמיו „ברחמי השם עלינו על יתך הספלימה הנשארת מהספרים הרבים „הנכבדים דינינו כל ימינו להודות לה' על כל טוב אשר גמלנו וכו' (ויברכו שמה בשבח

נחמן נתן קרונוול (בעה"ס נתים נתן)

נשבעו הדפוסים ויתגללו על ה.החם, ואח"כ יסיבו שם כדברים האלה): "אתה הוא על כן אמרנו כי מאת ה' היתה זאת לשום בלב הפה שאכר ושהתיהו בתקונים ובהגהות שמו וטעמו עמר בו ודיתו לא נמר, לכן נשא משלנו ונאמר:

מִי נָתַן לְמֹ֣שֶׁה יַעֲקֹב — לֹא הַשְּׁבָּ֑ית מִ֖י גְּאֲלֹ֣
כְּמִצְרָ֣יִם כָּמֹ֔נִי — חָזָק שְׁבָעָה(1) — בָּל יְתָאָל
הֲגָה זֶה אוֹד מְצָל כַּיאֲשׁ(2) — כְּמַטְעֵם צֹ֔אן — לוֹף מַגְדִיאָל(3)
צִוָּה קָרָא לוֹ שָׁם הָדָשׁ — כִּי לֹא הָשֹׁב — דָתוֹ יוֹאֵל
עַל כֵּן לֹא־ קָרָא שְׁקֹב — בֵּית יַעֲקֹב כִּי — אִם יִשְׂרָאֵל(4).

1) כמו על בקות מלמנוז כו. 2) מצרפת ספרי סתומות ומגדים. 3) רומז לסתפיקות מכות תוקף דומי מנקלה מגדיאל (מצולה בכל ומונה כרכ"י סוף פ' ויכוח). 4) מוסב על סע"ח מלק ב' מנקלה בית יעקב ויוסב שמו "בית שבתי".

ובזה יצא שכר הע"י הדר בתרבה ספרים בשם עין ישראל ובית ישראל. ובחסדי ה' נתבטלה הגזירה את"כ והספר חזר לשבו הראשון.

והנה ככר נזכר בדברינו לעיל כי המחבר ז"ל לא אסף אל ספרו רק אות האגדות הראויות לדעתו מהן שנים עשר העתודים אשר מהות ספרו נשענת עליהם, והניח יתרם, והנה בא הרב ר' יהודה אריה די מודינא ז"ל ולקט אחריו באמרים לקוטי כתר לקוטי מאמרים רבים מאמרי התגדות שעזבן בעל הע"י, ויאספם יחד עם פרש"י ותוספות כספר, ויקרא את שם הספר בית יהודה. גם עיטר את המאמרים הם בתרוצינו אשר קרא להם בשם חבונה, וספרו גם ראשונה בווינציאה בשנת שצ"ה. ...ח"ק בא הג"ם יצחק מאיר פרנקל הב"ם יונה תאומים ז"ל (בעהמ"ם קיקיון דיונה) וסיפח את הספר בית יהודה עם הבונה הנ"ל על העין יעקב שנדפס באמשטרדם בשנת תמ"ד. גם הוסיף בע"י החוא את הספר חדושי אגדות מהרש"א וחדושי הריא"ף (מאור עינים) לע"י חק ראשון, וחדושי אבן הרב ז"ל בעהמ"ם קיקיון דיונה. כל אלה חוברו יחד על ידו בע"י הנ"ל וקרא לו כתנות אור.

ואחר יצא הג"ם שלמה יקותיאל זלמן כ"ר יעקב ז"ל דין ק"ק גלוגא רבתי, ובנו הר' יחיאל איכל ז"ל עזר על ידו, והוציא לאור את הע"י בד' אמשטרדם בשנת כל זרע יעקב כבדהני (ת"ק) והדפיס בו את כל הענינים שנדפסו בע"י כתנות אור הנ"ל ועוד הוסיף עליהם את החדושי הריא"ף (מאור עינים) לחק השני שנעדרו אותו בבי"ח ביר אחר מיהר מרכני יסיבה הכלית שבעיר ווינציאה ה"ה הדיין היסודהק החכם הכולל מוהר"ר יעקב במוהר"ר עמנואל בליליוס ז"ל והוא מצא אותם בכתבים צובא בגנזי החכם המרומם הר"ר דניאל פינטו ז"ל ין ונכד של הרב המחבר ז"ל. וגם קצת החדושים אשר אסף מהרושי גאוני זמנו והוסיף עליהם גם נוסף מהילות ונקרא להם בשם קהלת שלמה, וגם שם הכולל של הע"י קרא "קהלה שלמה". וכן נדפסו ספרי הע"י עוד בכמה פנים בשנוים ובפרושים שונים בכמה דפוסים, רבו מלספר.

והנה אנחנו אכתבו אל הע"י הזד ...רי התוספות והמעלות אשר מצאנו בכל כספרי ע"י הקודמים, וגם הדפסנו בו על הסף את הספר הנפלא עין יעקב מאת הרב הגאון האמתי כו' מוהר"ר יעקב רישר ז"ל (בעהמ"ם חק יעקב ושו"ת שבות יעקב כו'), ועוד הוספנו בו על כל אלה

ארבע עשרה הוספות נכבדות

שנזכרו בשער הספר. ולמותר להרחיב הדיבור בכאור גודל ערכן ותועלתן הרבה ולספר בשבחן של כל התוספות הנ, כי כאו"א מעלתה ור...לתה גי; ויודעה לכל, והן בעצמן מכריזות עליהן.

כי מי לא יראה אור גדול בהגלות נגלות אור הגנוז של הספר אוצר בלום להגאון המובהק המפורסם מוהר"ר ישעיה (פיק) בן ...ין ז"ל, אשר היה פסון ער כה בכ"ק, ולא נתגלה אורו עד כה. וגא לידנו ע"י הר"ה החכם מוהר"ר אפרים זילבער שליט"א אשר מצא אותו בכתבים על גליון ס' עין יעקב ד' אמשטרדם הק"ר (מגדל בעמוים מהגון) וגם בעלים מיוחדים בראש הספר, ...ובים בעצם כ"ק של הגרי"ב ז"ל ופיו יקבנו אוצר בלום. ואת הס' ע"י התוא מצא בגנזי ספרי מר ותתו האגון מוהר"ם תאומים שליט"א אבד"ק האראדענקא, שיש למורשה מא"ז נאון יעקב מלוכא ז"ל, והוא קנה אותו מיד הע"ט ונסק מאי ז"ל התן הגרי"ב ז"ל, והרא"ו הג"ל העתיק את הספר הנ"ל ויתנהו לנו לזכות נו את הרבים, וזכות הרבים יהי תלוי בו. אכ כי אחר לבוא אלינו אחרי הדפסת ספרי הע"י עד כי קשה למצוא כמעט שני ב"י משני דפוסים שתהיינה בהן נוסחאותיהם וגירסאותיהם שוות זל"ז. וביותר משנות הן ברובן מהגירסאות אשר בגמרא שלפנינו. יש אשר השנוי הוא רק באיזה הכיות השייכות למבנן הלשון לבד, וביותר רבו השנוים בשמא הגברי, ויש שהשנוי הוא אף בעצם תוכן המאמר ועניניו. ולא עוד אלא שאף מאמרים שלמים או מקוטעים נמצאים בע"י אשר אינם כלל לפנינו בגמרא. ולדוגמא בע"י ברכות דף ס"ג (סימן קכ"ט) נמצא מאמר הזה "אמר רב פפא בשם בר קפרא היינו דאמרי אינשי אגבא אפוס מהתרתא דחמונא קרי", ובש"ם שלנו חסר המאמר ההוא כאשר העיר ע"ז הגרי"ב על הגליון. ובספר פחד יצחק חביא זה בערך גבב בשם ש"ם דפוס פורטוגאל, וע"ז ע"ז הגדות מהר"ץ חיות ז"ל. וכן נמצא המאמר הזה בשם הגמרא בספר כד הקמח אות ב' (בסתון). וכן מצינו בגמ' תולין דף קל"ג ע"א "כל השונה להלכיר שאינו הגון כזורק אבן למרקוליס שנאמר כצרור אבן וגו'" ובע"י שם נמצא נוסף ע"י מאמר שלם החסר בגמ' וזה הוא "ואין כבוד אלא תורה שנא' כבוד חכמים ינחלו והתמימים ינחלו טוב שנאמר כצרור אבן וגו'" וכן היתה הגוסחא הזאת גם לפני בעל חובת הלבבות במ"ש בסוף שער עבודת האלהים, כאשר העיר על זה הגאון ר' שלמה איגר ז"ל בגליון מהרש"א (וני' בהגדות הגר"ב) ז"ל. ולפי הנראה חסר בגמ' שלנו מן שנאמר הראשון עד שנאמר השני, ועיד נמצא הרבה כאלה. ולהיפך נמצאים הרבה מאמרים בע"י מקוטעים בגמרא שלנו הם בשלמות בהמאמר המובא לקמן בהמשך דברינו. והנה מקור תולדות השנוים וסבותיהם שונות הנה, יש אשר יצאו ממקור גירסאות הספרדים אשר רבות מהן שונות מגירסאות האשכנזים והצרפתים. ויען שרבה הכותב המחבר ז"ל היה ספרדי כמש"ל ויען תלמודו משרי ספרי התלמוד דשם, ועל ברכיהם נתגדל, לכן שאב את מימי המתוקים ממקורם ויאתו בגירסאותיהם דגריס בהן מינקותיה. וגם אמנם הן מדוייקות יותר מגירסות האשכנזים והצרפתים וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בספרו מלחמות ה' הרבה פעמים בה"ל ואני אסכתי על גירסת ספרד שהיא נכונה יותר", ובסוף ברכות בספרו הנ"ל כתב בזה"ל אבל ספרי ספרד יותר נאמנין אצלינו". ויש שנוים אשר יצאו בשגגה מלפני המדפיסים שלנו לפעמים מהיבה לו"ה הרומה לה, כמו שמצינו בכל הע"י מדפוסים ישנים במסכת תענית דף ד' (כי ה') שמביא מאמר בזה"ל "ואמר רבא האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתחא ליה שנאמר הלא כה דברי כאש וגו', אמר להרבי אבא לרב אשי אתון מתחא ליה אגן מהכא מתנינן לה שנא' ארץ אשר אביניה ברזל אל תקרי אביניה אלא בוניה" והריא"ף ז"ל מתקשה שם מאד ומאריך בבאור המאמר ע"ש, ואילו שם אז עינו על הנוסחא האמתית אשר בגמרא בענין הזה אז לא התקשה בבאורו כי טעות חסרון ו' בתיבת אביניה הוא ברור מאליו, וכן הוא בנוסחא שלנו בגמרא שלפנינו. ואשר רב אשי כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח שנאמר וכפטיש יפוצץ סלע, אמר ליה רבי אבא לרב אשי אתון מהתם מיתנינן לה וכו'. וב"ה בילקוט ירמיה סי' כ"ג רמז ש"י ע"ש, כאשר העיר על זה הגאון ר' ישעיה ברלין ז"ל בספרו מיני הרגימא (פרשת עקב). ודרכה שגגות כאלה נפלו בע"י, ועל ברכיהן נולדו שגוים רבים כו'. ויש אשר המדפיסים חשבו לתקן הגירסאות והנוסחאות ובלבי דעת קלקלו במקום שאמרו לתקן, כי המה בראותם דגירסאות בע"י שאינות הנה מהגירסאות שבגמרא שלנו השבו אותן למוטעות ויאמרו לתקנם, וישנו את הגירסאות הישנות שבע"י לגירסת הש"ם שלנו, בבלי דעת כי הישנות שהוציאו, הן הנה הגירסאות הספרדיות והעקריות אשר בהן בחר המחבר ז"ל. גם יש אשר מבלי משים עירבו שתי גירסאות שונות שהותרות זו את זו ואינן מתאחות לעולם. ועי' מ"ש בס' ד"ם במאמרו על הש"ם בריש מס' ברכות עמוד 78 וז"ל: "ספר עין יעקב כו' בשנת שי"ו הדפיסוהו שנית בווינציאה בדפוס יושעיניאן ושינו את רוב "נוסחאותיו אחר נוסחה הגמרא דפוס בומבירגו ושבשו וקלקלו ע"י "זה בהרבה מקומות ועקשו את הישרה וברוב המקומות הנוסחא "הראשונה היא האמתית כגון בברכות דף ל"ב ע"א משה השית דברים בלבי מעלה "שנאמר ויתפלל בשת אל ה', ובע"י הראשון (שנדפס בשאלוניקי בחיי המחבר ז"ל) "הגי' הנכונה שנא' ואתפלל אל ה' וב"ה באגדות התלמוד ובילקוט דברים רמז תשצ"ז". "ובמגילה י"ד ע"א א"ר אלעזר א"ר חניא לעולם אל תהי קללת הדיוט קלה כו' לימה "שם כל המימרא וב"ה נכון דמימרא דר' יצחק היא בב"ק צ"ב ע"א, ושם לא הביאה "הגמרא אלא משום דר' יצחק הוא בעל המימרא, וכן במגילה ט"ם ע"א מיתני לה הגמ' "שמעה דר' יצחק ולא רמי מורי אלעזר אדר' אלעזר, וב"ה בשני כתבי יחות ובאה"ת.

ווילנא יום ה' ער"ח אד"ש, שנת **ראה דבריך טובים ונכחים** לפ"ק

כ"ר משק בהד"ם שכואל שרגא פיינענזאהן. המדבר בשם המדפיסים

האלמנה והאחים ראם.

"ובב"ב ע"ה ע"ב מאה ושמונים אלף שוקים של מוכרי ציקן קדרה ושם הגי' האמתית "שמונים אלף מוכרי ציקן קדרה וכ"ה בכ"י מינכען ובכ"י המבורג ובאה"ח, וכהנה "רבות מאד שהגירסא הראשונה היא האמתית" ע"כ. ול' אלה וכאלה נתערבו ונתבלבלו הנוסחאות והגירסאות בספרי הע"י ישנות בהרשות וחדשות בישנות ועלו בלולים יחד ער כי לא נודע עור שרשן ומקורן, יחוסן ותולדתן, אם ממני ש"ם ספרדי יצאו או ממני ש"ם אשכנז וצרפת, ובאיזה מהן שבחר המחבר ז"ל.

ויהי בבואנו להוציא לאור את הע"י הזה ונחפוץ לכלול את שלמותו, ולתקנו בכל אשר נובל, ונשים את לבנו לצרף ולזקק ולברור את הנוסחאות והגירסאות הבלולות והמעורבות זו בזו, ולהבדיל בין הישנות להחדשות ולהחזיר עטרת הגי' העתיקות לישנן וליתנן. ובחרנו את הגירסאות הישנות והעתיקות לבדן, והצבנו להן ציונים שני חצי עגול ( ) מזה יסמה, ואת הגירסאות והנוסחאות החדשות בררנו להבדהן מספרי ע"י שונים, וגם הוספנו עליהן את הגירסאות השונות שמצאנו בש"ם בבלי שלנו אשר לא נאספו עוד אל הע"י, ואת כל אלה הקפנו בשני חצאי רבוע [ ] מזה ומזה, למען דעת להבדיל בין תרש לישן, ובין גירסאות ספרדיות לאשכנזיות וצרפתיות, ולא יתבוללו יחד. כן עשינו **בפנים** הע"י וכן עשינו גם **ברש"י ותוספות** בכל הש"ס.

גם שמנו לבנו ועינינו על **מראה מקומות הפסוקים** אשר נשכחו כמעט בכל הע"י, ותקנו את המעות, הגהנו שגיאותיהם, ושתרנום מכל משוח. וכן תקנו את השבושים הרבים שנפלו בכל הע"י **במראה מקומות המאמרים** בגמרא **ובשאר ספרים** וציינו כל דף ודף שבגמרא בדקדוק מבלי שבוש.

גם שמנו לבנו לסדר את **המאמרים ע"פ סדר התלמוד** וכן את **המפרישים** כ"א במקומו הראוי לו, תחת אשר מראש נדפסו בע"י הרבה מאמרים מהש"ם והרבה מדברי המפרשים שלא במקומם.

וראינו להעיר בזה על דבר **לוח המאמרים** (מפתח) אשר נדפס בע"י בראשונה ואח"כ השמיטוהו כל המדפיסים; יען שנתחבר על סדר הדפים בע"פ דפוס שאלוניקי, ואח"כ בשנשתנו הדפים בדפוסים אחרים, לא הועילו עוד ציוני המפתח הזוא. אף גם זאת כי נתחדשו את"כ כמה מפתחות אחרים להע"י בספרים שונים, המסודרים בסדרים שונים המועילים יותר מהראשון.

ואלה הספרים יקירי המציאות

שהיו לנו לעינים להדפסת הספר הזה, ולכל תקונינו והוספותינו ומעלותינו, ה"ה:

שני ספרי עין יעקב דפוס ווינציאה שנת שכ"ו (האחד השאילהו לנו בחסדו הרה"ג החכם השלם כו' מוהר"ר שלמה זלמן חיים האלבערשטאם שליט"א לשובת הספר ולהועילהו, ואח"כ הקרה ה' לפנינו שני לו לקנותו לנו).

עין יעקב קהלת שלמה שיצא לאור ע"י הנ"מ שלמה יקותיאל זלמן ז"ל דיין דק"ק גלוגא רבתי, דפוס אמשטרדם שנת תמ"ק בכ"ל, ועוד הרבה ספרי עין יעקב מדפוסים שונים היו לנו לעינים בעבועותינו. ועל הטוב נזכיר גם את הס' עין יעקב ד' לבוב תר"ב אשר המו"ל פעלו ג"כ רבות לתועלת הספר ויבואר בהקדמתם.

ספר חדושי אגדות למהרש"א שנדפס בחיי המחבר ז"ל. חלק ראשון, בלובלין בשנת **לא ימוש** (שפ"ו) ונגמר הדפסתו יום ג' י"ד ז"ן סיון שפ"ו. חלק שני, בקראקא בשנת כי נגלה ירו"ה **אל שמואל** (שצ"א) ונגמר הדפסתו יום ה' כ"ח אלול שנת **ישועה** ונחמה (שצ"א).

ספר מאור עינים (הריא"ז) חלק ב', הדפסתו ע"פ תוצאות הראשונה שהציאה לאור הג"מ **שלמה יקותיאל זלמן** ע"פ כ"י המחבר שמוצא אותו באשלייא, בע"י קהלת שלמה ז"ל, במ"ל.

ספר עין יעקב דפוס הראשון, ווילנא מרשראוף שנת תפ"ש:

כל אלה הספרים יקודי המציאות היו לפנינו בעת ההדפסה, מלבד הספרים היקרים שנלקטו מהם **חדושי הגאונים** ז"ל, ומלבד ספרי ש"ם בבלי מדפוסים הראשונים שהיו לנו לעינים בהדפסתו והגהתו.

את כל אלה אספנו והוספנו בע"ה **בספר הזה** חדשות רבות ומועלות. יגיעה רבה יגענו וכסף רב בזבזנו לתועלת הספר ולהכלית שלמותו. **יגענו ומצאנו** ת"ל להוציא מה"י רבר מתוקן. זכרה לנו אלוה לטובה!

הספר הזקר ההוא יפיץ קרני אורו על האגדות בציונינו ותקונינו, בכראה המקומות, בהגהות נוסחאותיהם ובהערות נפ"אות, כמעשהו בכל ש"ם כן מעשהו בספר ההוא.

כן נודע לכל יקרת ערך **פירושי בעל הענפים על הע"י, וציונו וט"ס**, שכבר איתמוי פירושיו הנחמדים על המרש רבה ותנחומא **וכו'**, ופקיעי שטיה, ומשניא קא זכו ליה דליתקבלון מילוה בעלמא, ופירושיו הנחמדים זכו לשב ולהלה כין כל עם ישראל. וכמעשהו בפירושיו על המדרשים הנ"ל כן הפליא לעשות גם ה"ע"י כמבואר בהקדמותיו. ועד כה היו שנוים שמנים בכתב יד התהורה ביד יורשיו ולא זכה עור עם ישראל להנות מאורו.

ומה יקרו מאד **הדושי הגאונים** שנלקטו ונקבצו יחדיו **סך שנים ושבעים ספרים מספרי גאוני ישראל והכביהם** ונדפסו בלשון ממש מכלי כל שנוי, והורמו מכלתם ומשנתם ע"י חכמים חכמי תורה (בשותתו והוצאותיו) והיו יחד **לאור באור נחמד ונפלא מאד על האגדות.**

ומה נכבד היום בהגלות נגלות אור הגנוז **של הספר נאון יעקב** אשר מהברו צלל במצולות חקרי לב חכמי ישראל ונאוניו אשר הקרו בחכמה רבה ונם מצאו לגלות הרבה מסתרי צפונות בוונות האגדות והידותיהן, והוא הפליא השכיל להעלות מצולותיהם רב פנינים ומרגליות טובות ולעשות מהן עטרת גאון תפארת להע"י. את הספר ההוא מצאנו **בתתובים** ולא נדע ש. **מחברו**, **אבל** מעשיו מוכיחין על עושהו כי רב חליה דהאי גברא בתורה והקרי דרכיה, ויכן בינה יהיה אל הלימות האגדות ודרכיהן, והפליא לאסוף להן **באורים נפלאים ואמתיים** כאשר עיני הקורא החזינה מי שרים. **כן** אך למותר להלל את יקרת חדושי הגאונים המפורסמים בעה"ם **אהבת איתן ונומוקי הגרי"ב** שכבר איתמוי הנהו גברי בספריהם ובהחשיהם הנפלאים על הש"ם ופוסקים וכו', ושני המאורות הגדולים הם יאירו אור גדול ובהיר על האגדות בפירושיהם והחשיהם הנפלאים אשר יבארו אותן ע"ה השש הכוון, ויורשום כמו תומר, וגם אורם היה נגוז **עד כה ויהי ספון בכת"י** ביד זרעם שליט"א, ולא הוסיף עוד על פני תבל עד עתה.

המחורגמן, גם הוא יאיר אור גדול על מחשבי הרבה מלות שבאגדה קשי ההבנה, ובאור, ויבארם בלשון יהודית־אשכנזית למען יוכנו לכל העם. ונתחבר עתה במצותנו ובהוצאותינו.

ומלבד כל אלה יאירו בראש הע"י **ארבעה מאורות הגדולים** יפשפו אור בזהר על דרכי האגדות והדרשות וכללותן. ה"ה רבותינו הגדולים רבינו **אברהם** ב **הרמב"ם** ז"ל (במאמרו על דרשות הז"ל, מספר קובץ השובות הרמב"ם ז"ל ח"ב ד' לפסיא), ורבינו **ישעיה הלוי הורוויץ** ז"ל (בעל השל"ה) (במבוא על אגדות הז"ל מאמר תורה שבע"פ בשל"ה כלל כ"ד כלל דרושים ואגדות). והג"ם **משה חיים לוצאטו** ז"ל (בעהמ"ם מסלת ישרים וכו') (במאמרו על האגדות בספרו דרך חכמה), והג"ם **צבי הירש חיות** ז"ל (במבוא האגדות מספרו מבוא התלמוד). כל אלה הספיאו חקר לבוא עד חק ישראל. וכמעשהו בפירושיו על המדרשים הנ"ל כן הפליא לעשות גם ה"ע"י כמבואר בהקדמותיו. ועד כה היו שנוים שמנים **בכתב יד התהורה ביד** יורשיו ולא זכה עור עם ישראל להנות מאורו.

ונקרו אהר מאור **יפיץ אור גדול מאד** על **פני** כל האגדות והדרשות בכלל.

ויותר מהמה הוספנו הוספה רבה ונכבדה גם בפנים הע"י,ה"ק: כל האגדות שבאו עליהם דברי המפרשים **בס' חדושי אגדות**, **והריא"ף**, **ועין יעקב** ונפקרו מקומן בע"י גם **אחרי הוספות המאמרים** מס' **בית יהודה**, וע"כ הציגו המדפיסים הראשונים בתוך המפרשים הנ"ל בש"ם שנפקד המאמר מהע"י תבנית יד ס"ת או תיבת "גמרא" לאמר שנפקד מקום המאמר פה ומקומו בגמ', הנה אנחנו אספנו והוספנו את **כל המאמרים** ההם אל תוך הע"י, ועשינום בס **בפרש"י ותוספות**, והקפנום סביב בשני הצאי רבוע לאמר כי נוספים הם. ואם אמנם שכבר שמו לב לדבר הזה גם איזה מדפיסים ומו"ל לפנינו (כמו המו"ל את הע"י קהלת שלמה הנ"ל ובדומה) ואמרו גם המה למלאות חסרון המאמרים ההם בע"י, **אבל** לא קיימו את הדבר רק במקצת מן המקצת מהמאמרים, וגם אלה שהוסיפו לא הביאו מהם רק ראשי הדבור כי"א מאמר ולא כלו. ואנחנו עשינו את מלאכתנו שלמה בע"ה ואספנו **והוספנו כל המאמרים** כלם שנשמטו, **ובלם בשלמותם** ולא מקוטעים.

ועוד זאת עשינו **כי** הדפסנו את **פרש"י בשלמותו**, גם הצגנו בו **המ"ם מתנ"ך** ו**מנמי**' כאשר נדפס בשלמותו בש"ם. וכן השבנו למקומם גם את **חדושי הרב הכותב** ז"ל שנשמטו משארי ע"י **והדפסנום בשלמותם** בפי שנמצאו מאת מהברם ז"ל. וכן את הספר **חדושי אגדות** הדפסנו כלו **בשלמות** אשר לא נדפס כן **בשלמותו** ודקדוקו למן תוצאתו הראשונה שנדפס **בחי המחבר ז"ל**. גם את **הריא"ף** הדפסנו **בשלמותו** לכל הלקי הע"י וכל השמטותיו אספנו אל הזנו.

ועל כל אלה הוספנו והגדלנו לעשות לס' הזה בע"ה בנוגע לנוסחאות וגירסאות האגדות. כי הנה ידוע לכל מעסיקי חקר ויודעי בינה בנוסחאות וגירסאות האגדות ומדרשים עד **מה רבה **הסבוכה** הבלבול **והעירבוב** בענין הזה בכל ספרי הע"י שנדפסו בכל הדפוסים, כי הגירסאות **והנוסחאות** מתולפות שונות **ומשונות**

אברך את ה' אשר יעצני · ובדרך אמת הנחני · וילמדני באורח משפט ויורני · ויאמר לי קום קח לך קסת הסופר אשר במתניך וכתוב זאת זכרון בספר מיוחד · גל מדרש · אגדה שבעל פה הלא הם כתובים ומפוזרים · בתוך החבור הקדוש הנחלק לששה סדרים · כזוהר הרקיע מאירים ומזהירים · מדבש ונופת צופים מתוקים · ובמסתר פנים רומזים דברים דקים עמוקים · מדריכים ומיישרים אל ידיעת האמת והאמונה · חכמה ומוסר ובינה · ועליהם לזקו דברי הרמב״ם ז״ל בפי' תפוחי זהב במשכיות כסף וגו' הלא בוחן לבות וכליות הוא יודע כי כאשר העירוני לבי ורעיוני לקרבה אל המלאכה לעשות אותה לא היתה כונתי ראשונה לאהבת מלאכת הדרישה ולבקש מאמרים מדרשים · ישנים גם חדשים · לדרוש בשבתות ובחדשים · ובקהל קדושים · וללכת בדרך סלולה · להשמיע קול המולה · ולדרוש בכל שבת כלה · ולכבוד משום חתן על כלה · ושמחת ברית מילה · וגם לקול יללה · על שמיעת קול כמבכירה בפחד ובבהלה · כי עם היות שדרך זה מביא אל הטוב לזכות את הרבים ולהזהיר בו איך ייטיבו דרכיהם מעלליהם באמצעות מאמרי חז״ל. לא לבי הלך לטרוח כל הטורח שטרחתי בעבור זאת השיבה לבדה · אחרי ראותי כי רבו כמו רבו ספרי הדרשנים · וכלים מכלים שונים · אך אמנם הכונה אמתית אשר על לבי חקוקה בראותי כי באו ימי הפקודה וגם זקנה ושיבה · אלה לבי ונפשי התאוו תאוה נשגבה · אי זה הדרך ישכון אור ולכלכל את שיבתי · ומתי אעשה גם אנכי לביתי · ואי זה מקום מנוחתי · להיות מתעשע בלב שמח · קורא ושונה · והוגה בספרי בתי הנפש ולהבין אמרי בינה · מעיקרי שרשי האמונה · וגם דרכי התשובה בהם עולים ונושע תשועת עולמים · ולעמוד על ידיעת דרכים כוללים · להשיג קנין כל תכונה זכה וברה וכל מדה טובה · מתוקה לנפש וערבה · ולמלוא דברי חפץ אני אנה בא · אלך לי לכרכא דכולא בה דלא כתבא די רשים רבינו הקדוש בי דינא רבא ואחריו רבינא ורב אשי אביי ורבא · ואת מי אשלח ולמי אשאל ליתן לי סולת נקייה אם לא למרי חסייא רז״ל בעלי המשנה והתלמוד הלא הם יורוני ויאמרו לנו מאמרים אמוניים ספוריים אלהיים אל ידיעת האמת מיושרים · כולם נכוחים למבין וישרים · והדברים עתיקים · נאמרים מפי ותיקים · מפוזרים ומפורדים בין הפרקים · ובתוך פסקי דיני ממונות · שרשי אמונות · כאבנים טובות ומרגליות טמונות לפונות · בתוך צרור הכסף · ולא יהיה קלף על כל איש מעדת ישראל אשר לבו חפץ להיות מחפש לאור הנר מאין תמצא כל מרגליות ואבן יקרה גדולה וקטנה · ואי זה מקום בינה · הלא ראינו כי הרמב״ם ז״ל בפתיחת פירוש המשנה הזכיר לשבח החלק הזה מענין הדרשות אשר בחבור התלמוד וז״ל :

והיתה כונת רב אשי בחבור התלמוד ד' דברים · הא' פי' המשנה וכו' והד' דרשות שהם ראויות לכל ענין כל פרט שנזדמן להיות בו דרש וזה הענין הד' ר״ל הדרש הנמצא בתלמוד אין ראוי לחשוב שמעלתו מעוטה ותועלתו חסרה אבל יש בו תבונה גדולה מפני שהוא כולל חידות פלאות וחמודות נפלאות כי הדרשות כשיסתכלו בהם הסתכלות שכלי יובן בהם מהטוב האמתי מה שאין למעלה ממנו ויגלה מהם מן הענינים האלהיים ואמתות הדברים מה שהיו אנשי החכמה מעלימים אותו ולא רצו לגלותו וכל מה שכלו בו הפילוסופים דורותיהם ואם תבינו אותו על פשוטו תראה בו ענינים רחוקים מן השכל שאין למעלה מהם · ועשו דבר זה לענינים נפלאים · הא' מהם ללמוד רעיוני התלמידים ולגנב לבותם · ועוד כדי לעור עיני הכסילים שלא יאירו לבותם לעולם ואילו הייתי מראה להם זוהר האמיתיות ישיבו פניהם מהם כפי חסרון טבעיהם שנאמר בהם ובדומיהם אין מגלים להם הסוד מפני שאין שכלם שלם כדי לקבל אמיתות על בורייה · והאריך קצת בזה · ועוד כתב ז״ל שהלומד להמון העם צריך שיהיה בדרך משל וחידה כדי שיהיה כולל הנשים והנערים והקטנים עד אשר יושלם שכלם ואז יתבוננו וישכילו עניני הרמזים ההם ולענין זה רמז שלמה ע״ה באמרו להבין משל ומליצה וגו' ועוד האריך ז״ל יעויין במקומו · וראוי לחשוב על כונת הרי״ף ז״ל אשר ברוב חכמתו וחסידותו רצה לזכות את ישראל והיתה כוונתו הרצויה לברר וללבן בנפה ובשפה ברורה מכל סולת נקיה אשר בחבור התלמוד לערוך והשאיר אחריו ברכה · ואם שייר זה החלק כולו או רובו לא היתה דעתו להשאיר עוללות בלתי מבושלים וכדומה המותרות או דומות לפסולת רחמנא ליצלן ונראי דעתא · אך אמנם מחשבתו זכה וברה מאת ה' היתה לו להורות את בני ישראל ולהאיר להם ללכת יומם ולילה בדרך קצרה וארוכה כל דיני האסור ומותר וחייב וזכאי ואלה המשפטים אשר ישים לפניהם ראוים ליכתב על דרך הפשט ממש בלשון צח וברור ולא בדרך צורה או משל וחידה כלל מה שאין כן בחלק הדרשנים אשר היתה כונת החכמים בו על דרך ההסתר כמגלה טפח ומכסה טפחיים בעבור זה ראה הרי״ף ז״ל וגם הרא״ש ז״ל הבא בעקבותיו כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל ולסדר לפניהם שלחן ערוך בספר אחד מיוחד כל חלקי הדינים האמורים אשר סדר למודם אל ההמון והכרח שיכתב בדרך הפשט תוכו כברו לא יתערב בתוכו החלק הדרשני שראו לכתוב אותו בדרך חידה מכאן ולהלאה הרשות נתונה לכל הבא למלאות ידיו ויכתב בספר בפני עצמו בכלל ובפרט כל דרך הדרש ואין כל חדש בזה כי תמיד כל היום הורגלו החכמים והתלמידים הראשונים והאחרונים עשות ספרים ממדרשי חז״ל · וגם עתה ראיתי בעיני אחר החילותי לסדר ולכתוב החבור הזה כי כבר קדמני חכם ספרדי אשר כתב על ספר מיוחד כל מדרשי התלמוד · וכבר הסכימו להדפיסו אנשים חכמים ונבונים העומדים על מלאכת הדפוס בעיר הגדולה של חכמים ושל סופרים קוסטאנטינא ומלאה הארץ דעה מאותם הספרים כי התלמידים והתרים וסוחרים קנו רבים מהם ולא ידמים יקרים · וגם בכל זה לא מנעתי עצמי מלהשלים מלאכתי מלאכת שמים · טובים השנים · וכל יודע ספר יגדיל תורה ויאדיר בראותו מה שהוספתי לכתוב בספר הזה אשר כוונתי הראשונה היתה שימלא סמוך לכל מאמר ומאמר כל לשון פרש״י ותוס' רבותינו הצרפתים ז״ל וחידושי הרמב״ן והרשב״א והריטב״א והר״ן ז״ל כי לא נתקררה דעתי בפירוש מלות המאמר בלבד כי אין זה מספיק לרוות לצמאונם רק שמתי השקפתי אל תועלת אחרת יותר בערך והוא פירוש הענין כי הלא ראינו במקומות רבים דברי רש״י בפי' הענין בלשון קצר גדול האיכות אשר החכם הנזכר לא חשש לכתוב להיות פירוש המלות מבואר מעצמו · ואזכיר כאן אחד מהן דרך משל ודוגמא והוא בפרק חלק בפי' מאמר רבי הלל אין משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיהו · וכפי הנראה הוא מאמר מגונה מנגד אל השרש אמתי הקדוש אצלנו בביאת משיחנו · האריכו בפירושו קצת מהחכמים האחרונים · ורש״י כתב בפירושו מאמר קצר גדול האיכות וז״ל אין משיח לישראל אלא הקב״ה ימלוך בעצמו ויגאלם לבדו · וכוונתו בזה לסלק מדברי רבי הלל כפירה בקבוץ גליות ובהגדלת עם ישראל ותורת מרע״ה כי הכופר בזה כאילו כופר בדברי מרע״ה שאמר ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו' אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו' ועוד פסוקים אחרים בשירת האזינו וגם דברי הנביאים פה אחד הבטיחו הגדלת ישראל ותורתם ואע״פ שנראה שנבואת ישעיה באמרו ויצא חוטר מגזע ישי נאמר על חזקיהו · והנה כתוב סמוך לפסוק זה והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו אשר ישאר מאשור וממצרים וגו' · ובודאי לא נתקיים זה בימי חזקיהו ורבים כאלה והיו מלכים אומניך וגו' ועוד והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' וגו' ועוד נבואות אחרות בישעיה ובנביאים אחרים יאריך זכרונם אבל כוונת ר' הלל לומר שבאמת ישראל יהיה נושע מהגליות ומכל צרות אחרות וכל העובדי כוכבים יעבדום · כי הם חלק ה' והוא יתברך בעצמו ישים בלב כל מלכי האדמה יכירו וידעו כי האמת אתם · ואז תתקיים נבואת צפניה כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' וגם מה שנאמר בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם כי אתן אתכם לשם ולתהלה וגו' ובנבואות אחרות רבות · ור' הלל הוא מודה בכולם אמנם סובר שלא יבא מלך המשיח לחייב לכל העובדי כוכבים שישתעבדו לשם ה' ולתורתו רק שהקב״ה בכבודו ובעצמו ישים כן בלבבם ויצליח לכל עוזר וסומך לאיש יהודי ויכניע קמים תחתיו ומה צורך עוד למלוך מלך להושיע את ישראל כיון שכל מלכים ושרים וכל שבעים אומות עובדי כוכבים יעשו כן מרצונם · ואע״פ שר' הלל מודה כל זה ראוי לומר עליו שרא ליה מריה וכו' ופירוש כל אותה סוגיא נמשך עם זה ויתחייב ממנה אמתת פרש״י ומאין למד לומר כן אין כאן מקום להאריך · ולא הזכרתי זה רק לפרסם התועלת הגדולה המגיעה אלינו מדברי רש״י בלשון קצרה להבנת כוונת מאמרי חז״ל · וג״כ בעלי תוספות וחידושם האירו עינינו בקצת מקומות שיש שם ענין אמוניי · ואחד מהם בפ' החולץ כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה ומשה נסתכל באספקלריא המאירה · והרמב״ן בחדושיו הביא פרש״י ופר״ח ומה שהוסיף הוא ומדברי כלם נלמוד כפי כחנו איכות ההבדל בין נבואת משה רבינו לנבואת שאר נביאים · וגם בפרק הספינה כתבו הרשב״א והריטב״א על דברי גוזמא הנזכרים שם דברים קרובים אל השכל מתיישבים על הלב · ועוד נתתי אל לבי לחבר בספר זה פירוש כל מאמר שבא לידי מאיזה חכם תורניי אמ״ס שלא נכתב בפירוש המסכת כמו שמצינו ספר קטן בפי' קצת אגדות להרשב״א ז״ל · וכתבתי על כל הגדה מהם מה שכתב הרשב״א עליה או גאון או חכם מאמין הולך בשיטתו בכל מקום אשר מצאתיו · כי עליהם נאמר דברי חכמים כדרבונות המכוונים לב לומדיהם מדרכי מיתה לדרכי חיים · להורות למאמינים דרך האמת ברים מילין אמרות ה' אמרות טהורות קצרות וארוכות בלי לשון מדברת בהקדמות נכריות אשר לא עלו על לב החכם בעל המאמר ולא שת לבו אליהם בכל ימיו :

ועוד הוספתי לכתוב בספר הזה ענינים רבים בלתי נכתבים בחבור החכם הנזכר כי אע״פ שאינם כתובים בדרך דרש מ״מ יש ללמוד מהם אמונות מיוחדות ומדות טובות · והמחבר הנזכר לא שת לבו אליהם · וראוי להפלא על טוב תשוקתו כי גם לפי דרכו לא השלים מלאכתו כי לא כתב שום דבר רק מהמסכתות אשר יש בהם תלמוד ומכל סדר זרעים לא לקט שבלים רק ממסכת ברכות וגם במסכתות אשר יש בהם תלמוד מצאתי לקט שכחה ופאה אשר השאיר במשנה ובגמרא במקומות רבים לעני ולאביון הבא ללקט אחריו · ואני בתומי שמתי עיני ולבי על כל מאמר קצר או ארוך אשר כפי מיעוט השגתי יש בו שום הערה כוללת אמונה ומדה טובה וכתבתיו בספר הזה · והנני מזכיר בפתיחתי זאת ב' או ג' דברים אשר כתבתי ללמוד מהם מעלות גדולות וכאלו רבות · במס' פאה אלו דברים שאדם אוכל וכו' והקרן קיימת לעה״ב גם ממס' בכורים לקטתי שבלים כיצד מעלים את הבכורים וכו' ולדיקים עומדים לקראת שתי מצוה למדנו מזה תועליות גדולות כאשר אכתוב בעז״ה · וכן ממסכתות אחרות לקטתי ברייתות ומשניות פירושים להרמב״ם ורא״ש ז״ל כשיש בהם חדוש · ובזה ישקוט וינוח התלמיד המעיין בראותו פירושי כל המפרשים הנזכרים · ואם כלם יספיקו להעמידו על סוף כוונת מריה דשמעתא הרי טוב · ואם בכל זה עדיין צריך לו תוספות ביאור · הרשות נתונה לעיין ולכתוב איש כמתנת ידו · ובלבד שלא יסור ימין או שמאל מן היסודות אשר הניחו המפרשים תורניים הנזכרים כי מפיהם אנו חיים וכלנו חייבים ללכת בעקבותיהם ולעיין כפי כחנו · ואם נוכל להרחיב נקבי המחטיות מפותחות בתוך דבריהם כי תלמידי תלמידיהם אנו ושותים בצמא את דבריהם ואין לנו לבקש גדולות ונפלאות ממנו · הש״י ברחמיו יאיר עינינו · נפלאות מתורתו יראנו · ולהחזיק טובה לבעליה · הנני בא להגיד בפתיחתי · זאת לי ימים רבים חשבתי לעשות המלאכה זאת ואחר עד עתה · לפי שלא היו בידי ספרי כל שיטת סדרי משנה ותלמוד עם כל

המפרשים והיה קרוב לנמנע אצלי לקבץ כל אותם הספרים לולי הש״י שהיה לי ויביאני אל המקום הזה שאלוניקי״ו ומצאתי רובי הספרים האלה בבאי אל החכם השלם ונעלה דון יהודה בן השר הנשיא החסיד דון אברהם בן באן בנשתי ז״ל אשר בחצרי המלכים ובטירותם נתגדל · והגדיל לעשות בבית המלך מלכו של עולם והיו באוכלי שלחנו ימים רבים ספרים מובהקים כותבים בכתיבה תמה כל ספרי משנה ותלמוד פעמים רבות · הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו שזכה וזיכה את הרבים · ואשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו · שלא הוא החכם הנזכר בן יכבד אב והיום הזה נמצאים אתו ספרי שיטת סדרי משנה ותלמוד עם פירוש רש״י פעם ופעמים · אמנם ספרי חדושי הרשב״א והריטב״א והר״ן וכיוצא בהם מצאתים בבית הנעלה וחכם דון בן באן בנשתי קרובו תופש אומנות אבותיו ויהי ביתו בית מלא ספרים בית ועד לחכמים ולתלמידים לקרות ולשנות ולעיין בהם וכל היום מוציא הוצאות רבות בכתיבתם ובתקון והגה״ה הגונה ושניהם כאחד טובים להשאיל לי כל ספר שהייתי צריך ועליהם נאמר עושה צדקה בכל עת בעל הגמול ישלם שכרם ·

ועדיין לא יצאתי ידי חובתי להשלמת מלאכה זאת עד שנתתי אל לבי לדרוש ולתור אם אפשר לסדר ולקשר כל המאמרים ולתת בהם סימנים אחרי שנניח כדמות סוגים עליונים ולחלק ולהבדיל בין כל הענינים ויהיו נחלקים למינים ופרטים נכנסים תחת השרשים הכוללים וכפי ההוראות נראה זה קרוב לנמנע זולתי בשנוי סדר המאמרים מן הסדר שהם כתובים בתלמוד כמו שעשו החכמים הדרשנים אשר לפנינו כמו בעל מנורת המאור וכד הקמח ודומיהם ואין זה הדרך ישכון אור רק לשמור את דרך עץ החיים רצוני לומר להשתדל בכל האפשר איך כל מאמר מהם יהיה כתוב על הסדר אשר קבלו רבותינו הראשונים רבינא ורב אשי מסדרי התלמוד באותה מסכת ובאותו פרק אשר סדרוהו הם כפי השקפת חכמתם · לכן שעיפי ישיבוני ויורוני ויאמרו לי בא כתבם על לוח ועל ספר חקה דרך קצרה וארוכה לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה לחפש בכל מאמרי חז״ל בתלמוד מאמרים כוללים הלא המה יהיו מונחים כדמות יתדות ועמודים וסוגים עליונים ואליהם יתיחסו כל שאר מאמרי התלמוד על הדרך שאבארם · ולעשות זאת ההשקפה בשלמות כפי מה שאפשר ראוי שכל מאמרי כל מסכת ומסכת יהיו נחלקים לחלקים כפי המשך הענין ושיהו נמנים אב״ג עד תשלום סכום מנין כל מאמרי המסכתא · ובפתיחת ספר זה אכתוב מפתח המודיע על כל מאמר ומאמר באיזה עמוד הוא נתלה · ובזה יקל על המעיין למצוא מבוקשו וכל מסכתא שיצטרך · וגם בקשתי ומצאתי במשנה וברייתא י״ב ענינים כוללים ראוים להניחם יסודות לרוב הענינים הנכללים בס' הזה · ששה משמותם בפרק אחד ממסכת אבות ואת שמות הששה הנותרים נזכרים במסכת פסחים ובנדרים ראוים הם כל אחד מהם להיות עמודים כוללים לסמוך עליהם כל שאר המאמרים שהם מענין הנזכר · וראוי לכתוב בפתיחתי שתי משניות וברייתא אחת אשר השנים עשר עמודים כתובים בהם ולזכור הפירוש · שנינו בפ״א מאבות :

שמעון הצדיק וכו' היה אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה וכו' עד במשנה אחרונה רשב״ג אומר על שלשה דברים העולם קיים וכו' הר״ם ז״ל חלק בפי' המאמרים האלה ואמר כי כונת שמעון הצדיק להזכיר ג' דברים שהיו סבת מציאות העולם וחדושו · וכוונת רשב״ג להזכיר הדברים המקיימים את העולם אחר היותו · וכדמות ראיה לזה מדקדוק לשונם ר״ל כי שמעון הצדיק היה אומר העולם עומד שזה דומה למי שמציב עמודי בנין וזאת הקדימה היתה במחשבתו יתעלה בבריאת העולם שלשה אלה היו סבה תכליתית בבריאתו · אבל רבן שמעון בן גמליאל אומר העולם קיים שיורה על קיום הבנין אחר היותו ולהעמידו שלא יפול · והענין הזה הוא אמיתי ונכון · אבל מה נאמר בשיקשה עלינו מהברייתא כתובה בפסחים ובנדרים שבעה דברים קדמו לעולם שיראה ממנה כי לא התורה בלבד היתה סבת חדוש העולם רק ששה דברים אחרים עמה · ועוד שנית יקשה כי הנה התורה שקדמה לעולם הלא היא כוללת עבודה וגמילות חסדים כי פרטי שתיהן מפורשים בתורה כי כל המצות הכתובות בתורה בכלל הן הנה היו סבת חדוש העולם ומציאותו האמת כי מצד דקדוק הלשון לפעמים יאמר לשון תורה על הידיעה ועיון בלבד כי הוא נגזר מלשון הוראה שמורה לאדם היאך יעשה · והרב רד״ק כתב כי לשון תורה פירושו למוד · עוד פירשו לשון תכונה בפירוש פסוק וראיתני כתור האדם המעלה פירושו בתכונת האדם המעלה כלומר ראיתני בתכונה גדולה בתכונת האדם הגדול ואע״פ שאני קטן ונבזה ועל יסוד גזרה זו פירש פסוק החקים והמשפטים והתורות · ופסוק וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתי · תורה היא תכונת המצוה היאך תעשה · משפט הוא דין האדם בין איש לחבירו · חק הוא הדבר הנגזר על האדם לעשותו במצוה או במנהג · משמרת היא לעשות סיג לשמור שלא יעבור על המצוה ע״כ · ואף שהאמת כן כי במקומות רבים יתפרש לשון תורה בדרך זה הנה ברוב מקומות שהזכיר לשון תורה סתם הוא כולל כל התורה ומצות הכתובות בתורת משה רבינו ע״ה תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב שהתורה ומצות שבה הם ירושה לנו וכן אמר דוד ע״ה תורת ה' תמימה משיבת נפש עדות ה' נאמנה וגו' כי בלשון תורה כלל הכל אח״כ חלק אותו לחלקים עדות פקודים מצות וכו' · ומן ההכרח לפרש עד״ז מאמר רז״ל על פסוק בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו שלשון בשביל התורה כולל ידיעות מצותיה וקיומם וכן בכ״מ שהזכירו רז״ל שהתורה קדמה לעולם זאת כוונתם האמיתית · ויתחייב מזה שאם היתה כוונת שמעון הצדיק באמת על התורה מפני שקדמה לעולם יהיה פי' לשון תורה לכלול כל התורה ומצותיה ואין מקום לומר אח״כ עבודה וגמילות חסדים אבל כיון שהזכירם יורה שכונתו בלשון תורה על הידיעה ולמוד בעשיית מצות הכתובות בה ובזה אין לשון המשנה וגם מידי קשיא · ועלינו לתקן מה שהוקשה אל הר״ם ז״ל שראוי לתת הבדל בין משנה ו למשנת רשב״ג · וראיתי כי טוב להזכיר בראשונה הברייתא ופירושה בענין שבעה דברים שקדמו לעולם ואח״כ אזכיר פירוש שתי המשניות הנזכרות כי כן ראוי להקדים הבנת הדברים שקדמו לעולם ואחריהם הדברים המעמידים את העולם והם יסודותיו ממש וזה לשון הברייתא :

שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם אלו הן תורה ותשובה וגן עדן וגיהנם וכסא הכבוד ובהמ״ק ושמו של משיח · תורה מנין דכתיב ה' קנני ראשית דרכו · תשובה מנין דכתיב בטרם הרים יולדו וכתיב בתריה תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם · גן עדן דכתיב ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם · גיהנם דכתיב כי ערוך מאתמול תפתה · כסא הכבוד ובה״מ דכתיב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו · שמו של משיח דכתיב לפני שמש ינון שמו · עכ״ל הברייתא בפסחים · הרשב״א והר״ן ז״ל הנחוני בדרך אמת בפירוש קדימה זו · ועל יסוד דבריהם אאריך קצת בהמשך לשון הברייתא והגמ' · מבואר נגלה שאין קדימה זמניית בפועל כי הוא דבר סותר את עצמו שהרי אנו מניחים הנחה אמתיית ואמונה שרשיית שהקב״ה ברא זה העולם והמציאו מן האפס המוחלט והאין הגמור ואח״כ נאמר ענין סותר לזה שקודם בריאותו היו נמצאים גן עדן וגיהנם וכו״ה · ועוד כי אין שום דרך לצייר ולהבין בשכל איך מציאות תורה ותשובה ושמו של משיח יהיה קודם בריאת העולם · אלא ודאי האמת יורה דרכו שרמז בכאן אל הסבה תכליתית אשר קדמה לפני מחשבתו ית' בבריאת העולם וכבר מצאנו לרז״ל שמשתמשים בלשון קדימה על המחשבה הראשונה המצויירת בנפש פועל הפעולה קודם שיתחיל לעשותה כמו ששנינו בפ״ג ממסכת אבות :

רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שאין יראת חטאו קודמת לחכמתו אין חכמתו מתקיימת · הפירוש נכון במשנה זו כי כל תלמיד מתחיל ללמוד חכמת התורה שהניח במחשבתו הקודמת עיקר תכלית למודו איך יהיה ירא חטא חכמתו מתקיימת ר״ל שעמד על הכונה תכליתית בלימוד חכמת התורה והוא לידע במה יקדש ה' לעבדו בכל לבבו ובכל מאודו ולהיות ירא חטא · וזאת היא כונת אמרו חכמתו מתקיימת · אבל אם תכלית למודו את החכמה אינו כי אם לאהבת הכבוד והסררה והניצוח או בעבור הממון והנאה אחרת בודאי איש כזה עדין לא הגיע אל התכלית האמתי בלמוד החכמה · כי כל פועל פעולה מה להשגת תכלית האמתי · הוא יקרא מקיים אותה פעולה ומעמידה · ואם יכוין בעשייתה אל תכלית אחר חיצוני הלא הוא מחטיא כונתה ואינה מתקיימת בידו וכבר מצינו במקומות אחרים בלשון חז״ל שלשון קיום יתפרש כפי כונה זאת · ולהנצל מן האריכות לא כתבתים פה · ופירוש הברייתא בדרך הקדימה הנאמרת ז' דברים קדמו לעולם קדימה מחשבית · כי כאשר עלה במחשבתו תחלה לברוא זה העולם השפל היה תכליתו האמיתי לברוא מן העליונים ומן התחתונים אדם משכיל במחשבה ועיון עבד ה' שיהיה לו דמיון מה עם מלאכי מעלה ולזה אמר נעשה אדם כמו שפי' הרמב״ן ז״ל ומפרשים תורניים נמשכים לדעתו ומי בכל העובדי כוכבים והלשונות ראויים לזה זולת עם ישראל זרע אברהם יצחק ויעקב וזהו שאמרו רז״ל מחשבתן של ישראל קדמה לכל ולהגעת שלמותם רצה הקב״ה לזכות את ישראל בתורה ובמצותיה כי ע״י הלמוד והעיון בהם יוכלו להיות כמלאכי השרת וזה מסכים עם מאמרים רבים המזכירים שהעולם נברא בשביל ישראל ובשביל התורה א״כ אחר שקדם לנו במקום אחר שמחשבתן של ישראל קדמה לכל הסבה תכליתית לשיתקיימו עם ישראל ויהיו כמלאכים היא שתהיה להם התורה בכלל להאיר להם את הדרך ילכו בה והתכלית האחרון הזה. לא יהיה קיום לעולם זולתי באמצעית ששה דברים אחרים שהם כמו עמודים מעמידים התכלית הזה · הראשון הוא התשובה להיות קרוב לנמנע שתתקיים התורה זולתה כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא לתקן זה עלה במחשבתו יתעלה לברוא התשובה תכף לבריאת התורה ואין להקשות על דברי אלה ממה שהנחתי למעלה כי תורה קדמה לעולם הכונה במאמר זה תורה ומצות והתשובה היא אחת מתרי״ג מצות כי אין מקום בכאן כלל לזאת הקושיא כי פי' לשון התורה על הסתם נאמר על איש ישר חפץ לשמוע בקול התורה ולא על החוטא הפורש ממנה בעבור זה ראה הקב״ה להעלות במחשבתו הקדומה בבריאת העולם שני דרכים · דרך ישר אחד לשמוע בקול התורה · ודרך אחרת לחוטא אשר נפרש ונפרד ממנה שיהא לו תקנה בתשובה הגונה · עוד יש שני עמודים מעמידים ומקיימים התכלית הראשון הנזכר הלא המה גן עדן וגיהנם להיות תענוג גדול מעולה לנפשות הצדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהם בג״ע בעת צאתם והפרדם מחברת הגוף טרם עלותם לישיבה של מעלה וגם נפשות הרשעים מן ההכרח להם עמידה בגיהנם זמן מה כפי רשעם להתלבן מחטאתם אשר חטאו בנפשותם בעוה״ז כי הקב״ה טוב ומטיב ואין לחשוב שברא גיהנם בדרך נקמה כמי שנוקם ממי שעשה הרע בעיניו שאין זה מדרכו יתעלה כמו שפי' הר״ן ז״ל בפי' פסוק כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך · אבל האמת שכל היסורין הבאים מאתו ית' הם לתכלית שיוסר החוטא וישוב למוטב כי זאת כוונת האב המייסר את בנו ועי״ד זה ברא הקב״ה גיהנם כדי שתתלבן שם נפש החוטא וישאר ממנו שארית מה כמו שלמדנו מדברי חכמים התורניים שגיהנם הוא מקום כבוס חלאות נפשות החטאים על הדרך שאמרו בבגד הנעשה מצמר בעל חי סלמנדרא שאין מקום להסיר חלאתו ממנו זולת בהכניסו לאש ושם יתכבס ויתלבן כן נפש האדם שהיא דקה מן הדקה מקום כבישה האמתי הוא באש דק שאולי יש בו יחס מה עם מה שכתוב בדניאל נהר דינור נגיד ונפיק מן קדמוהי · וחז״ל רמזו שהוא תחת כסא הכבוד אשר ממנו חוצבה נפש איש ישראל והשלמת הבנת ענין זה תהיה אחר העיון בספרי החכמים התורניים כמו בשער הגמול להרמב״ן ז״ל כי שם האריך בביאור מהות ג״ע וגיהנם וגם בספר המשקל שחבר הרב רבי משה דליאון ז״ל חכם אחרון מקובל ואני ידעתי שלא ידעתי ציור הבנת ענין זה על השלמות ·

אלה פקודי כללי המאמרים וסדר יחוסם בשמותם
בתולדותם איש על דגלו באותות לבית אבותם :

עמוד ראשון תורה . והלקחתי לך חלקים

חלק א נמעלת תורה שנכתבה ותורה שבעל פה ויחוס למודתם :
חלק ב נמעלת למודים ומלמדיה ללוה זאת עיון תנאים ומהכנים רחויים לתלמידי חכמים :
חלק ג בקיעות שנים מיוחדים בעסק בתורה כי עתים שכתוב וכתורתו יהגה יומם
ולילה רמזי ליחד ללמוד זמנים רחומים וסך שנתות וימים מוכים כלבדי
חכמינו ז"ל לכן רמזי ליחס בחלק זה עיון שמירת שבת ושיעורי ימים מוכים בלוים
וקפיסת כמו תמוכה ופוריס . וגם מלחמי מגילת תענית שהימים סכם נקבעו לימים
מוכים ועכ"פ שתבטלו אחר כן בו נתפעל וכרוזו .

עמוד שני עבודה . והלקחתי לב' חלקי

חלק א עבודת בית המקדש שפלוים כוון שמעון הצדיק :
חלק ב עיוני תפלה וכוללה שבקבלת שבלב וכן שאר ברכות . וילוה לזה
עלות ניצית ומעות תפיליו כי סם תכלית המתפללי :

עמוד שלישי גמילות חסדים . והלקחתיו לד' חלקים

חלק א גמילות חסדים בגופו וכממונו בחיות בלקח :
חלק ב בכוד חתן וכלה וקבוק שעיון זה חיוב ליתה בחם וקיום פריה ורביה
ולזה נלוה בחבוה :
חלק ג בקיבוק חולים . ולחוי ליחס בחלק זה ענייני רפואה וסגולות :
חלק ד קבורת מתים ולוויתם . והספד על חלם כשר וכחומה לזה :

עמוד רביעי דין . והלקחתיו לשלשה חלקים

חלק א נמעלת הדיינים ודמיונים ושמוש לעשות משפט ולהאהב מקבלת שוחד אפי
שכר בעלה מותר :
חלק ב כל מאחר אמוכיח עיון נפרי אי שמתא מני דיין אי חכם :
חלק ג נמעלת העמוד וגמות הבלות וכן לחוי לכל דיין וחכם אי לכל מי שיש לו שום
שררה שלא להתגאות וכן שיה אומר החכם בעת שאתו לחיות דיין בישות שבשלי
נקטלה בקיקות ומוי כלי שיהכניס הבאות ועם כל זה צריך שיסיח עצמו כלי שיכבדוהו
כל כשם ואם אין לו עצה אלא שיעשה עצמו כאלו אינו מבין עד שיעבור השעה
ואחר כך יעשה מה שיראה לו לעשות . ואם אי אפשר לו לעשות כן מחמת שהוא
יחיד בעיר ואין שם אחר שיכול לדון אלא הוא לבדו אז יעשה מה שיראה לו לעשות
ואל יחוש לכבוד שיאבד מחמת זה שהרי כבוד האמת הוא שיהיה הדין נעשה כהלכה
ואין לו שום חלק בכבוד הזה שנעשה מחמת שהוא יחיד בעיר שיכול לדון אלא הוא
לבדו . ואם יחוש לכבוד שיאבד מחמת זה הרי הוא מחלל את השם ומבזה את התורה
שהוא מראה בעצמו שאינו חפץ בעשיית הדין כהלכה אלא בכבוד שלו עצמו ואין
לך חילול השם גדול מזה . ואם יחוש לכבוד שיאבד מחמת זה שיאמרו עליו שאינו
יודע לדון הרי הוא מחלל את השם בזה שמראה בעצמו שהוא עם הארצות ואינו
בקי בתורה ואין לך חילול השם גדול מזה שיאמרו עליו שהוא עם הארצות ואינו
בקי בתורה . ואם יחוש לכבוד שיאבד מחמת זה שיאמרו עליו שאינו יודע לדון
הרי הוא מחלל את השם בזה שמראה בעצמו שהוא עם הארצות ואינו בקי בתורה
ואין לך חילול השם גדול מזה שיאמרו עליו שהוא עם הארצות ואינו בקי בתורה
ואם יחוש לכבוד שיאבד מחמת זה שיאמרו עליו שאינו יודע לדון הרי הוא מחלל
את השם בזה שמראה בעצמו שהוא עם הארצות ואינו בקי בתורה ואין לך חילול
השם גדול מזה שיאמרו עליו שהוא עם הארצות ואינו בקי בתורה ואם יחוש לכבוד
שיאבד מחמת זה שיאמרו עליו שאינו יודע לדון הרי הוא מחלל את השם בזה שמראה
בעצמו שהוא עם הארצות ואינו בקי בתורה ואין לך חילול השם גדול מזה שיאמרו
עליו שאינו יודע לדון הרי הוא מחלל את השם בזה שמראה בעצמו שהוא עם הארצות
ואינו בקי בתורה

דברי המר לוי ן' חביב בן הרב המחבר תנצב"ה

בית יעקב שמעו נא דברי . הבי לכם ובאי שערי . שערי דמעה רשימה על פני וקביעה ראש קרחה וזקן גדועה . ואם למראה עינים . כלי חמס . לבי בקרבי דמיע ידמע וראוני יראו נקר פלגי יפרחו עין הראה על חיקי אטינה . שתילה נטועה . לא תמיש ולא תניד ביתד התקועה . אספיני משברי התוגות . טבעתני בין מצולת תרעלות הדאגות . מישבי מושב האנחות בין תנור וכירים אל שפך הדשן . אף לילית בפאת מטת היגונות ובדמשק ערש דוי תגני ישן . דעיוני אוהבי לנום לא יתנם ורותי המר גם לא ינוח לי או ה' כחולמים דואים את הקילות הקול קול יעקב . והידים ידי ושאר כל אברי לא ניהדה בהם נשמה גם אור עיני אין אתי בזברי יום אשר נשארתי . בלי עשרת ראשי וצפירת תפארתי . יום עברה וקפדה . כי יעקב בחר לו יה הפרה לא נפדה . קם עליו הזמן מסביב מתהפך בהתביולותיו . וישת חשך סביבותיו . היום ההוא חשבו מאורי רנזה ותרעש הארץ ארץ מאפליה והעם לבשי חרדות ישימו ישרים על זאת תסער שערת בשרם או אמרי בלבבם . ר' ה' אך יצא יעקב מאת פניו אלי בבל יום היה נושא משאו בר ולחם אביריים לחמה של תודה הן הם הדברים ברורים אמתים וזכים כמימי אילב אולי . לא מסיפקים מסבבים מהת

זכרי תלמוד שלנו בבלי ולא תלמוד ירושלמי ולא שאר מדרשות כי היה מתריך לי זמן שיון ולהקדק עליהם ומפעם זו ומי לא הכתיבי דברי המפרשים רק המסוכמים לפי טורך שיון ולכן אם תמלא בהם דברי המפיסים עמי או דבר הסותר את דברי אל תתמיהני על כך כי לא שיימיי בהם מפני הענוה שבהם. ואם עוד מפני הקנוי (מחרתי) כל דבר אשר יאמר הנאמר בתלמוד כמה מקומות לא פירשוני פורחו רק בחלה מהמקומות כפי שעיין ובשאר מקומות כתבתי מרחה מקום על מקום הפירוש וכן כמה דברים בתגדות הנוגעים גם בהלכות ושם מקומו שכבר כתבתיו שם לפיהי להמנע מנדות מרחה מקום למנוע מהיות בחילוקי הלכות ושוב אמרתי כי אמת מפני קיצור דברי ילחה לפות ביהמיות למעיין דברים פשוטים או סוברים לפי דעתו כי זה מנוקדי אחכתין לבך לתקדק יפה בהוה מאמר גם בדברי שאולי הבא אל הנמצא על תוכן טוחיתי ולא יהיו הדברים פשוטים כי גם גם שהדברים ותקדק גם כן שאולי אי פשוט אם כותבו מעין ע"י מעשה הדפוס. ואנכי נדע לפיהי שוב אם כותבו מעין ע"י מעשה הדפוס ותקנתי מה שיהיה עוד לתזכיר בדבר הנוגע גם בהלכות ש"ס ברורה לפס ש"ס ברורה מתוך קושיא ותקנתי מה לתניא בגמ"א ותבכו ותמהו תיכונות לפי דעתו ובעל המדפיס ברורה בגמ"א זו מובא בלבו כי היה אמתיות ומביאה בתוך הדפוס בגמרות המדפיסים מחכן ולפעמים למעיין היטב בהגהות אלו יוודע בהם כל עיקר גמור ותיכונו בלתי מפלאות כי בתוכר ובגרעון שלין לפס עיקר ושורש אחד בהגהות אלו יוודע בהם כל עיקר גמור למעיין בהם כל הטוך והדק ש' להתעורר בזה ובן יזכו התלמידים בהפיס מני התלמוד את מיס התמידים פלה ויש לנו לתמות ולנעור בעל המדפיס אלינו ברורה ופפוסה לכל וגם כל היכי נרלה לו בגמ"ש ברורה בשום בגמ"ש ברורה בשום בגמ"ש ברורה בשום

דברי רש"י (מלבד שכמה דחוקים מאד בש"ס ל"ל למימר כל כמה. בני ר"ת מידיעה. לכן פי' התכס ר"ת כמזכר כוונת פיזמנה לקרות הַנַּעֲשָׂה ממקום ואחרכן מקום . מלבון שממנה . כמו והמרכן בשמה (יחזקאל ל"ו כ"ד) ושכיינה כל ימי השמה ואחרכן תכלה יה . רק בחתי השם . ולכן כתב קרי ביה בשמה כלומר ר"ת מס' בכתמה . ולפי כתב אליון שהוא מקום קנוסה . כי כל זוגות נכתר בדברים משמים כלומר לו נזמן אחר למלי נפקא לן מזה . עוד פי' שמה . ל"ל דבש ב"ש על הכרון השכול . ומיהה תני ממילא הוי"ו פתוחה ולפי שמצרי לריות קמוצה . משל"ר שורש הבשמה נחה . (וכני אלמן השמה ז"ל ביסוד הקמוץ שער המלוה יסוד י"ו ראיתי שפי' בזוהר) . ומכוקה שכר לא הפכלכו להשתות בקריאה שניהן בפי' ה"ר שמשון מקרא כתיבתו ושמו קרוא ושמו ב - כמאמר רבא (בדרים קף כ"ה ע"ב) ממבדר מתנה וממתנה מחליפה כל השוטה עלמו ממבדר תורה ניתנה לו ממתנה וכו' . לפי שהאתנה היה מלא ודבר אחת בכרפא לעון לך לומות פחות משנדרי אחין משמידין ממנו לו עיזות . כאמר מי מדון בי . ומי יוריני . תמכם הפעל הכשעה יאמר מכל מלמדי לשבחי כש"ה ס"ם . ולי אמרה דבר ניהו לשות מוריי . לכן עשה רבא לשמו בתקנת אחין שמשידין ממנו לו מתנה וכו' על הרעיון כזה שלא יבאמ . וכן ממעט ברוב המקומות שכוכב מקרמת בתלמוד יבואו רק לשמון . ולעולם להם מחבוי ככה לפירוש התמיי . ושיין מ"ם התום' (עבודה כוכבים דף רים ע"ב) כ"ש שלא . ונראה רבינהם ל זת שיעיים כלה במקרמות שלא לכלות ומעוות . ליאמרו על המקרא שעשה בו השינון . לפעמים שנאמר . ולפעמים שלא נאמר . כלו נתאמרו בשיבוש המקרא . משעם זה שיש התכס לבא שלא כל"ל לת סלר כלשון . ותאמר שינון לדבר . ולא שנאמר . לפי שבהקשה לתשובה נרגיש בכריו כלשון שנאמר הכין לבם ונו' שהיה מוכן ממנו שיהא פיוש המקרא אחר לא כן כשאת בכוונת המקרא כך שנוכ שינון לדבר הכין לבם כו' שלא תשכח כהלכה כסיון . כי קרוא מקרא בכל שפרי המקום היה רגיל בפיהם תמיד . לכן נתן שינון במקרא על ההלכה כדיהיו זוכרין התלמידים בה תמיד בעת קריאתם המקרא הכוונ :

וכן כוונה שנאמרה על המקרא . בכל מקום שנאמרה בתלמוד . כמו על המקרא בעיך לומר (ברכות דף ס"ב ע"ב) עשה רבי לעיזור שינון במקרא הכוונ לו ולחבריו ולתלמידיו שלא ישכח לדבר שנאמר מרבי חניכא לעיזור בני שקדנו שינון במקרא הכוונ לא כספיך ושיזוך ממנו כפי תיא . לכן פי שהלוך קריאתו ושתחכה מעט . והוא לקרות כזיך במקום בניך . לו יהך שמיאני המתמר ושתכרו . וכן על המקרא מנוקד ומוכרכ דף כ"ב ע"ב . וכן על המקרא שנאמר (ישעיה ל"ב) ומכוקה . (בכורים דף כ"ה ע"ב) . על המקרא שנאמר (ויקרא י"ג) ומכוקה לא תראה . (בכורים דף ל"ב ע"ב) . על המקרא שנאמר (ויקרא ט"ו) ומכוקה . (שבת דף ס"ד ע"ב) . על המקרא שנאמר (בראשית ל"ח) ומכוקה . (עבודה כוכבים דף ג' ע"ב) . על המקרא שנאמר (ויקרא ט"ו) ומכוקה . (מגילה דף כ"ה ע"ב) . על המקרא שנאמר (שמות ל"ב

מאמר על אודות דרשות חז"ל, לר' אברהם בן הרמב"ם ז"ל

נערתק מלשון ערבי ללשון הקדש*)

ראיתי לפרש דברי השמות ועניינם בספר הזה והם הדרשות והמעשים והאגדות. ואומר לשון דרשה הוא בקשת ענין והקורתו לבוא עד הבנתו מל' וחקרת ודרשת. כלומר הדבר שנחקר בו בענין ויודע וידרש וימצא כי הוא הנקרא דרש. וזה הכלל כל מאמר שהוא פירוש פסוק או נסמך לפי' פסוק בדרך מדרשי הדרש או ביאור ענינים מן הענינים שיהיה חוץ למשפטי התורה וריני האיסור והמותר וחיוב ופטור וטמא וטהור וכשר ופסול הוא יקרא דרש: לשון מעשה. כל דבר וענין שאירע שנעשה. מלשון עשה יעשה. ותועלתו למבין שמירה וערוכה. ראה מעשה ונזכר החלכה. ולשון הגדה מלשון הגיד לך אדם מה טוב שהם מגידים מאורעות שאירע וקרוב הוא ענינו לענין המעשה אלא שיש ביניהם הפרש. כי המעשה יגיד דבר הנעשה בימי המגיד או בימי אדם אחרים ידוע ונזכר. ואגדה תגיד דבר שאירע בלי להבינו בענין זה וזה שבחבני. ואם יעלה על דעתך לומר הואיל וענינים אלו הדורות נדולות ונאמריות לכל בעלי עינים וראשם מגיע השמיטה וסדוע המשנה לא דברה בהם ולא מצינו בה דרש ואגדה ומעשיה והם כי אם דרש וידי משה כבדים ברי"ה. ובתענית מעשה חוני המעגל ולא שני. התשובה. דע כי רבינו הקדוש וסיעתו לא נתכוונו לבאר במשנה הדברים שהם ידועים ומבוררים בענין אע"פ שאותן דברים צריכים ביאור גדול לבאים אחריו. והראיה לזה שאינך מוצא במשנה שמצות עשה לקרוא ק"ש בלילה וביום ובערבית ובשחרית. וכן אינך מוצא בענין שבת שאסור לעשות בו מלאכה שזה ביאורו גלוי וידוע מהיותו צריך ביאור. אכן דבר מאימתי קורין את שמע בערבית ובשחרית וכ"ה מנין אבות מלאכות ארבעים חסר אחת וכי'. וכן לא הוצרך לדבר בענין מעניני האמונה ולא בחכמה אהרת ולא באחד ש ריה מפני שפשוט היה לבני דורו וידוע. והלין בית השבל קרוע בהם ולא יבצר מהם מומה הם מקום החכמה. בענין שאמרו על הבונחם בעלי התלמוד וסיעתם לבן ראשונים כפחתו של אולם ושל אחרונים אפילו כמחט סידקות. וזה הענין והבליהו יהבאר בשער השני באר הטב:

מצאתי כתוב לרב ר' אברהם בן הרב רבינו משה זצ"ל בספריו שחבר בלשון ערב שקראו כתב אלספיא"ז דברים אלה שיש בהם תועלת גדולה למה שאני צריך להם להעתיקם ללה"ק חזי לי ואריך:

דע כי כל הנמצא בתלמוד וזולתו מחבורי החכמים ז"ל בעלי מדרשות והמעשות. דברי הפסקים הנמצאים בידינו עתה מעשים ונעלמים מעיני כל החנוים בתלמוד ורובי המפרשים לא שלחו בהם ידם ולא באה נפשם בסודם. ואבי מורי ז"ל חשב לחבר ספר בפירושים כאשר זכר בתחלת פי' המשנה ולבסוף נטה מעליו. ויירא משה מגשת אליו. כאשר אמר בהחלת המידה ואני אדר פצורתו פירשתי בענין זה מעט קט ולא נטיתי מפני שנתעכבתי בחבור הספר הזה. כי ראיתי הועלתו גדולה ונאמנה מהתחלת הראשונה. אע"פ אני מעיר לבך ורעיונך. ואהה פקח עיניך על הדרך הזה שדברו החכמים בדרשות הנמצאות להם. ומצאנו בוונתם תה: צופה ויהיה לך לאלהים. ואהה ההיה לי לפה. ומזה תתלט נפשך מלהלעיג על דברי החכמים או מלכפור באמתת דבריהם. או משתחשוב שהם מעשה נסים כאשר נעשה לנביאים. וכי כן יעשה לכל הכם וחכיר. וישאין הפרש בין קריעת ים סוף למשה וליוצאי מצרים. ובין צלילתה הירדן לאלישע ולאליהו. או לאחר זולת אלו. ובל זה תתחייב בשתקח אותן הדרשות על פי פשוטן. או על פי הנראה מהם לבתחלה בעיון הראשון ודי היה בנו להורות שיש מדרשות ומעשיות שיש להם ענין פנימי נסתר חוץ מהענין החיצוני הנראה. וכ"ש במה שנלה אבא מורי ז"ל בחיבוריו מזה. לולי כי חפצי ורצוני להוסיף ביאור ולהודיעך מעשים בחלוק ענייניהם שאני מחלק לך בקרוב. ובמשלים אמשול לך בזה הפרק. וראיתי להקדים לך תחלת הקדמה זו:

דע כי אהה חייב לדעת. כל מי שירצה להעמיד דעת יחועה. ולישא פני אומרה. ולקבל דעתו בלי עיון והבנה לענין אותו דעה אם אמת אהה אם לא. שזה מן הדעות הרעות. והוא נאבר מדרך התורה וגם מדרך השכל. ואינו ראוי מדרך השכל מפני שהוא מתחייב גרעון וחברון בהתבוננות מה שצריך להאמין בו. ומדרך התורה מפני שנוטה מדרך האמת ונוטה מעל קו הישר. אמר הש"ת לא תשא פני דל ולא תהדר פני

*) ככתי"ו הזה נמצא בין לומר ספרים של הרב הגדול ר' חוד הספרדים זצ"ל מ עתק מלשון ערבי ולא עודע שם כמשתוק. ומרגע וידאל הצרפתי זצ"ל מביא קיצור כמאמר הזה מלשון ערבי לשוחם ואמרי יושר ע' מדרש לכם.

מאמר לר' א בן הרמב"ם ז"ל

גדול בצדק תשפוט וגו'. ואמר לא תכירו פנים במשפט וגו'. ואין הפרש לקבלת אותו דעת להעמידה בלא ראיה. או בין שנאמין לאומרה ונשא לו פנים ונטען לו, כי האמת אתו בלא ספק. מפני שהוא אדם גדול בחיטן וכלכל ודרדע. שכל זה אינו ראיה אבל אסור. ולפי הקרמה זו לא נתחייב מפני גודל מעלת חכמי התלמוד ותכונתם לשלימות התכונתם בפי' התורה ובדקדוקיה וויושר אמריה בביאור כלליה ופרטיה. שנטען להם נעמיד דעתם בכל אמריהם ברפיאות ובחכמת הטבע והתכונה. ולהאמין אותן באשר נאמין אותן בפי' התורה שתכלית חכמתה בידם. ולהם נמסרה להוריות לבני אדם. בענין שנאמר על פי התורה אשר יורוך וגו'. אתה רואה החכמים במה שלא נתברר להם מדרך סברתם ומשמם ומתנם אומרים האלהים. אלו אמרה יהושע בן נון לא צייתי ליה. כלומר לא הייתי מאמין בו ואע"פ שהוא נביא כיון שאין בידו יכולת להודיע הענין בכוונה מדרך הסברה ומשא והתן והדרכים שבהם ניתן התלמוד להדרש. ודי בזה ראיה ומופת ולא נענין להם עוד. כיון שאנחנו מוצאים להם אומרים שלא נתאמת ולא נתקיימו בנסרא דברי הרפואות ובענין אבן הקומה שאמרו שמוע להפיל הנפלים שלא נתאמת. ובויוצא בזה עניינים רבים שדברו בפרק שמונה שרצים במס' ת שבת ובו'. ובמקומותם אהריך דברים שבחנו אותם הבוחנים ונשמעו ביניהם וסמכו הם עליהם ולא יוהה על אמתת עיון רופא אמתי ולא שבל:

ודע כי לא יתחייב בעבור מה שאמרנו שיהא מה שאמרו רז"ל אי בפנת אבול אי צחית שתה אי בשיל קדרך שדי בכמכמא. הדברים שאמרנו. כי זה המאמר הוא עיקר הבריאות כאשר אמתוהו הבחינה ורפואות הרופא. ר"ל שלא יאבל אדם עד שירעב. ושלא ישתה עד שיצמא וכשיצמא שלא יאחר לשתות. וכשיתעכל המזון במעיו שישליכנו ולא יאחרנו. שאם צריך לנקביו שלא ישהה אותם. וכן אין לנו לטעון לאריסט"ו ולומר הואיל ואדון חכמי הפילוסופים הוא והקים מיפתים אמתים על מציאות הבורא יהבדך. וביוצא בזה מהדברים האמתים שבאו במופת ופנעו דרך יודע הפרטים וביוצא בזה. ולא להכזיבו ולומר הואיל ושעה באמונת א"ו. כי כן טעה בכל אמריו. אבל יש לנו ולכל נבון ותכם להתבונן כל דעה וכל מאמר. על דרך שיש להתבונן אותה. ולאמת ולקיים מה שראוי לקיים. ולבטל מה שראוי לבטלו. ולעמוד מלפסוק הדין במה שלא הוכרע האהד משני הפכים אמרו מי שאמרו. כאשר אנו רואים איהם ז"ל שאמרו אם הלכה נקבל ואם לדין יש השובה. וכן הם עושים במה שלא הוכרע האהד משני הפכים שמעמידין אוהו באמים בו תיקו. וחוזרים להם מדעת שנתאמת להם באמרם בהרבה מקומות חזר בו רבי פלוני מדבריו. חזרו ב"ה להוריות כדברי ב"ש. וגדול מזה בהוראתם ואהבתם דרך המשפט אמרו אוקי רבא אמוראי עליה ודרש ואמר דברים שאמרתי בפניכם טעית הם בידי. וענינים אלו וביוצא בהם אין להבינם ולהתבונן אותם מפני שהיה גדול העצה והחכמה אלא מפני הראיות והמופתים שיש עליהם. וכן אמר אבא מורי ז"ל בראורה. והוא דבר מבואר וענין קל בעיני כל נוטה מעל האות גופו. וראיתי להביא כאן מאמר שאמרו ז"ל ואבאר לך כדי שתיישב ויתקבל בדעתך ואהבהם האמת והודאתם עליו אמרו מי שאמרו. אמרו ז"ל בנמרא דפסחים. ת"ר חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרים וכו' עד אמר רבי נראים דבריהם שביום מעינות צוננים ובלילה מעינות רותחים. ועתה שמע פי' המשרא א"ר לדעת חכמי ישראל שגלגל קבוע ועומד ולא יתנדנד ולא יתנועע והכוכבים והמזלות הם הנעים והנדים ולחכמי אומות העולם שגלגל נע ונד והכוכבים והמזלות אין להם הנועה. אך הם כמכמרות נפוצים ונעים בתנועות הגלגל ולא מעצמם להשיבם על דעת חכמי אומות העולם ולומר שגלגל קבוע. שהרי אנו רואים מזלות הקטנים השאלי מהם והימני שלא יצא לעולם השמאלי בימין ולא הימני בשמאל אלא עומדים במקומם ולא יזוזו משם. הוא שאמרו חז"ל מעולם לא נראית עגלה בדרום. ולא עקרב בצפון וכו'. וזאת לא יתחייבו בה אומות העולם. אלא באמרם כי סבת הגלגל והנועתו הוא מן הצפון לדרום או מן הדרום לצפון. אבל בהיותם סוברים כי הנועת הגלגל העליון הוא ממזרח למערב. וגלגל המזלות ממערב למזרח. יפצא כי עגלה בצפון ועקרב בדרום ולא יזוזו ממקומם. לא יראה השמאלי ימיני ולא הימיני שמאלי. כאשר נודע לפי שהבינו בזה הענין והבין בענין התכונה. כי אין ספק כי רבי בהשיבו עליהם. שהשב כי סברתם היתה שהנועת הגלגל בין הצפון והימין. ישרה תשובתו מעולם לא ראינו וכו'. ורב אחא הביא ספק על התשובה זו ואמר דלמא כי סדנא דריהיא וכי צנורא דשא. ר"ל ואלו הגלגל בכללו יהנועע המזלות עומדים במקומם והגלגל סובב בתוך העונה. כאשר הנוד הרחיים בתוך הכלי הסובב אותה. והעץ העומד בתוכה קיים ועומד במקומו. כן יהיה הגלגל סובב ועונת המזלות עומד ישמור את מקומו ולא ינוד השמאלי והימיני המזרחי והמערבי זהו פי' כי סדנא דריהיא ופי' כי צנורא דשא. ר"ל כאשר יסוב וינוד הדלת על מקומו שהציר סובב כאשר תסוב הדלת על ציריה שעיקר הדלת סובב ומשתנה מקומו. והציר עומד ולא ינוד. והאמת כי זה דרוק ויותר דחוק מגלגל קבוע ומזלות חוזרים ואין צורך לכל זה כיון שנתברר שהנועת הגלגל בין פאתי מזרח ומערב כאשר בארנו. ואמר בסי הברייתא חכמי ישראל אומרים ביום חמה הולכת למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מן הרקיע. ודית זו בלי ספק דבוקה לגלגל קבוע ומזלות חוזרים. וחכמי אומות העולם אומרים ביום חמה מהלכת למעלה מן הארץ, ובלילה למטה מן הארץ. ודעת זו בלי ספק דבוקה לגלגל היור ומזלות קבועים. ואשר שמע רבי הדברים האלה שהם תוצאות מן ההקדמות שהלקו בהם תהלה. הבריע דעת חכמי אומות העולם בראיה זו. שאשר נראים דברים שביום מעינות צוננים ובלילה מעינות רותחים. והנה זה עם היות ראיה זו רפה וחלושה כאשר אתה רואה. ועתה התבונן מה שהזרונו בברייתא זו. ומה יקר ענינה שלמדנו. כי רבי לא הביט בדעת אלו אלא מדרך הראיות בלי להשים על לב לא לחכמי ישראל ולא לחכמי או"ה. והבריע דעת חכמי אומות העולם מפני ראיה זו שהשב כי היא ראיה מתקבלת שביום מעינות צוננים ובלילה מעינות רותחים. והתבונן חכמת זה הסוד כי רבי לא פסק בדעת חכמי אומות העולם. אלא שהבריע דעתם מדעת שקול הדעת בראיה שזכרנו. זוז מלה מורה על ההברעה. ואלו נתברר לו בודאי ובראיה שגלגל חוזר ומזלות קבועים היה פוסק הלכה כמותם. כאשר עשו אולהו מן החכמים ז"ל בדעות אחרות. ואמרו נצחו חכמי אומות העולם לחכמי ישראל. ובאמת נקרא אדון זה רבינו הקדוש. כי האדם כשישלוך מעל פניו השכר ויקים האמת ויכריענו לאמיתו ויחזור בו מדעתו כשיתאבר לו הפכה אין בפסק כי קרוש הוא. והנה נתברר לנו כי החכמים ז"ל אינם מעיינים הדעות ולא מביטין אותם. אלא מצד אמיתתם ומצד ראיותיהם לא מפני האומר אותו יהיה מי שיהיה. ואחר הקדמה אומר ומהשם אשאל עזר על החבוננות האמת. כי כל הדרשות הנמצאים בדבריהם ז"ל בתלמוד ובשאר מקומות מתחלקות לחמשה חלקים:

החלק הראשון מחלקי הדרשות חמשה הם דרשות על פי פשוטן לא נתבין בהם דבר אחר זולת הפשט ונגראה בעיני ההוגים. והחלק הזה עם היותו מבואר ואינו צריך דמין אודיעך דמיונו לתוספות באור. והוא בענין מה שאמרו במסכת ברכות א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעולם הזה שנאמר אז ימלא שחוק פינו וגו':

החלק השני הדרשות שיש חיצון ופנימי. והבונה היות הענין הפנימי ולא הענין החיצון השטי. ושמו לו ענין חיצון הפך ענין הפנימי להועלת גדולה. כבר התבאר רובם. אבל לא כולם במורה הנבוכים. ובפירוש המשנה. ודמין החלק מה שאמרו בנמרא דתענית אמר ר' אליעזר עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים בגן עדן והוא עומד ביניהם. וכל אחד ואחד מראה באצבע שנאמר ואמר ביום ההוא הנה א הינו זה קוינו לו וגו':

הנה פשט דרש הזה יחזיק כל בעל שבל ובל בעל אמונה מלהאמינו. והנענן האמיתי שנתכוון עליו ר' אליעזר ששברן של צדיקים הנוזרים לחיי עולם הבא. הוא השנתם מרחם יתברך מה שלא היו משינים בעולה"ז בשום פנים. וזה תבלית הטובה שאין למעלה ממנה. והמשיל שמחת ההשגה ההיא כשמחת מחול. וכן דמה שמחת כל אחד ואחד מה שלא היה יכול להשיג תהלה ממנו יתב' באמרו. וכל אחד ואחד מראה עליו באצבע. והביא ראיה על המלטת הנפש המשכלת מן האף והחמה בעו"ה באמ"י וישיענו. והביא ראיה על ההדר והכבוד האמת ששינו אז לצדיקים באמרו נגילה ונשמחה בישועתו. וזה תבלית בקצרות לשון ושלימות ענין מפי רמיון והוראת ענין נכבדים ורבים במלות קצרות ודברים מעטים. ובזה תחשוב לכל כיוצא בזה:

החלק השלישי דרשות שאין להם ענין פנימי אלא כוונה אמרם דרך פשוטם בלבד. אלא שדיעות פשט דרשות אלו והתבוננותו קשה מאד על רובי המעיינים עד שלא יובן. ואם יובן תהיה תכונת ענינו הסירה או שלא כראוי. ולפעמים יראה מרוב דרשות החלק הזה הפוך כוונתם לקושי הענינים והשתהפות המלות ההם ונאמרו בשיתוף על שני הענינים. וזה החלק בקושי ובהסתרות קרוב לחלק שלפניו אך במקצת מקומות יותר קשה ונסתר. לכן צריך להזהר בו ושלא יפסוק פי' במהרה פן יבוא לטעות ולצאת מן הדרך ודמין החלק זה מה שאמרו בגמ' דברכות לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע. שנאמר רגזו ואל תחטאו. אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש שנאמר על משכבכם. אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה. הנה כי זה לא נתכוון אלא פשוטו אך התבוננות הפשט קשה מפני כי הוראת יצר טוב ויצר הרע נעלמות. והסבות שזכר קשה להבין. ואני אעריך להבינו כדי שתהשוב כל כיוצא בו על זה. ואומר כי לשון ירגיז ר"ל להמשיל ולהשליט יצר טוב היא הדעת. ויצר הרע הוא האות הגוף וכיוצא בה. וכוונת הענין שיש לו לאדם להמשיל ולהשליט דעתו על הנאת גופו ויעלה זה במחשבתו המיד. ואם די לו בזה להבנעת האותיו מוטב ואם לאו יוסף על המחשבה ויהבה בהכו ויוציא בשפתיו פסוקים ומלות שיכניעוהו ויזכירוהו הבנעת ההאוה וימנע מחשבתו לצאת ולהרהר ברבר אהר. ויקרא ק"ש ויהבונן ענינו וישיבנו אל לבו. ויהד ק"ש לשני הסבות. האהד הוא הרפה והחלש מפני שאמר הכתוב על משכבכם ובק"ש נאמר ובשבבך והוא גזרה שוה ובמלות על דרך סברות. והשני הוא החזק מפני שבק"ש זכרון גדולה תבלית יצר טוב והיחוד והאהבה והעבודה ונקם ושלם והבנעת יצר הרע באמרו לא תהורו. וחיזוק יצר טוב באמרו והיית קרושים לאלהיכם. ואה"כ אמרו אם פתהו מטב וכי כלומר אם הרע יעלה נאונו ונאותו ולא יכנע לבבו הערל במבטא שפתים באותם הפסוקים הנזכרים בק"ש או יכניענו בזכרון יום המיתה וסוף כל האדם ודי בזה שברון יצר הרע והבנעת נאונו. בענין מה שאמר עקביא בן מהללאל המחבל בשלשה דברים ואין אהה בא וכוי:

ההלק הרביעי שאומר אותו בפ' פסוקים על דרך מחמרי השר. לא מפני שאומרים האמין כי ענין הפסוק הוא ענין הדרש ההוא והלילה והם. הוא מה שאמרו ז"ל מקרא לחוד. ודמין החלק הזה מה שאמרו בנמרא התענית א"ר יוחנן מאי דכתיב עשר תעשר. עשר בשביל שתתעשר. ובאשר אמרו שם בפרוש והריקותי לכם ברכה עד בלי די. עד שיבלו שפתותיכם מלומר די. וכן כל כיוצא בזה. הלא יעלה על דעתך שכל דרש בפסוק מן הפסוקים באשר יאמין מי שלא הגיע לדעת אמיתית שאומרים שזה הקבלה בידם באשר הוא בעיקר התורה והקבלות. אין הדבר כן. אך דע כי פירוש לפסוקים. (מי שלא הגיע) שאינם תלוים בעיקר מעיקרי הדת ולא בדין מדיני התורה שאינם קבלה בידם אבל יש בהם לפי הברעת הדעה. ויש מהם דברים הנאים ומתקבלים על דרך מחמרי השר. ומשאיים המלות והענינים שהם יכולים לישא ומציאים אותם. וכמה פעמים על דרך תלמוד הבינה במחמרי השר. כי אני לא מסתפק במאמר ר' יהושע בפ' וישמע יהרו מה שמועה שמע ובא מלחמת עמלק ובא. כי זה משקול הדעה אמרו ולא מקבלה. וראיה לזה ממה שאמרו שבן הוא כתובה בצדקה ואם היתה קבלה בידו לא היה צריך ראיה לפרושו. ועוד ראיה אהרת שהרי אנו רואים חכמים אהרים ומלות ר' יהושע בפ' סוברים דעה אהרת. ואם הדבר קבלה לא היו חולקים בו. שהרי ר' אלעזר אמר מרן תורה שמע והביא גם הוא ראיה לפרושו. ור' אליעזר אומר שמועת ים סוף שמע ובא והביא גם הוא ראיה לפרושו ובן אין ספק בעיני כי דברי האומר בפ' דבר אל בני ישראל ויסעו המיע אותן מלבן. כי זה על דרך תלמוד הבינה במחמרי השר. ולא על פי הדת. ותמצא לחכמים ז"ל דרשות מזה החלק בלי ספק שלא יהא פי' דרשות פסוק אלא דרשות עומדות בעצמן כדאמר בנמרא ר"ז הנא הוא כגון. הוא כיהון. הוא ערד. סיהון שדומה לסיח במדבר. כגון על שם מלותו. ומה שמו ערד שמו. וקרוב להיות כי רוב הדרשות הנמצאות בדבריהם ז"ל הם מזה החלק. כי הוא האמת שאין עליו מעיר אלא שונה ופתי. כי זה החלק מדבריהם יתחלק לחלקים רבים בהחלק עניניו,

מאמר לר"א בן הרמב"ם ז"ל

כהתחלק דעת המשוררים כן יתחלקו דרשות אלו בהתחלק דעות האומרים זה-מהם, והתבונן זה :

החלק החמישי דרשות דברו בהם לשון הבאי ודמיון החלק הזה בגמרא דפסחים . אמר מר זוטרא מאצל עד אצל היה טעין ארבע מאה נמלי . דריש אצל הראשון הוא ראש הפסוק והאחרון הוא סוף הפסוק , מאצל ששה בנים ואלה שמותם עזריה בכורו וישמ"ם ושעריה ועבדיה והגן כל אלה בני אצל . ואמרו קצת הספרשים להגיד זה הדבור כי אצל הראשון הוא זה הפסוק והאחרון הוא פסוק שני שאחר זה . ולאצל ששה בנים וכו' . והדרשה היא על שני פסוקים אלו ועל שני הדרכים לא יסור דרש זה מהיותו לשון הבאי . ולא יתכן בעיני כל בעל דעה שיש דרש על המקרא כולו משא ארבע מאות נמלי וב"ש על שני פסוקים . הלכך אינו אלא לשון הבאי ובבר ביאר זה זולתנו . והחלק הזה מהדרשות מעט מזער בהערכינו לשאר חלקים . לפי שברוב דברים בלשון הבאי אינו אלא במעשיות כאשר אומר . והחלק המעשיות ארבעה חלקים . החלק הראשון מעשיות שהיו ושאירעו בעולם כפי מה שתמצא אומם כתובים , והוצרכו להביאם ללמוד מהם תועלת . והתועלת אפשר שהיה בדרשים או בדעות או באמונות . או שיהיו המעשיות ההם מעשה נפלא ומאורע קרוב לעניין הנזכר קודם אם כן יצא החלק לארבעה דרכים :

הדרך הראשון הוא המעשה שהלמוד ממנו תועלת בדינים. כדאמר בסוכה מי שהיה ראשו ורובו בסוכה . וכן א"ל ב"ה לב"ש מעשה שהלכו וקני ב"ה וב"ש לקראת ר' יוחנן בן התורני ומצאוהו ראשו ורובו בסוכה ישלחנו בתוך הבית . א"ל ב"ש משם ראיה . אף הם אמרו לו א"צ היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך . וכדאמר בבתובות אמיה דרמי בר חמא כתבינה לכיסיה לרמי בר חמא בצפרא . לאורתא כתבינה לרב עוקבא בר חמא . אתא רמי בר חמא קמיה דרב ששת אוקמיה בנכסים . אתא רב עוקבא קמיה דרב נחמן אוקמיה בנכסים . אתא רב ששת קמיה דרב נחמן א"ל מאי טעמא עביד מר הכי א"ל שודא דיינא עבדי . א"ל אנא נמי שודא דיינא . א"ל הרא דאנא דיינא ומר לא דיינא . ועוד דמעיקרא לא בתורת האי אתית . ובמעשיות דרך זה רבו מספר :

הדרך השני הוא מעשה שנלמוד הועלת במדות ודעות . כמו שאמרו במסכת שבת לעולם יהא אדם ענותן כהלל ולא קפדן כשמאי . מעשה בשני בני אדם שהמרו זה את זה עד זה לו לא יקפיד . למדנו מן המעשה ההוא שצריך אדם להדמות להלל במדה כפי יכלתו שלא יקפיד ולא יתגיז ואפי' על דברים המקניטים שזו מדה נבבדת מאד וזה הדרך נמצא בתלמוד הרבה :

הדרך השלישי. הוא המעשה שנלמוד ממנו עיקר מעיקרי האמונה. כמו שאמרו במסכת תענית . מעשה שאמרו לחוני המעגל התפלל שירדו גשמים . אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים שלא יתמקו . התפלל לא ירדו . עשה עוגה ועמ' בתוכה ואמר רבונו של עולם בניך שמים פניהם עלי וכו' . הנה המעשה הזה יורה על אמתת אמונה נכונה שהוא יתברך שומע בקול עבדיו הצדיקים ועונה אותם בצר להם . שנאמר ומי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו וגו' . ונאמר ע"י הנביא אז תקרא וה' יענה . ואומר יקראני ואענהו . ודמיון מעשה זה שאמרו בתענית פעם אחת עלו ישראל לרגל . ולא היה להם מים לשתות . הלך נקדימון בן גוריון וכו' . עד לפיכך נקרא שמו נקדימון . שנקרה לו חמה בעבורו . וכמותו הרבה בתלמוד :

הדרך הרביעי מעשיות שנכתבו מפני שאירע בהם דבר פלא וענין חימה . וכמותו מה שאמרו ביומא . ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי היו קאולי בארוחא איקלעו לההיא אושפיזא א"ל לאושפיזא בני מה שכך א"ל כידור . אינהו יהבו ליה כיסייהו ור' מאיר לא יהיב ליה כיסיה וכו' . הנה המעשה הזה לא נכתב אלא להודיע בינת ר' מאיר והפלא שאירע שנתאמרו דברי ר' מאיר בהברת האיש ההוא . וכמותו מה שאמרו במגלה . דר' יהודה נשיאה שלח ליה לר' אושעיא אטמא דעגלא תלתא ונרצא דחמרא שלח קיימת בני מתנות לאבונים. הדר שלח ליה בוליא דעגלא תלתא ונרבא דחמרא שלח ליה קיימת בנו דרבינו ומשלוח מנות איש לרעהו . וכן כל כיוצא בזה . ומעשיות בדרך הזה בתלמוד לאין מספר . ובגמרא דגיטין תמצא מהן לרוב ובמקומות אחרים בתלמוד ובפשט כי בהתחלק דעות הפרשים במעשיות אלו שימצא בהם תועלות אחרות . וימצאו בשלשת

*) שלי ני"ו [שלא נמנה בני שלו בגמ']

הדרכים שדברנו בהם בבר . והאמת שזה התחלק מהמעשיות יש לו דרך רביעי בפני עצמו על הדרך שבארנו :

החלק השני המעשיות שנראו ואירעו בהם בהלום . וזברו אותם בלשון צח ופשוט לדעתם כי לא אפשר שיטעה בהם בעל שכל ובינה . וכמו שאמרו רז"ל בברכות . תניא אמר ר' ישמעאל פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וכו' . וכזה בדבריהם בהרבה מקומות . וכמו כן במעשיות שזברו בהם מראות הנביאים ושדבר עמהם . ושהוציאו עמהם וכמו מעשיות שזברו בהם שדים . והרואה שאין לבו עמו יחשוב כי הם דברים היו בעולם כמו שנכתבו . ויבא לחשוב ולהאמין דבר הנמנע שאי אפשרי אבל הייב . וכל זה יקרה לו לרוב פתיותו ומיעוט ידיעתו בטבע העולם . ובמעשה הנסים ובדרך החכמים ז"ל שהוא דרך הנביאים . שכפרי בלשון הפשוט מה שראו במראות הנבואה . ודרך זו דרכו החכמים כמו שבאר אבא מרי ז"ל בסורה הנבוכים למבין :

החלק השלישי מעשיות שאירעו בעו ם כמו שנכתבו . אלא שדברו בהם לשון הבאי לדעתם כי לא יעשה בעל שכל שהם דברי הבאי . והם היו מתירים הלק זה שהוא לשון הבאי כענין מה שאמרו בגמרא תמיד דברה תורה בלשון הבאי . דברו נביאים בלשון הבאי . דברו חכמים בלשון הבאי . דברה תורה בלשון הבאי עירם גדולות ובצורות בשמים . דברו נביאים בלשון הבאי והבקע הארץ לקולם . דברו חכמים בלשון הבאי הפוח וגפן ופרוכת . וג' מקומות אלו הם במשנה כי בתלמוד ימצא הבאי לאין מספר . שלא ימנע כ"נ ולא ב"ע(*) . ודמיון החלק הזה מה שאמרו בגמרא דמגלה . רבה זר' זירא עבדי סעודתא בהדי הדדי קם רבה שחטיה לר' זירא בעי רחמים עלי"ה ואחייה . פי' שה"ו ופצע בו חבורה גדולה שקרוב למ"ה ולגודל המכה הביא שרמיה . ואולי היתה המכה היא בצואר ופי' ואחייה מלשון ויחי מחליו . ובלשון חכמים ז"ל עד שהתיה המכה . וכמותו בהתובות רבי חנינאי הוה קאזיל לבי רב בשלחי דרבי שמעון בן יוחאי וכו' . ואזיל ויהיב בבי מרשא עשר שנין וכו' . עד פרחה רוחה (שנפרדה ממנה נשמת רוח חיים) . אמר לפניו רבונו של עולם ענייה זו לשוא שברה . בעי רחמי עלה ואחייה ואין פי' פרחה רוחה שנפרדה ממנה נשמת רוח חיים במיתה . אלא מרוב שמחתה כשראתה אותן בפתע פראום נפלה להפרח חלק מחלקי הנפש החיה כאשר יקרה לבני אדם פעמים רבות . ובקש רחמים ואיתה ותחי נפשה . וכן כל כיוצא בזה :

החלק הרביעי הם מעשיות שאירעו באמת . אלא שדברו אותם בתבנית משל ויחידה באלו נתבונן שלא נהבאר ענינם לכל אדם בכללו . עד בשיתבונן בצורת מעשה החכם והנבון ביניהם וידע כוונתו ויראה בפשט מעשיות מהחלק הזה דברים נאים ונחמדים . ודברים אחרים שמניעתו נכרת אפי' לפתי וקטן . ויקרה לפי שמניעת דברים אלו בענין פשוטה . להאמין הדרש הזה על פי פשוטה אע"פ שהוא נמנע אצלו . ולמי שידע טבע העולם ודרך מציאותיו יבין ענין המשל והחידה ויכירנו . ודמיון דבר זה כמו שאמרו במס' סוכה . הנהו הרתי כושאי דהוו קיימי קמיה דשלמה . ואמרו ליה לאלחורף ואחיה בני שישא ספרי דשלמה חזייה למלאך המות דהוה עציב וכו' . עד פתח שלמה ואמר רגלוהי דבר אינש אינון ערבין ביה . לאחר דמ"בעיין אינון מובלין ליה . הנה פשט המעשה נמנע מניעה גמורה לכל בעלי שכל ובינה . וענינו לפי הנראה בעיני הוא דבר אירע באמת . ר"ל כי שני האלה נודע לשלמה כי היו הולכים בדרך כל הארץ מפני הולי שקרה להם או ענין אחר ורצה לקנות התבולות להציילם מן המות . והבריחם מן הארץ הביא אל ארץ אחרת שהיתה טובה להם לפי מה שהיו צריכים ולפי מזגם שהיה הושב כי ימלטו שם . ומתו במקום ההוא אשר חשב שלמה כי שם ימ"טו ברצון השי"ת אשר אין מלפניו לא מנוס ולא מברה . ובזה אמר שלמה רגלוהי דאינש וכו' . וכל מה שנאמר בענין המעשה ההוא מלבד מה שפירשנו הוא לתיקון המשל ולחבר ענין החידה . ואפשר כשיתבונן אדם היטב במלות המעשה הזה ימצא ענין לכל מלה ומלה . ואין רצוני להאריך עתה בזה . ואל התמה מפני שזוכרים החכמים ז"ל בדבריהם מעשיות ואגדות שבולם בכללם משלים וחידות ואינם על פי פשוטם . שהרי הם ז"ל מפרשים פסוקים מדברי הנביאים על דרך זה . ראה מה שאומרים בפסוק הוא הבה את הארי . ובפסוק הוא הבה את שני אריאל בגמרא דברכות . והוציאוהו מפשוטו ים היות שהנביאים אומרים אותו בלשון פשוט כאלו אין בו ענין שני . ואין רצוני ליסר

מאמר לר"א בן הרמב"ם ז"ל

לומר כי פסוקים אלו יש להם ע"פ פירוש אחר חוץ מפשוטם . ושמים אותם חידות ומשלים . כ"ש שיש לנהוג מנהג זה בדבריהם . שפשוטם נמנע בעיני כל רואה בעיניו . וכבר העיר ע"ז אבא מרי בפרק חלק מפירוש המשנה . ומצאנו להם ז"ל מאמר נכבד מורה ומודיע כי יתציא חידות ומשלים ברוב דבריהם בענין שאמרו בגמרא דעירובין . תלמיד אחד שהיה לו לר' אליעזר שהורה הלכה לפניו . אמר לה לאימא שלום דביתהו . המה אני אם יוציא זה שיצתו . ולא הוציא שנתו . אמרה לו וכי נביא אתה וכו' עד שמו ושם אביו למה שלא תאמר משל היה . הנה שהורונו בזה שיש בדבריהם דברים רבים שאינם ע"פ פשוטם . והשב ראיה זו על לבך וישם עיניך בה . כי היא פלאיה נכבדת וראיה גדולה . והעיר אותי על ראיה זו אחד מבוני תלמידי חכמים . והחלק הזה האחרון מן המעשיות קרוב להיותו מהחלק השני מהדרש ר"ל שהשני חלקים נכבדים ונלם מחמדים וענייניהם גדולים ונפלאים . ואין לגלותם לכל אדם . ומפני זה דרכו בהם דרכי החידות והמשלים . ואתה דע לך . ואחד מן הדברים שיש לך להתבונן ולהתעורר בו מפני שיש לך הועלת גדולה בידיעת המעשיות או יותר כגון שהיה ממנו בחלום וממנו בהקיץ בלי ספק, וממנו משל ויחידה, וכשתבוא לפרש כל המעשה על דרך אחד מהחלקים תגדל המבוכה ולא יודע אמיתת המעשה . ולהעירך בזה די לך תועלת . ודע כי כן הדרשות נמצאים מורכבים . ר"ל כי ימצא דרש מורכב משני חלקים או יותר ודמיון המעשה המורכב משני חלקים או יותר ממה שאמרו בחגיגה . ת"ר מעשה בר' יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור ויוצא מירושלים ור' אליעזר בן ערך אחריו ללמוד תורה מפיו א"ל שנה לי פרק אחד במעשה מרכבה . א"ל ולא שניתי לכם ולא במרכבה ביחיד אא"כ היה חכם ומבין מדעתו וכו' עד יצא מחליצך . הנה המעשה הזה קצתו היה בהקיץ בלי ספק כמו שאמר . וקצתו בחלום . נמצא שהוא מורכב מן הראשון ומן השני . וכן כל כיוצא בזה. ודמיון המעשה המורכב מג' חלקים. המעשה שאחר זה המעשה שהזכרנו . וזה שאמרו חז"ל וכשנאמרו הדברים לפני ר' יהושע וכו' עד מזומנים לבת השלישית . הנה המעשה הזה קצת מהחלק הראשון . וקצתו מהחלק השני . וקצתו מהלק הרביעי ודמיון החלק הראשון מהמעשה . הנה גוף המעשה הנזכר בראשונה שהיו גבורים אלו מתעסקים בדרוש מעשה המרכבה . ודמיון החלק השני מביאר הוא במעשה שאמר ר' יוחנן בן זכאי ראיתי בחלומי . ודמיון החלק הרביעי מה שאמרו בענין קבוץ המלאכים ועומדים לפניו . ואי אפשר פירוש ענין זה כי הוא גילוי סוד . וכבר דברנו גדולות ונכנסנו לפנים שלא ברשות . ובארנו מה שיש בו ספק לכל חכם ונבון . ואומר אני כי בהלקי המעשיות והדרשות להלקיהן . ובהביאו דמיון כל חלק וחלק . כי פרשתי זה כל הדרשות והמעשיות שנמצאים בהתלמוד בכח הקרוב למי שמבין . כי ידעתי כי לא יקשה אחריו זאת על המבין . כשיראה דרש או מעשה שישמענו שדע ובין מאיזה חלק הוא מהחלקים שזברנו . ובזה ימלט נפשו מלהוציא על המדברים ז"ל דבוה שלא כראוי כאשר יוציאו הקראים והכופלים וכיוצא בהם . או שישבע בין הסכלות בדברים הנמנעים . ויחשוב שימצא דבר שאינו מצוי ושאירע רבר שלא היה ונברא . ויבא לכפור בהשם יתברך שמו בהגשימו אותו וכיוצא בזה . ובן יקרהו בפרשו אותם הדרשות על פי פשוטם והאמינו אותם על הדרך ההוא . כמו שאמרו חז"ל תלמיד טועה ברבו תולה. וההבונן עיקר זה כי הוא עמוד גדול וחומה בצורה בארחתינו בסיוע אלי בספר הזה. ועזה אתה ברוך ה' שומעי בחומם על לבך, וכטומפות בין עיניך . יהיה לך לפתח ולהקדמה לכל מה שתקרא או תשמע מהדרשות והמעשיות . ואליך תועלת גדולה . והתיה ממשכילי האמת ומבוריו ולא מהפזים ההולכים אחרי ההבל ומהבלים . והוא יתברך ברחמיו יישר מעגלותינו ויכין צעדינו לדרוך בנתיבות האמת וללכת באורחותיו . יהי שמו מבורך אמן :

אברהם בן משה בן מיימון הספרדי

דרכי האגדות והדרשות

מספר הקדוש של"ה חלק תורה שבע"פ בכלל כ"ה כלל דרושים ואגדות

בשלמי הגבורים בפרק קמץ דעבודת כוכבים מביא לשון ריש"י מה שכתב בענין דלוזים ותגלות וז"ל דע והבן כי המדרשים הן על ג' דרכים . הן מהן שהן דרך נוזמת במ"ם בפרק ניל הנשם דברה תורה בלשון הבני אדם . ומהן שהן כלשון חכמים המשנה . ומצאנו להם ז"ל מאמר נכבד מורה ומודיע כי יתציא חידות ומשלים ברוב דבריהם בענין שאמרו בגמרא דעירובין . תלמיד אחד שהיה לו לר' אליעזר שהורה הלכה לפניו . אמר לה לאימא שלום דביתהו . המה אני אם יוציא זה שיצתו . ולא הוציא שנתו . אמרה לו וכי נביא אתה וכו' עד שמו ושם אביו למה שלא תאמר משל היה . הנה שהורונו בזה שיש בדבריהם דברים רבים שאינם ע"פ פשוטם . והשב ראיה זו על לבך וישם עיניך בה . כי היא פלאיה נכבדת וראיה גדולה . והעיר אותי על ראיה זו אחד מבוני תלמידי חכמים . והחלק הזה האחרון מן המעשיות קרוב להיותו מהחלק השני מהדרש ר"ל שהשני חלקים נכבדים ונלם מחמדים וענייניהם גדולים ונפלאים . ואין לגלותם לכל אדם . ומפני זה דרכו בהם דרכי החידות והמשלים . ואתה דע לך . ואחד מן הדברים שיש לך להתבונן ולהתעורר בו מפני שיש לך הועלת גדולה בידיעת המעשיות או יותר כגון שהיה ממנו בחלום וממנו בהקיץ בלי ספק, וממנו משל ויחידה, וכשתבוא לפרש כל המעשה על דרך אחד מהחלקים תגדל המבוכה ולא יודע אמיתת המעשה . ולהעירך בזה די לך תועלת . ודע כי כן הדרשות נמצאים מורכבים . ר"ל כי ימצא דרש מורכב משני חלקים או יותר ודמיון המעשה המורכב משני חלקים או יותר ממה שאמרו בחגיגה . ת"ר מעשה בר' יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור ויוצא מירושלים ור' אליעזר בן ערך אחריו ללמוד תורה מפיו א"ל שנה לי פרק אחד במעשה מרכבה . א"ל ולא שניתי לכם ולא במרכבה ביחיד אא"כ היה חכם ומבין מדעתו וכו' עד יצא מחליצך . הנה המעשה הזה קצתו היה בהקיץ בלי ספק כמו שאמר . וקצתו בחלום . נמצא שהוא מורכב מן הראשון ומן השני . וכן כל כיוצא בזה. ודמיון המעשה המורכב מג' חלקים. המעשה שאחר זה המעשה שהזכרנו . וזה שאמרו חז"ל וכשנאמרו הדברים לפני ר' יהושע וכו' עד מזומנים לבת השלישית . הנה המעשה הזה קצת מהחלק הראשון . וקצתו מהחלק השני . וקצתו מהלק הרביעי ודמיון החלק הראשון מהמעשה . הנה גוף המעשה הנזכר בראשונה שהיו גבורים אלו מתעסקים בדרוש מעשה המרכבה . ודמיון החלק השני מביאר הוא במעשה שאמר ר' יוחנן בן זכאי ראיתי בחלומי . ודמיון החלק הרביעי מה שאמרו בענין קבוץ המלאכים ועומדים לפניו . ואי אפשר פירוש ענין זה כי הוא גילוי סוד . וכבר דברנו גדולות ונכנסנו לפנים שלא ברשות . ובארנו מה שיש בו ספק לכל חכם ונבון . ואומר אני כי בהלקי המעשיות והדרשות להלקיהן . ובהביאו דמיון כל חלק וחלק . כי פרשתי זה כל הדרשות והמעשיות שנמצאים בהתלמוד בכח הקרוב למי שמבין . כי ידעתי כי לא יקשה אחריו זאת על המבין . כשיראה דרש או מעשה שישמענו שדע ובין מאיזה חלק הוא מהחלקים שזברנו . ובזה ימלט נפשו מלהוציא על המדברים ז"ל דבוה שלא כראוי כאשר יוציאו הקראים והכופלים וכיוצא בהם . או שישבע בין הסכלות בדברים הנמנעים . ויחשוב שימצא דבר שאינו מצוי ושאירע רבר שלא היה ונברא . ויבא לכפור בהשם יתברך שמו בהגשימו אותו וכיוצא בזה . ובן יקרהו בפרשו אותם הדרשות על פי פשוטם והאמינו אותם על הדרך ההוא . כמו שאמרו חז"ל תלמיד טועה ברבו תולה. וההבונן עיקר זה כי הוא עמוד גדול וחומה בצורה בארחתינו בסיוע אלי בספר הזה. ועזה אתה ברוך ה' שומעי בחומם על לבך, וכטומפות בין עיניך . יהיה לך לפתח ולהקדמה לכל מה שתקרא או תשמע מהדרשות והמעשיות . ואליך תועלת גדולה . והתיה ממשכילי האמת ומבוריו ולא מהפזים ההולכים אחרי ההבל ומהבלים . והוא יתברך ברחמיו יישר מעגלותינו ויכין צעדינו לדרוך בנתיבות האמת וללכת באורחותיו . יהי שמו מבורך אמן :

דהא לך דבדי פי מכם מן כרכ הגדול כרמב"ם ז"ל מ"ש בענין הגדות ודרשות ותועלתו שהרב ז"ל הדרש המעלת אין לפוי לחשוב שמעלתו מעוטה ולזלזל בהם כי הם הבונה גדולה מפני שהוא כולל חידוש פלאות ומחמדות נפלאות כי הלכות מהם כיוצא בהם שהתלכות שכלי יוכן בהם מה טוב ומה נעים שיהיו מהם מעלימים ממנו ויגלה מהם מן הענינים הנלויים ומהמדות הנבדרים מה שהיו ענכי החכמה על פשוטו אותו ולא לגלותו וכל מה שכלו בו הפילוסופים דוהותיהם ואם הביא אותו על פשוטו אלא שהוא בענינים רחוקים מן השכל שאין למעלה מהם ועמו דבר זה לענייני נפלאים . שאחד מהם לגמוע לעיני התלמידים ולגבב לבותם ועוד כלי לעזור עיני הכסילים שלא יהיהו לעזם ולנו היו מרמזים להם שזה החמיתיו יסתו מהם כפי הכוח המכון מבעיהם שלא בהם ולבומיהם אין מגלין להם את הסוד מפני שאין שכלם שלם כדי לקבל החמיתות על בורים וכן החכמים לא היו רוצים לגלות לקהם לקהם סודות החכמה וכבר זכרו (תגיגה דף י"ג) שאין מן החכמים ככבד לחכמים בקיומים בחכמת מעשה ברכבות והוא היה בקי במעשה מרכבה ואמר להם למדוני מעשה ברכבות ולמלמכה מעשה מרכבה ואמרו סוב הדבר . ובאמר למדוהו מעשה ברכבות נמנע הוא מלמוד להם מעשה מרכבה ואם ובאנו שעשה לא מפני רוע לב נמנוע החכמה אלא בשביל שיהיה לו יתרון עליהם שהמדות הללו מנועים אחד מהמפעים קל ואומר בלתי החכמים הנכבדים לבל עשה הדבר בשביל שראה בעצמו לחוי לקבל מה שיש אצלם ושיהיה רחוים לקבל מה שיש אצלו ובהיות רחוים על עניין זה דברי שלמה (שיר ד') דבש וחלב תחת לשונך ופירשו ע"ה ואמרו בענין דבר זה שהחכמות המתוקות שהעשם דבש כמו שיעשה החיך בדבש ומתוק גרוים להמתיקה ושלא יזוכר להם

מאמר על אגדות חז"ל

והנה הנ"ג הוא שעור קבלו ז"ל שיכו"ת הכתיב את ספרי הקודש בדרך שתקבלו הגדה החיא ענינים רבים אמיתים והקוף בחכמתן על כל הענינים אשר הם אמיתים בנושא ההוא אע"פ שאמתתם לא היה בדרך א' אלא ברמזים רבים ושונים וכפ"ש בס"ד. ובהך החורה בדרך ובאופן שבשתפושיה בכל ההבנות שיוכלו לסבול המלות הנך ע"פ כללים ויסודות ידועים ובאורן כל הענינים האמיתים שרצה באמת לכלול בהגדה ההיא שהם כלל כל הענינים אשר יש להם מקום בצד חלק בנושא ההוא ונמצא שהנה הכתיב התכתובים כלם באופן שכל מה שיוכל להיות מובן מהמלות ההן ע"פ הכללים שנזכרנו יהיה אמיתי בנושא. אמנם עדיין יצטרך לימוד גדול והכמה רבה לדעת אין יהיו כלם אמיתים בו כי הנה כבר אמרנו שאין אמתת כלם בצד א' ובדרך א' אלא בצדדים שונים ובדרכים מתחלפים. מהם יהיו אמיתים בהחיכה א' לבד. מהם על צד הדמיון. מהם על צד התולדה המולדת מהם. מהם על צד הגמול והוא ענין מ"עלה עליו הכתוב שנמצא הרבה בדבריהם ז"ל שהרי על צד הזכות והזהובה והשכר או העונש יחשב לפעמים המציאות כהעדר והמעדר כמציאות. מפני איזה תנאים שיהללו להם. וכן יחשב המושע כמרובה והמרובה כמושע. והוא מ"ש ז"ל בביאור מה אחרונים לא עשו והלה בהן לשבח כך ראשונים לא עשו ותה בהן לגנאי. ויש בדברים האלה פרטים רבים מאד אי אפשר לקבוץ אותם. אך מה שיצטרך לך לדעת הוא כי בא' מכל הדרכים האלה אפשר שיובן מאמר או ביאור אחד ויהיה אמתי ובשאר כל הדרכים לא יהיה אמת כ"ש בהחלט וע"כ דרך ראוי שיובן תראה אמתו והמצאם לכאורה כוזב ובלתי נאות. כי אם החכם והתרץ באיזה דרך הדברים האלה בנבוליהם. ואמנם כבר הקדמתי לך שלא בהחלט נאמר שכל מה שיוכל להיות טובן בהלות יהיה אמת ע"פ אלא יש לדבר הזה מדות וכללים והם כללי התנדה. והנה כבר יוכל ליפול בזה הטעות בנקל. אם יהדוש איש מקרא אחד והוא לא השתמש מן הכללים האלה שזכרנו. שאז מה שיוציא בדרש ההוא אפשר שיהיה שקר גמור אשר לא יאומת בשום פנים. ולא עוד אלא שאפילו אם יהיה העיקר שבדבריו אמיתי. הנה אפשר שיהיה כוזב בכתוב ההוא כי אין הכוונה בהלות ההן על הענין ההוא. ומזה נמשך שתמצא לפעמים בחז"ל שיאמר א' על דברי חבירו שהם פעות וזה כי לפי דיעה החכם ההוא הנה השתמש שכנגדו בהוצאת הדרוש לפי כללי ההגדה שכבר היו מפורסמים ביניהם. ואף שלא נתבאר לנו בדבריהם במה השתמש הדורש. הנה הם במלות קצרות ירמזו זה להם מקום הפעות. או ישיבו על הקושיות. הכל לפי הדרכים שהיו אצלם מפורסמים. מה שאין כן אצלנו ע"כ יקשה לנו הבנות דבריהם. בין בהנחותיהם בין בקושיותיהם בין בהירוציהם. אך היודע הדרכים האלה לאמיתם יסבא הכל גלוי לפניו על נכון. ד"מ כשדורש ר"ם פסוק עד שתמלך במכבו לבנותן של ישראל אמרו לו. אין דורשין שיר השירים לגנאי אלא לשבח. לפי שכך היה הכלל בידם ונמצא הדורשו לגנאי נושה מבוונת הרוח הקודש. וכן כשדרש ר"ל שאברהם מצא עצמו נמול. א"ר ברכיה בההיא עותה אקל"ר ואב"ב ל"ר ל' (ב"ר פ' מ"ג). וזה מפני כלל שבידם שבמעשה הצדיקים כל מה שיש לדרוש לשבח צריך לדרוש לשבח. ובכשיעים לתיפך שכך היא הקבלה שבונתו בל הבית במלות שהכתיב היתה לרמוז על כל פרטי הדרשיע של הרשעים ולבאר כל חלקי גופתם. ולהפך בצדיקים. להעלים כל מה שאפשר שיהיה בהם מהגנאי ולבאר כל מה שבשבחם. ומי שרוצה לדרוש דרש אמיתי צריך שילך לשיטות הכותב שאז יסכים לדעתו. וזה פשוט. עוד קבלו ז"ל שכתובי התורה מלבד היותם רומזים גם על אותם הענינים שהם מגידים בפשוט. ורומזים ג"כ על ענינים אחרים עתידים או עוברים. וע"כ יפ"שהם איש לפי דרכו על ד"ך החוקים והכללים שהיו בידם. וכבר היה אשר שיע"ה אמין הדרושים האלה. אך ע"ז סרחו ועמלו מסדרי הש"ם והמדרשים אשר היו חכמים רשומים בדורותיהם וקבצו כל האמרים ושקלום בחברת בל חבריהם ומעתה הנה כלם ענינים אמיתים כל ענין וענין לפי דרכו שכלם צורפו בכור מחקר המסדרים שזכרנו ומצאתו נאות כל דבר לפי הדרך הראוי לו: והבן השפה:

מבוא האגדות

מספר מבוא התלמוד פי"ז להרב הגאון מוהר"ר צבי הירש חיות זלה"ה:

ונשאר לנו לדבר עוד מענייני אגדה. אשר הם חלק גדול מן התלמוד. ומקוצוץ גדול בתורה ונמצאו מפוזרים במשנה ובריייתות ובשני התלמודים. והגם שאין בהם ענינים הכרחים ונצרכים לחלכה ולמעשה. הנה מעלתם גדולה עד מאד בהרבה מאמרי כי כאו להשלים אותנו בדרכי האמונה השהורה. ובכל העקרים והיכודות. אשר דת משה וישראל הסבינו עליהם. ותכלית מגמתם ומבטם. באן בראשית וראשונה ללמד אותנו מדע בינה והשכל בדעות נכונות ובמדות ישרות. כולם אוהבים וברוחים. וכולם קדושים יצפונו במאמרים קצרים. חכמה רבתי. בדברים העומדים ברומו של עולם. כמ"ש ח"ל בספרי פרשת עקב רצונך להכיר מי שאמר והיה העולם. למוד אגדה שתתוך אה אתה מכיר מי שאמר והיה העולם. ועיין מ"ש רבינו הרמב"ם פירוש המשנה סוף ברכות בזה הלשון ואין מקום להביא כאן דברי הפילוסופים. לולי אשר כוונתי בשיבוא זכר רבר מענין פרוזדור להיכל הענינים האמיתים שרצה באמת לכלול בהגדה ההיא שהם כלל כל הענינים אשר יש להם מקום בצד חלק בנושא ההוא ונמצא שהנה הכתיב התכתובים כלם באופן שכל מה שיוכל להיות מובן מהמלות ההן ע"פ הכללים שזכרנו יהיה אמיתי בנושא. אמנם עדיין יצטרך לימוד גדול והכמה רבה לדעת אין יהיו כלם אמיתים בו כי הנה כבר אמרנו שאין אמתת כלם בצד א' ובדרך א' אלא בצדדים שונים ובדרכים מתחלפים. מהם יהיו אמיתים בהחיכה א' לבד. מהם על צד הדמיון. מהם על צד התולדה המולדת מהם. מהם על צד הגמול והוא ענין מ"עלה עליו הכתוב שנמצא הרבה בדבריהם ז"ל שהרי על צד הזכות והזהובה והשכר או העונש יחשב לפעמים המציאות כהעדר והמעדר כמציאות. מפני איזה תנאים שיהללו להם. וכן יחשב המושע כמרובה והמרובה כמושע. והוא מ"ש ז"ל בביאור מה אחרונים לא עשו והלה בהן לשבח כך ראשונים לא עשו ותה בהן לגנאי. ויש בדברים האלה פרטים רבים מאד אי אפשר לקבוץ אותם. אך מה שיצטרך לך לדעת הוא כי בא' מכל הדרכים האלה אפשר שיובן מאמר או ביאור אחד ויהיה אמתי ובשאר כל הדרכים לא יהיה אמת כ"ש בהחלט וע"כ דרך ראוי שיובן תראה אמתו והמצאם לכאורה כוזב ובלתי נאות. כי אם החכם והתרץ באיזה דרך הדברים האלה בנבוליהם. ואמנם כבר הקדמתי לך שלא בהחלט נאמר שכל מה שיוכל להיות טובן בהלות יהיה אמת ע"פ אלא יש לדבר הזה מדות וכללים והם כללי התנדה. והנה כבר יוכל ליפול בזה הטעות בנקל. אם יהדוש איש מקרא אחד והוא לא השתמש מן הכללים האלה שזכרנו. שאז מה שיוציא בדרש ההוא אפשר שיהיה שקר גמור אשר לא יאומת בשום פנים. ולא עוד אלא שאפילו אם יהיה העיקר שבדבריו

ומקצוץ גדול בתורה ונמצאו מפוזרים במשנה ובריייתות ובשני התלמודים. והגם שאין בהם ענינים הכרחים ונצרכים לחלכה ולמעשה. הנה מעלתם גדולה עד מאד בהרבה מאמרי כי כאו להשלים אותנו בדרכי האמונה השהורה. ובכל העקרים והיכודות. אשר דת משה וישראל הסבינו עליהם. ותכלית מגמתם ומבטם. באן בראשית וראשונה ללמד אותנו מדע בינה והשכל בדעות נכונות ובמדות ישרות. כולם אוהבים וברוחים. וכולם קדושים יצפונו במאמרים קצרים. חכמה רבתי. בדברים העומדים ברומו של עולם. כמ"ש ח"ל בספרי פרשת עקב רצונך להכיר מי שאמר והיה העולם. למוד אגדה שתתוך אה אתה מכיר מי שאמר והיה העולם. ועיין מ"ש רבינו הרמב"ם פירוש המשנה סוף ברכות בזה הלשון ואין מקום להביא כאן דברי הפילוסופים. לולי אשר כוונתי בשיבוא זכר רבר מענין פרוזדור להיכל הענינים האמיתים שרצה באמת לכלול בהגדה ההיא שהם כלל כל הענינים אשר יש להם מקום בצד חלק בנושא ההוא ונמצא שהנה הכתיב התכתובים כלם באופן שכל מה שיוכל להיות מובן מהמלות ההן ע"פ הכללים שזכרנו יהיה אמיתי בנושא. אמנם עדיין יצטרך לימוד גדול והכמה רבה לדעת אין יהיו כלם אמיתים בו כי הנה כבר אמרנו שאין אמתת כלם בצד א' ובדרך א' אלא בצדדים שונים ובדרכים מתחלפים. מהם יהיו אמיתים בהחיכה א' לבד. מהם על צד הדמיון. מהם על צד התולדה המולדת מהם. מהם על צד הגמול והוא ענין מ"עלה עליו הכתוב שנמצא הרבה בדבריהם ז"ל שהרי על צד הזכות והזהובה והשכר או העונש יחשב לפעמים המציאות כהעדר והמעדר כמציאות. מפני איזה תנאים שיהללו להם. וכן יחשב המושע כמרובה והמרובה כמושע. והוא מ"ש ז"ל בביאור מה אחרונים לא עשו והלה בהן לשבח כך ראשונים לא עשו ותה בהן לגנאי. ויש בדברים האלה פרטים רבים מאד אי אפשר לקבוץ אותם. אך מה שיצטרך לך לדעת הוא כי בא' מכל הדרכים האלה אפשר שיובן מאמר או ביאור אחד ויהיה אמתי ובשאר כל הדרכים לא יהיה אמת כ"ש בהחלט וע"כ דרך ראוי שיובן תראה אמתו והמצאם לכאורה כוזב ובלתי נאות. כי אם החכם והתרץ באיזה דרך הדברים האלה בנבוליהם. ואמנם כבר הקדמתי לך שלא בהחלט נאמר שכל מה שיוכל להיות טובן בהלות יהיה אמת ע"פ אלא יש לדבר הזה מדות וכללים והם כללי התנדה. והנה כבר יוכל ליפול בזה הטעות בנקל. אם יהדוש איש מקרא אחד והוא לא השתמש מן הכללים האלה שזכרנו. שאז מה שיוציא בדרש ההוא אפשר שיהיה שקר גמור אשר לא יאומת בשום פנים. ולא עוד אלא שאפילו אם יהיה העיקר שבדבריו

וכאן מצא הבעל דין מקום לחלוק עלינו באיו הפינות ולהחלים בחריצות משפטן כי חז"ל הציגו נוכח עיניהן ענינים זרים ומבחילים בלי שום צורך והציאו הסקראות משפטם. לכן שמתי מבטי פה להראות לפני הקורא הגעים דרכי חז"ל באלו הענינים ולבאר הרכה טוגים ונדרים. ואבאר בהמשך המאמר ג"כ כל השמות והמלות אשר השתמשו חז"ל בהם בדברי אגדה וכל הענינים אשר נופלים תחת שם זה. והסיבות אשר הגיעו לחז"ל להשתמל בדרך זה. ולהבל בדרך קצרה ומובן:

ובהתחלה צריך אני להקדים הערה קטנה ויקרה. כי צריכים לדעת ולהבין כי החכמים המדברים השונים אשר באו במשניות ובשני התלמודים ובריייתות הן מחכמי ארץ ישראל והן מחכמי בבל לא השוו כולם בדיעה אחת. ולא השלימו במעלות החכמה והדברים שאין דעתם של בני אדם דומה זה לזה. וכן בשאר המעלות הזיקקות משעשרות את בעליהן: בפרד איש אחד מחבירו ולא נוכל לדמות ולהחשוות מעלת הלל הזקן בשיא ישראל. ומעלת האדם הגדול רבי עקיבא. ועוצם ביניהן וחסידותו של רבינו הקדוש למעלת אחד מאחרוני התנאים (עי' ב"ב י"ב ע"ב) הדע דאמר גברא רבא מלתא ומתאמרה משמיה דר' עקיבא כוותיה ופרישי ולימא למימר בני חד מזלא דהוי ר"ע ובני חכם ממנו הרבה. וכלל הדבר שהשיאים מזמן שמעון הצדיק מעת שנפסקה הנבואה עד רבינו הקדוש. שהיה דם תקיפה ומשפלתם פרוסה על כל ישראל. וכן ראשי ישיבות בארץ ישראל. כמו ר' יוחנן וד' אמי ור' אסי. וראשי ישיבות בבל. כמו רב ושמואל. ורב נחמן ורבי יהודה ורבה ורב חסדא ורב הונא ורב אשי. אשר דעינו וגלגה אלינו תוקפם ועוצם ידם בתורה ובחכמה. וכל בני הגולה היו נשמעים להם. וגרעים לקודמים והיו חכמים בהבלכה ואגדה יחד. ובכל מקום אשר המצא מאמרותיהן בהלכה וגם באגדה. יתנו עדיהן ואותותם. הן על יראתם וחכמתם. והן על רוחב לבבם ועוקק הכוונתם בכל ענין ופינה שיש לה יחס למצב בני עמנו ולחיכות הדת. וצריכים לקבל דבריהם באיפה ובריא"ן. אבן תמצא איזה חכמים מובאים בתלמוד אשר לא עסקו בהלכה לבד ולא היו בקיאים אפי' במקרא ע"י תוס' (ב"ב קיו ע"א) רמציאו לפעמים שהאמוראים לא היו בקיאים במקרא. כמו שראינו (בבא קמא ק"ה ע"א) מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר כי טוב החשיב שאלמי אם נאמר בהם כי טוב שאיני יודע ועי' ב"ב (עבודת כוכבים ד' ע"א) אע"ג דשמה רבי אבהו לרב ספרא דאדם גדול הוא. ולא ידע להשיב המינים ואמר להם ד' אבהו כי אמינא דאדם גדול הוא הני מילי בתנאי אבל לא בקראי. וכן להיפוך תמצא הרבה אמוראי דלא היו מתעסקין בהלכות כלל רק באגדה ודרשות המקראות. ונקראו אלו החכמים בלשון ח"ל בשם רבנן דאגדתא ע' ירושלמי פ"א דשביעית רבי יונה בעי דלמא מן רבנין דאגדתא שמע לה אתינו הכמו את לבבנו פלגין לבבנו. ומצינו ב"ב ירושלמי פ' החולק דפליגי רבנן דהלכתא עם רבנן דאגדתא. דרבנן דאגדתא אמרו אשה מתעברת משני בני אדם. ורבי לוי ורבי שמואל בר נחמני ורבי אבין הלוי ורבי תנחומא ורבי ברכיה ורבי שמעון חסיד ורבי חנינא בן יאיר וכהנים כל שפחתם היה בן בסדרשות ואגדות. ואין להם זכר ושם בין בעלי הלכות ועפ"י יובנו דברי חש"ם ומפרשיו. עמ' ר' שמואל בר נחמני ע' רגליו ומה שפחה של בית רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנידויה. ארז"ו מאי דקמן דאתי האידנא סבא בעי מדרשא ע"ש. וחיינו דרשב"ג היה מרבנן דאגדתא. ולא בא למקום הזעד של רבנן דהלכתא. ושפשו מזה דבלי ספק צריכין להשגיח על דבריו בענין הלכה זו ולא שרי ליה הירוזי ע"ש. ועיי מעאתי דבר חדש הבדה"ח חכמים אשר לא בא זכרם רק לפעמים מועטים בשני התלמודים בהלכה אחת או באגדה אחת נקראו בשם עה. רק על שם הלכה. כמו ר' יצחק סגדלאה נקרא לדעתי ארץ ישראל והן מחכמי בבל לא השוו כולם בדיעה אחת. ולא השלימו במעלות החכמה שם ההלכה שאמר והוא שיעשיון כמגדלים (ב"ב ה"ה ע"א) וכן מצינו חכם אחר אשר שמו רבי זוהמאי מפני שאמר הדין כשם שמזוהם פסול לעבודה כך מוזהם פסול לברכה (ברכות ג"ג ע"ב) ונקרא חכם אחר בשם בן רחוטי (ניזר י"ב ע"א) מפני דשאל בן אביי הריני נזיר לכשיהיה לי בן ועזר שאלה אחרת. או דלמא רחיטנא לך כוותיה. וכן מצינו בירושלמי פ"ק דמגילה דהקשו ואליהו מקריב בשעת איסור הבמות ואיך אמילאי

דרכי האגדות והדרשות

המאמרים בהגדות יתחלקו לג' מינים. הא' כלל המאמרים הלמודים. והב' הביאורים. הלמודים הם המאמרים אשר יגידו בם בעיקרים מעיקרי החכמה מוסריית או אלהית. הביאורים הם אשר יבארו בם כתוב מכתבי הקודש. והנה המאמרים הלמודיים המוסריים אין צורך לדבר עליהם עתה. כי הנה הועלתם מפורסמת ויפעתם גלויה ואין לומן לם עתן עליהם ולא לתמקש לכישל בם. אך נדבר עתה מן הלמודים האלהיים:

והנה כבר ידעת שמה שהביא לחז"ל לכתוב דברי התורה שבע"פ אחר היות המקובל אצלם שבע"פ אסור ללמדם בכתב. היה מה שראו שהיו הדעות הולכות ומתחלשות באורך הגלות וחלישות חזקות והזכרון מתמעט והכברה מתקצרת. ומפאת התורה משתכחת. ע"כ בתחו מעשים עת לעשות לה' לתקן בספר פ' המצות כולו. היאה שחשבו שלא יתשכח מהם לעולם וכשיעיינו בו יזכרו הכל. ולא יהיה צורך לשום אדם ללמדם. ויבינו מעצמם. ואף כי הרמיזם הם ונעיין בו רמז אמה ע"פ נתמנו. ומלינה דברי הכמים והיותם ומפני לנו הסבות שלנו הסבות לבריהם בדברות על ענין שיהיה כולל הכמה ומבוכה. ואפילו אחר שיעיינו בספר ובמצותיו בתכלית הכלות שלנו הדעות ים בהם יתמהו זה על זה כפי יהמוות לנו. ואם יפגעו בם שכלים נמוכים אף בלתי למודים בעיונים. ויוציאו הענינים האמיתיים היקרים לשיבושים ודעות רעות ע"כ נצרו לבענין את הדין והיינו לכתוב אותם. למען לא יאבדו מן הדורות האחרונים אך בדרכים נעלמים ומיני חידות שלא יוכל לעמוד עליהם אלא מי שיסברו לו הסבותות והיינו הכללים שבהם יובנו הרמזים ויפורשו החידות. והם ומי שלא נמסרו לו הסבותות יהיו לפניו כדברי הספר החתום ובאלו לא יבחנו. והסבותות האלה השארונו מיד לתלמידינו שקבלום מידם ואמנם עליהם סמכנו שלא נמסרו אלא לתלמידים אחריהם הנוטים בהם. וכן מדור אל דור. והנה ההיקרו וכן צוו לכל משכיל ולמלמד שיהא מהזיר שכבר ידעת שחכמי חכמים וחידותם צריכים ליתור. ושכל הקרב להם ואין הסבותות בידו אינו אלא רוצה ליכשל. ואולם אחרי ההזירם האזהרה הזאת אם יבא א' ויעפיל לכנוס בם והסבותות אינם בידו וכ"ש אחור ונשבר והנה דמו בראשו יהיה. ע"ב את משפט הצילו:

אך הדרכים אשר הצילנו בם את דבריהם שונים הם: הא' הוא דרך ההשאלות והמשלים. והם הדרכים הכלציים הידועים אצל בעלי המליצה אשר על יסוד הדמיון והמשל יחסו מקרים ופעולות למי שאין המקרים ההם או הפעולות ההם נכונים לו כלל: ה' הוא דרך הענים ופעולות למי שיעלימו תנאי הענין ולא יבארום. ויאמינו מאמר מוחלם. ואין אמתת ומאמר היוא אלא בנגוד הדיוהו לפי בחינה אחת או לפי זמן או לפי

קדמו עוד לחתימת התלמוד ואין כאן מקומו להאריך . אכן מן זה המעט אשר העתקנו פה נוכחת עיני הקורא ישפוט בנקל אשר לכל הספורים מן קדמוניות ישראל והגדלת הכשון לא כרו זאת מלבם חלילה וחס רק הכל בא להם מן מקור קדמוני . והעיקר נוסף עיינינו מאד שאבותינו ספרו להם דברים מאומתים מה שפעל ה' לבנין עמו בימי קדם ; **עיר** צייך שהדע כשם שהיו שלש עשרה מדות של רבי ישמעאל כך היו שלש עשרה מדות לדרוש בהם את התלכות . כך היו מדות הללו משתמשות לדרוש את אגדה . ובכ"ם מהן בכמוך . ואולם נוסף על זה באגדה היה להם עוד שארי דרכי הדרוש כמו שנים ושלשים מדות של ר' אליעזר בן של ר"ש הגלילי והיו מקובלות אצלם כמו ע"ג מדות של רבי ישמעאל ואמרו חז"ל (חולין פ"ט ע"א) כל מקום שאתה מוצא דבריו של ר' אליעזר בן של ר' יוסי הגלילי באגדה עשה אוגך באפרכסת . והרבים הללו היו מושרשים ומסולדים בעיניהם . בכל מקום אשר הגיע להם לדבר בשבח המעלות הטובות בהשלמת יתירה ובהתפארות עצומה : למען יתעוררו בקיומם ביתר שאת ויתר עז . ועי"ז דרכי תורתם הללו מצאו להם מסיבות בתורה . כמו בשבח מעלת הצדקה אמרו גדול הנותן צדקה בסתר יותר מן משה רבינו (ב"ב ט' ע"ב) ועוד אמרו שם גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה (שם י' ע"ב) ולעניין הכנסת אורחים אמרו שגדולה יותר מן קבלת פני השכינה (שבת קכ"ז ע"א) וזרשו הרבה בעלות בכבוד אכסניא (ברכות ס"ג ע"ב) והרבו לספר בשבח המהנה לתלמוד חכם מנכסיו כאלו הקריב התמידין (ברכות י' ע"ב) וכל המאריך בתפלתו של תלמיד חכמים יין כאלו נסך יין (שם ל' ע"ב) ואמרו כל המביאים לא נתכבדו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו (ברכות ל"ד ע"ב) ובשבח שמירת שבת הרבו לשבח ויפאר ואמרו כל המשמר שבת כהלכתו נותנין לו נחלה בלי מצרים . ואפילו עבד עבודת כוכבים כאגוש מוחרין לו (שבת קי"ח ע"ב) . וכן שבחו את מי שעוסק בפרשת קרבנות הנחשב כאלו הקריב קרבנות (מנחות קי"ב ע"א) ובמעלות ת"ח דרשו לספר דבל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו כאלו קבלה מהר סיני (קדושין ל' ע"א) וכל המברך על טוב מרא נותנין לו נחלה בלי מצרים (ברכות נ"א ע"א) ובשבח לוזה ספרו לשבר בשכר שלוזה פרעה לאברהם ד' פסיעות נשתעבדו ישראל בארצו ד' מאות שנה (סוטה מ"ו ע"ב) ובכל אלו ובדומה עוד הרבה הביאו חכמינו זכ"ל ראיות הן מהקרא ע"פ דרכי הדרוש המקובלות דרך ק"ו והקיש ומה מצינו וג"ש . והכל דרך אסמכתא למקרא למען יהיה כל השומעים שיתנו לב להזהיר ולהתיזע במצות . הללו . אחרי שרואין על איזה אופן נתן אופן נתן ולא גדול כהן על מדות הללו : **ולהיפך** בכ"מ שהגיע להמסוגל ל"ל לדבר בגנות מדות הרעות ולספר בגנותן . אימתו והפחידו בהפלגה יתירה למען התריח את השומעים שיעזבו אורח עקלקלות . ויעשרו בשפותם בזהירות יתירה אחרי אשר יראו בהדא פשעם ואשמתם ישימו עצות בלבבם לשמור עצמם מן עוונות כאלו . וכמ"ו ג"כ דברים בדרכי הדרוש המקובל אצלם כמו שדרשו בל המעלים עין מן הצדקה כאלו עובד עבודת כוכבים (כתובות פ"ח ע"א) . כל הנותן בראוי לו כאלו עובד עבודת כוכבים אשר בלי בחתתו (שבת ק"ל ע"ב) כל המתגאה כאלו עובד עבודת כוכבים וכאלו כפר בעיקר וכאלו בא על כל העריות שבתורה (סוטה דף ג"ב) ודרשו ג"כ אם אדם שיש בו עיוות מצוה לסוף בשבל בא"א והגשמים נעצרים על ידו (תענית ז' ע"ב) והפליגו לדבר גבוה להיי עד שאמרו בירושלמי פ"א דפיאה דהמשב כאלו עבר על ג' עבירות היותר חמורות היינו עבודת כוכבים גלוי עריות ושפיכות דמים . ומובא ג"כ ברמב"ם פ"ח מהל' דיעות ובירושלמי ריש פ' כ' דהגיזה אמרו המתבבד עצמו בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב והפליגו לגנות מדת החניפה שאמרו שעל ידי זה גורם שבויא אף בעירם ועוברות במעי אמם מקללות אותו (סוטה מ"א ב') והגדילו באיסור הכהנה מצרעין (סוטה ל"ח ע"ב) ואמרו ג"כ כל שאינו מלוה את חבירו בדרך כאלו שופך דמים (סוטה מ"ג ע"ב) ואמרו כל שאינו מהנה ת"ח מכספו אינו רואה סימן ברכה לעולם וכל שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה והמשייר פת שלימה על שולחנו כאלו עובד עבודת כוכבים וכל המחייב בדמעה כאלו עובד עבודת כוכבים (מכות' ב"ב ע"א) וכהוא אמירה אחרונה והפליגו רק להחזיר את הנפלט . **ועמיש** הרמב"ם בפירוש המשנה פ"ג דסנהדרין על משנת אין הקב"ה מקפח שכתב בזה הלשון ובכר הזכירו זה הירו הבמינו הרבה מן ההדור והתרחיק מן הדברים המביאים אל זה ואריכו לשון לאיים ולהזהיר עוי"כ ועי' ג"כ מ"ש בתשובת הריב"ש סי' קע"א שכתב באמצע הדבור בזה"ל ומה שראתי מהן בכתוב . ואולם נוסף על זה באגדה היה להם עוד שארי דרכי הדרוש כמו שנים ושלשים מדות של ר' אליעזר בנו של ר"ש הגלילי והיו מקובלות אצלם כמו ע"ג מדות של רבי ישמעאל ואמרו חז"ל (חולין פ"ט ע"א) כל מקום שאתה מוצא דבריו של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי באגדה עשה אוגך באפרכסת . והרבים הללו היו מושרשים ומסולדים בעיניהם . בכל מקום אשר הגיע להם לדבר בשבח המעלות הטובות בהשלמת יתירה ובהתפארות עצומה : למען יתעוררו בקיומם ביתר שאת ויתר עז . ועי"ז דרכי תורתם הללו מצאו להם מסיבות בתורה . כמו בשבח מעלת הצדקה אמרו גדול הנותן צדקה בסתר יותר מן משה רבינו (ב"ב ט' ע"ב) ועוד אמרו שם גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה (שם י' ע"ב) ולעניין הכנסת אורחים אמרו שגדולה יותר מן קבלת פני השכינה (שבת קכ"ז ע"א) וזרשו הרבה בעלות בכבוד אכסניא (ברכות ס"ג ע"ב) והרבו לספר בשבח המהנה לתלמוד חכם מנכסיו כאלו הקריב התמידין (ברכות י' ע"ב) וכל המאריך בתפלתו של תלמיד חכמים יין כאלו נסך יין (שם ל' ע"א) ואמרו כל המביאים לא נתכבדו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו (ברכות ל"ד ע"ב) ובשמר שמירת שבת הרבו לשבח ויפאר ואמרו כל המשמר שבת כהלכתו נותנין לו נחלה בלי מצרים . ואפילו עבד עבודת כוכבים כאגוש מוחרין לו (שבת קי"ח ע"ב) . וכן שבחו את מי שעוסק בפרשת קרבנות הנחשב כאלו הקריב קרבנות (מנחות קי"ב ע"א) ובמעלות ת"ח דרשו לספר דבל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו כאלו קבלה מהר סיני (קדושין ל' ע"א) וכל המברך על טוב מרא נותנין לו נחלה בלי מצרים (ברכות נ"א ע"א) ובשבח לוזה ספרו לשבר בשכר שלוזה פרעה לאברהם ד' פסיעות נשתעבדו ישראל בארצו ד' מאות שנה (סוטה מ"ו ע"ב) ובכל אלו ובדומה עוד הרבה הביאו חכמינו זכ"ל ראיות הן מהקרא ע"פ דרכי הדרוש המקובלות דרך ק"ו והקיש ומה מצינו וג"ש . והכל דרך אסמכתא למקרא למען יהיה כל השומעים שיתנו לב להזהיר ולהתיזע במצות . הללו . אחרי שרואין על איזה אופן נתן אופן נתן ולא גדול כהן על מדות הללו : **ולהיפך** בכ"מ שהגיע להמסוגל ל"ל לדבר בגנות מדות הרעות ולספר בגנותן . אימתו והפחידו בהפלגה יתירה למען התריח את השומעים שיעזבו אורח עקלקלות . ויעשרו בשפותם בזהירות יתירה אחרי אשר יראו בהדא פשעם ואשמתם ישימו עצות בלבבם לשמור עצמם מן עוונות כאלו . וכמ"ו ג"כ דברים בדרכי הדרוש המקובל אצלם כמו שדרשו בל המעלים עין מן הצדקה כאלו עובד עבודת כוכבים (כתובות פ"ח ע"א) . כל הנותן בראוי לו כאלו עובד עבודת כוכבים וכל שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה והמשייר פת שלימה על שולחנו כאלו כפר בעיקר וכאלו בא על כל העריות שבתורה (סוטה דף ג"ב) ודרשו ג"כ אם אדם שיש בו עיוות מצוה לסוף בשבל בא"א והגשמים נעצרים על ידו (תענית ז' ע"ב) והפליגו לדבר גבוה להיי עד שאמרו בירושלמי פ"א דפיאה דהמשב כאלו עבר על ג' עבירות היותר חמורות היינו עבודת כוכבים גלוי עריות ושפיכות דמים . ומובא ג"כ ברמב"ם פ"ח מהל' דיעות ובירושלמי ריש פ' כ' דהגיזה אמרו המתבבד עצמו בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב והפליגו לגנות מדת החניפה שאמרו שעל ידי זה גורם שבויא אף בעירם ועוברות במעי אמם מקללות אותו (סוטה מ"א ב') והגדילו באיסור הכהנה מצרעין (סוטה ל"ח ע"ב) ואמרו ג"כ כל שאינו מלוה את חבירו בדרך כאלו שופך דמים (סוטה מ"ג ע"ב) ואמרו כל שאינו מהנה ת"ח מכספו אינו רואה סימן ברכה לעולם וכל שאינו מש

בכרי הוא סיכה (סנהדרין ק"א ע"ב) עוד אמרו הוא בעור הוא כושן רשעתים (שם ק"ח ע"א) וכן הוא בירושלמי פ"ח דזיר הוא לבן הוא כושן רשעתים ובמדרש פ' לך אמרו הוא אפרפל הוא כמרוד. עוד אמרו (ברכות כ"ט א') הוא נאי הוא יותן והכל נסתבב מן הכלל הראשי אשר היה להם ליכול ולאכל ולאכל פינה בעיניו אשר נתברר אצלם גודל ברישא בהן בכ"ז יש לכלל זה מבוא בקורות אומה הישראלית כמו שיעוררני בזה חכם גדול אחד דהנה המעיין בעין בקוחה אחר מעבר בני ישראל מאז ימצא מצבם המיוחני אינו על צד היותר טוב. האבות היו גרים בארץ כנען ואח"כ יוצאי חלציהם נשתעבדו במצרים עובדים בחומר ובלבנים ואחר שנצאלו הלכו במ' שנת במדבר ולא מצאו מנוח לכף רגלהם ויוד אחר מות יהושע מן נון עמדו שביניהם מלך אשור ואח"כ מלך בבל עיבד. ובפרט השלשים לא סרו ללחום עם ישראל ובזוב פעמים גברה זה עפים אחר נשבה ארון האלהים ובימי שאול ודוד נתחלקו הלבבות קצתם אחר דוד וקצתם אחר שאול. ואחר מות שאול ואיש בושת נתחלקו הלבבות למען שמח נפש עגומים ללחלוחי הלבבה התולות בידי דוד היו לו הריפות שונות מאבשלום בן ובן שבע בן בכרי. ובימי שלמה שהיה לו באחת שלום מכל עבריו ומכני המכני מחיבתו ג"כ הכביד עולו על בני ישראל עד שאמרו " השבפים בנבו רחבעם. ונתחלקה המלכות בין יהודה לאפרים היינו רחבעם וירבעם. אחר זה עמד אשור והגלה עשרת השבטים ועוד בא נבוכדנאצר מלך בבל והחריב את ירושלים ושרף בהם ק' והוליך הכלים לבבל והרבה מבני יהודה הלכו בגולה אף שהותה את"ה פקודה מעטה ע"י כורש והנה עברנו השבורונים והפריעו עבודה המקדש גם את"ש אשר השיבו הרשיון ליסד את בית אלהינו היו נכנעים תחת פרס ומעדים. והזיקונים אשר תחת אפיניהם בסיוע המורדים והפושעים מרשעי ישראל. העבירום על הדת והפרו בריתם וגם את"ן בעת שעמדו השמונאים ולחמו מלחמות ה' צאצאות והבו האויבים לפי חרב ובכ"ז מיד שלח ה' רוח רעה וגולרו בתוך חרשות בין היהודים היינו הצדוקים וביתוסים אשר חלקו על הפרושים ועל התורה שבע"פ. וגברה בהם הכפירה בדברי בן האחים הנרקעם ואויתוכלוס נידון המלוכה וקראו את הרומיים לעזור להם ובא פמפיוס להכיל ה' ועי"ש מפשיח הרומיים נצחם מלכות הצדיקים ואחריה עלה שאל ב"א ואחריו נכנסו בכמות כ"כ. ובפני כלל זה שהיה מקובל אצלם לא סרו אז"ל לדרוש גדול כ"כ שאפי' זכות אבות אינו תולה לו. ע"כ הגך רואה הדדורש היה לו בכל עת כוונה מיוחדת לפ"ע על העם ולעורר את לבבם הן ע"י הרבוי בשבח הצדיקים או ע"י גנות הרשעים אע"ג שיש בזה לחשים אותו גם על בוניו ומקשה הש"ס שפיר מה ריוח יש בכל זה. ומשני הש"ס דאפי' יש לנו מה אחרת במאבר זה. אף שהיה לו בנים הרבה קיים מצות ולעיבר אל תגף יד ונשא את רות ובוקונוח. עי' רשב"ם שם וכן אמרו שם אליעזר ושלמון נולדו אלמנו בש"ם בשהיה לם בני נחשון הם וכאשר הקשו בש"ס שם מאי קס"ל דגם זה אינו נוגע להכלל הראשי אשר הצענו למ"ל להרבות בשבח הצדיקים ומשני הש"ס דאין לו לילמוד ענין מוסרי דיעון היוצא מארץ ישראל ל"ה גדול כ"כ שאפי' זכות אבות אינו תולה לו. ע"כ הגך רואה הדדורש היה לו בכל עת כוונה מיוחדת לפ"ע על העם ולעורר את לבבם הן ע"י הרבוי בשבח הצדיקים או ע"י גנות הרשעים אע"ג דגם זה מיוחד לדרושותיו ; גם היה נהוג בדרכי הדרוש אצלם לדרוש שמות האנשים ואצלו שמא אנשים גרים (ברכות ז' ע"ב) ואמרו על רבי מאיר דהיה דייק בשמא (יומא פ"ג ע"ב) ועי' ב"ב מה שאמרו ת"ל (בסוטה ל"ד ע"ב) אלא לא נקרא שמה מכוונת ת"ל כדלדלת בגורתו וכו' ; ובפרט היה להם פעמים הרבה מכוונת אגדה בזה מאבותיהם עי' (סוטה ל"ד ע"ב) דבר זה מכוונת בידינו מאבותינו. מרגלים על שם מעשיהם נקראו ואנו לא עלתה בידינו אלא סתרה שתחר מעשיו של הקב"ה מיכאל שעשה עצמו מך ע"ש. ולדרוש את שמות האנשים בדברי הימים היה להם קבלה מיוחדת. לא ניתן דברי הימים אלא לדרוש. עיין היש מדרש חזית ומרוש ריש קהלה ואע"ג דכל כתבי קודש ניתנו לדרוש ואף שמלאת אסתר ניתנה לדרוש בכל מה שהיו יכולים לדרוש (ירושלמי פ"ק דמגילה) בכ"ז הלכה פסוקה בכ"מ או מקרא ויצא מידי פשוטו ואינו אלא כמו שהתב הרמב"ן בהשגותיו לספר המצות שורש שני ו"ל לא אמרו אלא כשפשוטו לק אמרו אין מקרא יוצא מידי פשוטו . מזרה כוונתם דשניהם אמת הפנימי והחיצון ומכוון התורה את שניהם ע"ש . ועי' (יבמות ד' ע"ב) אע"ג דבכל התורה אין מקרא יוצא מידי פשוטו הכא אתיא ג"ש ואפקיה משמשא לגברי והא דאמרינן (שבת ס"ג ע"א) דרב כהנא גמר לכל הש"ס ולא ידע הדבר דאין מקרא יוצא מידי פשוטו הנה לא כוונו שם רק על מקרא קודש בעיניני מליצה ושיר . כגון מקרא זה דתגור תרבך על ירך שהיבאו שם . אבל במצות התורה פשיטא דעיקן זה שורש גדול בהורה דאל"כ נפרש מצות מילה כמו ומלתם את ערלת ;בבכם ומצות תפילין דקשרתם לאות על ידך והיינו לעשות זכרוה בלב ובראש וחילה וחם יבמלו כל מעשי המצות ע"ז והורה מה תהא עליה ועי' תשובת הרשב"א ס' תפ"ו איך התרים את הדורש דרך אסמכתא ורבו הוא מלמדו שלא ידרוש את האמור בזה בה על זה ועי' זה אנו מוצאים הצדיקים משמשים בכל מעלה ושרה היינו חומר ועוזרה ע"ש . ותישב רב כהנא דכלל של מקרא יוצא מידי פשוטו נאמר דוקא בד"א מפני שיש בזה כ"ם להתהנות האדם בעיניני המצות ע"פ התורה אבל בעיניני המליצה ושיר אשר בכתבי קודש באלו אין מקרא יוצא מידי פשוטו ; וזה הנדרש בלב הנוא בזה באלו אין מקרא יוצא מידי פשוטו ; ועי' מ"ע פ"א בארוכות יותר : **ואולם** על אמיתה דבר זה אראה לך ראיה ברורה ונכונה מן ש"ס פשוט (ב"ב ע"א ע"ב) דאמרו שם אבנן זה בועז ושם"ש מפני מה נקרא שמו אבנן שהיה מכין לו בועז ומה אנו למדין מן שמו מצוה מבאן ע"ש . ולאמרות קשה מה נשתנה כאן מכל המקומות בש"ס ובשום מקום לא הקשו כן אלא בש"ס מפני שיש בזה כ"ם להתהנות לבד אבל לפי מה שאראנו נכון הדבר מאד דהנה בב"מ יש תועלת עצום להבנים צדיקים שונים תחת שם אחד למען יתן האמור בזה על זה וא"כ היא תועלת עצום בהרבות בשבח מעשה הצדיקים . אבל כאן הנה לא מצינו מקרא מאומה בן מעשים טובים של אבנן ומה תועלת יש בזה להשים אותו גם על בועז ומקשה הש"ס שפיר מה ריוח יש בדבר . ומשני הש"ס דאבן יש לנו סבה אחרת במאבר זה . אף שהיה לו בנים הרבה קיים מצות ולעיבר אל תגף יד ונשא את רות ובוקונוח. עי' רשב"ם שם וכן אמרו שם אליעזר ושלמון נולדו אלמנו בש"ם בשהיה לם בני נחשון הם וכאשר הקשו בש"ס שם מאי קס"ל דגם זה אינו נוגע להכלל הראשי אשר הצענו למ"ל להרבות בשבח הצדיקים ומשני הש"ס דאין לו לילמוד ענין מוסרי דיעון היוצא מארץ ישראל ל"ה גדול כ"כ שאפי' זכות אבות אינו תולה לו. ע"כ הגך רואה הדדורש היה לו בכל עת כוונה מיוחדת לפ"ע על העם ולעורר את לבבם הן ע"י הרבוי

והחוקים עד שהיוסיפון לרומיים במלחמות היהודים מספר ג"כ כי דלתות היכל גנעלו מעצמם שנים קודם החורבן, וכן בי נראו אותות בשמים ואיך אפשר לפרש כאן שהוו כלם במראית החלום. או דרך רמז ושבל: **ועי'** ריומ"א חידושי ב"ב ר"פ הספינה התעיק דברי הרב הכותב לעי' ג"כ ר"פ הספינה" ו"ל יש מעשיות אשר בפרק זה ענינים זרים לב"א כולם. לפי שלא הורגלו בהם כו' ויש ג"כ במעשיות הללו ענינים נרמזים שלא היו נראים להם במראית עין רק במראית החלום לבד וזה כי כשהחכמים הולכים בתי אוקיינוס וגם כשהם מתבודדים ומחשבים בענינים גדולים ובעצמם איזהו מהם מוכרחים אנו לקרות על פשוטם ואיזהו מהם יכולין להתפרש שהיו בחלום ובדמיון: **דרך** משל הכותב בגמ"א לדודיי חני לי היה במראה החלום ולא במראית עין ממש ע"ש וע"ו, בכותב לע"ז בא"ב דברכות ד"ס מי שמחו בעניו מעשה בחסיד אחד ששמע שתי ריכות שנשפכות זו עם זו הביא דברי הריטב"א הללו והוסיף בשמו כי דר' דפרק ההוה בעובדא דר"א בן הורקנוס דאמר כותלי בהמ"ד יוכיחו הינו כי חכם אחד נתנמנם בבית המדרש וראה זאת בחלומו ע"ש. וסיים הבותב בהא"ל ולפ"ז דך מעשה בחסיד אחד ועובדא דזעירי ואבוה דשמואל דאזלו לחצר מות (ברכות שם) דתפרשו ג"כ בכי האי גוונא ומזה הדבה נמסיק נפלאות אשר עמנו עשו ע"ש. ודברי הריטב"א נובעים מדברי רבינו הגנאל הובאו דבריו בשיטה מקובצת (ב"מ פרק ההובה) וכן פירש בשיטה מקובצת (ב"מ פרק הפועלים פ"ד ע"א) מעשה דבבה בר נחמני דאמרו דשחי כתות דפליגי בתורבתא דרקיע ואמרו מאן מוכח דבה בר נחמני היה זאת בעין חלום והראה לו זאת ממוך מה העולם בנחת. וכן פירש רבינו אלפסי בתשובה את מעשה דר' בנאה דהוי ציין מיערתא ואשבח לאברהם דהוי נאני בכנפה דשרה (ב"ב ג"ח א) שהבל היה במראה החלום וכן ראיתי זה שנים הרבה בספר ישן נושן בפתור ופרח להרב ז"ל יצחק הפרחי בא"ח פירוש מגילת אסתר ראיתי הגאונים שהרבה דברים המוזכים בתלמוד יכולין להתפרש ע"ד זה פירוש משניות שהיה לו לפני הלוחץ עוד דברי ר"ב ג"כ רמב"ם שהיו מפרשים בהבהה ראשונה ואחרונה ולפיכך לא הלכו אחריו בדברי ז"ל. ועוד אחבר חבור אקבץ בו כל הדרשות בש"ס ואפבור בם סברות שיהיו באותם הענין ואגלה בן הדרשות אתם שבאו בתלמוד אשר מהם היה בחלוק ואשר מהם היה בחלום וזכרו אותם במאמר פשוט ושוחלט כאלו היה בהקיץ ע"כ, וכן המנצא הבמי התלמוד מספרים על איזה מראות והשמיעת ב"ק שהגיעו לאחנם שהיה בחלום ע' (חגיגה י"ד ע"ב) וז"ל הלך ר' יוסי הבלי וסיפר דברים לפני ר"ש בן זבאי ואמרו לו אבוה שאתה אומר כן אבל אנו אין אתה בחלומי אומרים שהיו עושין לבאן ע"ו מרקלין גדולים וכו', ואיבו דשמיע בתוך הגוע לבם במראה החלום ואתו הנין ואמרו לפני שקין ב"ק שהוכירו חז"ל בעובדא דרבי בנאה בעובדא דרבה בר בר חנה שהיו בוכים בחלום. אבן בהרבה מקומות שהוכירו ר"ע ורבי"ן ור' יוסי ור' יהושע בן חבניא לאחנם השמים כמ"ש בא"ז **והבן** אם אמת שאיתעתי לפני הקורא דעת הגאונים, אגדות יכולין להתפרש ע"ד מראית החלום אבל צריכין להודות כי בהרבה אגדות אין אפשרות להבינם. כי אם בשיקרו הדברים על פשוטם ובאמת אי אפשר דבינו האי גאון דהקדוש ב"ה לא אמר חסדו ואמתתו מאתנו וכמו שהיתה הנפשו מתוקפת על ערת הבניאים לפעול על ידם או להעיבם בעבודות זרות ויוצאים מהלוך השבע בן פועל בבחן זה. גם עבור הצריכים אשר מקדישים עתותם לעבודת ה' ואשר הבינם מדעת ושבלם לעמוד לשרת לפני ה' בקודש וכן הוא דעת הרשב"א בח"א מובא בבותב ע"ע פ"ק דחולין בעובדא דרבי פינחס בן יאיר שקערץ נהר גינאי ע"י רוח וכתב וז"ל ממה שנתפרסם פרסום רב בחורה גם בספרי התלמוד שאחזונים להאמין הוא התחדש אות ופלא לעת צורך לעם כולו ע"י הבניא או אפילו שיהיה שנוי קורם שנתחדש וכן בי נראו אותות בשמים ואיך אפשר לפרש כאן שהוו כלם כמראית החלום. או דרך רמז ושבל: **ועי'** ריומ"א חידושי ב"ב ר"פ הספינה התעיק דברי הרב הכותב לע"ז ג"כ ר"פ הספינה" ו"ל יש מעשיות אשר בפרק זה ענינים זרים לב"א כולם. לפי שלא הורגלו בהם כו' ויש ג"כ במעשיות הללו ענינים נרמזים שלא היו נראים להם במראית עין רק במראית החלום לבד וזה כי כשהחכמים הולכים בתי אוקיינוס וגם כשהם מתבודדים ומחשבים בענינים גדולים ובעצמם איזהו מהם מוכרחים אנו לקרות על פשוטם ואיזהו מהם יכולין להתפרש שהיו בחלום ובדמיון: **דרך** משל הכותב בגמ"א לדודיי חני לי היה במראה החלום ולא במראית עין ממש ע"ש וע"ו, בכותב לע"ז בא"ב דברכות ד"ס מי שמחו בעניו מעשה בחסיד אחד ששמע שתי ריכות שנשפכות זו עם זו הביא דברי הריטב"א הללו והוסיף בשמו כי דר' דפרק ההוה בעובדא דר"א בן הורקנוס דאמר כותלי בהמ"ד יוכיחו הינו כי חכם אחד נתנמנם בבית המדרש וראה זאת בחלומו ע"ש. וסיים הבותב בהא"ל ולפ"ז דך מעשה בחסיד אחד ועובדא דזעירי ואבוה דשמואל דאזלו לחצר מות (ברכות שם) דתפרשו ג"כ בכי האי גוונא ומזה הדבה נמסיק נפלאות אשר עמנו עשו ע"ש. ודברי הריטב"א נובעים מדברי רבינו הגנאל הובאו דבריו בשיטה מקובצת (ב"מ פרק ההובה) וכן פירש בשיטה מקובצת (ב"מ פרק הפועלים פ"ד ע"א) מעשה דבבה בר נחמני דאמרו דשחי כתות דפליגי בתורבתא דרקיע ואמרו מאן מוכח דבה בר נחמני היה זאת בעין חלום והראה לו זאת ממוך חלומו

מבוא האגדות

ו' א'). שכל המאמרים יש להם סמיכות בצד מה למאמר קודם אף אם רק שוין בפתרון המלה. וע"י (שם ל"ו ב') נמצי שחקרו לפרש לשון עולבנא הכיואו הברייתא הנעלבין ואינם עולבין ע"ש. והנה הרבה אגדות כגון התפיחות למגילת אסתר וכן דף אגדה (שם ס"ח ב') המתחלת לדמא דרישי אין לה סמיכות למה שלמעלה וגם נשתנה סגנון הלשון והכל מורה כי נספחו מקום אחר לאחן אבל כל מקום שנזכר שם אמורא הדע בבירור כי נספח לתלמוד עוד בשעת חתימת התלמוד, ע' (גיטין נ"ה ב') אר"א אשרי אדם מפחד תמיד יש לה סמיכות לדלעיל שאמרו שלש גדולות גזר עיין שם ויש כזה ערך לתארוך ואין כאן מקומו: **טרם** אלא לדבר אמרתי לבאר דרך נכון לישב הסתירות ולישר המעוקלות הנופלות בהשקפה ראשונה נידון ענין האגדות כי ראינו המשפט אשר התריצו ה"ל על האגדות היו פעם למובה ופעם לרעה. פעם למובה אמרו בספרי פ' עקב רצונך להכיר מי שאמר והיה העולם למוד אגדה שמתוך כך אתה מכיר אותו ופעם אמרו להיפך עקיבא מה לך אצ' אגדה כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות (חגיגה י"ד ב') ואמרו בירושלמי סוף פ"ק דמ נשרות ה' זעירי צוה לאילין דאגדתא ספרי קוסמין ע"ש. ובפרט ראינו סתירה גדולה בענינו של ר' יהושע בן לוי בתריצות משפטו על הועלת אגדות דפ"ם שהוא משמה אומם ודרש פ"ד כי לא יבינו אל פעולות ה' אלו האגדות (מדרש תהלים פ' ח"ח) והיה פפואר פ"כ בפי ח"ל לבעל אגדה (ברכות י' א' פ"ק ב"ב א') ולהיפך אבר ר' יהושע בן לוי בירושלמי שבת פרק כל כתבי הוא אגדתא הכוחכה אין לן חלק ואלהרושה אין מקבל שכר ותוספ"ב פ"ב ביה"ל אנא מן יומא לא אסתכלית באגדה פעם אחת אסתכלית וכו' ואפילו הכי איתבעית בלילה וכבר התעוררו גדולי החכמרים על פתרות הללו ה"ה הרב החכיר בעל משה בהקדמת ספרו והרב בעל פ"ע פ"ו מתלק אמרי בינה וקודם להם עוד הרב הרר"ב בתשובותיו ואנכי מחירושי לב"ן הנספחת לש"ם דפוס ווין כתבתי בקצרה הריב"ל אף דשיטה מאד את האגדות היינו ענינם והוכן המאמרים אבל בכ"ז לא היה נראה לו להחזיר התקיבה אצלם מפני דקיי"ל (תמורה י"ד ב' גיטין ס' ב') דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרם בכתב והשומעה היינו ג"כ שומע מן פלוני שדורש לאומרם בכתב ומפני זה הכוחבה אין לו חלק לעוה"ב והרווחה היינו שדורש האגדה מתוך הכתב והשומעה היינו ג"כ שומע מן פלוני בכתב כמ"ש הרב בעל יפה קריאה שם ומפני זה אינו מקבל שכר מפני שנכתבו באיסור שהתורה אסרה התקיפה לדברים אשר נאמרו בע"פ אבל האגדות מצד עצמם אשר נשארו בעל פה לא לבד שלא גינה אותם רבי יהושע בן לוי רק בחפוך בה החשיב אותם לרבוי התועלת מפני דברים השבשבים אשר בהם כיון שאינם מתעסקים במצות הגוף ובחוכמת האמרים לבד רק בהשלמת הנישות והמדות ובכל זאת לא רצה הרב"ל לתת משפט הקדומה לאגדות על ההלכות ליון שנתנו אז איסור בכתיבת ההלכות דאף בימי האמוראים לא התירו לכתוב הלכות קבועות ויסודות נטועות בעניני הוראה כמו שיבואר לקמן ובן היה אצלו משפט האגדות שלא יוחקו בספר רק ישארו בעל פה: **אכן** העם לא נתנו כן. דבכר בימי קדם היו האגדות כתובים בספר ע' (גיטין ס' א') ר' יוחנן וריש לקיש עיינו בספרי דאגדתא בשבת משום עת לעשות לה' הפרו תורתך ולא הוצרכו להקור שם רק על העיון בהם בשבת שלא יהיה נראה כקורא בשטרי הריוחות אבל על הכתיבה עצמה לעניני אגדה לא נשאו ונתנו בש"ס שם. מפני דעוד קודם ר"י ור"ל נתנו לכותבם כמו שמצינו בירושלמי פ' תשיעי דכלאים ובירושלמי כתובות פרק הנושא ובב"ר פ' ל"ג ד' דברי הייא לא קם מן קמיה דרבינו הקדוש ומפני הניה מסתכל בספר אגדת תהלים ע"ש. הרי דבימי רבינו הקדוש ורבי חייא היה כבר אגדה נחקק בספר וכן מצינו בבמדברין (י"ד ב') ובב"ר פ' בראשית אשכח ר' יעקב כתוב באגדתיה דבי רב בן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד ראינו דאז היה אגדת רבי רב. נכתב בספר והורת כהן שיהא בספר ולא נתנו בן. ובימי קדם היו האגדות כתובים בספר ע' (גיטין ס' א') ר' יוחנן וריש לקיש עיינו בספרי דאגדתא בשבת משום עת לעשות לה' הפרו תורתך ולא הוצרכו להקור שם רק על העיון בהם בשבת שלא יהיה נראה כקורא בשטרי הריוחות אבל על הכתיבה עצמה לעניני אגדה לא נשאו ונתנו בש"ס שם. מפני דעוד קודם ר"י ור"ל נתנו לכותבם כמו שמצינו בירושלמי פ' תשיעי דכלאים ובירושלמי כתובות פרק הנושא ובב"ר פ' ל"ג ד' דברי הייא לא קם מן קמיה דרבינו הקדוש מפני דהי

סכי תמרי כדקך כי׳ (מכות יוד ע״ב). והכוזלא לעכל׳ (יומא לה ע״ב). הלי תמרין הכל ניחי אמים(ברכות נג ע״ב): ד״ה מכוש שאכ״א דרים(יבמות סד ע״ב):שם כרי׳ואין כמים בתים(ניזיון ו ע״ת):נב ד״ה פיש. פרק נג ע״ב): ד״ה מכוש שאכ״א דרים(יבמות סד ע״ב):שם כרי׳ואין כמים בתים(ניזיון ו ע״ת):נב ד״ה פיש. פרק המפלת(נמד ע״ב). ס.ס ד״ה דשכח(קו ע״ב).כמ״ש(מ״ב). כדלמ״ש(מ״ב).כדלמ״ש(מ״ב).כדלמ״ש(מ״ב).

דאיכא מצמרות ברקיע ולחיכא כו'. דלכך נקט לשון מצמרות ולא נקט
בלום הלילה למשמיענן תנב מורחים דחיכא מצמרות בלילה בין
ברקיע ובין בארעא. מיהו ק"ק דחיכא מצמרות בארעא לא מיצמיך
למשמיענן דכמה קראי קמני עיני המצמרות וגו' ורחם המצמרות
המיכוונה וגו' ויותר כהן גירסא הכא ס"ס
קמ"ל דחיכא מצמרות בארקיעא כי היכא
דחיכא מצמרות בארעא כו' וחיכא מיניה
שפיר דתניא רח"ל מ' כו' ועל כל מצמר
ומצמר הקב"ה כו' דהיינו דחיכא מצמרות
מני ברקיעא וקמ"ל דיש לאשתיני ברחמי
בשעה שעה כמ"ש הרמ"ם לכך נקט ר"ח
סוכן דנ' מצמרות בדמסוכן דהיינו בלום
הלילה ובשני שלשי הלילה וסכוך הלילה
דכתיב שעה יושב הקב"ה ושואג כו' ושואג
ובקרא דכתיב קומי רומי בלילה נרחם
המצמרות וגו' ופירש"י שם שני חלקי
הלילה שהלילה מחלק לג' חלקים עכ"ל
ונראה לפרש דקרא שני משמע דמשמיה דזולתי יחן שהוא שאול
רומי בלילה ניחא דקרא שני משמע שהם בלילה דתחלת רחשונה לג' בני סיעות דאורחא דשיירות
בכולן סוכן מכוס סוף הלילה' וכ"מ במקלן דני בבית אפל ודו"ק: משמרה רחשונה תעור כו'. הגם כי בזוהי הדברי' כתיב אפל
הלוי והוא מבואר בס"מ בחלקי נפש החדם שהם ג' כחות קרחוס שבעות חיוניות ומבלות הקבלה קרחוס נפש רוח בשמה וכל פעולות החדם כפי הפעולה
המזיקים ע"ד מ"ש בפעולותיהם לחר בלילה תחלק עליהם הלילה שבתחלת החדם בח ממלחמתו ושבקיו שבכל
והמעשה נמשך לחחרי כ"ש מהם כפי זמן המעוחד לו וכפי בפעולותיהם לחר בלילה תחלק עליהם הלילה שבתחלת החדם בח ממלחמתו ושבקיו שבכל
יום והוח ערוד בהם כדלקמן חדם בח מן החדם כו' וזה הזמן הוח כולו מפעולת נפש הטבעיים הנמשך מחר החומר של חדם וע"כ ניכן בו סימן בזה תעור
ובחלמיות של הלילה דוד שלם הם יבינם על משהם וחין פועל בהם רק נפש החיונית הרוחנית בעת הזיעה כמה שכתוב ביוך לפקיד יוחי
ונו' ומיכן רחות גם לנוחות ולמזיקין לפעול בשלם כמה שכתוב במכת בכורות הלילה ונו' וע"כ ניכן בו סימן שבו בלבנים לוערים כמ"ש
במכת בכורות ולבל בני ישרחל לח יחרץ כלב ונו' ע"ש מ"ש בלבנים לוערים מה"ע עיי' ובמכת בכורות בכיוכן כחות למזיקין כמ"ש
בלבנים לוערים ותעש"ב ולבל בני ישרחל לח יחרץ ונו' בלילה שכבר נמר חחדם שיכחו וכוח ומנוחו ומרגוע כמו שחמר במדרש
רבה חמונתך כו' ובעור סי' מ"ו ובכל החדם זך מן לחורה ולחפלה שהם בלבנים הנמשה שבו ונו"כ ניכן בו סימן חיונך יוכך כו' רמז לחורה
ע"ד דניח יכווך וגו' מה חדד חוח כל שעה שחיונך יוכך ממנו מוכח בו שעה לף התורה כו': ואשה מספרת כו'. כוח רמז החשה היח כ"ש

אמר הבותב שלש משמרות הוי הלילה וכו'. מיניעה חלוק משמרות הללו
נמשך לבן הועלת גדול והוא להיעיר כל בעל נפש ולחאור לו מה
לך נרדם קום קרא חל חלהיך וכ"ם הרח"ש ז"ל וזל' ראוי לכל ירא שמים שיהא
מצטער ודואג באותן השעות וישפוך התנה על חורבן בהמ"ק שנא' קומי רומי
בלילה לראש חשמורות חך חמנם ראוי ליעיין על סימנים שיתן חמור נוער וכו'
ולא יצא מהם פתחון פה למלעיג על דברי חכמים ז"ל ונרחי' שבאו להוסיף אוהר'
וחיזוב על כל ירא שמים על התפלה חו קריחת התורה בכוף כל אחד משלישי

עין יעקב

שלש משמרות הוי לילה. נלפה היח זכר ומסך למצמרות שלו מקבל הישעיה ס"ג על
מושיען זוכלנים הקדמני שומרים ועיין במקומות דפ"ז מה כן לומרים וכוח מעין
מה

שומר בקבוקים הכתב מוכנת הוח דשיכר חפי' נשומה בשיכה גם בשבת מוקצה
לנלה שיוכה גם בשבת אבל בשומה דשיכה גם בשבת לוכו לוכל בכתוב
דלה שיוכה גם בשבת אבל בשומה דשיכה גם בשבת לוכו לוכל בכתוב עד שיכוח בשבת אבל בשומה דשיכה גם בשבת לוכו לוכל בקבוקים לשוכה גם בשבת
לנדב נחת הכוסכוס ד"ל כמ"ש גם בשבת מחי' דמעני' לוח הוח בשומה הוח תחב בשבת חו לח מוכנ לוכו וכן
לנדב נחת הכוסכוס לפי שחי קבל חוכח בשבת חוכח בשבת בשומה ב"ש גם בשבת. ויכוכ בכתוב בל בשבת
קבל וכח בשבת ועכ"ל בשבת חוכח בשבת בשומה ב"ש גם בשבת. ויכוכ בכתוב בל בשבת
לנדב נחת הכוסכוס בשבת חוכח בשבת בשומה ב"ש גם בשבת. ויכוכ בכתוב בל בשבת
בשבת מנ"ל בשבת חוכח בשבת בשומה ב"ש גם בשבת. ויכוכ בכתוב בל בשבת
כוסכוס: שלש משמרות הוי לילה. כוחב ב' מלחכי בשבת משכוכים ומוכים ומשבחים לחקב"ה וכוכוחב בשבת בל בשבת חוכח בשבת בשומה ב"ש גם בשבת
יום והוח ערוד בשם בלילה דוד בח מן בשבת כו' וזה הזמן הוח כולו מפעולת נפש הטבעיים הנמשך מחר החומר של חדם וע"כ ניכן בו סימן בזה תעור
ובחלמיות של הלילה דוד שלם הם יבינם על משהם וחין פועל בהם רק נפש החיונית הרוחנית בעת הזיעה כמה שכתוב ביוך לפקיד יוחי
ונו' ומיכן רחות גם לנוחות ולמזיקין לפעול בשלם כמה שכתוב במכת בכורות הלילה ונו' וע"כ ניכן בו סימן שבו בלבנים לוערים כמ"ש
במכת בכורות ולבל בני ישרחל לח יחרץ כלב ונו' ע"ש מ"ש בלבנים לוערים מה"ע עיי' ובמכת בכורות בכיוכן כחות למזיקין כמ"ש
בלבנים לוערים ותעש"ב ולבל בני ישרחל לח יחרץ ונו' בלילה שכבר נמר חחדם שיכחו וכוח ומנוחו ומרגוע כמו שחמר במדרש
רבה חמונתך כו' ובעור סי' מ"ו ובכל החדם זך מן לחורה ולחפלה שהם בלבנים הנמשה שבו ונו"כ ניכן בו סימן חיונך יוכך כו' רמז לחורה
ע"ד דניח יכווך וגו' מה חדד חוח כל שעה שחיונך יוכך ממנו מוכח בו שעה לף התורה כו': ואשה מספרת כו'. כוח רמז החשה היח כ"ש

ד' שעות ואי קשבר ד' משמרות הוי הלילה לימא
עד ג' שעות לעולם קשבר שלש משמרות הוי
הלילה והא קמ"ל דאיכא משמרות ברקיע ואיכא
משמרות בארעא דתניא רבי אליעזר אומר
שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר
ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי שנא' (ירמיה כ"ה)
ה' ממרום ישאג ומבעון קדשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו ויסכן לדבר משמרה
ראשונה חמור נוער. שניה כלבים צועקים. שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה
מספרת עם בעלה. מאי קחשיב ר"א אי תחלת משמרות קחשיב תחלת משמרה
ראשונה

אורתא הוא. לימת הכוכבים: (כולהו סוף משמרות תירוצא הוא): ושמר. ומתירגי. כמו לא יאמר תדם לחזיונו שמור לי בלבד עבודת כוכבים שבהדרין דף ל"ג ע"ב) ובב"ק פרק החובל (דף ל' ע"ב) שמרם ושומרת על פתח חלמים. וכמו ובניו

ראשונה סימנא למה לי אורתא הוא אי סוף משמרות קחשיב סוף משמרה ארחונה סימנא למה לי יממא הוא אלא חשיב סוף משמרה ראשונה ותחלת משמרה ארחונה ואמצעית דאמצעיתא ואי בעית אימא כולהו סוף משמרות קחשיב. וכי תימא ארחונה לא צריך למאי נפקא מינה למקרי ק"ש למאן דגני בבית אפל ולא ידע זמן ק"ש אימא. כיון דאשה מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו ליקום וליקרי: אמר רב יצחק בר שמואל אמר רב ג' משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי ואומר אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין העובדי כוכבים:

ג' שם תניא א"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל ובא אליהו ז"ל ושמר לי על הפתח (והמתין לי) עד שסיימתי תפלתי ואמר לי שלום עליך רבי ואמרתי לו שלום עליך רבי ומורי. אמר לי בני מפני מה נכנסת לחורבה זו אמרתי לו להתפלל אמר לי

הכותב

שני שלישים כמו הכלבים כי בעת ההיא אינם שותקים רק צועקים לבקש תאוות בלבותם ולהרחקת המזיקין. ואיש ישראל יתעורר בשנתו לציעוץ על בקשת צרכיו ולא יתאוה אל השוקות בלבותיו רק לוועק לפניו יתברך ולשיר בשיר המלאכים. ואפשר עוד כוונה שנית והוא ע"ד מה שאמרו ז"ל מלפנו מבהמות ארץ וכן בכאן אמר שראוי ללמוד מצעקת הכלבים שהוא לדחות מעליהם המזיקים ע"ד מרז"ל מלאך המות בעיר וגם כפי הפשוט הם צועקים בשבת הרגשם הקול או שאין להם מה לאכול וצועקים אולי ישמעו הבעלים ויתנו להם מזון. כל שכן שראוי לאדם משקיע במחשבה ובעיון להתעורר בהשלמת נפשו אם להתפלל לפניו יתברך ואם לקרוא בתורה. עוד נתן טימן ג' לסוף הלילה להזהיר לכל עצמו ממנהג האנשים בהמיים שבסוף הלילה שהם שבעים משנתן חושבים מה באהל ונשהה בתשוקת תיקון חיונק ואשה רק יקרא ק"ש ויקבל עול מלכות שמים. ולרמוז זאת נתן טימן אשה מספרת עם בעלה כי סתם דבריה בעת תהיה בדברי הבאי. והזהיר יסוד מחשבותינו מאותם הבלים ויחוש לשלימות נפשו. ואין קושיא עלי מפרש"י ז"ל באומרו ובני אדם מתעוררים משינתם והשוכבים יחד מספרים זה עם זה כי מוודאי כוון הרב להקן הלשון כפי הפשט שלא בלבד שהיא ראשה היא המספרת עם בעלה אלא דבר בחוזה על כל החברים השוכבים יחד מתעוררים בעת ההיא לדבר ז"ש. וגם כי להוזה הראשה נעדרת הבבה אינה מספרת עם בעלה רק בדברים גופניים ולזה הזהיר בפרט אשה עם היות שכן יקרה בכל שנים השוכבים יחד כדברי הרב ע"כ:

הרי"ף

המעשה עליו עושים התלמיד בזמן שבית המקדש חיה קיים מ"מ יותר מכן מ' שנים יתכן שהיה שעשה על ידי תלמידים יותר מעיקון כשעשה על ידי המלחיקים כי מביניהם לפעמים יש שהיו מתעלמים מלהזהיר לעיל שהזהירו חכמים ולפיכך לעיל שהזהירו חכמים מלהי מעמדות מלו מתחיקין בה מדין הקב"ה ויובב ושוחב ואומר אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני מפני עונותיהם והרבתי את ידי ורגלי יוסי הקדמני שיהא מלמד תלמידיו בכך ויהא אומר אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני מפני עונותיהם ולא היה מניח ידיו ורגליו יוסי העומד ביראה ופחד

ונכתר. הגמלה כפי הפשט מטט עניין התפלה בכנס להתפלל בחורבה אחת ואע"פ שרבים מעמי הארץ המזמין דרך הכנסיים לשם לא ישמעו אפילו קול הברה באשר היה ר' יוסי גדול בתורה וירא חטא נגלה אליו אליהו ז"ל והזהירו שיהרחיק עצמו מן הסכנה ולא יכנס לחורבה ואל יסמוך על הנס ולזה הקפיד אליהו ז"ל על עצמו שלא רצת ליכנס לשם כדי שיהא נאה דורש ונאה מקיים ואל זה כיון רבי יוסי באומרו ושמר לי על הפתח ופרש"י המתין להזהיר לתלמיד שלא ישתכב לפרש לשון ושמר כפשוטו שהיה נצב עליו לשמרו מן המזיקין ואמר כשסיימתי א"ל שרום לרמוז שאליהו הזהיר את עצמו מלדבר עמו אפילו בדברי תורה עד שיצא מן הסכנה. עוד תועלת שני מספור עניין אליהו כי אצל גבורתו עצותנותנו. ולכן הקדים לו שלום לרבי יוסי העומד ביראה ופחד

עין יוסף

גמרא ומתין לי. ור"ל שהוא פיקח על תיבת ושמר לי (ויעין בל"ח) אבל בריי"ף ל"ל נרס כדי תיבות ומתין לי. וכן משמע מרש"י. ספיקא ושמר ומתין לשון ספק ל"ל ומ"ש ומתין כלי שלין טעמא לפרש ושמר כפשוטו. כ"ל וכן הוא בכותב: לאהרב שמעיתי תפלתי לאחוריו מ"ם רבו ולא היה בו בח לחת לו שלום עדי שהקדים לו רבו ואח"ב נח לו כתלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי. ואח"ב החזירו בעיני תפלתו ולימדו ג' דברים הואת האזהרה בדברי תורה היחה סבה שוכה לשמוע מל' ותניא שמר לת הדבר (בראשית ל"ו) ושיב"ה כוונת רש"י ג"כ בזיל ומתין ושמר והמ

וק"ע: שבקלסין כו'. מפרש"י דל"ע סיון מקלסין אותו בציורו כך זמון אלא מעט מעל שלחן כו' ושגו מעט מעל שלחן כו' דסיינו שגיון מאכל שכיח סיון ומה לו לאכל

ואתא איהו ואמר כחצות. וא"ת מ"מ לימא בחצות כמו שאמרו לו מן השמים דהא אמת אמרו לו וי"ל שלא רצה לומר להם דבר שלא היה יכול להראות ולהוכיח אם ישאלו לו: רוח צפונית מנשבת. פי' לבדה דהא אמרינן בפרק לא יחפור (ב"ב כ"ה) שהיא מנשבת עם כל אחד ואחד ע"כ. [ומצאתי בחידושי הרשב"א על מס' זה דבר מחודש בשם רב האי גאון ז"ל שהיה לדוד סימנא בכנור לידע חצות לילה כמו פנגא"ן שהוא אבן שעות אף כנור י"ל מחמת רוח צפונית. ויש אומרים דברים אחרים שכנורותיהן מסוערות במים או באויר וכל לילה ולילה מכיבי' אותו לפי שיעור אותה הלילה שבשעת חציה נשמע קול מאותו הכנור ע"כ]:

עד חצות לילה היה מתנמנם כסוס מכאן ואילך היה מתגבר כארי רב אשי אמר עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה מכאן ואילך בשירות ותשבחות. ונשף אורתא הוא נשף צפרא הוא דכתי' (ש"א ל) ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם מאי לאו מצפרא ועד ליליא. לא מאורתא ועד אורתא. אי הכי לכתוב מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב. אלא אמר רבא תרי נשפי הוו נשף ליליא ואתא יממא נשף יממא ואתא ליליא. ודוד מי הוי ידע (חצות לילה) [פלגא דליליא] אימת השתא משה רבינו לא הוי ידע דכתיב (שמות יא) כה אמר ה' כחצות הלילה וגו'. מאי כחצות אילימא דאמר ליה הקב"ה כחצות ומי איכא ספיקא קמי (רקיע) [שמיא] אלא דאמר לו למחר בחצות כי השתא ואתא איהו ואמר כחצות אלמא מספקא ליה ודוד הוה ידע. דוד סימנא הוה ליה (סנהדרין פ"א וע"ש מהרש"א) דאמר רב חנא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה [בא] רוח צפונית (מנשבת) [ונושבות] בו (והיה) [ו]מנגן מאליו (והיה) דוד

מתנמנם כסוס. היה עוסק בתורה כשהוא מתנמנם כסוס שהוא נרדם לעולם אלא מתנמנם ונעור תמיד: בשירות ותשבחות. חזקי מפרש בהשוה קרא אקום להודות לך: למחרתם. ליום מחרת של חנייתם שם: ה"ג אי הכי לכתוב מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר רב אשי תרי נשפי הוו: נשף יממא. קפץ ועלה כמו לנשוף מדוכתיה (מגילה דף ג'). וכמו האי בוקא דאטמא דנשף מדוכתיה טריפה (חולין דף נ"ד):[ואתא איהו] ואמר כחצות. לפי שלא היה יודע לכוין השעה ולהעמיד דבריו בשעת המאורע: כנור היה תלוי למעלה ממטתו. ונקביו לצד (רוח צפונית) [צפון]: כיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו. אחד מן ארבע רוחות המנשבות בכל יום (ב"ב כ"ה)· שששעות ראשונות של יום מנשבת רוח מזרחית בהלוך החמה. ושש שעות אחרונות רוח

מהרש"א

אשמורות לשיח באמרתך ומכאן ואילך בשירות ותשבחות כדמהדרך לקמן בכה"ג הלא דא"כ תקשי קדמתי בנשף וגו' במאי מוקמי ליה ומיהו איכא לאוקמי כאידך אמוראי דלקמן וק"ל: תרי נשפי הוו נשף ליליא ואתי יממא וכו'. והיינו מאפרא ואי קרא קדמתי בנשף וגו' ליכא לאוקמא הכי דא"כ מאי רבותיה דהיינו קימה של כל אדם וק"ל: עד חצות לילה היה מתנמנם כסוס כו'. עי' פרש"י ובמס' סוכה מפורש דשינת הסוס שיתין נשמי הן וק"ל: לפי מאי דס"ד הכא ויאמר משה כה אמר ה' וגו' הם דברי משה ושינה לומר כחצות בכ"ף במקום בחצות דבי"ת שא"ל הקב"ה דליכא ספיקא קמי שמיא ולא ניחא ליה לתלמודא לפרש כפרש"י בתומם לפי פשוטו כחצות

הכותב

[illegible]

הרי"ף

[illegible]

עין יעקב

[illegible]

ענף יוסף

[illegible]

עין יוסף

[illegible]

דרומית. ובתחלת הלילה רוח מערבית· ובחצות הלילה רוח צפונית: (אין הקומץ משביע את הארי. מלשון מלא קמצו מלא כף מחליר אינו משביע את הארי. פ"א קומץ לשון ונהי בעינינו כחגבים כדמתרגמינן כקמצין ר"ל מחגב אחד לא ישבע ארי): ואין הבור מתמלא מחולייתו. העוקר חוליא מבור כרוי וחוזר ומשליכה לתוכו אינו מתמלא בכך אף כאן אם אין אתה מכין לעניים שבנו מזונות ממקום אחר אין אנו יכולים לפרנסם משלנו: יועצין באחיתופל· איזו הדרך ילכו והיאך יליבו מלב ומסחית וטכסיסי מארב מלחמה: ונמלכין בסנהדרין. נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם: ושואלין באורים ותומים. אם יצליחו: ה"ג מאי קרא ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב. אחיתופל זה יועץ. בניהו בן יהוידע

ואין הבור מתמלא מחולייתו. פי' רש"י אם יחפור ויחזיר עפרו לא יהיה מלא ותימה דאין הנדון דומה לראיה שהרי לא היה אומר להם אלא ליטול מן העשירים וליתן לעניים ואם היה מלוה ליטול מן העניים ולחזור וליתן להם אז היה דומה למשל ומפרש ר"ת מחולייתו מנביעתו כלומר אין הבור מתמלא מן המים הנובעים בו. ובתוספתא יש שאין הבור מתמלא מחולייתו אא"כ מושכין לו מים מלד אחר. ור"י פירש שאם תחפור מלד זה ותניח מלד אחר לא תמלא שמה שנותן כאן חסר כאן כמו כן מה שנוטל מן העשירים יחסר מן העשירים:

דוד יושב) [מיד היה עומד] ועוסק בתורה עד (שהגיע) [שעלה] עמוד השחר וכיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו ואומרים לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין פרנסה אמר להם ילכו ויתפרנסו זה מזה אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחולייתו אמר להם לכו ופשטו ידיכם בגדוד מיד יועצים באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים. א"ר יוסף מ"ק [דכתיב] (דה"א כז) ואחרי אחיתופל יהוידע בן בניהו ואביתר ושר צבא למלך יואב. אחיתופל זה יועץ וכה"א (ש"ב טז) ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם. כאשר ישאל (איש) בדבר האלהים·

מהרש"א

כהחלק ע"ש דחלות הוא שם דבר בכ"מ כמו חלות לילה וגו' ועוד לגבי מעשה דכתיב ויהי בחלי וגו' למה לא נכתב נמי כחלות בכ"ף דהיינו כהחלק אלא שהוא שם דבר ויהיה כ"ף כחלות כ"ף השיעור שהיה משה מסתפק ולמאי דמסיק דמשה נמי היה ידע אלא דשינה לומר כחלות בכ"ף השיעור משום אלטגניגים ולרב אשי דאמר בפלגא אורתא די"ג נגהי י"ד כו' יהיה כ"ף כחלות כ"ף הדמיון ומה שהקשה הרא"ש לדבריו שהרי לא דיבר הקב"ה עם משה אלא ביום לאו קושיא הוא דלא קאמר שהקב"ה אמר למשה בזה הלשון אלא דס"ק משה

הכותב

[illegible]

הרי"ף

[illegible]

עין יעקב

[illegible]

ענף יוסף

[illegible]

עין יוסף

[illegible]

רמז תשע"ו. ורמז תתס"ז ותתע"ו א כרכו' דנ"ט ע"א· ובע"י הוא כפ"ע ס"י

חדושי גאונים

[illegible]

בניהו זה סנהדרין • מסבת לומר כן: אביתר לעז לוריס ותומים. וכן הוא לומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי • כלומר היו לו לוריס ותומים כדי שיהא כהן גדול מתכפר בהן • ומיהו לפירושו כפיפעא דתביתר כהן גדול היה ולא היה לו לוריס ותומים כך פירש"י ומיהו לפירושו קשיא דתביתר כהן גדול היה בימי דוד שלא היה כהן גדול אלא בשמן המשחה שנתנו בעוב עיר הכהנים ולמה נקרא שמם אורים ותומים (ד"ה א) ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי. (אביתר אלו אורים ותומים) ולמה נקרא שמם אורים שמאירים את דבריהם תוכים שמשלימים את דבריהם) ואח"כ שר צבא למלך יואב. אמר ר' יצחק בר (רב) אדא (ואמרי לה אמר ר' יצחק בריה דרב אידי) מאי קרא (תהלים נו) עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר. רבי זירא אמר משה (רבינו מידע) (לעולם) הוי ידע ודוד נמי הוה ידע וכיון דדוד הוה ידע כנור ליל לאתעוריה משנתיה. וכיון דמשה הוה ידע ליל למימר כחצות [משה כסבר] שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא והיינו א"ד אמר מר למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז רב אשי אמר בפלגא אורתא דתליר נגהי ארביסר הוה קא וה"ק משה לישראל אמר הקדוש ברוך הוא לכתר כחצות הלילה כי (השתא) (האידנא) אני יוצא בתוך מצרים:

[דף ד] **יהוידע בן בניהו זה סנהדרין (אביתר אלו אורים ותומים)** וכה"א (ש"ב כ) **ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי. (אביתר אלו אורים ותומים)** ולמה נקרא שמם אורים שמאירים את דבריהם תוכים שמשלימים את דבריהם) ואח"כ שר צבא למלך יואב. אמר ר' יצחק בר (רב) אדא (ואמרי לה אמר ר' יצחק בריה דרב אידי) מאי קרא (תהלים נו) **עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר. רבי זירא אמר משה (רבינו מידע)** (לעולם) **הוי ידע ודוד נמי הוה ידע וכיון דדוד הוה ידע כנור ליל לאתעוריה משנתיה. וכיון דמשה הוה ידע ליל למימר כחצות [משה כסבר] שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא והיינו א"ד אמר מר למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז רב אשי אמר בפלגא אורתא דתליר נגהי ארביסר הוה קא וה"ק משה לישראל אמר הקדוש ברוך הוא לכתר כחצות הלילה כי (השתא) (האידנא) אני יוצא בתוך מצרים:**

הכותב

אלא גם בראשונה ראוי לחוש מדרוש הקרוס עצת אחיתופל להמליכה בסנהדרין • שהיה ראוי להקדים עצת הסנהדרין; וכפי הענין האחרון אין מקשה כב' כפקות האלה שזכרתי אחרי שנשיות לב אל ענין אמתי ונכון שנלמוד מכאן והוא) כי ראוי להקדים עצת השכל ועל פיו יצאו ועל פיו יבואו לכן אחר שנצטוו אחיתופל מאת המלך לפשוט ידיהם בבדוד ראוי ומתוכיח לשמוע עצת אחיתופל באיזה דרך ילכו והיאך יציבו מצב וכו' כפ"ש וכוון בזה אל דקדוק עסיהי

הרי"ק

אחיתופל וגם מן הראוי להקדים עצת הסנהדרין לעצת אחיתופל ונשית לב אל ענין אמתי) (בתחלת עיוני בעצות ושאלות הללו הוקשה לי שאינם בסדר נכון שהיה ראוי להקדים המאוחר ולאחר המוקדם כי עצת ה' היא תקום וכיון שהשואלים באורים אם יצליחו הלא זאת השאלה ראויה להיות ראשונה בהעלה ואחריה תבא עצת אחיתופל בסדר המחשבה ותחבולותיה ואם ישיבו אורים ותומים שלא יצליחו אין להם לזוז ממקומם כלל ולא זו בלבד יקשה

עין יעקב

מתר כן לא קשה מידי לפי שלפעמי תכיפה כתובה ולילה כיום יאיר לכן תמר בתחלת כתוב ולילה עליה ושוב לגרסת הקונטרס כניהו בן יהוידע אם יהוידע לא היה בכלל אורים ותומים כלל ולא זו בלבד יקשה מפרס רבינו תם דלתיקת בדבני חיומים וחתי לתיכוסיפל יהוידע בן בניהו. יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכ"ה בתוספתא דסוטה פ"ד ופ"ק דיומא ופ"ק דסנהדרין ועל הכרתי ועל הפלתי. ופי' ר"ת דכרתי היינו סנהדרין שכורתין דבריהם לתחילה ופלתי שמופלאים בחוכמות כמו שמפלא שבב"ד ופ"ה כיצד מצוה בן בניהו מבניהו בן יהוידע וי"ל דמשמע ממלא מקום לחבי היה וכי וכיצד למדנו היה מסנהדרין גם הוא היה מסה:

מהרש"א

ליומא ס"ד, קאמר הלמודת דהיינו דמשה כוה קלי עם ישראל בפלגא אורתא דתליר ד"ל נעלם ממנו לזון התלמוד דקדק לומר דמ"ל משה ליומא ס"ד, ולא שיהו דברי הקב"ה כן שהרי ביום דבר עמו גם מה שהקב"ה אחלם לילה יהוש ולזן לריך דמיון ס"ד, אין זה קושיא דבאותה ליל בני ס"ל גם אמצע ליו ליל ועוד כל השעות כולן ליל אבל אחלם ליל ב"ש ס"ל אמצע אחלם ליל זה כמו חיים ולא כמו ב"ה ולא ס"ל כלל דאמצע ליל הוי

רבי יפה דנתי יפה חייבתי יפה זכיתי יפה טהרתי יפה טמאתי ולא בושתי. אמר רב יהושע ברי' דרב אידי מאי קרא (תהלים קיט) ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש. תנא לא מפיבושת שמו אלא איש בשת שמו ולמה נקרא שמו מפיבושת שהיה מביישפני דוד בהלכה לפיכך זכה דוד ויצא ממנו כלאב. ואמר ריש לקיש לא כלאב שמו אלא דניאל שמו ולמה נקרא שמו כלאב שהיה מכלים פני מפיבושת בהלכה ועליו אמר שלמה [בהבמתו] (משלי כג) בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני ואומר (שם כז) חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר. ודוד היכי קרי לנפשיה חסיד והא כתיב (תהלים כז) לולא האמנתי

הכותב

שבע וכן אמרו פרק במה מדליקין בתוך מאמר שאל אשילנה לעילא מרבי יהודה בנשיא שהוא לשובה ובן זורו פנוקים אחרים בזה המזמור ובפרט כי אתה ה' טוב וסלח וגם סדר המזמורים יחייב בן, כי חיים בספר ב' בכלל תפלות דוד בן ישי על שלמה ובספר ג' סדר י"א מ' מזמורים זה אחר זה ובלם לאחף ואחריהם לבני קרח ב' מזמורים ואחריהן רצית ה' ארצך נשאת עון עמך ואל ישובו לכסלה ובלם זה נאמר בחיות העם בעלי תשובה וסמך לזה תשובת יחיד והוא דוד ולא כדברי הרד"ק שאמר שמזמרו דוד בעודנו גולה ובזרוה מפני שאול ואולי הביאו לומר כן מה שאמר בהחלת דבריו כי עני ואני ויה יצדק בחזונו הוריך ני ונד בארץ פלשתים והוא ובית אביו עניים ואביונים ואין זה הכרח כי אפשר לפרש עני בבכיו ר"ל כי נשבר לבו בקרבו על חטאתו הגדול ואבינו ר"ל האב בעל האות הנבואה ולרמוז כדמות הנבואות שהיו אז בעדת ישראל אות הבת המזעזרי גרם לו החטא ע"ד הן בעון חוללתי לכן התפלל מיד עליו נפשו שלא תתגרש ממנו ברוח נבואה ולרמוז בעניני הנבואה שהיו אז בעדת ישראל אוריה ועל זה (בתרומרו) [בתעורר] לו ורבי יצחק ושניהם שוים בזווגה אחת נקוד על לוזה. לדחוק את המקודם מהיות ממעטת את מצמוצות הכתוב לומר שלא דבר בחור היה לו לגלות בעוד ס': לולא. לשון אם לא כמו ולו"ב הוה קשה כיון דהכא המקודם רבה ואתה דוחק לאותיות המקודות של לוזה מהיות מוכיח ממעט ליה שלישו דבר בחור שהרי מצמעת של לוזה הוה דבר בחור ס"ד עכ"ל נראה מפירושו שלוזה אינו מצמעת כלל אלא הוה דבר בחור ס"ד לומר שהיה בחור ואינו נשוי ולא היה לו אשה ולזה הוצרך לומר שלא הי

מתקיימת: **ביאה** דכתיב ביה ביאה. כשעלו מעלות בבל בימי עזרא: **ראויים** היו ישראל ליעשות להם נס. לבא דיר רמה: **אלא** שנגרם החטא. ולא עלו אלא מקצת שבטים. **ולא** ימי מלכות בית דוד ושלמה היו ראויים לבנות את בית המקדש: **משום** חומס שיש. המוקפדו לעבור על דברי חכמים המוקצין להזיכיו: **ער**: מכ"ד. **נקמן** בפ' הפלת המחר: **אבער** מר קוטרא ק"ם: **מעט**: משום חומס שיש. המוקפדו לעבור על דברי חכמים המוקצין להזיכיו: **ער**: מכ"ד. **נקמן** בפ' הפלת המחר: **אבער** מר קוטרא ק"ם: **מתקיפ**: **מסיק"א** ביה לר' יוחנן. דאמר ערביים ממי ק"ם וחח"מ הפלה כדי שיכמוך נפולה להפלה. ודלת ברי"ף בן לוי דאמר ערביים התלה ותח"מ ק"ם: זה כסומך. וכ"ש דאיית ביה תרתי. להיתה נתלפת ביתה ואית ביה שבת הבאת ממון לב"ד

בהתלה לומר ב' שפתי הפתח נ"ל. פתיחה הפסוקים הם התלה הדבור ולומר שביקש דוד עזר לעזה בהתלת הדיבור שהוא פתיחה שפתים ותח"מ פי שהוא טולל כלי הדיבור ויד הלקח וחם שמכיוס ל' קוף יהיו לעזון למרי פי גו' וק"ל:

עמך ה' **עד יעבור עם זו קנית עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה. עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה מכאן אמרו חכמים ראוים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרם החטא:**

שם ע"ב תניא חכמים עשו סיג לדבריהם כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא ואשהה קימעא ואישן קימעא ואחר כך אקרא ק"ש ואתפלל והוטפתו שינה ונמצא ישן כל הלילה אבל אדם בא מן השדה בערב נפנם לבית הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך ואח"כ העובר על דברי חכמים חייב מיתה*). מ"ש בכל דוכתא דלא קתני חייב מיתה ומ"ש הכא דקתני חייב מיתה איבא משום דאיכא אונס שינה ואיבי לאפוקי מ"ד תפלת ערבית רשות קמ"ל דחובה. אמר מר קורא ק"ש ומתפלל מסייע ליה לר' יוחנן דאמר ג ר"י איזהו בן עולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית רבי יהושע ב"ל אומר תפלות במאצע תקנום כמאי קא מיפלגי ר' אי בעית אימא קרא אי בעית אימא סברא אי בעית אימא סברא דרבי יוחנן סבר גאולה מארתא נמי הוה אלא

גאולה מעלייתא לא הוי אלא עד צפרא ורבי יהושע ב"ל סבר כיון דלא הוי אלא מצפרא לא הוי גאולה מעלייתא ואי בעית אימא קרא ושניהם מקרא אחד דרשו דכתיב (דברים ו) **בשכבך ובקומך רבי יוחנן סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה אף שכיבה נמי ק"ש ואח"כ תפלה רבי יהושע ב"ל סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש סמוך למטתו אף שכיבה נמי ק"ש סמוך למטתו כדריה דרבי יהושע ב"ה בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו אבי' כיון דתקינו רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא דאי לא תימא הכי מצי סמיך י והא אמר רבי יוחנן בתחלה אומר** (תהלים נא) **ה' שפתי תפתח ולבסוף הוא אומר** (שם יז) **יהיו לרצון אמרי פי אלא התם כיון דתקינו רבנן למימר ה' שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמי הכא נמי כיון דתקינו רבנן למימר השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא:**

הכותב

שבע ואוריה אשר יצרו אנשו [לעשות כן וכיוצא בזה התפלל בתחני ה' ונכסי לרשנו לפניו **יתברך שהוא**] יודע שתובנו בברו. כי חפרך לנבך עיני ר"ל שהיה מצויר בלבו כי אין עזרה כי אם מהאל יתברך עושה חפר לאלפים ועוד שנית שהיה שלם בדעות אמוניות ועל זה בונן באמרו **ותהלכתי באמתך** כי

עין יוסף

ידלידה מחוד בכל יום ג' פעמים וט'. פירש"י בגמ' ג' תפלות ע"ל ותנו לומריס לוחו שהי פעמים בשחרית ופעם אחת בערבית דף ה' יום לא תתן מעשר בזה ותפשר שמאכלו לוחו לשדר הקדוש ולא תאמין יהא מעשר רבא דתנא ושדיש"י שם פירושו שדר הקדוש אלא תקנה שיהיו כל יפרחל עוסקין בתורה כ"ע פעמים בשדרת הקדושה ובמנחה פעם אחת בכל יום מש"ב בערבית לפי שהי שדר קדוש כלו דעיקר לימוד תורה ביממא דכתיב יומם יצוה ה' חסדו ובלילה אשירנו ותפלה לאל חיי. ולפי שהי שדר קדוש כלו ביממא ראוי לקבוע בו תפלה ולא בלילה שהי שדר חול ומפני שהי שדר קדוש כלו ביממא ראוי לקבוע בו תפלה ולא בלילה שהי שדר חול ומפני

שלש פעמים. כנגד שלש תפלות: **ה א"ר אלעזר** (בר) (א"ר) **אבינא א כל האומר**(תהלים קמה) **תהלה לדוד שלש פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב מאי טעמא אילימא** משום (דכתיב ביה אלפא) **דאתיא באלפא בית אילימא אשרי תמימי דרך דאתיא בתמניא אפי אלא משום דכתיב ביה** (שם) **פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון ג לימא הלל הגדול דכתיב ביה** (שם קלו) **נותן לחם לכל בשר אלא משום דאית ביה**

הקומן ותמר ללא מבוס דכתיב ביה פותח את ידך ועומר לפי שמפרנסה על כל בריה הוה דבר הטה המיד בכל יום מחמד ללוי משמרין פ"ק דע"ש שלשים הקב"ה יושב ון לה כל העולם סלו מקרני רמים ועד ביני כנים וע"ז לחר כל הסבוחות שלמר בזה שמעור זכר לחרב שנשפך שפוחה את ידך וגו' ובקרא דלעיל מיניה כי לעין ישברו ולחה וגו' נמי מיפלגי בפסוק"ע אין כל העולם ולפסוקי דבי רבי ינאי קרא יותר משירת לחרב שנתן בל עם ס"ע. ועוד מסי מיפלגי בפסוק"ע אין כל העולם ולפסוקי דבי רבי ינאי קרא יותר משירת לחרב שנתן בל עם ס"ע. ועוד מסי מיפלגי בפסוק"ע אין כל העולם ולפסוקי דבי רבי ינאי קרא יותר משירת לחרב שנתן בל עם ס"ע.

תדלדל: מחוד בכל יום ג' פעמים וט'. פירש"י בגמ' ג' תפלות ע"ל ותנו לומריס לוחו שהי פעמים בשחרית ופעם אחת בערבית דף ה' יום לא תתן מעשר בזה ותפשר שמאכלו לוחו לשדר הקדוש ולא תאמין יהא מעשר רבא דתנא ושדיש"י שם פירושו שדר הקדוש אלא תקנה שיהיו כל יפרחל עוסקין בתורה כ"ע פעמים בשדרת הקדושה ובמנחה פעם אחת בכל יום מש"ב בערבית לפי שהי שדר קדוש כלו דעיקר לימוד תורה ביממא דכתיב יומם יצוה ה' חסדו ובלילה אשירנו ותפלה לאל חיי. ולפי שהי שדר קדוש כלו ביממא ראוי לקבוע בו תפלה ולא בלילה שהי שדר חול ומפני שהי שדר קדוש כלו ביממא ראוי לקבוע בו תפלה ולא בלילה שהי שדר חול ומפני

כי חסד אני והשיב המתרגם כי אם היה מסופק אם יהיה לו שכר לעתיד לבוא לא היה כפי מציאותו עתה כי בודאי היה יודע בעצמו שהוא חסיר אבל היה יודע לעתיד אם יתבא ח"ו כמו שפירש"י ז"ל:

[כל האומר תהלה לדוד וכו'] **ראוי להשגיח ולידע איך** [ימשך לומר כי] אמירת מומור קטן שאין בו רק כ"א פסוקים תהיה סבה עצמית מחייבת [מעלה גדולה שהיא] **חיי העוה"ב**. [ועוד ראוי לדקדק] [בלשון המאמר] באמרו מובטח לו והיה די שיאמר זוכה להיות בן העולם הבא או הרי הוא מובטחלי העה"ב ומדוע אמר לשון [יותר מאושר ומוחזק] מובטח לן שזה יורה על [אמת גדול באומרו הלא איש כזה יש לו] בחוזן ועדכות גדול שהוא בן העה"ב [ומי יתן ואדע מאין המצא לו זאת ההבטחה קדומה] ומה שכתוב בגמ' משום דאית ביה תרתי עדיין אינה סבה מספקת מחייבת מעלה גדולה כזאת ומה שהוסיף רש"י באמרו ג' כנגד ג' הפלות גם זה איננו מספיק בפי ההוראות. (ואם לא התפלל כ"א אשרי בלא עמידה הרי לא יצא אלא ואדאי שרצה לומר שיתפלל דוקא ויאמר אשרי ב"א ג' כ"ל כל המתפלל ג' תפלות [כי ראוי לחקור על דבריו אלה חקירה קטנה ונאמר לא ימצע או זה האיש המתפלל בכל יום ג' תפלות בתקנן או לא ובן השקר שנאמר שלא התפלל כל שישתן כי בוודאי לא יצא י"ח כי אפילו תפלה קצרה לא נתקנה אלא במקום סכנה אלא מן התורה שנא' כי תמיד כל היום וה דרכו להתפלל כל ג' תפלות הוא כנוף בלא נשמה א"כ איפא יותר ראוי שישקך הטוב הצפון שהוא חיי העוה"ב למה שהשתדל זה האיש להתפלל ג' תפלות בתקנן ובבוונה רצויה ולפחות תהיינה שתיהן כאחת חסבה המחייבת רצוני לומר שהיה לו לומר כל המתפלל שלש תפלות בכל יום כראוי וגם אומר] **תהלה לדוד** שלש פעמים מובטח לו וכו'. **ולתקן** כל זה [אציע הצעה קצרה ואורכה ואומר] באשר נעמוד על סוף בוונת התפלה בנקצה שיש בה ב' בחינות הא' הוא קודמת במלכה והיא לספר שבחו של מקום ולהאמין כי הוא יכול על כל לתת את שאלת השואל ולעשות את בקשתו ושאין כח בשום סבה שבעי או מלאכותי וגם לא בעצא השמים וכוכבים ומזלאתם להוציא מן הכח אל הפועל רצון ושאלת השואל וזאת בנזדתנו יתברך ובמאמרו אשר בידנו הבל. עוד בחינה שנית והיא ראשונה כפי הסברא המוכנית שהיא השגת תכלית מבוקשו ד"מ אם יש לו חולה שהוא יתברך ישלח רפואה למחלתו ואם הוא ברעב ובצמא ובעירום שיתן לו השי"ת לחם להזכיר ובגד ללבוש ובהברת מעלת כל א' מב' בחינות אלה יש הבדל עצמי במחפללין **בין האיש המשכיל יראא את ה' בכל**

הדרישה

האומר תהלה לדוד מובטח לו שהוא בן העה"ב וכו'. לריך לתת טעם מזה מיוחד מכל יוס ומחמד ללוי משמרין פ"ק דע"ש שלשים הקב"ה יושב ון לה כל העולם סלו מקרני רמים ועד ביני כנים וע"ז לחר כל הסבוחות שלמר בזה שמעור זכר לחרב שנשפך שפוחה את ידך וגו' ובקרא דלעיל מיניה כי לעין ישברו ולחה וגו' נמי מיפלגי בפסוק"ע אין כל העולם ולפסוקי דבי רבי ינאי קרא יותר משירת לחרב שנתן בל עם ס"ע. ועוד מסי מיפלגי בפסוק"ע אין כל העולם ולפסוקי דבי רבי ינאי קרא יותר משירת לחרב שנתן בל עם ס"ע.

עין יוסף

מה שבשעה שעבר ס' לגנוח את מלריים היו מפחדים ומתבללים לגורל לקיים דברו שלא יתן המחמלות לבא לתוך ביתיהם. כנגד זה זכו תקנו השכיבנו: **שיהיו** בסם מכל דבר רע וימצאו לחתנו וצוותנו. וכיון שהתקינו לומרו כנגד מה שהיו בשעת הגאולה. תמהו שלא הוי בספק. **אלא** כגאולה תריסחת (כ"ב תהי"י): **שלש** פעמים. כנגד ג' תפלות (רש"י). וכנ"ג שם כתב תום' כריכ"ם כדי שלא יפסקו לחם מלומרו ותקנו שיאמרו אותו ג"פ ביום לחי לחסבר לוחו שיהא כנגד ג' תפלות: **חכל** האומר תהלה לדוד כ"פ ביום הרי הוא מובטח לו שהוא בן העה"ב. פי' משלוח מ' מלרעת. **אבל** משום מזוה זו לבד לית בן עוה"ב (ב"ר נסיעון ר"פ בשם ר' יהושע בן לוי) ומשבחי לבל מ' רעון ענף יוסף: **אלא** משום לחית ביה תרתי. **לחתי** בגל"ף ב"ית. **ויש** ט

ענף יוסף

מה שבשעה שעבר ס' לגנוח את מלריים היו מפחדים ומתבללים לגורל לקיים דברו שלא יתן המחמלות לבא לתוך ביתיהם. כנגד זה זכו תקנו השכיבנו: **שיהיו** בסם מכל דבר רע וימצאו לחתנו וצוותנו. וכיון שהתקינו לומרו כנגד מה שהיו בשעת הגאולה. תמהו שלא הוי בספק. **אלא** כגאולה תריסחת (כ"ב תהי"י): **שלש** פעמים. כנגד ג' תפלות (רש"י). וכנ"ג שם כתב תום' כריכ"ם כדי שלא יפסקו לחם מלומרו ותקנו שיאמרו אותו ג"פ ביום לחי לחסבר לוחו שיהא כנגד ג' תפלות: **חכל** האומר תהלה לדוד כ"פ ביום הרי הוא מובטח לו שהוא בן העה"ב. פי' משלוח מ' מלרעת. **אבל** משום מזוה זו לבד לית בן עוה"ב (ב"ר נסיעון ר"פ בשם ר' יהושע בן לוי) ומשבחי לבל מ' רעון ענף יוסף: **אלא** משום לחית ביה תרתי. **לחתי** בגל"ף ב"ית. **ויש** ט

ענף יוסף

מה שבשעה שעבר ס' לגנוח את מלריים היו מפחדים ומתבללים לגורל לקיים דברו שלא יתן המחמלות לבא לתוך ביתיהם. כנגד זה זכו תקנו השכיבנו: **שיהיו** בסם מכל דבר רע וימצאו לחתנו וצוותנו. וכיון שהתקינו לומרו כנגד מה שהיו בשעת הגאולה. תמהו שלא הוי בספק. **אלא** כגאולה תריסחת (כ"ב תהי"י): **שלש** פעמים. כנגד ג' תפלות (רש"י). וכנ"ג שם כתב תום' כריכ"ם כדי שלא יפסקו לחם מלומרו ותקנו שיאמרו אותו ג"פ ביום לחי לחסבר לוחו שיהא כנגד ג' תפלות: **חכל** האומר תהלה לדוד כ"פ ביום הרי הוא מובטח לו שהוא בן העה"ב. פי' משלוח מ' מלרעת. **אבל** משום מזוה זו לבד לית בן עוה"ב (ב"ר נסיעון ר"פ בשם ר' יהושע בן לוי) ומשבחי לבל מ' רעון ענף יוסף: **אלא** משום לחית ביה תרתי. **לחתי** בגל"ף ב"ית. **ויש** ט

ידלידה: מחוד בכל יום ג' פעמים וט'. פירש"י בגמ' ג' תפלות ע"ל ותנו לומריס לוחו שהי פעמים בשחרית ופעם אחת בערבית דף ה' יום לא תתן מעשר בזה ותפשר שמאכלו לוחו לשדר הקדוש ולא תאמין יהא מעשר רבא דתנא ושדיש"י שם פירושו שדר הקדוש אלא תקנה שיהיו כל יפרחל עוסקין בתורה כ"ע פעמים בשדרת הקדושה ובמנחה פעם אחת בכל יום מש"ב בערבית לפי שהי שדר קדוש כלו דעיקר לימוד תורה ביממא דכתיב יומם יצוה ה' חסדו ובלילה אשירנו ותפלה לאל חיי. ולפי שהי שדר קדוש כלו ביממא ראוי לקבוע בו תפלה ולא בלילה שהי שדר חול ומפני שהי שדר קדוש כלו ביממא ראוי לקבוע בו תפלה ולא בלילה שהי שדר חול ומפני

שלש פעמים. כנגד שלש תפלות: **ה א"ר אלעזר** (בר) (א"ר) **אבינא א כל האומר**(תהלים קמה) **תהלה לדוד שלש פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן העה"ב מאי טעמא אילימא** משום (דכתיב ביה אלפא) **דאתיא באלפא בית אילימא אשרי תמימי דרך דאתיא בתמניא אפי אלא משום דכתיב ביה** (שם) **פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון ג לימא הלל הגדול דכתיב ביה** (שם קלו) **נותן לחם לכל בשר אלא משום דאית ביה**

הקומן ותמר ללא מבוס דכתיב ביה פותח את ידך ועומר לפי שמפרנסה על כל בריה הוה דבר הטה המיד בכל יום מחמד ללוי משמרין פ"ק דע"ש שלשים הקב"ה יושב ון לה כל העולם סלו מקרני רמים ועד ביני כנים וע"ז לחר כל הסבוחות שלמר בזה שמעור זכר לחרב שנשפך שפוחה את ידך וגו' ובקרא דלעיל מיניה כי לעין ישברו ולחה וגו' נמי מיפלגי בפסוק"ע אין כל העולם ולפסוקי דבי רבי ינאי קרא יותר משירת לחרב שנתן בל עם ס"ע. ועוד מסי מיפלגי בפסוק"ע אין כל העולם ולפסוקי דבי רבי ינאי קרא יותר משירת לחרב שנתן בל עם ס"ע. ועוד מסי מיפלגי בפסוק"ע אין כל העולם ולפסוקי דבי רבי ינאי קרא יותר משירת לחרב שנתן בל עם ס"ע.

תדלדל: מחוד בכל יום ג' פעמים וט'. פירש"י בגמ' ג' תפלות ע"ל ותנו לומריס לוחו שהי פעמים בשחרית ופעם אחת בערבית דף ה' יום לא תתן מעשר בזה ותפשר שמאכלו לוחו לשדר הקדוש ולא תאמין יהא מעשר רבא דתנא ושדיש"י שם פירושו שדר הקדוש אלא תקנה שיהיו כל יפרחל עוסקין בתורה כ"ע פעמים בשדרת הקדושה ובמנחה פעם אחת בכל יום מש"ב בערבית לפי שהי שדר קדוש כלו דעיקר לימוד תורה ביממא דכתיב יומם יצוה ה' חסדו ובלילה אשירנו ותפלה לאל חיי. ולפי שהי שדר קדוש כלו ביממא ראוי לקבוע בו תפלה ולא בלילה שהי שדר חול ומפני שהי שדר קדוש כלו ביממא ראוי לקבוע בו תפלה ולא בלילה שהי שדר חול ומפני

כי חסד אני והשיב המתרגם כי אם היה מסופק אם יהיה לו שכר לעתיד לבוא לא היה כפי מציאותו עתה כי בודאי היה יודע בעצמו שהוא חסיר אבל היה יודע לעתיד אם יתבא ח"ו כמו שפירש"י ז"ל:

[כל האומר תהלה לדוד וכו'] **ראוי להשגיח ולידע איך** [ימשך לומר כי] אמירת מומור קטן שאין בו רק כ"א פסוקים תהיה סבה עצמית מחייבת [מעלה גדולה שהיא] **חיי העוה"ב**. [ועוד ראוי לדקדק] [בלשון המאמר] באמרו מובטח לו והיה די שיאמר זוכה להיות בן העולם הבא או הרי הוא מובטחלי העה"ב ומדוע אמר לשון [יותר מאושר ומוחזק] מובטח לן שזה יורה על [אמת גדול באומרו הלא איש כזה יש לו] בחוזן ועדכות גדול שהוא בן העה"ב [ומי יתן ואדע מאין המצא לו זאת ההבטחה קדומה] ומה שכתוב בגמ' משום דאית ביה תרתי עדיין אינה סבה מספקת מחייבת מעלה גדולה כזאת ומה שהוסיף רש"י באמרו ג' כנגד ג' הפלות גם זה איננו מספיק בפי ההוראות. (ואם לא התפלל כ"א אשרי בלא עמידה הרי לא יצא אלא ואדאי שרצה לומר שיתפלל דוקא ויאמר אשרי ב"א ג' כ"ל כל המתפלל ג' תפלות [כי ראוי לחקור על דבריו אלה חקירה קטנה ונאמר לא ימצע או זה האיש המתפלל בכל יום ג' תפלות בתקנן או לא ובן השקר שנאמר שלא התפלל כל שישתן כי בוודאי לא יצא י"ח כי אפילו תפלה קצרה לא נתקנה אלא במקום סכנה אלא מן התורה שנא' כי תמיד כל היום וה דרכו להתפלל כל ג' תפלות הוא כנוף בלא נשמה א"כ איפא יותר ראוי שישקך הטוב הצפון שהוא חיי העוה"ב למה שהשתדל זה האיש להתפלל ג' תפלות בתקנן ובבוונה רצויה ולפחות תהיינה שתיהן כאחת חסבה המחייבת רצוני לומר שהיה לו לומר כל המתפלל שלש תפלות בכל יום כראוי וגם אומר] **תהלה לדוד** שלש פעמים מובטח לו וכו'. **ולתקן** כל זה [אציע הצעה קצרה ואורכה ואומר] באשר נעמוד על סוף בוונת התפלה בנקצה שיש בה ב' בחינות הא' הוא קודמת במלכה והיא לספר שבחו של מקום ולהאמין כי הוא יכול על כל לתת את שאלת השואל ולעשות את בקשתו ושאין כח בשום סבה שבעי או מלאכותי וגם לא בעצא השמים וכוכבים ומזלאתם להוציא מן הכח אל הפועל רצון ושאלת השואל וזאת בנזדתנו יתברך ובמאמרו אשר בידנו הבל. עוד בחינה שנית והיא ראשונה כפי הסברא המוכנית שהיא השגת תכלית מבוקשו ד"מ אם יש לו חולה שהוא יתברך ישלח רפואה למחלתו ואם הוא ברעב ובצמא ובעירום שיתן לו השי"ת לחם להזכיר ובגד ללבוש ובהברת מעלת כל א' מב' בחינות אלה יש הבדל עצמי במחפללין **בין האיש המשכיל יראא את ה' בכל**

הדרישה

האומר תהלה לדוד מובטח לו שהוא בן העה"ב וכו'. לריך לתת טעם מזה מיוחד מכל יוס ומחמד ללוי משמרין פ"ק דע"ש שלשים הקב"ה יושב ון לה כל העולם סלו מקרני רמים ועד ביני כנים וע"ז לחר כל הסבוחות שלמר בזה שמעור זכר לחרב שנשפך שפוחה את ידך וגו' ובקרא דלעיל מיניה כי לעין ישברו ולחה וגו' נמי מיפלגי בפסוק"ע אין כל העולם ולפסוקי דבי רבי ינאי קרא יותר משירת לחרב שנתן בל עם ס"ע. ועוד מסי מיפלגי בפסוק"ע אין כל העולם ולפסוקי דבי רבי ינאי קרא יותר משירת לחרב שנתן בל עם ס"ע. ועוד מסי מיפלגי בפסוק"ע אין כל העולם ולפסוקי דבי רבי ינאי קרא יותר משירת לחרב שנתן בל עם ס"ע.

עין יוסף

מה שבשעה שעבר ס' לגנוח את מלריים היו מפחדים ומתבללים לגורל לקיים דברו שלא יתן המחמלות לבא לתוך ביתיהם. כנגד זה זכו תקנו השכיבנו: **שיהיו** בסם מכל דבר רע וימצאו לחתנו וצוותנו. וכיון שהתקינו לומרו כנגד מה שהיו בשעת הגאולה. תמהו שלא הוי בספק. **אלא** כגאולה תריסחת (כ"ב תהי"י): **שלש** פעמים. כנגד ג' תפלות (רש"י). וכנ"ג שם כתב תום' כריכ"ם כדי שלא יפסקו לחם מלומרו ותקנו שיאמרו אותו ג"פ ביום לחי לחסבר לוחו שיהא כנגד ג' תפלות: **חכל** האומר תהלה לדוד כ"פ ביום הרי הוא מובטח לו שהוא בן העה"ב. פי' משלוח מ' מלרעת. **אבל** משום מזוה זו לבד לית בן עוה"ב (ב"ר נסיעון ר"פ בשם ר' יהושע בן לוי) ומשבחי לבל מ' רעון ענף יוסף: **אלא** משום לחית ביה תרתי. **לחתי** בגל"ף ב"ית. **ויש** ט

ואימא הלל הגדול וכו' אלמא כל דברי הכתובים שנסתם שנעשה הוסיף בחסד זה הסוד תמיד לכל בריה ואמר מזון לחם לכל בשר כי לעולם חסדו ומנסי לפרש בהני פרקי דהיכא דאיכא הודאה בהדיא הוי מזון הגוף ודלמא הוי מזון הנפש ולחם הוי מזון הגוף וזה"מ לחם מן קמח מן הורס ומה מן לחם מן קמח ומה מן הורס ומה

חדושי גאונים

חדושי גאונים

אהבת איתן

עין יעקב

עין יוסף

ענף יוסף

לא תלים ואם לשים תעשי"ב כי לחי ס' רופקר לגלא מזה דבר שנתחדש על התורה ברוח הקדש ולא הוזכר בתורה הייינו שבשעטל תורה מבית יסורין קשין ומהן בעין יפה מהן וז"ש כי לקח טוב נו' לקיחה טובה שהוא בב"ש בעין רעה שהמוכר עצב בה ולוקח לחוד אמת לפי במדת הקב"ה היינו בן דק מהני שהוא בעין יפה ודרך אמתה גם לוקח וז"ש תורתי אל תעזובו ממנה לוקח כדי שיזכה לגלוי שכל מדתו של הקב"ש שבשלומו הטוב נתן לכם שלא יעזובו ממנה וק"ל: יפשפש במעשיו. שכל העניין לעיל מיעט מבחר ביסורין ומחלת הפ' שלמי הגבר רלפ עני בשבע ונומר ולמד פשפש ולא מצא ד' ודוקא שלא יהיו לו עבירות שיתלו לו לחיים לפיכך אמרינן שלא מצא עבירות נדולה בידו שיתלו לו ביסורין שלא יצטרך לייסורין אחרים לכפר לו ועוד שלא יהיו לו עבירות שיתלו לו בעוה"ב ולפיכך אמרינן שלא מצא עבירות קלות שיתלו לו בעוה"ב ולא חמורות שיתלו לו בגיהנם ולפיכך אמרינן שלא מצא עבירות בינונית שיתלו לו בעוה"ב ובגיהנם ולפיכך אמרינן שלא מצא עבירות

כי' שנאמר וחתן ס' וגו' . שמוח חתן ס' כמו שכתוב וכל חפציך לא יסוו בך ע"ש : שנא' אשר לא הסיר וגו' . דלפי פשוטו שמתקבלת תפלתי ולא הסירה ודחה לגמרי הקב"ה לא יתכן כמו מאחי דמשמע דקאי נמי על תפלתי ללא מלוה ע"ש וע"כ דכשו מלאחי ממש שלא הסיר תפלתו על ידי תולי ויוסיון שלא טייחי יכול להתפלל : אלא ולאו יסורין של מהבה . דכתי הכתיב מפורש דמהרוייהו קמשתעי קרא דכתיב לעיל מיניה בטח לא ס' בכל לבבך וגו' דהיינו תפלה כמו שאמרו לאו עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה ולא ביאמר וגו' רפאות תהי לבשרך וגו' הוא לעיל התורה ולא"ל אשר לא הסיר תפלתי ולא חסדו מאתי ס' גו' כי לית לאחר ידאהב גו' כדמפורש לעיל:

ואמר אלא מה ת"ל ומתורתך תלמדנו . דמשמע שהלה הסבר בעון בטול תורה ודוקא תלמוד של תקרי תלמדנו ולא תלמוד של תיירי שכשהוא עוסק בתורה אין יסורין באין עליו ואפילו אם הוא מבזה את התורה כל זמן שעוסק בתורה אין יסורין באין עליו ומקרי תלמדנו . דכתי זה מק"ו מבן ועין כו' . עניו דעבד כעניני מלך עושה בהוכותיו שהעבד כמו שכתוב בעבד נאמן ועבד חכם ישכיל וגו' ועניו כל זמן שהוא עוסק בתורה אין יסורין באין עליו ומקרי תלמדנו . דכתי כל ימי עניי רעים וטוב לב משתה תמיד . ומשתה תמיד אין לו אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו . ומקרי תלמדנו . דכתי ויהי כעבן עבד למו וגו' ע"ש ויסורין באין ועין יוצא בהם להוכיח למקק בו עין שלא יסתכל בו ק"ו ביסורין של כל גופו שמקרין תלמודו בו עין שיושבין על כל גופו שאין מקרין תלמודו אלא עין ביסורין של אדם ומסיק ומדמה לה לברייה מלה שממתקת את הכבר דסיורי שבכבש כבבר דאדם ומיהא דהם ממנו וממתקת את הכבר דך ביסורין כנכסין בבבר דאדם ומיהא דהם ממנו ו

ונו' לרעיוכך בלחייכך: וכתיב התם ומלמד עון לבות לא חיק נו'. הא דכתיב בתורה פוקד עון לבות על בניס נמי ממש מיירי דכתיב בסיפיה בשביל עון לבותם לבנ"ל ומלמד עון לבות ונו'

א מהיכי דף ז'
ע"ב כמהלכין דף
י"ז ע"ב: ב ברכות
דף י"ז ע"ב ומהות
דף י"ז ע"ב ומה
ע"ב ע"א שבועות
ט"ו ע"א שבועות
ט"ו ע"ב:

חדושי גאונים

רבי אלעזר הלוי
ע"כ לגבי כ' יוחנן
מי הכוס קף גי
כבית חלל וכו'.
המתמר הוה המוסיף
מאחד ח' דחין בכנסת
כלל מתניתא יחיד
הוא ורבים הלכה
כרבים ע"כ ואם
תאמר הרי ר"ש
בן יהודה אמר
משמו' ר' יוחנן
ע"כ ר' יוחנן
ור"ש בן יהודה
אמר משמו' ר'
יוחנן ע"כ ר'
יוחנן ור"ש בן
יהודה אמר משמו'
ר' יוחנן ע"כ
ר' יוחנן ור

חכמה כדתלמדינן לקמן לגמרא תורה ולא שיבה הא עשירות דמשלה תורה
לפי מזל הלוים כמ"ש בגמרא בכורות פה פרש"י ובתוספות שם ובפרש"י
בחולין ע"ש ומייתי לה מהאי קרא ממתים יד ה', וגו' פירש"י ולפוקד
נשמת רוחו ומשיחי לקרא ושבעו בניו עב"ל והוה לחזק עלה הזכיר רק נשמ
נס בניו משמע ממי נקבות כדתלמדי
במסכת יבמות ונראה לפי דבכהו דהאי
מזמור בתפלה נילף דסמוך לשביבה
מדבר במ"ש תפלה לדוד וגו' בתוך לבי
פקדת לילה וגו' ומסיים בו ממתים יד
ה' וגו' שהוא מלשון מכאוב שיהו לו זרע
מלכים שיהו חלקם בחיים דהיינו בהורס
במ"ש כי היא חייך גם בעשירות דהיינו
ולפוקד ממלא בעוכם ושבעו בניס וגם
יניחו יתרם לעוללימס מהון עשירות
ותמר דוד ברוח הקודש על ידי תפלה
זו שבלילה קודם שיבה לפי בלדק לחתם
פניך ותשבעם בהקיץ משיחתי זה ממה
שחיתני המעוכך ברוח הקודש בלילה ומוב
לויותי בעיוך בערך תפל שיהיס בזה
ג' פיהוסים ותפילת ערבית ק"ש וק"ל:
מורדפין וגו' . כענין שאמרו שם מלאכי
רחמים המציליס תפלת אדם לפניו
יתברך ואם אין אדם זוכה לכך יש
מלאכים אכזריס ומקטרגין ומורדפין אח
תפלתו ומונעים הוהה מלהגיע לפניו
יתברך וז"ס שנקרא זה בלדק יש
לחבר ואם לא כן אין לו לאדם כי אם
דבריו ויסורים (כ"מ): ויאמר לי . כענין
שנאמר בלדק אלהים אמרתי לך וגו'
ומלאכי אמת הס הנקראים בשם אלהים
כמו שאמרו חכמים המפיליס תפלת אדם
לפניו יתברך ואם אין אדם זוכה לך יש
מלאכים אכזריס ומקטרגין ומורדפין אח
תפלתו ומונעים הוהה מלהגיע לפניו
יתברך וז"ס שנקרא זה בלדק יש
לחבר ואם לא כן ואח"כ
דבריו יחבר לו
(

דחד לא מכתבן. כלומר עם לחמיים לבל בספר לבדו נכתבין בדלמרי' וכל מעשיך בספר יכתבין וכ"ם מה טובה: אלו תפילין שבראש. לפי שיש בהן בית יוד שם של שדי שהוא בגימט' ס"ה כמוכר ברלושות ותימה מנסבא פרק במה מדליקין (דף סא) דקאמר מן המובר בפיך ולא מפיק ברלושות מכלל ס' בפיך ועוד דפרק בתרא דמגילה (דף כו) קרי לרלושות תפיליו קדושה בשלמא לעולם תפיליו קדושה שיש בהם שם שדי אלא לפי שיש בהן בית יוד שם של שדי שהוא בגימט' ס"ה כמוכר ולא מצינו שם של שדי בשום מקום אלא בתפיליו ולפיכך נקראו תפיליו קדושה:

ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. ומנין לאחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר (שמות ג) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך. וכי מאחר דאמי' (אחד) תרי מיבעיא. תרי מיכתבן מליידו בספר הזכרונות חד לא מיכתבן מליה [בספר הזכרונות]. וכי מאחר דאמי' תרי תלתא מבעיא. מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדין נמי הינו תורה. וכי מאחר דאפילו תלתא עשרה מיבעיא עשרה קדמה שכינה ואתיא. תלתא עד דיתבי:

יח שם **אמר** (רבין) [רבי אבין] בר רב אדא אמר רבי יצחק א מנין שהקדוש ב"ה מניח תפילין שנאמר (ישעיה מב) **נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו** ואין ימינו אלא תורה שנא' (דברים לג) **מימינו אש דת למו** ואין עוזו אלא תפילין שנאמר (תהלים כט) **ה' עוז לעמו יתן**. ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתיב (דברים כח) **וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך** [ויראו ממך]. ג ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש. אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין [הניי]

הכותב

[בנפיון] שבעולם אבל אם אין להם תלמידים להתפלל בחברתם אע"פ שיהיה לו מקום הגון בביתו מיוחד להתפלל הוא לבדו בהתבודדות גדול לא נכון לעשות כן רק שיהיה לבית הכנסת:

מנין שהקב"ה מניח תפילין וכו'. אין ספק שכל מאחר שה הוא דרך חידה ומשל לרמז שכמו שאנחנו מניחין טיפוס בגוף לבנו ובשרת לראשנו זכר אך מקצתן יש בהן בשרה וגבלה. כפרי ועלה. פריו קדש יאצר. ויהכן אל בית האוצר. אבל ההכמים יניחוהו הנוסה. ועלינו להרוסה. ובהגיעי אצלם ארמנו על

עין יעקב

ונאמנם ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. וכל דלמרי' בסוכה דף כ"ח שבגמ"ס סימן קלים כתב ומשו מבל דמכ"ע עשיד שבח לעמוד סום לכבו שבחי דכר זה בתוכ בתוכות שבות ליתן מקום להגן בביתו מיוחד להתפלל הוא לבדו בהתבודדות גדול לא נכון לעשות כן רק שיהיה לבית הכנסת: **מנין** שהקב"ה מניח תפילין וכו' ע"כ: מנין בתפילין שהן בחזקת שכינה שנאמר ה' עוז לעמו יתן וכמה שכתוב בפרשת קדושים ואתם תהיו קדושים כי קדוש אני ה' ומפסוק פרק ג' מרכ על שנאמרה בו ז' ומפסוק פרק ג' מרכ על שנאמרה בו ז' ומפסוק פרק ג' מרכ על שנאמרה בו ז

קל"ן: ולא מלא בה עשרה מיד ט"ו. כדאמרינן לעיל מהקב"ה מלא בצ"א ו' כתמלגלים שם שבעה ברויח ביניהם ומסיק שם דעשרה שבעה קדמיה ולהניח ועי"ש קאמר בשבת מהקב"ה מקיים עשתו לב"ש למעלה שם שבעה דהגולים שם ולא מלא ו' כ"ש ו' טעם ואומר מדוע בהאי דכתיב להשמות שבעתי ולא מלא ו' כ"ש ו' טעם דהקב"ה ואומר בהאי דכתיב להשמות שבעתי

שם ואין לים לחד פרטי שהוא מלשים עשרים ואין שועה דבר שבקדושה והו הכרון לא יובל להמעות בדומה׳ בחגיגה:

בל מקבע מקום ט'. מטאר דכל המשכח מקום הפלתו הוא מקבל שכר כמי שהתפלל שם שנאמר ויבן שם מזבח לה׳ כמי שבנאו ואין שונה. שיהא מהרהר בשעה שהוא מתפלל ולא יהא כקורא בתורה ושונה הלכות. ואם אינו יודע להתפלל בלב אינו צריך להתפלל בנוסח הברכות אלא יאמר שבע ברכות שבתפלת שמונה עשרה בסדר שהן כתובות בתפלת שמונה עשרה ויכוין בהן. ואם אינו יודע לכוין בהן אפילו אומר שבע ברכות בעלמא יצא. ואם אינו יודע לומר שבע ברכות אפילו אומר שלש ברכות בעלמא יצא. ואם אינו יודע לומר אלא ברכה אחת

משכיר גינה) : ולבסוף לבלותו ט' . סיום לבסוף גם כמיתחיל הבית הוך ע' . ועיין לקמן תעשה כלה כמ"ש במסכת מגילה ס"ק לג מלמדים נומר לבלותם בימי הגן וק"ל :

לא ממקן אלא למיקף כ' . רב חוסא ומי לא תנא אלא חיוב קריאת למיקף לילה דהכי קתני מיקף לילה מב"ש ע"מ למיקף מב"ש כדי למעבד בתוך לבה היוצא מב"ש כדי למעבד לבית המדרש לקיים מ"ש ולגו מחול לא תחל ולחי מלא לתחתם גב מבית הכנסת שמ' נדרפה לשם ה' דהיינו בגמ' ומיקף לילה טהור בשם ר"ת ומיקף היום מקבל טומאה בשם הרא"ש . ועיין תוס' ר"פ ב"ק ד"ה ומיקף ומיקף ומיקף

[בי כנישתא] ולא מיהדר אפיה לבי כנישתא חלף אליהו אידמי ליה כטייעא. אמר ליה כדו בר קיימת קמי מרך שלף ספסירא וקטליה. אמרו ליה [ההוא מ] רבנן לרב ביבי [בר אביי] ואמרי לה רב ביבי לרב נחמן [בר יצחק] מאי כרום זלות לבני אדם אמר ליה אלו דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם. רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו כיון שנצרך אדם לבריות פניו משתנות ככרום שנא' (תהלים יב) כרום זלות לבני אדם מאי כרום כי אתא רב דימי אמר עוף אחד יש בכרכי הים ושמו כרום וכיון שחמה זורחת עליו מתהפך לכמה גוונין. רבי אמי ורבי אסי דאמרי תרוייהו כאילו נדון בשני דינין אש ומים. שנאמר (שם סו) הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים:

כב שם ואמר רבי חלבו [אמר רב הונא] א לעולם יזהר אדם בתפלת המנחה שהרי אליהו

[חליף ההוא] טייעא. סוחר ערבי: כדו בר. כשתי רשויות: דו. שתי: בר. רשות כי היא דאמרינן בסוכה (דף מ"ה:) הא דעיילי בבר וכו': כרום זלות. סיפיה דקרא דלעיל: דברים שעומדים ברומו של עולם. כגון תפלה שעולה (למרום) [למעלה]: כיון שנצרך אדם לבריות. הוא זל בעיניהם: לראשנו. להיות נושה בנו דמתרגמינן כנושה (שמו' כ"ב) כרשיא:

הרשב"א

[illegible]

עין יעקב

[illegible]

הרי"ף

[illegible]

ענף יוסף

[illegible]

עין יוסף

[illegible]

חדושי גאונים

[illegible]

אהבת איתן

[illegible]

אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר (מ"א יח) ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר [וגו'] ענני ה' ענני. ענני שתרד אש מן השמים. וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם. רבי יוחנן אמר אף בתפלת ערבית שנאמר (תהלים קמא) תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב. רב נחמן בר יצחק אמר אף בתפלת שחרית שנאמר (שם ה) ה' בקר תשמע קולי [וגו']:

הרשב"א

[illegible]

הרי"ף

[illegible]

עין יעקב

[illegible]

עין יוסף

[illegible]

ענף יוסף

[illegible]

אהבת איתן

[illegible]

עובר נפ' קולת וכו' . מצוה לגו ס' קולת קן קן ס' קולת של הדבור שבקול מהחלק לפי מעלתם . לוחיות בומ"ק מכאן ואילך עד סוף הפרק

דמלא"ם מלמדנו שבהר"ק מהשיחים ניכ"ק מהחוך לתרח"ע מהבגדו ואן הן לוחיות שהכותב נתנה בהן ולא בקול פשוט שהיו מורס על דבור מה וזה שאמר מרעה למעת תתן ולבה בקול הדבור שבקול מהחלק לפי מעלתם . לוחיות בומ"ק מכאן ואילך עד סוף הפרק

כך שם ואמר רבי חלבו אמר רב הונא כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בה' קולות שנאמ' (ירמיה לג) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו.ואם משמחו מה שברו אמר ריב"ל זוכה לתורה שנתנה בה' קולות שנאמר (שמות יט) ויהי ביום השלישי וגו' ויהי קולות וגו' . וקול שופר וגו' . ויהי קול השופר וגו' . והאלהים יעננו בקול וגו' . איני והכתיב (שם) וכל העם רואים את הקולות . אותן קולות דקודם מתן תורה הוו . רבי אבהו אומר כאילו הקריב תודה שנאמר (ירמיה לג) מביאים תודה בית ה' רב נחמן בר יצחק אמר כאילו בנה את מדורבות ירושלים שנא' (שפ"ב) כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה':

כה שם ואמר ר' חלבו אמר רב הונא כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים שנאמר (קהלת יב) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא

עובר נפ' קולת . אפסר דס' קולת של נגד ס' מעלת דקאינו סם ביכמות ירמלן שתים לו אם צרני כלה שמחה כלי כנסה בלה מוכה ובמערכת אמרי בלה תורה כלה תורה ונגד ממכה לגו קניט מוכים שקוטב ע"י אחד סם ממכה קולות של שמחה לפי דרכה כך שולה שלום ילל דוב כנר נגלל בלגל הכותב בדבריו ס' שוו נעמו יתן כי יבוך את שמו בשלום : זוכה לתורה שנתנה בה' קולות . והוא מדה כנגד מדה לפי שנשמעת תתן ולבה בשמחה התורה בדבריו קדושי ס' יכ"ה מצוות לב ומכוונה לב ומכוונה בשלום ע"ב כך שלום טו ירלת שמים בבניו בשמעון . כי אם לוי לו ירלת שמים סיקר יכל לכוכיח לבשמים ובגדולה ובגבורה ובתפארת ובנצח והוד ויסוד כי לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת וגו' כי כל בשמים ובארץ . ולמה לוי הקריב תורה כי' שהיה בהם ס' מיל של פחות ויתן לו שלום שנאמר בריתי היתה אתו החיים והשלום ולוי לא נתן לו אלא שלום בלבד

תפלתו הוא המקדם של מעלה המכוון נגד המקדם של מטה דלמטין פרק לין הוכשין זגול שבו בית המקדש ומזבח בנוי ומיכאל הסר הגדול עומד ומקריב ט' והיינו שמכוון עיניו כנגד מקדש של מטה כמו שלמטה מתפללין שיעלו רחמיו עליהן מן מלמעלה הקדוש ברוך הוא מתפלל על כך כדמסיק דמלי יהי רצון שיכבשו רחמי את כעסי ויגלו רחמי על מדותיי ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ונענע לי בראשו מאי קא משמע לן ברכה הדיוט אל תהי קלה בעיניך: א"ר אלעזר אמר רבי חנינא לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהם ברכתם אלו הן דוד ודניאל. דוד דברכיה ארונה (היבוסי) דכתיב (ש"ב כד) ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצך. דניאל דברכיה דריוש מלכא דכתיב (דניאל ו) אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישובנך:

כח שם אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו דכתיב (שמות לג) פני ילכו והניחותי לך. אמר ליה הקדוש ב"ה למשה הממתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך

הכותב

כשנתקיה צדיקים גמורים או גם אם נהיה בעלי תשובה. ורבא השיב לואת השאלה עמוקה ואמר שנוסח התפלה שהוי יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי וכו' וכוונת אותה התפלה שהוא יתברך חפץ להתנהג עם בניו במדת רחמים ועם היות שיחייב שורת הדין כי החוטא לאדון הכל בב"ת לא תהיה תרופה למכתו ולא תועיל לו שום תשובה חיובה שתקבל. הנפלאה להתנהג עם בניו במדת רחמים ולכנס להם לפנים משורת הדין ר"ל שאם יבאו לפניו בתשובה ותפלה בראוי יסלח עונם כי כן חייב רצונו הקדוש • ומצינו בתורה בכיאים וכתובים פסוקים מקיימין ומעידים זאת האמונה אמר דהע"ה ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ר"ל כי אתה השלם לאיש כפי ערך התשוא שהוא ב"ת ילא כפי ערך מי שחטא לפניו שהוא בב"ח יתב' שמו [ופסוקים אחרים רבים יורו ע"ז אכמ"ל בזכירתם]. כלל כוונת רבי יוסי בן זמרא (כמו שאמרנו) [שהוא שמח בהפלתינו ע"י התשובה ומ"ש ובכיכול שהוא מתפלל ג"כ עמנו] ר"ל שגדלה התשובה[ת לתת את שאלתינו] לכן [מסדר הת"מור] סמך אל תאמר [תניא אמר] רבי ישמעאל בן אלישע [כי ב' המאמרים כוונה אחת להם] והודיענו ענין נפלא הנ"ל שהוא (ג"כ) (בה"ג) נכנס להקטיר [קטורת] לפני ולפנים השיג ברוח הקודש או בדרך נבואה שהקב"ה היה הפץ בעבודתו [ומלבד עבודת הקטורת שהיה מקטיר לפניו יתברך] גדלה תשובתו שיתפלל

הרי"ף

נענע לי בראשו מאי קמ"ל ברכת הדיוט אל תהי קלה בעיניך. למימרא דמלי יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגלו רחמי על מדותיי ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ונענע לי בראשו מאי קא משמע לן ברכת הדיוט אל תהי קלה בעיניך: א"ר אלעזר אמר רבי חנינא לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהם ברכתם אלו הן דוד ודניאל. דוד דברכיה ארונה (היבוסי) דכתיב (ש"ב כד) ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצך. דניאל דברכיה דריוש מלכא דכתיב (דניאל ו) אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישובנך:

כח שם אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו דכתיב (שמות לג) פני ילכו והניחותי לך. אמר ליה הקדוש ב"ה למשה הממתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך

הכותב

לפניו יתברך (אחרי) [כמו שכתבתי במאמרים אחרים] שאחר מהדברים עצמיים הצריכים בקרבנות היא התפלה לפניו יתברך בשירות ותשבחות וכל זה יכונה ברכה לפניו יתברך על הדרך שכתבנו [וקים מצוה מיד התפלל יהו"ה כו' והשיב בחיוונו שהקב"ה שמח בזה ע"ש] דברה תורה כלשון בני אדם הודיענו זה באמרו ונענע לי בראשו [ומצאתי נראתה סמוך לזה מאי קמ"ל ואם הוא שאלת בעל התלמוד קשיא לי שאלתו זאת וכי לא השמיענו ר' ישמעאל חידוש גדול שהקב"ה נענע לו ראשו שהבונות בזה לומר דרך משל שרמז לו שקבל תפלתו. ומצאתי ספר אחד שכתוב בו ברכ"ל היא גרסא בכונה ופירושה כי לא שאל בעל התלמוד מאי קמ"ל אלא הכל דברי רבי ישמעאל שאומר וקמ"ל שאע"פ שהוא ברכת הדיוט וכו' והוא מעצמו] פי' המהר"ל מקלא דבי רבי ישמעאל שאומר הראש שהוא ברכת הדיוט וכו' והוא מעצמו] פי' המהר"ל מקלא דבי רבי ישמעאל שאומר שאומר הראש שהוא להודיע שברכתו עם היותה ברכת הדיוט בערך מעלתו יתברך הוא הפץ בברכותינו ולהודיע לן [זה הוצרך לנענוע הראש כי אם בא לרמוז לו שקבל תפלתו פשיטא שהקב"ה שומע תפלת המתפללים לפניו בכוונה שלימה כ"ש אדם גדול כרי' אבל החדוש הגדול הנודע לו הוא להעמידו ע"ז הדרוש האמתי] שהוא יתברך הפץ ותאוות לתפלתינו והוא נקרא מבונך מפניו [וכן דאוי לפרש לפי שהשם האמור הוא מבונך ומכוון לכוונתינו] ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי (לפניו) [לו] (רבונו של עולם) יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ונענע לי בראשו מאי קא משמע לן ברכה הדיוט אל תהי קלה בעיניך: א"ר אלעזר אמר רבי חנינא לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהם ברכתם אלו הן דוד ודניאל. דוד דברכיה ארונה (היבוסי) דכתיב (ש"ב כד) ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצך. דניאל דברכיה דריוש מלכא דכתיב (דניאל ו) אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישובנך:

כח שם אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו דכתיב (שמות לג) פני ילכו והניחותי לך. אמר ליה הקדוש ב"ה למשה הממתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך

הכותב

אברהם ז"ל ס'. • בעלי הסוד כתבו שהוא רומז לכתר עליון והמל"ך שלפניו מורה על לון סוף אתר מסך הברכה העליונה שיפעת על נברכה ועל יה ע' לנקוות שמותיו שקדושים ע"ם מדותיו וסך הכתפים בחמלע ות"ם שיכבשו בו רחמיך על מדותיך דהיינו שיכבשו מדת הרחמים על כעסך ויגולו כו' על אתר המדות ואמר ונענע לי בראשו כי גם תפלתו יתפרך ב"ה כן בדעתיל ואמר דקמ"ל שלא תהא ברכת הדיוט קלה כו' והברכה שלפי מעלה לנוריך בשפע הברכה העליונה על המפקח ות"ם שהיה יחוד קרא לה ברכת הדיוט דלמע"ם כן היה תפלתו מדולה ומקובלת לפניו יתפרך ב"ה ודו"ק:

עד

על שלומו: ונענע לי בראשו. כמדומה שהוא מן הכתוב ברכתי ושונה למן (ע"כ):

אברהריאל יה"ה צבאות יושב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי (לפניו)

[לו] (רבונו של עולם) יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ונענע לי בראשו מאי קא משמע לן ברכה הדיוט אל תהי קלה בעיניך: א"ר אלעזר אמר רבי חנינא לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהם ברכתם אלו הן דוד ודניאל. דוד דברכיה ארונה (היבוסי) דכתיב (ש"ב כד) ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצך. דניאל דברכיה דריוש מלכא דכתיב (דניאל ו) אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישובנך:

כח שם אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו דכתיב (שמות לג) פני ילכו והניחותי לך. אמר ליה הקדוש ב"ה למשה הממתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך

הכותב

עין יעקב

ברכת הדיוט אל תהי קלה בעיניך. עיין בס"ח סמוך לה. ומדמו מכאן שהקב"ה בנין אחין מרגיל לו לאדם בשעת כעסו. לפי שלכאורה לפום הסכנה יותר טוב לכנות

עין יעקב

ואמר לי ישמעאל בני ברכני ונענע בראשו כמדומה שהוא מן הכתוב ברכתי ושונה למן: מאי קמ"ל כו'. פשיטא ס"ס שקאי על ונענע לי בראשו. ומה שהקשה הקב"ה לישמעאל מה הוצרך לנענע לו בראשו כו' שהרי מתחלה אמר לו ברכני ואמר לו ברכתי ולא נענע לו בראשו. וזה לון קושא מיהו מה הוצרך לנענע לו בראשו כו' ועיין בס"ח. אך הענין שם קושיות בכמה מקומות בס"ח ועיין בהגהות. ומשם למדנו כן לכתוב כי שום מקום יהא כתוב. ובשיחתו נתן לו שום אות שלא יהא נראה כמו שהוא כתוב בס"ח. ועיין בס"ח שכתוב שם שהקב"ה נענע לו בראשו ואמר לו שקבל תפלתו ברכת מאי קמ"ל ואתא למעוטי שלא היה הנענוע לרמוז לקבלת תפלתו בפרט פשיטא שהקב"ה שומע תפלת המתפללים לפניו בכוונה שלימה כ"ש אדם גדול כרי' אבל החדוש הגדול הנודע לו הוא להעמידו ע"ז הדרוש האמתי שהוא יתברך הפץ ותאוות לתפלתינו והוא נקרא מבונך מפניו [וכן דאוי לפרש לפי שהשם האמור הוא מבונך ומכוון לכוונתינו] ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי (לפניו) [לו] (רבונו של עולם) יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ונענע לי בראשו מאי קא משמע לן ברכה הדיוט אל תהי קלה בעיניך: א"ר אלעזר אמר רבי חנינא לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהם ברכתם אלו הן דוד ודניאל. דוד דברכיה ארונה (היבוסי) דכתיב (ש"ב כד) ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצך. דניאל דברכיה דריוש מלכא דכתיב (דניאל ו) אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישובנך:

כח שם אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו דכתיב (שמות לג) פני ילכו והניחותי לך. אמר ליה הקדוש ב"ה למשה הממתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך

הכותב

עין יעקב

ואמר לי ישמעאל בני ברכני ונענע בראשו כמדומה שהוא מן הכתוב ברכתי ושונה למן: מאי קמ"ל כו'. פשיטא ס"ס שקאי על ונענע לי בראשו. ומה שהקשה הקב"ה לישמעאל מה הוצרך לנענע לו בראשו כו' שהרי מתחלה אמר לו ברכני ואמר לו ברכתי ולא נענע לו בראשו. וזה לון קושא מיהו מה הוצרך לנענע לו בראשו כו' ועיין בס"ח. אך הענין שם קושיות בכמה מקומות בס"ח ועיין בהגהות. ומשם למדנו כן לכתוב כי שום מקום יהא כתוב. ובשיחתו נתן לו שום אות שלא יהא נראה כמו שהוא כתוב בס"ח. ועיין בס"ח שכתוב שם שהקב"ה נענע לו בראשו ואמר לו שקבל תפלתו ברכת מאי קמ"ל ואתא למעוטי שלא היה הנענוע לרמוז לקבלת תפלתו בפרט

אהבת איתן

חיים ריש פלח אתר שלום שהקב"ה שלום שמו ומקום שהשכינה שורה שם שלום שנאמר שכנתי בתוכם ומקום שהשכינה שורה שם שלום שנאמר ושמו שלום

ומי איכא ריתחא קמיה דקודשא בריך הוא. אין א דתניא (תהלים ו) ואל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע. וכמה רגע אחד מחמשת רבוא ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה וזו היא רגע ואין כל בריה יכולה לכוין אותה השעה חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה (במדבר כד) וידע דעת עליון השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע. (מאי דעת בהמתו דאמרי ליה מאי מעמא לא רכבת אסוסיא אכר להו ברטיבא שדאי לה מיד אמרה ליה הלא אנכי אתונך. במעינא בעלמא. אשר רכבת עלי. אקראי בעלמא. מעודך עד היום הזה. ולא עוד אלא שהיית עושה עמי מעשה אישות בלילה כתיב הכא (שם כב) ההסכן הסכנתי וכתיב התם (מלכים א א) ותהי לו סוכנת). אלא מלמד שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקב"ה כועס בה. והיינו דאמר להו נביא לישראל (שיבה ו) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב (ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל) למען דעת צדקות ה'. מאי למען דעת צדקות ה' אמר רבי אלעזר אמר להם הקב"ה לישראל (ראו) [דעו] כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעשתי בימי בלעם הרשע שאלמלי כעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק (במדבר כג) מה אקוב לא קבה אל ומה אזעום לא זעם ה' מלמד [שכל] (ש) אותם הימים לא זעם. וכמה זעמו רגע. וכמה רגע אמר רבי אבין ואי תימא רבי אבינא רגע כמדתיה. ומנא לן דרגע רתח שנא' (תהלים ל) כי רגע באפו חיים ברצונו. ואי בעית אימא מהכא (ישעיה כו) דבי כמעט רגע עד יעבור זעם. ואימת רתח אמר אביי בהנך תלת שעי קמייתא כי חוורא כרבלתא דתרנגולא וקאי אחד ברגא. כל שעתא ושעתא נמי קאי הבי. כל שעתא אית ביה שורייקי סומקי בההיא שעתא לית ביה שורייקי סומקי. ההוא מינאה דהוה בשיבבותיה דריב"ל הוה קא מצער ליה טובא בקראי יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כריעה דערסא ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה. כי מטא ההיא שעתא ניים אמר שמע מינה לאו אורח ארעא למעבד הכי (תהלים קמה) ורחמיו על כל מעשיו. אמר רבי אלעזר אמר להם הקב"ה לישראל (ראו) [דעו] כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעשתי בימי בלעם הרשע שאלמלי כעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק (במדבר כג) מה אקוב לא קבה אל ומה אזעום לא זעם ה' מלמד [שכל] (ש) אותם הימים לא זעם. וכמה זעמו רגע. וכמה רגע אמר רבי אבין ואי תימא רבי אבינא רגע כמדתיה. ומנא לן דרגע רתח שנא' (תהלים ל) כי רגע באפו חיים ברצונו. ואי בעית אימא מהכא (ישעיה כו) דבי כמעט רגע עד יעבור זעם. ואימת רתח אמר אביי בהנך תלת שעי קמייתא כי חוורא כרבלתא דתרנגולא וקאי אחד ברגא. כל שעתא ושעתא נמי קאי הבי. כל שעתא אית ביה שורייקי סומקי בההיא שעתא לית ביה שורייקי סומקי. ההוא מינאה דהוה בשיבבותיה דריב"ל הוה קא מצער ליה טובא בקראי יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כריעה דערסא ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה. כי מטא ההיא שעתא ניים אמר שמע מינה לאו אורח ארעא למעבד הכי (תהלים קמה) ורחמיו על כל מעשיו.

הכותב

וכמה זעמו רגע. נראה מ"שון רש"י שגרסת הספרים היתה וכמה רגע. א"ר אבין רגע כמדתיה מאי קרא כי רגע באפו בעבור זה דגעיר לפרש מאי קרא דאף הוי כרגע כדי לבטל פי' הערוך לאחרים מצד הלשון אבל גרסתינו אינה צריכה הקון כיון שאומר בפי' ובניל דרגע רתח שנאמר כי רגע באפו. (ודקדק רש"י ז"ל) [עוד ראוי להלמיד שירושׁ לב' דיוקים ערבים בלשון הרב הא' הוא יותר גלוי והוא מ"ש לא טוב לצדיק לענוש את הכריזה הב' מ"ש בתרת שעי קמייתא] באחד מרגעי ג' [שעות] ראשונות [הנה במלות קצרות בא הרב להעמידנו על האמת והלהזיר להלמיד] שלא נטעה בפירוש לשון הגמרא כשיאמר כי פעמים שלש או יותר וזעם בתוך ג' שעות ראשונות אבל זמן הזעם אינו אלא רגע כמדתיה [ולכאורה יש פנים לפי' זה דהרב ראה שלפי האמת הוא פ' בטל מצד עצמו] לכן אמר כאחד מרגעי ג' שעות ראשונות. ואחשוב שלכך זה רמז לנו ענין א' דק אמתי והוא שא"פ שזמן הזעם הוא בג' שעות ראשונות לא קודם ולא אח"כ אין כל היזעים שוים [ר"ל שבכל יום יהיה רגע א' מדוייק] אלא לפעמים יהיה רגע הזעם בזמן פ"ואי בשעה ראשונה ובזמן אחר יהיה בש"ש שניה. או אם יהיה ג"כ באותה שעה לא יהיה ברגע ההוא בעצמו הוא דקרק הרב באמרו באחד מרגעי ג' שעות ראשונות וימשך קוה שהיה צריך בלעם לעיין דק לעמוד על הרגע פרטי בכל יום וזה [גם דוגרכתי לדקדוק זה כי אמתחו נקשרות עם כמה שכתבתי באורך בביאור מאמר זה ובא זה ולימד על זה אמות שניהם] ראוי להעיר ולהבין טוענת מאמר זה (בשניים) [בשני עניינים] כוללים מסוגיהאחר ביקוד המאמר שכתיב שעה מיותרת שבה כועס הוא [תבדר שאף ע"פ שהוחר לנו לומר שהקדוש ב"ה כועס על עוברי רצונו כדרך דברה תורה בלשון בני אדם לנו שנאמר כן בעת חטא החוטא כמו מאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם ויבחם ה' [כי עשה את האדם ויתעצב וגו' אבל מאין יש לנו לומר שיש שעה מיוחדת בכל יום לזה] ומה שאמר זועם בכל יום אשר לפרש בכל יום בעה החטא. השני בענין בלעם ראוי להוש קה תועלת יגיע ממנו מזכירת הזיכוכים קלים כאלה בין בלעם ואתונו ומאין לנו לומר כן [ומה שחשבתי לעצמי] ע"ד הפשט בענין הא' הוא כי ב' הקרמות צודקות [הכריחו לומר מה שאמרו חזל שיש רגע קטן מיותר בכל יום לזיעמו של הקב"ה]. האחד כי מרשוב לא יצא כי אם טוב והקב"ה הוא הטוב המוחלט ולכן תקנו אנשי כנסת הגדולה בסוף ברכת הודאה [והללו וברכו את שמך הגדול באחת לעולם כי טוב וישנו [כי לעולם חסדו] האל ישועתנו וע רחמינו סלה האל הטוב [באיי המוב] שמך. הקדמה שניה הזכירה הר"א בן עזרא בהקדמתה פי' קהלת שכלל הפעולות אשר יפול בהם טוב ורע הן הבא על ד' מדרגות. האחד טוב כולו. הב' רע כולו. הג' טוב על הרוב ורע על המיעוט. ד' רע על הרוב וטוב על המעוט. החלק אחר הוא מבני אלהים. והחלק השני הם החיים אשר על פני האדמה. והב' השאירים בעדרים לא יחבן המצאם ועם היות יתברך חטוב המוחלט לא גזרה חכמתו מקום כלום מנמצא בשום עם כי הכלגל שנברו עם עם הכלגל שנברו חיכון ובקש ח"ל קודם כל עיניו בלע ובלעם זכר כי אם יפה ובכל מקום שיזכיר בלעם יזכיר עמו בלק ואם לא יזכיר בלק יזכיר בלעם בלעם ובלק בלק ובלעם ואם לא יזכיר בלעם ובלק יזכיר בלק ובלעם ואם לא יזכיר בלק ובלעם יזכיר בלעם ובלק

בשעה שחמה נראית כו'. לכאורה אין למאמר זה מקום כאן לכל הסמך לכאן שאמרו לעיל דתיכף רתחא קמי יתבך בכל יום וקאמר הכיינו משום דבשעה שחמה כו' ומשחשיב לחמה והיינו דוושע בכל יום לחמר מחמה יומא מקרי וק"ע: בובה מכדות פ' . עכת מכדות פאמור בכל מקום פירש הערוך מלשון מרודה ע"ם שכאן המטות נפשו ואינו מרודים ומרודים ועניים מרודים הבית

וגו' שכאן המטות לכאיבשו וז"ש כי טובה מרדות לחת בלב לכיהו בכעשב מכמה מלקות שהרי שכאל לקו בכמה דברים כמפורש שם פ"ק ובכמה כל מטות וגו' ובכמותי נפשה וגו' ולא המטב עד שתקבל מרדות ובכעשב מעלמה בלבה ותמרים מלבה וגו':

מאימתי פרק ראשון ברכות דף ז

כל מעשיו כתיב ובכתיב (משלי יז) גם ענוש לצדיק לא טוב . תנא משמיה דרבי מאיר בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחין (עטרותיהם) [כתריהם] בראשיהם ומשתחוים להמה מיד כועם הקדוש ברוך הוא: כמ שם ואיר יוחנן משום רבי יוסי טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר

הכותב

שעוה וכל זה לכוונה הנזכרת למעם חלק הרע ובאין באו ל"ל להודיענו שאחר עבור רבינ היום אין ששון ואין שמנ רע ואין פסק שחוא"ל הין מקיפים כל החכמות והיה בקבלה אצלם ועל פי הקבלה החיא היו. ובקיים כל הקדקודים החם ועל רוב עוצמו צרותיהם ב רבו מארבה לא השאירו לנו חכם יורש ונוחל הקבלה והוא ילמדנו דעת ודרך הבוגות וזיינענו [זו היא דרך ישרה שברתתי לעצמי כדברים באלה לאחר לפשי ידעתי שלא ידעתי ובפי השבתי הקצרה די לי זה שהתבדי בעניו הראשון] . עוד שנית אחשוב במה שאמרו שרגע הכעס הוא כנ' שעות הראשונות וזה נפשר עם מאמר פסוק לוה בשם רבי יהושע בן לוי בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחוים להחמה מיד כועם [יראת מזה שעיקר בעבודת] הוא בעבר עובדי כוכבים שרוב עבורתם הוא ששמש להיות בעיניהם מושל על כל עניני העולם] ואם כן ראוי הוא שיהיה כעבו בתחלת זריחתו (שלו) [עו"] רבינ חיים שכן בכל מלכים ישנים עד אותה שעה וז"ז זמן ק"ש בבשל הנפסד . (ועל דרך הפשט) [עוד אשתדלתיב כפי קוצר השגתי מה ע"ד הפשט] בפ"ש אביי בי חוזרא כרבלאה דהרנגוא וכו' [כלל בוונת אביי] לרמוז כי באותו רגע קצן שתקב"ה כועם נמשך לקות בכל העולם השפל ומניע ממנו עצמון גדול לכל אישי העולם אפי' לבעל חי בלתי מדבר וגם יש בהם לקות פרטי, והאומר כרבלאה של תרנגול מורה על השכחה . ובבא רגע הועם נלקה האדמיות ההוא עד שחזור לבן בהחלט . וגם יתחייב מכאן הוא שמעמיד עצמו על רגל אחד ואינו יכול לשהות רק רגע קצן [ויבא על בנק כפי זה ס"ש כל שעבא אית בה שהרייקי כוכבי ובהאי שעבא לית הכי לרמוז כי] ברגע המבוארם לועם נלקה כל האדמיות לגמרי ולא בן בשאר שעות [וזה היה צריך בוון גדול ולכן רמ"ל רבינ"ל אוקמיה בין בריעיה וכו' ומשום לא יאוה לצדיק כל אן קפצה עליו שנה כדי שלא יעבור על גם עונש לצדיק לא טוב . הענין] הב' ענין בלעם בפלאתי הפלא ופלא בראשי פשט מאמר זה [בענין בלעם והגנות הגדול שוכרו עליו ואמרו אקרא התכון הסכנתי] . איך יסבול השכל שאיש כמו אחד מחכמי קדם יהיה מושבע בגנות הגדול ההוא . [זאת לא זאת כי הנה מציגו בפקומות רבים שחז"ל הזכירו לבלעם בכלל הנביאים] וגדולה מואת אמרו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה בישראל לא קם אבל באו"ה קם ומנו בלעם . וכאן אמרו כי לא היה לו ע"ת נבואה בלל רק שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקב"ה נועם בה [והנני בא לכתוב בקוצר מה שהאמתי בענין בלעם בפ' (ובפ') מה שלמדתי מדברי הרמב"ן ז"ל אחד מגדולי המאמינים התורניים אשר קדמו לאנשי דורינו בפי הוראת הפסוקים יראה שכל הכמת בלעם בזמן שקראו בלק גדול ולכן היה ל"ל אוקמיה בין בריעיה וכו' ומשום לא יאוה לצדיק כל אן קפצה עליו שנה כדי שלא יעבור על גם עונש לצדיק לא טוב . הענין] הב' ענין בלעם בפ"שתים . ועוד שהכתוב אבר ויקבו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם] ועיקר הכתוב היה לידע שעה האויה לקלל כי כן שלח לאמר לו כי ידעתי את אשר תברך וגו' [ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה וגו' גם תחלת דבריו היו מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם לכה ארה לי יעקב] . וכיון שאבר בסוף מה אקוב לא קבה אל יורה שעם חכמת הקסמים היתה לו קצת שתוף נבואה לדעת מה יעשה השי"ת ומתי עת יזעם [וכן בפ"ש למלאכי בלק כאשר

עין יעקב

שמותר לעשות מ"מ לו טוב שלא יאמרו ממנו לחטים: וכל מלכי מזרח ומערב מתן עבורי הכוכבים כתיב"ם . וח"ב בלח"ם מבדולתן ניכר גדולם כמו לחמים ומפני שהכתוב מכתיר לנו שהיו מלכים גדולים עכשו נגדולם כמו שהיו בימי שבכל יהורן וגלות ע"י הגלות ול"ע

הרי"ף

ובכיוצא מקב"ם נעיו וכן כל אחר מפסוק לכשהו קך שדבר אחד טוב לגלוי ושדבר אחר ובכיוצא בזה [ובזה נם פסוק זה שהוא אחד מכ' מאחב לחביב לם עון מפשים עם כוצי בא כל רחב לחומות ובכיוצא בזה לם זמות חבב מם לה המעפר על זה וכן מפשר לי לומר מחם שאחר ויעלבות בעל הוא לחזיב עון בעל פעור לחזיב ויומר ישראל בעל פעור מקום היה בו בעל מקום היה בו לחזיב עון בעל פעור לחזיב ויומר ישראל לבעל פעור כי בכל מקום היה בו לחזיב עון בעל הוא לחזיב עליהם לקלקלם וכן דכתי מ"ל ויקרא אחרי בלעם בן בעור הקוסם לחם כדכתי בספר במדבר ומפי השמועה למדנו כן שבלעם הרשע הוא שיעץ לבלק ולבני מדין לשלח נשותיהם ובנותיהם לקלקל את ישראל ע"י שיזנו עם בנות מואב ויעבדו עבודת כוכבים ומשחחוים לפעור ונמצא בלעם הרשע הוא שגרם לישראל שיפלו בחטא פעור ומתו מהם כ"ד אלפים איש ולכן נקרא בלעם הרשע בשם הקוסם לחם כדכתי בספר במדבר ואחר כך נהרג בלעם הרשע בחרב עם המדינים

ו לגלח תאבר תחון קף על פי שחוט כגון: שאינו נמור ט'. וע"כ רש"י על מיעוט עוטיהו כלי לזכותו נעוסס הבא ובשיפוך בדבש שהוא נמור שעוב ו לו בשלוב שהם כלי מיקבל שכרו על מיעוט זכיותיו ולעוונותיו בעולם הבא: כשרציתיו לא רלית ט'. כלומר לדעת ר"י ב"ק טולה שהסתיר משה פניו היה יכול לגלות פני ט', ולא תוכל לגלות פני לגבל סיפא דקרא כי לא יראני האדם נ"ו. שהוא נקיות עשם לגלוחה לוט מכוון ויש לומיב דכי לא יראני האדם נומר לוט נקיות עשם שפיוהו שאל"ף שקב"ה כך עלשה לוטי שלא יראני האדם נ"ו, לפי שבא מהם שים לך מעלה

ורע לו. אבר לו משה צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק. צדיק ורע לו צדיק בן רשע. רשע וטוב לו רשע בן צדיק. רשע ורע לו רשע בן רשע. אבר מר צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק. צדיק ורע לו צדיק בן רשע אינו והא כתיב (שמות ג) פוקד עון אבות על בנים ובתיב (דברים כד) ובנים לא יומתו על אבות (סנהדרין פ"ג ע"ש מהרש"א) ורמינן קראי אהדדי. ומשנינן לא קשיא א הא בישאוזין מעשה אבותיהם בידיהם הא כשאין אוזין מעשה אבותיהם בידיהם. אלא הכי קאמר ליה. צדיק וטוב לו צדיק נמור. צדיק ורע לו צדיק כשאינו נמור. רשע וטוב לו רשע כשאינו נמור. רשע ורע לו רשע נמור. ופליגא דרבי מאיר דאמר רבי מאיר שתים נתנו לו ואחת לא נתנו לו שנאמר (שמות לג) וחנותי את אשר אחון [ו]אף על פי שאינו הגון ורחמתי את אשר ארחם אף על פי שאינו הגון:

לא שם ויאמר לא תוכל לראות את פני (שמות לג). תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה [כך] א"ל הקב"ה למשה כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה אני רוצה. ופליגא דרבי שמואל בר נחמני א"ר

הכותב

הגון. ואין השכל סובל שנחשוב (לומר) [היות כוונת ר"מ כפי העיון הראשון ולומר] שאין טעם לרצונו יתברך שלפעמים ירחם על מי שאינו הגון כלל בלי

הרי"ק

סבה. רחמנא לצלן מדעת נפסד כזה ורש"י אמר מאמר קצר באמרו את אשר יכמרו רחמי עליו לשעה ואף על פי שאינו כדאי ע"כ ימשך מזה כפי משש הלשון שח"י יש שנוי ברצונו יתברך כפי השעה ובלי סבה [יכמרו רחמיו בעת היהיא על מי שיחפוץ] וכדי להקן כל זה ראיתי כי טוב להעתיק מאמר רבותינו ז"ל בעניין זה בוראה שמות רבה בפרשה זאת. ויאמר הראני נא את כבודך. נתאוה לעמוד על סתן שכרן של צדיקים ושלוחן של רשעים. ומניין שמתן שכרן של צדיקים נקרא כבוד שנאמר כבוד חכמים ינחלו וכן הוא אומר נגד יקניו כבוד ומניין ששלוחן של רשעים נקרא כבוד שנאמר ואחר כבוד תקחני. מה הקב"ה משיבו ויאמר לא תוכל לראות את פני אין לשון פני האמור כאן אלא שלוחן של רשעים כדכתיב ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו ויאמר ה' הנה מקום אתי ונצבת על הצור אמר רבי יוסי ברבי חנינא הנה אנכי במקום הזה אין כתיב כאן אלא הנה מקום אתי אתרא שפלה לי ואין אני טפל לאתרא. ותהי בשוקעך את הצור אמר רבי יוסי ברבי חנינא הנה אנכי במקום אלא שהשכינה עמהם שנאמר ה' אלהיך הולך עמך. ואומות העולם אומרים שלשה הלכו עמו ולא ראוהו אברהם יצחק ויעקב. ואנכי אסוך אותך בנקרת הצור אמר רבי יוסי ברבי חנינא הנה אנכי במקום הזה אמר הקב"ה אני מראה לך מתן שכרן של צדיקים שאני עתיד ליתן להם באחרית הימים. אמר רב אסי התעורה של בן עזאי ראו כביאים ומתן שכרן לא ראו שנאמר עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו וכן דוד אמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך מה כתיב למעלה ויאבר אבי אבימלך כל טובי על פניך סרה השוב ושרה הפוך[עניות] ותחנתי אשר אשר אחון ואחנה שעה הראה לו הקב"ה את האוצרות של מתן שכרן שהן מתוקנין והוא אומר האוצר הזה של מי הוא והוא אומר של עושה מצות והאוצר הזה של מי הוא של מגדלי יתומים וכל אוצר ואוצר ואוצר ואוצר ראה אוצר גדול אמר האוצר הזה של מי הוא א"ל מי שיש לו אני נותן משכרו ומי שאין לו אני עושה לו חנם ונותן לו מזה. שנאמר והנותי את אשר אחון לסי שאני מבקש לחון וכן ורחמתי את אשר ארחם ע"כ. וכפי הנראה תתחון הקושיא משש לשון מאמר רבה[באמרו שנדול אוצר מי שאין לו מאוצרו מי שיש לו] ואפשר לומר שכוונת המאמרים האלה בתשובת שאלת צדיק ורע לו מה שהשיב עזר לאיוב באמרו לומר לאיוב אם השיי ידבר עמך יגיד לך כי אינך צדיק כמו שהשבת לפי שהושיב צדקת עצמותי תלוי באומותיו ענייניות ואתה לא הגיעת עד שלמות

עין יוסף

ואינו צדיק נמור וזהו רשע ורע לו). אמנם ר"מ חולק על שני התירוצים ואמר שאין לנו לבקש טעם לרצונו יתברך במה שראה לרחם על מי שאינו

עין יעקב

בעניני אמנתו כין טוב לרע לכך שלא מפני מה נו צדיק ושוב לו: ורמינהו מי שהלי. ת"ר שלשה נכנסו לפרדס ד' בן ס"ו ע"ש: והתניא לא תאכל כין קב ל"ו ע"ש: והתניא לא תאכל כין קב ל"ו ע"ש: ותניא לא תאכל כין קב ל"ו ע"ש: ותניא לא תאכל כין קב ל"ו ע"ש: ות

לא סי' לדם שקרלו [לקב"ח] מדון. וע"ש והא כתיב כריך ס' לגלי סם (ברכות ס) וי"ל דהתם מיט בגל"ח סבות לטון תדטות. ולע"ת לתמי לגי מייתי קרא לגלי מלגים מה תהן לי (שם טו) שאוא כתוב קודש. וי"ל שהשבחות גלי לתמרו ומון מוקדש ומלוחר בתורה ואם הסמוך דבין הכתובים היה קודש לבן וכן לריך לומר ע"ש שהרי מהכתוב [שיה] בן ע' שנם בבריח בין הכתובים ולתר הכתובים הלקח נתמר ט לתר מלחמת המלכים מהכתו"ש בפירוש תומש. ובמלחמת המלכים היה בן ע"ג שנים ט'. ל"ב שיתם פרשה בין הכתובים קודם לפרשה לתר הכתובים ג' שנים ולתקה פרשה מסיימת ותחכתב ט לדקה ולכן הכניה לתוכו פסוק דכתוב לתריו שהוא מוקדש. ומזה מיכב רש"י דמקום לתר שמלא נתמר בו ולא הכניס לתוכו פסוק לתריו. ובספר תורת כהנים לתר מלחמת המלכים מהכתו"ש בפירוש תומש. ובמלחמת המלכים היה בן ע"ג שנים ט'. ל"ב שיתם פרשה בין הכתובים קודם לפרשה לתר הכתובים ג' שנים ולתקה פרשה מסיימת ותחכתב ט

משה שהכתיר פניו א"ל הקב"ה אני בארתי להראות לך פנים וחלקת לי כבוד והסתרת פניך חייך שארה עתיד להיות אצלי בהר מ' יום וכו' לילה לא לאכול ולא לשתות ואתה עתיד לידנות מזיו השכינה שנא' (שמות לו) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו אבל נדב ואביהוא פרעו ראשיהם וזנו עיניהם מזיו השכינה שנאמר (שם כד) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו והם לא קבלו על מה שעשו (ע"ל ואלה שמות רבה), (שם לג) והסירותי את כפי וראית את אחורי אמר רב המנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא מלמד ג שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין: לב שם ע"ב אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנא' (בראשית טו) ויאמר אדני אלהים במה אדע כי אירשנה. אמר רב

משה שהכתיר פניו א"ל הקב"ה אני בארתי להראות לך פנים וחלקת לי כבוד והסתרת פניך חייך שארה עתיד להיות אצלי בהר מ' יום וכו' לילה לא לאכול ולא לשתות ואתה עתיד לידנות מזיו השכינה שנא' (שמות לו) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו אבל נדב ואביהוא פרעו ראשיהם וזנו עיניהם מזיו השכינה שנאמר (שם כד) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו והם לא קבלו על מה שעשו (ע"ל ואלה שמות רבה), (שם לג) והסירותי את כפי וראית את אחורי אמר רב המנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא מלמד ג שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין: לב שם ע"ב אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנא' (בראשית טו) ויאמר אדני אלהים במה אדע כי אירשנה. אמר רב

מלגלג עליהם ראשי גלגלות. ממה שהודיע אדונותו בעניין תולדתו שהוא מפורסם כי סבת הטבות יתי נתוצר ועשה לפי שאינו מוליד מוליד והקריא שמו יתברך בפי כל הבריות שהוא אדון ומעניינו למדנו שאין השלטון וארגות למלכת השריים רק לו יתי לבדו. ובעניין הזה אי"ל בפי' ראשון של סוטה ויקרא שם אברם בשם ה' אל תקרי ויקרא אלא ויקריא ע"מ שיקריא אברהם שמו של הקב"ה בפי כל הבריות שלמדם שהברוך אליו יתי ושכיוהו שהוא אדון יתי. ושיהא יתברך על המערכה ולא יהא מטור רק למעשיו אם יבחר במעשיו בחיים ובטוב או בהפכם וכמו שנעשה לזרעו של אברהם ע"ה שנאמר להם ולתוקף עליון ובחרית בחיים למען תחיה אתה וזרעך. והניאל לא נענה ולא נתרצה לו השי"ת להשיב שכינתו ולהבנות את הבית רק בשביל דבר זה שאמר אברהם שכל זמן שהבית חרב וישבו העוף ריח שהעלתהם הרוחניים הוא שהם עובדים ויקריבים מתוך שהם עובדים אותו ומשיכים רצונו הם מתדבקים ובאמרו ומי בכל אלהי העמים אשר התיל את ארצו מידי וגו' וכתיב וידברו על אלהי ירושלים כעבי אלהי שאר העמים אשר עשה כעניין האמור בנעמן ועוסר על תקונו והוא יהברך שרוי בתוכו יודע כי ה' אלהים נורא מנמקשך וכי אלהים עליון אשר עשה כעניין האמור בנעמן ובעניין הפלשתים והרבה כאלו וזהו שאמר ר"ש חסידא והאר פניך על מקדשך השמם. למען אדני בלבד על הארץ על כל הארץ עד כאן:

עד שבאת לאה וכו'. הרשב"א כתב בפי' האגרות וז"ל כבר ידעת שהבנים שנולדו ללאה קודם שנתחלפה בה רחל היו ג' ובכלם נתנה טעם בקריאת שמותם. אך ביהודה לא נתנה טעם רק נתנה ההודאה בלשון יתברך כי אלו השלשה הקודמים נתנו לה מן הראוי והה יתר על הראוי וצריכה ליתן הודאה עליו והוא שאמרו ז"ל שיהודה היו האשמות שעתידי יעקב להצמיר מהן י"ב בנים וכו' ובעניין שאמרו בבראשית רבה רבי ברכיה בשם ר' לוי אמר משל למלך

דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם שנאמר (דניאל ט) ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך (וגו'), ולו"ד נשים עין בולדה בן רביעי סולח על חלקה שהוא יותר מן מחשבון הממניע לה: ראו מה בין בני וכו'. ע"ש בתיקוני הזהר בתיקון ס' ל"ו ובזקו"ח [בתיקון מ"ב] מגיה בפילין שעתידין לומר לפניו שהראה לי אלו היו צדיקים גמורים וחלילה מהם שיהיו הם נמשכים אחר הדעות הרעות כאנשי דורו והיו מוריהן

מדת הדין שלא יענישם. ומתחרטין הוא ומתרצין לעגל (הקב"ה) [קוב"ה] מגיה בפילין (ע"ב): אדני מלטים. כתוב בתיקוני

קשר של תפילין. מתחרטין הוא ומתרצין לעגל (הקב"ה) [קוב"ה] מגיה בפילין (ע"ב): אדני מלטים. כתוב בתיקוני

עד שבאת לאה מ'. כפירש"י כן מפורש בב"ר בתורך ע"ש ולפי שלא נתנה טעם עג סודתה בבן הד' ברש"י ובע"ל דלאה במהבשלה לתרה בן ובזה ניחא דהא לא נתנה טעם בכלל הבניות בפ"ק דמגילה לגלי שלא מדעת שם הש"י בפיה לדבר שיתודות ובכ"ל במה שלתרה רבקה למה תשכל ונו' שנם בזה לא נתנה טעם בכלל הבניות כי לאה ס' בעניי ונו' תלמ בן לא יתבן ועל כן ברש"י בשלא מדעת שם הש"י שיבחר בפיה שיהודה יהא מלך ומושל בישראל ומלכות בית דוד נמשלה כשחר שנאמר (שה"ש ו) נשקפה כשחר יפה כלבנה ברה כחמה אימה כנדגלות ומלכות בית דוד נמשלה כלבנה שנאמר (תה' פט) וכיסאו כשמש נגדי. ולפי שהיה עתיד יעקב להצמיר מהן י"ב בנים וכו' ובעניין שאמרו בבראשית רבתי רבי ברכיה בשם ר' לוי אמר משל למלך

עד שבאת לאה מ'. כפירש"י כן מפורס בב"ר בתורך ע"ש ולפי שלא נתנה טעם עג סודתה בבן הד' ברש"י ובע"ל דלאה במהבשלה לתרה בן ובזה ניחא דהא לא נתנה טעם בכלל הבניות בפ"ק דמגילה לגלי שלא מדעת שם הש"י שיבחר בפיה שיהודה יהא מלך ומושל בישראל ומלכות בית דוד נמשלה כשחר שנאמר (שה"ש ו) נשקפה כשחר יפה כלבנה ברה כחמה אימה כנדגלות ומלכות בית דוד נמשלה כלבנה שנאמר (תה' פט) וכיסאו כשמש נגדי. ולפי שהיה עתיד יעקב להצמיר מהן י"ב בנים וכו' ובעניין שאמרו בבראשית רבתי רבי ברכיה בשם ר' לוי אמר משל למלך

הכותב

שם שהוא הנקודה האחרונה ואחר תשוב ותקוף ותעלה סן הכתב עד מקום שנעמד התפילון שהוא תבלית אילון ולדמתי הוה שאמרנו. והוא מתקשר זה בזה בחצוז יתברך כאלו האמר שברא הש"י השבלים בחפצו כל א' סבה לשל משה מסבו במדרגה עד השכל הפועל. והשכל הפועל סבה למה שלמטה מגלגל חירח והכל מתקשר זה בזה מסבה לסבה והוא אומרו כי בזה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם והכל תלוי ברוצו ית' ומכו שאמרו"ל הכל תלוי ברוצו שנא' ומתחת ורוצות עולם לומר שהוא ית' מתניר בבודת הכל וקיומם שהוא מקום עולמו וקיום העולם נמסך אליו ונקשר אחר יש להם והוא שנגלה למשה ונראה אליו ולא נמנע ממנו יולתי עשם התפילין שהם על העינים שהוא שרש הכל ושורתו בלשון פנים באמרו לא תוכל לראות את פני אך הקשר כלו הראה לו ז"ת קשר של תפילין והוא מה שנרמז אליו בכל ביתי נאמן הוא ע"ל הרשב"א ז"ל **אמרת** לאה ראו כו'. ראוי לעמוד על כונת רבי אליעזר באמרו אחרת לאה ראו מה בין בני וכו' ולפרש כי השי"ת שם בפיה קריאת שם זה ולא שהיתה כונת לאה לבבורת האובן ויוסף שלא נולד עדיין אלא כמתבוננת שלא מדעת קראה

עין יעקב

ניזן ק' כתיב אל עליון עד שבא אברהם שהיה עומד לת ס' ומהכתב ומתוסס מעבר מישוב שומעין שלמד ע"ז הקב"ה שכתב מלד ושיה בעבד לת ס' על כן נקרא בשמו אל עליון. ומהכתוב שהיה עומד לת ס' ומהכתב ומתוסס מעבר מישוב שומעין כדי

לבן חמי דאילו בן חמי אע"ג דמדעתיה זבנה לבכירותיה דכתיב (בראשית כה) וימכור את בכורתו ליעקב חזי מה כתיב ביה (שם כז) וישתטח עשו את יעקב וכתיב (שם) ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים (נזר) ואילו בני אף על גב דעל כרחיה שקליה יוסף לבכירותיה מינה דכתיב (דה"א ה) ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף אפילו הכי לא אקנא ביה דכתיב (בראשית לו) וישמע ראובן ויצילהו מידם. רות (כ"ב יד ע"ש)

נרס (ומס"ח נקט נמי רות): [רות] קמוקבים. מפוס לפייני בפרוסי הפסוקים

מגלן דמסת גריס. כי הכא דמסת רוח גרס שילת ט' וקמייתי לה מדכתיב לט חז מפעלות וט' שלין ניחם פעולה פרשה שיח הממשה להקב"ס וע"כ דרשו שמות מלמן שמות שפעולות ס' ממשים לחרי הפס על מס פרוס גריס וק"ל

שלמור

מהרש"א) ב מאי רות אד יוחנן שוכחה ויצא ממנה דוד שריותו להקב"ה בשירות ותשבחות. ומנא לן דשמא גרים אד (אליעזר) [אלעזר] דאמר קרא (תהלים סו) לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ אל תקרי שמות אלא שמות

הכותב

קראה שם בנה האחד ראובן וכבר נתנה ט"ם אמתי ונכוון באמרת כי ראה ה' בעניי להודות לה' על מה שיבנה באשה חבמה צדקית שהבינה ב'עצה שהיתה עקרה בתבונה כמו שאחז"ל האמהות עקרות היו מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתם של צדיקים. וע"ד מה שירש הרב מהרש"א פרוס ויראו ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה בעבור שראה ה' כי היתה שנואה פתח רחמה שבתבונה היה פתוח. וזהל עקרה פ' נשארה על מכונה להיות עקרה. וזאת הוראה על בשורות לאה שהיתה בעלת אמונה שלמה. וא"כ אין צריך לבקש טעם אחר לקריאתה שם ראובן. ועכ"ז יש בו מקום דקדוק בלשון ראו שראתה במדברה עם הדברים וגם בלשון בן ואמרו שרומז בשם זה סוד בין בני בני לבן זכר ולא ידעה לאה התעיתד הזה אבל הקב"ה יודע העתידות שם על לבה לקרות שם בנה בדרך שיהא רמוז בו הדבר העתיד. וזאת כוונו באמרם שמא גרים כי השי"ת יודע מה שיעתיד להיות ובהבריאה סגוליית משארת טבע האשער כמו שאמרו הכל צפוי והרשות נתונה

ההודאה בחשיית ובעת מלחמת בית דוד הבא מיהודה ונברה דם הודו העמים עד שנתגיירו בשבילה ראש הממלכה והיו ידיו בעורף אויביו או באה ההודאה ועד אותו הזמן לא היתה הגולה יכולה להודות לשמו ית' על ידי זרעו של יהודה. גם כי בסוף הימים ישובו בהודאה בעמוד הכהך

השמיים וישכון בארץ כי אז יקראו כל הנביאים אך שקר נחלו אבותינו. וכתיב ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד ע"כ:

עין יעקב

שסיס יותר מן המתנון המוים לה זה לא מצוה אלא בלבה: אל תקרא שמות אלא שמות. נלמד לא שמות שנתנו להם שום אדם אלא שמות שנתן להם שיוך שמותם כמכם לפי שהיו ראויים לכך אלא שמות שנתנו להם הקב"ה עצמו שנאמר ויקרא שם האחד יעקב וגו' ושם השני עשו וכן שם השלישי ראובן וכן שמות שנתנו להם אמותם ע"י רוה"ק שנאמר ותקרא שמו יהודה וגו' ותקרא שמו דן וגו' ותקרא שמו נפתלי וגו' ותקרא שמו גד וגו' ותקרא שמו אשר וגו' ותקרא שמו יששכר וגו' ותקרא שמו זבולן וגו' ותקרא שמו דינה וגו' ותקרא שמו יוסף וגו' ואלו הן שמות שנתנו להם אמותם ע"י רוה"ק ולא שמות שנתנו להם אבותם ע"י רוה"ק ואלו הן שמות שנתנו להם אבותם ע"י רוה"ק ולא שמות שנתנו להם אמ

א מגילה ד' ו' ע"ב:
ב מס' ז"ל כלה
ס"ע: ג מגילה דף
ו' ע"ב. ושיין
בפ"ח מכתות כתן:

חדושי גאונים

אמר רבי שמעון בן
מכשוש מלה"ד ובו'.
ג"ע לתן המשל דומה
שמעל למלך שבשר
שמה אבל מלך בשר
ודם אומר שמעל לפי
שהיה סיס יפה ונחמד
כתב לקי בן לקוניה
כתי עד שכל כפי
המשל ומרמזה לעניין
לייבב זה שהיו מקשין
מדוקדק מה"ת מבל
שהיה עליהם לקדש
ולברך קודם זמן
שהיה מלך בשר ודם
ולא היה יכול

מ"ר ואתי הפלתי כו'. נלמד הא דתפלת ערבית יותר מקובלת ומרוחה לזין
צריך לומר דמן הכתוב לוקה למגמר כן כדלמרינן סוף פרק התולין משם
אמר כגל קרלחו גליו ואת אמרת דלמו כו' כהמלתו ומסוק מם
ביחיד ויחיד ליומם בי' יומים שבן ס"ה ליס"ב גלת דבעי לאתויי מהא דגם
תפלת יחיד בניהו היא מרוחה ומקובלת
יותר בזמן שהצבור מתפללין ומייחי
שפיר מדכתיב ואני תפלתי ביחידי לך
ה' בעת לון של צבור וכן בעת רצון
של צבור מייחד ביחידות וכן יש לפרש
כי ברבים היו עומדי לה"ל ויחיד בעת ברבים
מתפללין עומדי שהי מתפללי לו ביחידות
לבל מקום שהי כבי ה' שלון
הקב"ם מוקם בתפלתן של רבים שנאמר
הן אל כביר לו ימאם ואו' ואין מקום
ללמד שתפלת רבים מרוחה ולא בעוב
מיום שהצבור גם תפלת יחיד מרוחה בעת
שרבים מתפללים ואחרי שניהן קרוב
למייחי בעוסקת גמרוה שלפניהו וכ"ש
לפי שלמה בעמדו כמו קודם הגלות הוה בלבל פרלמי :

ולידעי למר] בעידנא דמצלי צבורא. א"ל
מאי כולי האי. אמר ליה דאמר רבי יוחנן משום
רבי שמעון בן יוחאי [דף ח] א מ"ד (תהלים סט) ואני תפלתי לך ה' עת רצון ג אימתי
עת רצון בשעה שהצבור מתפללים. ר' יוסי בר' חנינא אמר מהבא (ישעיה מט) כה
אמר ה' בעת רצון עניתיך. רבי אחא בר חנינא אמר מהבא (איוב לו) הן אל כביר
ולא ימאס. וכתיב (תהלים נה) פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי.
תניא נמי הכי רבי נתן אומר מנין שאין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים שנאמר
הן אל כביר ולא ימאס וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו'. אמר הקב"ה
כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאלו
פדאני לי ולבני מבין העובדי כוכבים:

בשעה שהצבור מתפללין וכו'. קשה דקתני לה קאמר שאין הקב"ה שותה
של רבים אבל לא של יחיד שאמרו שהקב"ה שותה של יחיד ומעה לן דאין לחלק בשעה
שהצבור מתפללין. ונלתה לוכחי לויחי קרא לתיראה דכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי
כי אלי שייחי ברבים ונלמד מהא דאמר בי ברבים היו עמדי אלו שנכנסו בשעת הסכנה לחיים
ושבאו עמדי שהי מתפללים במקום שהי מ"מ מוקם ברבים שהתפללים על רבים שנכנסו בשעת הסכנה
שהרי אין יחיד בלי ציבור ואפילו במקום שהי מתפללין על רבים אין שומעה לה אלא
בשעה שהצבור מתפללין ומהאי קרא דהן אל כביר לו ימאס ואמרי' לעיל מיניה דכל
המתפלל ואין תפלתו נשמעת אל יתפלל כלל ומהאי קרא דפדה בשלום נפשי מקרב לי
כתב הרשב"א ז"ל בפירוש אגדה זו [אחר הקב"ה וכו' כאלו פראני וכו']. כי בהיות כח עובדי השם ית' בשפל גורם רבוי הבפירה אל העמים
שרואים כאלו אין יכולה בהצלתם כמו שאמר משה ואחרון הגוים מבלתי יכולה
ה' וגו' כמו שאמר במגילה גלו לבבל שכינה עמהם וגו' וכשהם נושעים בגיבול הוא
ית' נושע עמהם כמו שדרשו ז"ל הושיעה ימינך ועניני כאומר בשעה שהעניני
הושעה ימינך ואחרון בחרבך כי יד על כס ה' בגיבול כל זמן שעמלק קיים אין
הכסא שלם אמנם כשישראל מהלבים על קן היושר ומתעסקים במה שנעשו
גורמים לקיומם ואם עושים התפך גורמים סלוק השכינה ולגלות מארצם. ואמרי'
כאן הורה וגמילות חסדים ותפלה הם מחשבה דבור ומעשה דהכתיב כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו. והורה וגמילות חסדים הם מה והמעשה
שדרשו והתפלה היא המחשבה כמו שקראוהו עבודה שבלב כמו שדרשו בספרי ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה אותה אומר זו תפלה אין אנו אלא עבודה של בכל
לבבכם וכי יש עבודה בלב אלא ה"ל ולעבדו זו תפלה וכן בהתפלל התפלל צריך לכוין דעתו ולהשוות עלין ראשו ואם הוא רגיל בדרך שיש בו עקמימות
דבר הוא לבדו המספיק כל הצרכים שרא ארון השליט בכל והכל עבדיו. ע"כ כוונת הרשב"א בפי' אגדות:

הנוגעים בנמלה כו'. יש לפרש על פי מה שלמרינן בפ' בני העיר עתידין בני מדרשות שבבבל שיקבצו בפ"ע כו' וקלמר ע"י שכני הרעיון
המוגעים בנמלה וגו' דהיינו שנוגע דבר זה בנמלה אבר המלוני לבני ישרלל שהוא ס"י להוגן בבבל ג"כ שיקבצו
סם לעתיד ומייחי עלה ליקח שבי בבבל תמה למען וגו' על המלמה וגו' ומסוק ולהלן לבו דקלימו ולבינו ע"כ דעתם דבבל ג"כ בלמו סם
על המלמה שהרי יקבצו לעתיד סם כ"י ומייחי עלה מלי קרל כו' על ולהוקיני יום יום בלנון כפול דמקלימו היום בשחרית ולמטר מזוזות שפתי היינו דמחבני
הנני מניח מסמס מעל מחמסס. פיסיס דקרל סוס: מקדמי. מחזיק: מהשבי. ערבית. לשמר מלריכין בביהכ"נ שיעור. של שני פתיתים רוחב ליכם לפיס שלא יסב סמוך לפתח דכתיב עליו כמלמלי

לפ שם אמר רבי לוי כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע שנאמר (ירמיה יב) כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה [אשר הנחלתי את עמי את ישראל]. ולא עוד אלא שגורם גלות לו ולבניו שנאמר (שם) הנני נותשם מעל אדמתם ואת בית יהודה אתוש מתוכם. אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל תמה ואמר (דברים יא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב אבל בחוצה לארץ לא כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשבי לבי כנשתא אמר היינו דאתני לרבו כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניו קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנשתא כי היכי דתוריכו חיי. אמר רבי אחא ברבי חנינא מאי קרא (משלי ח) אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי וכתיב בתריה כי מוצאי מצא חיים. א אמר רב חסדא לעולם יכנס אדם ב' פתחים בבהכ"נ. ב' פתחים ס"ד אלא אימא שיעור ב' פתחים ואח"כ יתפלל:

פירוש הרא"ש

שיעור ב' פתחים. פי' בקונטרס שיעור ב' פתחים ממש צריך להכנס להכה"כ שיעור רוחב ב' פתחים שהם ח' אמות אבל זה אינו דמאחר שהוא יושב בב"ה מה לי כמוך לפתח מה לי אינו כמוך וכן אם היה בהכ"נ צר והיה שם רוב עם בע"כ צריך לישב קרוב וכמוך לפתח אלא הכי פירושו שלא ימהר להתפלל בבהכ"נ ברגע ראשון ברגע שנכנס אלא ישב מעט כדי שתתיישב דעתו עליו שגם זה אין מהראוי להתחיל מיד שנראית עליו כמשאבן ע"כ. וכן כתב הרשב"א שהוא כדי שישהה ויכון דעתו כמו שאמרו חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין עוד אמר שרמז בזה סוד גדול:

עיון יעקב

כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו. נפי' שבימיהם רוב בתי הכנסיות היו בשדה מפני רעש כמ"ש מוס' לעיל דף ו' ולה לה מקרו שכן רע תש"ב להתפלל מחוץ לילך עד ל' מיליו בדתיתה בשמים נפי פרש"י שם וכתי קיל"ל לתוספות ב"ח סימן ק"ו ס"ב לה מיקרי שכן רע אלא ס"ב ים בשכיב מרע ממש: ולא שוד לה שגורם גלות לו ולבניו. י"ם לומר דשמ שדה כגבר שדה בשכיב מרע ס"ב ים ולה"ל דלמקום שעושים מלוכה שכינה שורה שם ולכך ס"ב ים בשכיב מרע עושים בבהכ"נ. לם שמעתי מהקב"ם שהיה מדקדק בבהכ"נ גורם גלות ושלוק שכינה מבהכ"נ ושב"י ים לומר ס"ב ים ולה"ל לקנן כתוב מלילתן ס"ב ים ולהרי שהיה מדקדק בבהכ"נ גורם גלות בעבור שהיה מדבר בו דברים בטלים ולכך ס"ב ים בשכיב מרע ממש: ולא שוד לה שגורם גלות לו ולבניו. י"ם לומר דשמ שדה כגבר שדה בשכיב מרע ס"ב ים ולה"ל דלמקום שעושים מלוכה שכינה שורה שם

זו תורה שנ' וכו' . וכיוצא למאי כמדבר בעבדו קלי על המבורה שכל
הענין שם מדבר בחורה וק"ל : זו מיתה כו' תנ"ש ט' . ר"ל
מיתת נמי הכי שלחי להתפלל על מיתה יפה ונוחה לפי שים הרבה מיני מיתות
כמיין חולאות ובודקי יש בהן מיתות
משונות הרבה והיים שלפות נימטרית
ס"ל למיכתב שלפות במ"ס ונק"ל

מ שם על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא
(תהלים לב) אמר ר' חנינא לעת מצוא

זו אשה שנאמר (משלי יח) מצא אשה מצא טוב . א במערבא כי נסיב אינש אתתא אמרי ליה הבי מצא או מוצא .
מצא דכתיב (שם) מצא אשה מצא טוב [ויפיק רצון מה'] . מוצא דכתיב (קהלת ז) ומוצא אני מר ממות את האשה .
רבי נתן אומר לעת מצוא זו תורה דכתיב (משלי ח') כי מוצאי מצא חיים (וגו'). רב נחמן בר יצחק אמר ב לעת מצוא
זו מיתה שנא' (תהלים סח) למות תוצאות. תניא נמי הבי (ילקוט ש"א בתרש"א) תתק"ג מיני מיתה נבראו בעולם שנא'
למות תוצאות . תוצאות בגימטריא הכי הוה . קשה שבבולם אסברה. ניחא שבבולם נשיקה . אסברה דמי כחיורא

הכותב

לעת מצוא זו אשה וכו' . אין ראוי לחשוב שכל הדרשות האלה על לעת מצוא הם בדרך אסמכתא כמבואר במקומות רבים אלא בדרך פירוש הפסוק עשש
הרי"ק

עין יעקב

יום הכפורים כ"פ ס' ברע"ח על פה דאמרי' לקמ' מי לוקח פחתת לחבירו ים כן כם וכפ'
כתם מלילקין לחבירו מלך שים לו שני פחתים צריך להגדיל בשתיהן ולפי נמצא זו ק"ם מדי
קיקים דכתי' מז"ל מאוד מאוד וק"ל ומ' . בכתם רים פ' כי תנוח ובעוה"ב ל"ם פ' ב':
אמר ר"ת לעת מצוא זו תשב . פלא כיון דהסמוכה אסה מדבר מענין ידוי על שוטחו
שומע לי וכו' כי מוצאי מצא חיים וכו' , ומשמע לחנם ובניים ומהני ומוצא ומעוה ל"ם פ' ב':
ותפ"ה לכפר ועל זה קאמר על נח

המצוינין בהלכה וכו'. דבסכ"ע רבים מעיום וקטן ונדול שם טוח לחפור שם חפירות וכיו לריכין ללמד לפחות ולהתרחק מאד: המצוינין ביון ומסיפא לנור: ביני עמודי. שבהא"ד נהן עליהם מלעטה: שכל זמן שמעיי בן נרח קיים וכו'. דסמוך למיתה שמעי בן נרח כתיב (המלך) שלמה (מה) בת פרעה (מ"מ ג): הא דכייף ליה. שם כפוף הוה לרבו לקבל טוכתו יותר מלט ותם לחו טוב ואלך לי אצל אבי ואומר לו אבי אבי רכבה וגו' ואחר כך אומר לו אבי אבי פרשיי וגו' ואינו מניחו עד שיתן לו ברכה: אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי בנסיות ומבתי מדרשות. והיינו דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד. א ואמר אביי מריש הוה גריסנא בנו ביתי ומצלינא בבי כנשתא כיון דשמענא להא דא"ר חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו *) אלא ד' אמות של הלכה בלבד לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא. ב רב אמי ורב אסי אע"ג דהוו להו תליסר בי כנשתא בטבריא לא מצלו אלא ביני עמודי היכא דהוו גרסי. ואמר רבי חייא [בר אמי] משמיה דעולא לעולם ידור אדם במקום רבו שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה. והתניא אל ידור. לא קשיא הא דכייף ליה הא דלא כייף ליה. ואמר רבי חייא [בר אמי] משמיה דעולא גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים דאילו גבי ירא שמים כתיב (תהלים קיב) אשרי איש ירא את ה' ואילו גבי נהנה מיגיעו כתיב (שם קכח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. ולגבי ירא שמים לא כתיב ביה וטוב לך:

קדוש ישיות סולך מכריעין כה בעיי לעלוי. ופשט לאמרי שחוא טוב לפי חשבוי. ועיין בנמרא שם שפרש. ומפקלים מפקים כהן בח"י: אחן נחיל. בתחלת ולבסוף: כל זמן שמעיי כו'. כפרש"י שם יש דרם בזה מדכתיב והנה עמך שמעי בן נרא וגו' דמשמע שהיה מלוי עם שלמה והיינו משום שהיה רבו ור"ל: גדול הנהנה כו'.

הכותב

גדול הנהנה מיגיע יותר וכו'. [לא כתבו המפרשים כלל בפירוש גדול הנהנה מיגיע כפי לחיות פשוט בעיניהם. ואני ראיתי לכתוב בו שורותים להוסיף להלמיד שלא ישנה לחשוב ולומר שכל א' מב' אלו הנזכרים במאמר הם חלוקים זה מזה לגמרי וכמו שהירא שמים המושם בכף מאזנים אחד אינו נוהנה מיגיעו כן הנהנה מיגיעו המושם בכף שניה אינו ירא שמים כו']

עין יעקב

אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות. כדאיתא בפ"ק דמגילה (כו:) בעיקום המגיע לעיר ואינו יכול לעמוד בתפלה בבית הכנסת עומד בתחלה בבית הכנסת ואח"כ בבית המדרש ואם אי אפשר לו לעמוד בבית הכנסת עומד בבית המדרש ואם אי אפשר לו לעמוד בבית המדרש עומד בתחלה בבית המדרש ואח"כ בבית הכנסת. ומפני מה בית המדרש קודם לבית הכנסת מפני שהוא מקום לימוד התורה ובית הכנסת אינו מקום לימוד התורה אלא לתפלה ולקריאת התורה ולדרוש ברבים ולכן בית המדרש קודם לבית הכנסת. ומפני מה בית הכנסת קודם לבית המדרש מפני שהוא מקום לימוד התורה ובית הכנסת אינו מקום לימוד התורה אלא לתפלה ולקריאת התורה ולדרוש ברבים ולכן בית הכנסת קודם לבית המדרש. ומפני מה בית המדרש קודם לבית הכנסת

אלא ע"ג שולחן ה'. ולאפוקי ע"ג היד כדאמרינן לעיל אבל במדרש ילקוט איתא שאין נושקין ואוכלין אלא חותכין ואוכלין וק"ל : ואין נושקין וכו'. עיין פרש"י אבל הכתוב משבח נשיקות פה אל פה כמ"ש ישקני מנשיקות פיהו כפרש"י שם ונראה לפרש דהכא משום לניעות נגעו בה דומיא דהנהו ג' דברים כו' דבסמוך דנשיקות פה הוא קירוב בשר הוא ראוי בין אשה לאישה במקום לניעות אבל באחרים הוא דרך פריצות כדאמרי' פ"ק דשבת גבי שולא דמנשק לאחותיה אבי חדיא ולא בפה וק"ל : וישלח יעקב וגו'. אף ע"ג דאפשר דקראן אליו מפני שלא היה לו פנאי לילך אליהן מפני נטירותא יתירתא דעבד בלאן לבן כדאמרינן ס"פ הפועלים מ"מ לא ה"ל להזכיר בכתוב שקראן השדה אי לאו לאשמועינן שיועצין בשדה וק"ל :

על גב היד. לא יד חבירו הוא נושק ודרך חשיבות הוא זה מפני הרוק: אלא בשדה. דאמרי איכא אזנים לכותל: בדבר אחר. תשמיש: אני צויתי למקודשי במפלת בבל כתיב אני צויתי את מלכי פרס ומדי לבא להשחיתה: הכל מודים ר"ע נופיה מודה שהגאולה מתחלת ואילך היתה: שעת חפזון. (שנחפזו ללאת) [דמלרים לשלחם מן הארץ]: בערב נגאלו · נתנו להם רשות [ללאת]: חפזון דמלרים. מכת בכורות שבא ידם נחפזו למהר לשלחם : חפזון דישראל. לא שמעו להם ללאת עד בוקר: אותו לדיק. אברהם: כמלודה

חכמים אסור לישב על מטת ארמית. ואל תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין וכו': מד שם תניא אמר רבי עקיבא בג' דברים אוהב אני את המדיים ב כשחותכים את הבשר אין חותכין אלא על גב השלחן. כשנושקין אין נושקין אלא על גב היד. וכשיועצין אין יועצין אלא בשדה. אמר רב אדא בר אהבה מאי קרא (בראשית לא) וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו. תניא אמר רבן גמליאל בשלשה דברים אני אוהב את הפרסיים. הם צנועים באכילתם. וצנועים בבית הכסא. וצנועים בדבר אחר. (ישעיה יג) אני צויתי למקודשי. תני רב יוסף אלו הפרסיים המזומנים ומקודשים לגיהנם :

דף ט אמר ר' אבא הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בערב שנאמר (דברים טז) הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה. וכשיצאו לא יצאו אלא ביום שנאמר (במדבר לג) ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה על מה נחלקו על שעת חפזון דר"א ב"ע סבר מאי חפזון חפזון דמצרים ור"ע סבר מאי חפזון חפזון דישראל. תניא נמי הכי הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה וכי בלילה יצאו והלא לא יצאו אלא ביום שנאמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה אלא מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב :

מה שם דבר נא באזני העם וגו' (שמות יא) אמרי דבי רבי ינאי אין נא אלא לשון בקשה אמר לו הקב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר [שם ע"ב] אותו צדיק

[illegible]

כו' ע"ש באורך ואין לורך דאין מקום לקושייתו כשנעיין בזה שהשיבו ישראל הלואי שנלא בעלמנו וע"כ שהוליאו זה מן המקרא דאל"כ מה לורך לתחנה זה כיון שהיה לתועלתם אלא ע"כ כי טלא תחנה ובקשה למשה לא היו חשים ללווי זה שהיו חושבין שזה הדבר אינו אלא לתועלתנו ואינו לווי כשאר מלות ואמרו הלואי שנלא בעלמנו ומשום הכי הולרך לבקשה וכדי שלא יאמר אותו לדיק כו' גם מה שהבקשה שהיה ראוי שילוה הקב"ה למלריים שיתנו להם כלי כו' ואם לא יהרגם כו' ע"ש והאריך שם לתרץ זה בשם הר"ן וכה"ג כתב החזקוני בפרשת בא קושיא זו אין לה עיקר דהא כיון דהשי"ת הוליא את ישראל באופן שהמלריים יחשבו כי אחרי ג' ימים יחזרו למלרים שע"כ שלחו עמהם אוקטורין ע"כ הולרכו לשאלה שיחשבו כי בבואם לכאן יחזרו לנו את כל

הרטוב כדרך השואל מחברו אבל אם היו שאלו במתנה יאמרו שזהו ודאי יבקשו בשכר עבודתם כדאמרינן פרק חלק ויביאו הדבר המלריים שאין בדעתם לחזור כי איך לא יראו לנפשם כשיהיו לנו עוד לעבדים בחזור ונטול מהם הכל כי מה שקנה עבד קנה רבו ועוד איך נשלם להם שכר שהרי יהיו לנו עוד עבדים כשיחזרו ודו"ק : שהשאילום בע"כ כו'. במכילתא אל"ע וישאילום אלא מה שלא שאלו היו משאילים אותם הוא אומר כן לי חפץ והוא אומר טול לך ואחר כיולא בו ועיין ברא"ם ודברי המכילתא כמאן דאמר בעל כרחך של ישראל ומשום מאי. ומ"מ קלת דחוק לדרוש בעל כרחך מיתורא ונראה דמלת וישאילום במ"ס משמע ליה בעל כרחו דהאחד הכריח את חברו לשאול לו או ממנו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה גם דברי המכילתא יש לפרש כן : בע"כ

(בראשית טו) ועבדום וענו אותם קיים בהם (שם) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם אמרו לו ולואי שנצא בעצמנו משל לאדם שהיה חבוש בבית האסורים והיו אומרים לו בני אדם (למחר) מוציאין אותך [למחר] מבית האסורים ונותנים לך ממון הרבה ואומר להם בבקשה מכם הוציאוני מיד ואיני מבקש כלום. (שמות יב) וישאילום אמר רבי אמי מלמד שהשאילום בעל

[illegible]

בע״כ למלכים. נס שהיה בחלם כיון דבע״כ שלו מקרי שלו וכמפורש במכילתא שרחק ק״ק שרחה ויהו לומרים בחלילו כלך המוגה במקום זה ולא מלינו בע״כ ועוד ט׳ :

אחיה אשר אהיה למה הקב״ה ומ׳. משום דכתיבי בהאי קרא ג׳ לחירות ויאמר כה תאמר וגו׳ ובכתובים כתיב ג׳ פעמים אהיה ובפיוט לא כתיב רק פ״ח אהיה וע״כ לאמרו כי חסר מן הכתוב בין ג׳ לחתירות השוכח משה ד׳ לגיה בפעה ובפ״ל ח״ל כה תאמר לבני ישראל אהיה וגו׳ לך לחי מודיע ע״כ ר״ל שחל״ע הקב״ה לחתה לחי הבטח דברי כי גם לחי כותבי לכך לך לחי מודיע לחיה עמכם בלרה לחרחת ולכם לחיי מודיע חלח כה תאמר לבני ישראל לחיה ואם מבוקר שהבטיחם לעו הקב״ה בשם הוי״ה שחנו לחיה דבקים בו ויפלה לנו הכפה ובלינו ח״ש בתוך הגלות וק״ע : שרא לחמרו פי׳. דכן חשב פרעם בחוחות הרחשונים שעשה משה כי כישף היה כמ״ש במכות הבן לחם מכניסים לעפריים ומייתי מעל׳ ולחה לסיפות לחם לבם וגו׳ ר״ע ולח לח הכיח עלה דעתם הגוי לומר שנם עד עתה ניבך היה להעוות לבבם לחיך ולח עשיה כן חלח הסבות לבם מלחריך כמו שעשים לפרעה להקשות לבבו וזו״ק : (בגמ׳) **יירחך** עם שמם ט׳. ותחילה ברכותיס מוכיח ע״ז יזכר מור וז׳ • לחיטו בכל יום בהן החמש יזכר מור מזם ולטוליה מלבן של עובדי חמה כמ״ש לעיל בשעה שהחמה זורחת על מלכי מזרח כו׳ ויחזקו לחבלה הגאולה בימות המ[ש]יח :

הרי״ף

[בכל] מקום נגאולה להפלה היו ומקי ומ״ח והלה כל השנה סומכין נגאולה להפלה ומלי רבותיה דרב ברונא הלה פסיק הוכה מפומיה . ויש לומר דהכי קחמר כל הסומך נגאולה להפלה בתיקון ק״ש קוסה הכן בלחר הכן : כל פרשה שהיתה חביבה על דוד ט׳. ומ״ת מלי כל פרשה והח לה לחמרן טוס פרשה לחחרי׳ שמתחלת בחברי ומסיימת בחברי לחה חיה. וי״ל דלחו דוקה פרשה וסיום בחברי ה״ה דהיינו בהחלת הלילה שהבטיחה זוהחה בחברי ללחר הפרשה ולבסוף חמרה כי׳ לחזיקת מלבן של עובדי לבבה ורס״ג מתחיל בברכת ק״ש גולל חור מפני חכך כי׳ לחזיקת מלבן של עובדי לבבה ורס״ג פירש לפני יוה הפלה המנחה ט׳ ולח מלינו בכוס הוכחת שמלינה עם ממדומי חמה ומו״ק : (שם) כל הסומך נגאולה כי׳ . דמקבלת כרפקת למסמך נגאולה להפלה כהבינ ס׳ כורי וגולגי ושמיך ליה ועיין ס׳ בינה לחת כי׳ בשם מיימי דלוחו ניחו יוסף :

הני הממי סדי הסדרי הויין ט׳. ים לדקדק במחי טעם נומר ההסדרי הויין כיון דהחלים הוים ומנה רבנו חלנו פרשה היח דקחמר ליה בפסיעות נם בכל ספרי החלים שלנו ההסדרי הויין ומחדרי הוים ומנה רבנו חלנו פרשיות ומנה רבנו

ג' פרשיות דשמע להדי מלת שתחת בתרי ולתרי דהוה ליה מעיקרא ומשום סיומא דביבה ט' דק מליט בהמלה ובהללויה כמ"ש התוספות ללת דמהלקה זו אחר שהוסיפו ברכת המיניו כמ"ש לעיל ודו"ק:

חטאים כתיב ט' וחוטאים ל"ל שם התואר לכל חטאים כמו שהוא כתיב [ישעיה נ"ג] וחוטאים נשא ומשמע שם שם דבר כל חטאים רבים וקל"ע ברוריה מי כתיב חוטאים דלא שכיח עבירה דלא בקשת רחמים אמור לו כלום יש בן בנו וכו' . והא חזינא דכל דקדוק: הכי ממי הוא . כנגד שלש פעמים שבפרשה הוא"ק עליו : **פתח באשרי דכתיב** (תהלים א) **אשרי האיש** . וסיים **באשרי דכתיב** (שם ב') **אשרי כל חוסי בו:**

מה [שם] א **הנדו** * ברוריו דהוו בשבבותיה דר"מ והוו קאמצערי לי' **טובא הוה קא**

בעי ר"מ רחמי עלייהו כי היכי דלימותו אמרה ליה ברוריה דביתהו מאי דעתיך משום דכתיב (שם קד) **יתמו חטאים** מי כתיב **וחוטאים** כתיב ועוד שפיל לסיפיה דקרא **ורשעים** עוד אינם כיון דיתמו חטאים ורשעים עוד אינם. אלא בעי רחמי עלייהו דלהדרי בתשובה **ורשעים** עוד אינם. (בעא רחמי עלייהו והדרי בתשובה). אמר לה **הוא** צדוקי לברוריה כתיב **רני עקרה לא ילדה**

[הנדו ברוריו א"ל ברוריה דביתהו מ"ד וכו' . פעמים רבות חטאים הוא תואר כמו בהדבר חטאים לא עמד , יורה חטאים בדרך , וגם לפעמים יתפרש שם דבר על רבוי עונות כמו במה לי עונות וחטאים וכן על חטאים שאנו

הכותב

חייבים עליהם • והיקודה תפריש ביניהם • לכן אמרה ברוריה שראוי להשגיח אל התכב בלבד שאפשר לפרשו כמו עונות וחטאים כיון שלא כתב חוטאים . כך שמעתי . ובכתהדרין ס' נ"א מאבר דומה לזה:

הדי"ק

חטר ק"ע כתיב כאן בעבדי יעקב כי סיכי לעיתו . פי' שהמלה על כתפיים ק"ק כ"ש לשם חפץ : ביון דימתו חטאים ורשעים עוד אינם וכו' ומשכן רע . והכי שמעי' מהכא ברוריה שראוי להשגיח אל התכב בלבד שאפשר לפרשו כמו עונות וחטאים כיון שלא כתב חוטאים . כך שמעתי . ובכתהדרין ס' נ"א מאבר דומה לזה:

עין יעקב

כי סיכי לעיתו . פי' שהמלה על כתפיים ק"ק כ"ש לשם חפץ : ביון דימתו חטאים ורשעים עוד אינם וכו' ומשכן רע . והכי שמעי' מהכא ברוריה שראוי להשגיח אל התכב בלבד שאפשר לפרשו כמו עונות וחטאים כיון שלא כתב חוטאים . כך שמעתי . ובכתהדרין ס' נ"א מאבר דומה לזה:

עין יעקב

מה הוה קא בעי ר"מ רחמי עלייהו כי היכי דלימותו . וקשה היכי כתיב נס עיזים שאילינהו מעזי פניס וכו' ומשכן רע . והכי שמעי' מהכא ברוריה שראוי להשגיח אל התכב בלבד שאפשר לפרשו כמו עונות וחטאים כיון שלא כתב חוטאים . כך שמעתי . ובכתהדרין ס' נ"א מאבר דומה לזה:

עין יעקב

מה כתיב הכא דמה שהוא מלשון דומם ושתיקה כמו ודומי לבבי ודומי לבבי ודומי לבבי

שיהא בהוה הקדם שהתפה עליו על ריה"ק לומר פיה פתחה ונו' כפי' רש"י לו דקאי פיה פתחה ונו' ומצפה שהתפה לשיהא בהוה הקדם של ריה"ק לו דקאי פיה פתחה ונו' שלמות בחבורו

ע"ש וק"ע: הני ס' ברכי נפשי ט'. כבר יזום בספרי המקוב כי המדם נקרא שלם קטן בכל עניניו והייט נופו על חדם וקלמר בהא הגמרא שבנוף ואת רוחניות בעוד הקב"ה בדמיון. הת' דמה הקב"ה מלא כל העולם כמ"ש מלא כל הארץ וגו' ברכו ה' מלאכיו וגו' ברכו ה' כל צבאיו וגו' ברכו ה' כל מעשיו וגו' שהם בלל ג' שולמות ומסיים בכל מקומות ממעלתו דהייט בכלל כל הנפש שלמות ברכי נפשי את ה' דהייט שהיא מלאה ומשלה גמי בכל הנוף שהוא שלם קטן. הפני מה הקב"ה רוחה כו' וחז שלמר ברכי נפשי את ה' וכל קרבי וגו' שהגמגמה היא בקרב מדם ורוחה ונימה בגליות דהקרביים הם בשכר בלעיל שהם מרוב בהון לומם כו'. הבלימי מה הקב"ה זן כו' זה שלמר ברכי נפשי את ה' וכל קרבי וגו' שהגמגמה בעוב עדיך וגו'. הל' מה הקב"ה טהור קף נפשה טהורה הניטה בהתלת נתינתה כמ"ש מלחי בשמה כי מהורה היא לפני ה' ד"ל ופ"ש נתינת השמה בשמים דף ל"ג ע"ב: אף נשמה יש"ב בחדרי חדרים ופיין במיושנים בשמים דף ל"ג ע"ב: ופ"ש נתינת השמה בשמים היינו שהקב"ה נותן לה שהות שוכן בשני בשמים בגמרא שבת דף קיי"ח ע"ב: ועוד יש לומר דהנה הקב"ה מלא כל העולם כמ"ש מלא כל הארץ וגו' ברכו ה' כל מעשיו וגו' שהם בלל ג' שולמות ומסיים בהו שלמות ברכי נפשי את ה' דהייט שהיא מלאה ומשלה גמי בכל הנוף שהוא שלם קטן. הפני מה הקב"ה רוחה כו' וחז שלמר ברכי נפשי את ה' וכל קרבי וגו' שהגמגמה היא בקרב מדם ורוחה ונימה בגליות דהקרביים הם בשכר בלעיל שהם מרוב בהון לומם כו'. הבלימי מה הקב"ה זן כו' זה שלמר ברכי נפשי את ה' וכל קרבי וגו' שהגמגמה בעוב עדיך וגו'. הל' מה הקב"ה טהור קף נפשה טהורה הניטה בהתלת נתינתה כמ"ש מלחי בשמה כי מהורה היא לפני ה' ד"ל

מיתה: כבר נגזרה ט'. פרש"י שהמוות מחולי זה ות"ל לך ליטה אחה לזכות לבניט אבל אין לפרש דבבר נגזרה עליך נזירה שיהיה נזיר כדין הלה מעלי ואין לחי רוצה להת לך כחי הכה קלמר נגזרמה זכות דידי ודידך ט' גם ממלי דמייתי עלה הל דאפילו מרב חדם מוכחא ט' ממש נזכות מיתה קלי בכרש"י וה"ג: אל ימעט כ'.ק"ק דסיקר ולית ליה מהלי קרא הא לעז בוש"ק הכ"ק בחיב ואמרינן פרק בבם המצמע הכי ומפני הכי והחם לגבי דחיוב עוכד מלחבה בחיב ולית ליה מקלא דאין מלוה לחזור אחר שליח ומיהו קלי דרבומא מיהא קלי בפרש"י וה"ג: אפילו בעל החלומות כ'. ע"ש ס"ם הרחוק מבא רמי כחיב בחלום ולדבר בו וכחיב החלומות שוא ידברו ל"ק כאן ע"י מלאך ובכאן ע"י עד וז"ם הכא בהאי קרא קא בעי לאשמועי דאפילו בא ע"י עד אחד אין שומעין לו ואין מקבלין ממנו אלא ע"י שנים ומפני מה נאמר בלשון רבים לומר לך שכל הדברים אפילו ע"י עד אחד אין שומעין לו אלא ע"י שנים ומקבלין ממנו ע"י שנים: **בלח** בשלחך ובא. מפסר למה ס"ם כן מלמד לך שכל הדברים אפילו ע"י עד אחד אין שומעין לו אלא ע"י שנים ומקבלין ממנו ע"י שנים: **ואשתקד** בשלחך. ומה ראה לומר לו כלה ואשתקד לפי שכשהיה אומר לו בשלחך היה סבור בלבו שלא יחזור אלא לאחר שנים הרבה לפיכך אמר לו אשתקד שהיה יודע שלא יחזור עד אחר שנה: **ואמרת** לו בשלחך. לפי שכשהיה אומר לו אשתקד היה סבור בלבו שלא יחזור אלא לאחר שנים הרבה לפיכך אמר לו בשלחך

עליית קיר ס'. ים לנזקק ומימת טוב בשבמי דעלייה גדולה יהא ולחלוקה לנפש הבאתה לה היקבי למר מלי קיר ולמר מלי עלייה ו"ע דרך העליה לעלות בה במקום אחד כטובא ולא שיך בית אלוקה לנפש דלא יהיו לאחד מצרי החלוקים מקום לעלות בהם מפ"ש בהמבדרים על כתפיו שפתותה מכל לד דים בית חלוקה ופתח לכל חלק מהם וה"ק : מאי קיר שקיבוה ס'. ק"ק מה תיקן ומה טובה בזה לעליה כמי ס'. ופי' בהלוכה. סיום תחר שקיבוה מי מלד מדבר כנוד מה שהיו שוכחים קיר שקיבוה בהקרם ומעזיבה ובוחה עפי קיר ונו', ומרוחב שלא יהיה אחד מהם גבוה מחבירו ולא יהא לו לעלות בהם ונו' עשב בה מהם כשיו ממש כשיו עליון ונו' כלי ס' כלי ס' ס"ש בחידושי: ונם יש לומר דהמחי בה ל"א

גדול הקורא ק"ש בשוכמה יותר מהשוכח בהורה . תימה לחילו תפלה [במ"ו] דהא תמרי פ"ק דשבת כגון אנו מפסיקין בין ק"ש להפלה וי"ל דהכי קאמר יותר מהשוכח בתורה פעם אחת שלא בשעת קריאת שמע הכל השוכח בתורה בשעת ק"ש לא מיירי ותימה לחילו להפלה פוסק: שנאמר בהם פלר. פרש"י ואבל מתגולל בעפר קרנו ויתן נלמ להם פלר אחת תחת אפר ופ"ה ולמה לי הלי טעמא היפוח ניח מלמאר ליתוקלקל פלרך תהוש בלא עלין מכלל דל"ש לחסור . ויותן הסר מקולי לדרך טעמא של רש"י כי היכי דלא נילף אלר מלוה מהפעיל מק"ו ל"ש לריך טעמא דרש"י לחייבו בהפלין לאחר יום ראשון ולמלן דלא שייך מעולל בעפר קרנו אלא בייום ראשון ולמלן בזוב:

[דף יא] אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב א אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפלין (שנאמר) [שהרי נאמר] בהן פאר שנאמר (יחזקאל כד) פארך חבוש עליך:

שם אמר רבי מני גדול הקורא קריאת שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה מדקתני הקורא מבאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה מכלל דקורא בעונתה עדיף:

ת"ר בה"א עומדין וקורין יושבין וקורין מטין וקורין הולכים בדרך וקורין עוסקין במלאכתן וקורין ג וכעשה ברבי ישמעאל ור' אלעזר בן עזריה שהיו מסובין במקום א' היה ר' ישמעאל מוטה וראב"ע זקוף כשהגי"ע זמן ק"ש הטה רבי אלעזר זקף רבי ישמעאל [ולרבי ישמעאל] ישמעאל אחי אכישול לך משל למה הדבר דומה לאחד שאמרו לו זקנך מגודל א"ל ראב"ע [לרבי ישמעאל] כנגד המשחיתים. אף כך אתה כל זמן שאני זקוף אתה מוטה עכשיו שאני הטיתי אתה זקפת. א"ל אני עשיתי כדברי ב"ה ואתה עשית כדברי בית שמאי ולא עוד אלא שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות:

הרשב"א

סבות . הא' כדי שהמתפלל ישים כנגד עיניו ולבו כאילו ידיו ורגליו אכורות ואין בידו כח לקרב הטוענל ולהרחיק המזיק זולתי בעזרתו יתברך וכן אמרו בעירין ריתחא סבר ידיה ומצלי וכן הנהוג בתוך המתן אל ארונין מכוין ידיו ומתחנן לכוונה שמראה עצמו כאילו ידיו אכורות ואין לו עוד בלתי אם ישיג רצונו ומפני שברגלי האדם ניעור יותר בברכת מן הנוף וברדוף את האנות הצריכו בבריאת מין האנושי לעשותו שלם בפועל ושיכוין ית' ונידמה למלאכי השרת כמו שאמר הכניא והורה ובקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא . וגם שיהיה דומה לאופנים וחיות הקודש ולזה הכיאו ראיה מכוה שנאמר בהם ורגליהם רגל ישרה . ולפי רגל משוחפת לשון סבה כמו ויברך ה' אותך לרגלי ומזה ורגליהם רגל ישרה ר"ל שכוונותיהם ישרות מתמידות לא יסבו מפני שאינם בעלי קרירה שמע לבל העוסק בתורה בשעת ק"ש לא מיירי ותימה לחילו להפלה פוסק: כמו שנאמר בהם פלר. פרש"י ואבל מתגולל בעפר קרנו ויתן נלמ להם פלר אחת תחת אפר ופ"ה ולמה לי הלי טעמא היפוח ניח מלמאר ליתוקלקל פלרך תהוש בלא עלין מכלל דל"ש לחסור . ויותן הסר מקולי לדרך טעמא של רש"י כי היכי דלא נילף אלר מלוה מהפעיל מק"ו ל"ש לריך טעמא דרש"י לחייבו בהפלין לאחר יום ראשון ולמלן דלא שייך מעולל בעפר קרנו אלא בייום ראשון ולמלן בזוב:

עין יעקב

שהקלית בריתות הוא רק בשביל שהוא עלמו לומל ולשהות ובאמת קק"ש הכל לכבוד כהא דאמרינן בשוחט בחוכה ובמעות ובעונתה ס' ולכן כשבא זמן הפלה בשחר לשוח לו לילמל ולשהות ומזה נוכח הנעין עליהם . ומזה מוכח דלא כהרמב"ם שכתב שהמקום עכודה ולא ק"ש ויש לומר כדי שיוכל לעמוד תיכף בכל כחו ואם שאחר אחרי גלוי לומר כלילה שהוא ומעוכה לו נכרה אלא בשביל לשהות ולפיכך ק"ש עדיפא דמלי מפני שיכול לחזר ולומר ק"ש כמו שמלינו בהרבה מקומות ולא כן בתפלה שאינה יכולה לחזר ולהתפלל אחר שעבר זמנה ולכן אם נכרה לו בשביל לשהות ולא נכרה לו לכבוד הקב"ה ותפלה לא נכרה לו בשביל כאחת מהם עכ"ל ן"ן

אחתו ממו מתפללין ג"כ לכוונה ז:

יתן ס"ם כשהוא ולוקי בשלמת אחרי גלוחך כן הוא הקדים גלוחו ואחלן גלוחו לקבלו מלכות שמים ומה שנתקן לומר ק"ש קודם התפלה הלני מיה מה דכר של כפולה יהן שהוא נכנס בעונה זו ומשהגיע זמן ק"ש ואחרי כך יתפלל ולא יהא לו הפסד . ומהכת דלכלי נוף לא הקפיד ה' לכלי נוף ולא נתן לו שכר על כפולה אלא על מלכות שמים ולכן כשבא זמן ק"ש ים לו קיבול שכר בעוסק בתורה : אבל . שכחוהו ותע"ם שלא יהא ידי ק"ש יו

אמת ויציב וכו'. לא קאי על הסמיכה אלא קאי אהדיבור הזה וכו' וכן תירגם אונקלוס [ואיתיב ביומוסלמי] האי מלתיבתא דליתיב ביה יומי פי' שתקון לה שומעי כל מה דמסדרה מתנגיה לה כדאמרי לקמן (ה) הסוף דפרקא ואמר הלל הגדול הגבור והנורא וסיים מלריך הרבה ואמר ליה רבי תניא כותיה דשמעון התימני נשבועות דמריך כי פה לא יוכל לספר שבחו: ואמונה. פירוש מהבר על העתיד שהוי מלפיש שיסמוך הבטחתו ומצותו ויגאלנו מיד הבריח וכסוף ברכה חוזר לגאולה דפרעה כדי למשוך לגאל ישראל לפי שהי מלך ש"ל המרחם (ב) הסובים לבקריש רבה למשוך שלחם מחמין ומשקיר ויתו בידו ומחזירים בלא יגיעה: להגיד בבקר חסדך. חסד שהקב"ה עשה לנו במלרים:

מהרש"א

הסוסה וק"ע: וקראו עשרת הדברות כו'. מפי הרמב"ם לפי שהם עיקר הלה ותלשיהו ט' ע"ל ובשם רב סעדיה גאון שהבו שבל הבי"ע מלות בללו בעשרה נדברות ובנבואן לין קורין לומן משה מלשות המלוקים שהם לא ידמיון בזה שהבורה יהבן בויהם לחבה וכו' ולפבר זה הבורה נתקנה קודם שנתקן הפיוט במקדש לאחר מעשר שהיו בתין לידי קטטה ומריבה ולידי שבוה בדתן בר"פ בתלמוד מעשה שהיו שנים ללין בר' דתף אחד מהן חבירו ונפל ונשברה רגלו ובבריכתא שם שלו מהם הרב חבירו ולבך היו לריכין לברכה זו לחבה וחתום ובשלום עליו בתוספתו'. ולא קאי על הבורה דהתם הבי נתוב ברכת בהנים ושים לנו שלום. ובמדרש תנחומא פרשת בהעלותך ד"ה ויהי בנסוע הלון וכן בילקוט שלח רמז תשלב ובזוהר פרשת בהעלותך דף קנ"ב ע"ב ובמדרש הנעלם שם ובמדרש תהלים מזמור לב ובמדרש שוחר טוב מזמור לג ובמדרש תהלים מזמור לד ובמדרש תהלים מזמור לה ובמדרש תהלים מזמור לו ובמדרש תהלים מזמור לז ובמדרש תהלים מזמור לח ובמדרש תהלים מזמור לט ובמדרש תהלים מזמור מ ובמדרש תהלים מזמור מא ובמדרש תהלים מזמור מב ובמדרש תהלים מזמור מג ובמדרש תהלים מזמור מד ובמדרש תהלים מזמור מה ובמדרש תהלים מזמור מו ובמדרש תהלים מזמור מז ובמדרש תהלים מזמור מח ובמדרש תהלים מזמור מט ובמדרש תהלים מזמור נ ובמדרש תהלים מזמור נא ובמדרש תהלים מזמור נב ובמדרש תהלים מזמור נג ובמדרש תהלים מזמור נד ובמדרש תהלים מזמור נה ובמדרש תהלים מזמור נו ובמדרש תהלים מזמור נז ובמדרש תהלים מזמור נח ובמדרש תהלים מזמור נט ובמדרש תהלים מזמור ס ובמדרש תהלים מזמור סא ובמדרש תהלים מזמור סב ובמדרש תהלים מזמור סג ובמדרש תהלים מזמור סד ובמדרש תהלים מזמור סה ובמדרש תהלים מזמור סו ובמדרש תהלים מזמור סז ובמדרש תהלים מזמור סח ובמדרש תהלים מזמור סט ובמדרש תהלים מזמור ע ובמדרש תהלים מזמור עא ובמדרש תהלים מזמור עב ובמדרש תהלים מזמור עג ובמדרש תהלים מזמור עד ובמדרש תהלים מזמור עה ובמדרש תהלים מזמור עו ובמדרש תהלים מזמור עז ובמדרש תהלים מזמור עח ובמדרש תהלים מזמור עט ובמדרש תהלים מזמור פ ובמדרש תהלים מזמור פא ובמדרש תהלים מזמור פב ובמדרש תהלים מזמור פג ובמדרש תהלים מזמור פד ובמדרש תהלים מזמור פה ובמדרש תהלים מזמור פו ובמדרש תהלים מזמור פז ובמדרש תהלים מזמור פח ובמדרש תהלים מזמור פט ובמדרש תהלים מזמור צ ובמדרש תהלים מזמור צא ובמדרש תהלים מזמור צב ובמדרש תהלים מזמור צג ובמדרש תהלים מזמור צד ובמדרש תהלים מזמור צה ובמדרש תהלים מזמור צו ובמדרש תהלים מזמור צז ובמדרש תהלים מזמור צח ובמדרש תהלים מזמור צט ובמדרש תהלים מזמור ק ובמדרש תהלים מזמור קא ובמדרש תהלים מזמור קב ובמדרש תהלים מזמור קג ובמדרש תהלים מזמור קד ובמדרש תהלים מזמור קה ובמדרש תהלים מזמור קו ובמדרש תהלים מזמור קז ובמדרש תהלים מזמור קח ובמדרש תהלים מזמור קט ובמדרש תהלים מזמור קי ובמדרש תהלים מזמור קיא ובמדרש תהלים מזמור קיב ובמדרש תהלים מזמור קיג ובמדרש תהלים מזמור קיד ובמדרש תהלים מזמור קטו ובמדרש תהלים מזמור קטז ובמדרש תהלים מזמור קיז ובמדרש תהלים מזמור קיח ובמדרש תהלים מזמור קיט ובמדרש תהלים מזמור קכ ובמדרש תהלים מזמור קכא ובמדרש תהלים מזמור קכב ובמדרש תהלים מזמור קכג ובמדרש תהלים מזמור קכד ובמדרש תהלים מזמור קכה ובמדרש תהלים מזמור קכו ובמדרש תהלים מזמור קכז ובמדרש תהלים מזמור קכח ובמדרש תהלים מזמור קכט ובמדרש תהלים מזמור קל ובמדרש תהלים מזמור קלא ובמדרש תהלים מזמור קלב ובמדרש תהלים מזמור קלג ובמדרש תהלים מזמור קלד ובמדרש תהלים מזמור קלה ובמדרש תהלים מזמור קלו ובמדרש תהלים מזמור קלז ובמדרש תהלים מזמור קלח ובמדרש תהלים מזמור קלט ובמדרש תהלים מזמור קמ ובמדרש תהלים מזמור קמא ובמדרש תהלים מזמור קמב ובמדרש תהלים מזמור קמג ובמדרש תהלים מזמור קמד ובמדרש תהלים מזמור קמה ובמדרש תהלים מזמור קמו ובמדרש תהלים מזמור קמז ובמדרש תהלים מזמור קמח ובמדרש תהלים מזמור קמט ובמדרש תהלים מזמור קנ ובמדרש תהלים מזמור קנא ובמדרש תהלים מזמור קנב ובמדרש תהלים מזמור קנג ובמדרש תהלים מזמור קנד ובמדרש תהלים מזמור קנה ובמדרש תהלים מזמור קנו ובמדרש תהלים מזמור קנז ובמדרש תהלים מזמור קנח ובמדרש תהלים מזמור קנט ובמדרש תהלים מזמור קס ובמדרש תהלים מזמור קסא ובמדרש תהלים מזמור קסב ובמדרש תהלים מזמור קסג ובמדרש תהלים מזמור קסד ובמדרש תהלים מזמור קסה ובמדרש תהלים מזמור קסו ובמדרש תהלים מזמור קסז ובמדרש תהלים מזמור קסח ובמדרש תהלים מזמור קסט ובמדרש תהלים מזמור קע ובמדרש תהלים מזמור קעא ובמדרש תהלים מזמור קעב ובמדרש תהלים מזמור קעג ובמדרש תהלים מזמור קעד ובמדרש תהלים מזמור קעה ובמדרש תהלים מזמור קעו ובמדרש תהלים מזמור קעז ובמדרש תהלים מזמור קעח ובמדרש תהלים מזמור קעט ובמדרש תהלים מזמור קפ ובמדרש תהלים מזמור קפא ובמדרש תהלים מזמור קפב ובמדרש תהלים מזמור קפג ובמדרש תהלים מזמור קפד ובמדרש תהלים מזמור קפה ובמדרש תהלים מזמור קפו ובמדרש תהלים מזמור קפז ובמדרש תהלים מזמור קפח ובמדרש תהלים מזמור קפט ובמדרש תהלים מזמור קצ ובמדרש תהלים מזמור קצא ובמדרש תהלים מזמור קצב ובמדרש תהלים מזמור קצג ובמדרש תהלים מזמור קצד ובמדרש תהלים מזמור קצה ובמדרש תהלים מזמור קצו ובמדרש תהלים מזמור קצז ובמדרש תהלים מזמור קצח ובמדרש תהלים מזמור קצ

בקשו לקטנו וכו'. איתמי בירושלמי שמואל ג' פרשיות שנקטו בק"ש לפי שבהן עשרה הדברות ועיין בו ותמצא הכל:

מהרש"א

היכי הוצה ויהיו שתחלה את עצמו עליהם וכו"ק ומנין דתחילו ליה וכו'. ויש לדקדק למיהמן דמשמע ליה דמשום הכי הוצרכו לכתוב בתורה על מעשה מוצ שנכפה עליהם ר' ויל כיון דלא היו לשמוע רק שני הדברות הללו ולמה לא נכתבו עוד שאר הדברות שנתנו בסיני ולמה נכתבו על מעשה

לי בתרך כלום אדם זורע חטה כדי לאכסים כמה כורין וק"ל : שעבוד גליות עיקר ס'. שעבוד גליות דקתני הכא הוא שעבוד גליות ארבעיטיו ומלחמה נוג ומגוג שהרעו לנו הרבה לכל בעבוד גליות ומדי ויון קמתר לקמן לל מזכרו לתפוטות זו שעבוד גליות ולא נתמר בהן בכתוב זכר כמו נבי יהיתה מלרים ובני לעתיד וק"ל : וכה"א לא מזכרו וגו'. מלמעה למעלה קחשיב והיינו משום דהוי בשעבוד גליות הרחמנים לא נתמר כלום אדם זורע חטה כדי לאכסים כמה כורין וק"ל : שעבוד גליות עיקר ס'. שעבוד גליות דקתני הכא הוא שעבוד גליות ארבעיטיו ומלחמה נוג ומגוג שהרעו לנו הרבה לכל בעבוד גליות ומדי ויון קמתר לקמן לל מזכרו לתפוטות זו שעבוד גליות ולא נתמר בהן בכתוב זכר כמו נבי יהיתה מלרים ובני לעתיד וק"ל : וכה"א לא מזכרו וגו'. מלמעה למעלה קחשיב והיינו משום דהוי בשעבוד גליות הרחמנים

ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה וכל הארצות אשר הדחתים שם אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד גליות עיקר ויציאת מצרים מפל לו.ביוצא בו אתה אומר (בראשית לה) לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך [דף יג] לא שיעקר יעקב ממקומו אלא ישראל עיקר ויעקב מפל לו. וכה"א (ישעיה מג) אל תזכרו ראשונות וקדמניות אל תתבוננו. אל תזכרו ראשונות זו שעבוד גליות. וקדמניות אל תתבוננו זו יציאת מצרים. (שם) הנני עושה חדשה עתה תצמח תני רב יוסף זו מלחמת גוג ומגוג. * משל למה"ד לאדם שהיה מהלך בדרך ופגע בו ואב וניצול ממנו והיה מספר והולך מעשה ארי. פגע בו נחש וניצול ממנו והיה מספר והולך מעשה נחש. אף כך ישראל צרות אדרונות משכרות הראשונות:

עין יעקב

עד שבא בן אומרו ודכם כל ימי חייך ימי חייך כל ימי חייך כל ימי חייך כל

היה קורא פרק שני

ס שם אמר ר' יהושע בן קרחה למה קדמה פרשת שמע לוהיה אם שמוע . כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות . והיה אם שמוע לויאמר שוהיה אם שמוע נוהג בין ביום ובין בלילה ויאמר אינו נוהג אלא ביום בלבד [ע"ב]. פרשת ציצית מפני מה קבעוה בק"ש א"ר יהודה בר חביבא מפני שיש בה (ששה) [חמשה] דברים . מצות ציצית. יציאת מצרים . עול מצות . ואפיקורסות . תרהור עבירה . ותרהור עבודת כוכבים . בשלמא הני תלת מפרשן . עול מצות דכתיב (במדבר טו) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'. ציצית דכתיב (שם) ועשו להם ציצת וגו' . יציאת מצרים דכתיב (שם) אשר הוצאתי אתכם וגו' . אלא אפיקורסות תרהור עבירה ותרהור עבודת כוכבים מנא לן . דתניא אחרי לבבכם זו אפיקורסות וכה"א (תהלים יד) אמר נבל בלבו אין אלהים . אחרי עיניכם זו תרהור עבירה שנאמר (שופטים יד) ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני . אתם זונים זו תרהור עבודת כוכבים וכן הוא אומר (שם ח) ויזנו אחרי הבעלים [ע"כ] :

הרשב"א

שאמרנו שם אין ניתנים לעיל אלא הקב"ה מוציא חמה מגרתקה רשעים ניזונין בה שנא' והלא אותה היום הבא ובוציקים מתעדנין בה שנא' שמש צדקה ומרפא בכנפיה וגיהנם הבא נודע שהוא נאמר להם בס"מ בעולם הבא ועכ"ז לא ממע ממנע סלורשי שהשמש תלהם אותם ושהצדיקים מתעדנין אע"פ שאין ששש הזה השמי פועל בגשמיות בחומו ולא ביערן בעדנו רק שהם משלים ויכשים לדברים רקים פניהם שהם נרמזים בגוף הששש וככה מצאנו האומה הששש המרתיח היוצא מגרתקה והצדיקים מתעדנין בה הוה לם לצדקה ומרפא . הנה האחרוני בביאור דברים אלו מפני שכח השענין עלינו באין עלינו בעקיפין מצד דברים אלו והנוונה להם לוכור שאין מצוה התורה עלינויות ושלא ניתנו רק לזכות ובפרוש שיעם הוראת חכמי התלמוד שיש להם זכן ובשלות בזכן אם כן ניתן תרשות לבעל הדין לחזור ולוכור שהתבטלות א"כ בזמן שן הזמנים בעולם הזה ועתה חזקנו האמת בגלות להם לדעת רז"ל שאינו על צד שהבינו ושפשתבשו בו ו

הרי"ף

והיה אם שמוע וגו' בין ביום ובין בלילה . דמתניתין בתלמוד תורה דכתיב ולמדתם אותם את בניכם (דברים י"א) : ויאמר [ליט מהג לגא ביום] . דמתניתי בצלית אינה מוהג אלא ביום דכתיב ושמרתם אותו פרש לשון לילה (שבת דף כ"ו) : עול מלות . ועשיתם לא כל מלותי : זו לפיקורסות . עובדי טוכבים שהפוכים דברי הלוים תויס : ע"כ

הרא"ש

ס שם אמר ר' יהושע בן קרחה למה קדמה פרשת שמע לוהיה אם שמוע . כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות . והיה אם שמוע לויאמר שוהיה אם שמוע נוהג בין ביום ובין בלילה ויאמר אינו נוהג אלא ביום בלבד [ע"כ]. פרשת ציצית מפני מה קבעוה בק"ש א"ר יהודה בר חביבא מפני שיש בה (ששה) [חמשה] דברים . מצות ציצית. יציאת מצרים . עול מצות . ואפיקורסות . תרהור עבירה . ותרהור עבודת כוכבים . בשלמא הני תלת מפרשן . עול מצות דכתיב (במדבר טו) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'. ציצית דכתיב (שם) ועשו להם ציצת וגו' . יציאת מצרים דכתיב (שם) אשר הוצאתי אתכם וגו' . אלא אפיקורסות תרהור עבירה ותרהור עבודת כוכבים מנא לן . דתניא אחרי לבבכם זו אפיקורסות וכה"א (תהלים יד) אמר נבל בלבו אין אלהים . אחרי עיניכם זו תרהור עבירה שנאמר (שופטים יד) ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני . אתם זונים זו תרהור עבודת כוכבים וכן הוא אומר (שם ח) ויזנו אחרי הבעלים [ע"כ] :

הכוחב

יכדו ושהש"י שמע תפלתו הצילני נא וגו' פן יבא והכני עכ"ז כבר נגזר עליו גזרת האבור לאברהם כי גר יהיה זרעך וזה נאמר על יעקב וזה שכו מורה ב' ענינים.הא' מה שהיה בעת לידתו וירו אותה בעקב עשו . הב' דברי עשו הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זו שתים הנה קראותיו בוכן הנ"ה.הא' לאחוז בעקב אויבו ולא בראשו כי לא יכול לו. הב' כי בתחבולות עשה מלחמה בסתירה פנים להנצל מצרות הגליות ע"כ כשיהיה יורך למערים שרוא תחלת הגליות קראו השי"ת יעקב פעמיים לרמוז לו כי כל ימי הגליות יזכור שתי הוראות הזה . וגם בכ"ש שכך רמז לו כי עדיין ימים באים שיהיה יעקב כימי הגליות אבל בסוף ישראל יהיה שכך ויקרא את שכו ישראל לרמוז על העתיד בגאולה אבל הגליות וכן הבניא אומר וה יקרא בשם יעקב ואח"כ ובשם ישראל יכבה ועוד יאמר אל תירא עבדי יעקב ואל תתח ישראל :

עין יעקב

למה קדמה פ' שמע לוהיה אם שמוע . עיין כחוב׳ שכתבו דמ"מ קדמה פ' שמע לפ' והיה אם שמוע לפי שהיא מדברת בלבון רב מ הכן בספרי והוכח בילקוט פ' עיקב ועיין בתוס׳ ברכות ד׳ ב׳ ד"ה ואהבת ובמ"ש שם בשם הרא"ש ובכל זה לא נתברר לי עדיין ומ"מ שמע ובו' קדמה

א ר"ל שבכל גופו תמים יקבל עול מלכות שמים. מש"ה כשבעטו מליאה מצאה שלא היינו מקבל עליו בבטנו ונמצא שלא קיבל העול עליו בשלימות אלא חסרון (עמק ברכה):

הוא וגו'. במילה כתיב והי' לאות ברית ביני וביניכם. בתפילין כתיב והיה לאות על ידכה וגו' וע"פ שנים עדים יקום דבר וע"כ בשבת לא בעי תפילין דאיכא ב' עדים שבת ומילה אבל בחול בעי ב' עדים דהיינו מילה ותפילין והרי אם אינו מניחן בחול ה"ל עד השני שהם התפילין עדות שקר בעצמו: כאילו הקריב עולה בלא מנחה כו'. וה"ה דהמ"ל עולה בלא נסכים כו' עכ"ל רש"י ותוס' וה"ה בזבח נמי ה"מ למנקט מנחה הקריבה עמה כמפורש בפ' שלח לך אלא ליכא דהאי קרא דפרשת אמור נקט זבח ונסכים מיהו ק"ק אגופה דקרא אמאי נקיט בהכה"ג גבי עולה מנחה וגבי זבח נסכים דהא תרווייהו בתרווייהו איתנהו ונראה משום דעולה המקריבה ודאי לבו לשמים דכולה כליל וע"כ נקט לגבה מנחה שגם היא בדוגמת העולה כדאמרי' דכתיב גבי מנחה ונפש כי תקריב וגו' מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו מש"ה בזבח שאינה כולה כליל ולא מצינו גם בנסכים שיאמר בהם נפש ולכך נקט להו בהדדי זבח ונסכים וא"ש השתא דנקט האי קרא בדמיון לענין ק"ש בשתי דברים משום דבק"ש איכא ב' פרשיות דאית בהו מצות תפילין בפרשה שמע דמקבל עליו עול מלכות שמים וקורא בה מצות תפילין ואינו מניחן ה"ז כמקריב עולה דכל לבו לשמים אבל המנחה שהיא גמר המצוה דמקריב בה נפשו חסרה ובפרשת והיה אם שמוע

כאילו הקריב עולה [בלא מנחה]. שחייבו הכתוב להקריב עמה [שנאמר (במדבר כ"ח) ועשירית האיפה וגו'] (מנחת נסכים) אף זה הקורא [ואינו מקיים] אינו גומר את המצוה: נסכים. הוא היין המתנסך על גבי המזבח אחר העולה והזבח כדכתיב ונסכיהם חצי ההין וגו' (שם). וה"ה דמצי למימר כאילו הקריב עולה בלא מנחה ונסכים דהא עולה נמי טעונה נסכים וליכא דקרא נקט עולה ומנחה זבח ונסכים: יפנה. לנקביו: דכתיב ארחץ בנקיון. משמע (רחילה) [ארחץ] כל הגוף. ולא כתיב ארחיץ כפי לדרשה אתי לומר שהוא מעלה עליו שכר רחיצת כפים כאלו טבל כל גופו: בפרש שדי. אם תפרש שדי ותבדיל תיבות של מלכות שמים: מלכים בה [השלג בצלמון]. התורה אשר בה מלכים ימלוכו השלג ותלגן

ורבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים. (אמר רבה בר בר חנה) אמר רבי יוחנן הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה [דף טו] איפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל וזו היא מלכות שמים שלמה. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנא' (תהלים כו) ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה'. אמר ליה רבא לא סבר לה מר כאילו טבל (א"ל שפיר קאמרת) דכתיב ארחץ [בנקיון]. ולא כתיב ארחיץ [כפי]:

שם אמר ליה רבינא לרבא חזי מר האי צורבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר מי שאין לו מים לרחוץ [ידיו] מקנח ידיו בעפר ובצרור ובקסמים א"ל שפיר קאמר מי כתיב במים בנקיון כתיב כל מידי דמנקי: (מאמר שאול ועוצר רחם הוא בע"י שבגמרא בחלק וע"ש מהרש"א):

סב שם ע"ב אמר ר' חמא בר' חנינא כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנם שנאמר (שם סח) בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון אל תקרי בפרש אלא בפרש א"ת בצלמון אלא בצלמות. ואמר רבי חמא

ותלגן לך את צל המות: אהלים לנחלים. כנחלים נטיו כאהלים נטע (והרשב"א הקשה על פירוש זה דהכא בשמים הוא כתרגומו מלשון מור ואהלות אלא נסמכו אהלים לנחלים דכתיב מה טובו אהליך וסמך לי' כנחלים נטיו ע"כ לשון הרשב"א) יחזור לפירש"י. אף אהלים בתי מדרשות אהלים ל' נטיעה נופלת בהם כמו ויטע אהלי אפדנו (דניאל י"א): קטרין ליה גננא. קושרין לו חופה להשיאו אשה: אין עומדין עליהם בשורה. כשחוזרים מבית הקברות היו עושין שורות סביב האבל ומנחמין אותו ואין שורה פחותה מעשרה: ברכת אבלים. ברכת רחבה שמברכין אותו סעודה ראשונה משל אחרים ומברכין שם ברכת אבלים והיא מפורשת בכתובות פ"א (דף ח' ע"א): לאנפילון. בית קטן שלפני טרקלין הגדול: נכוין בפושרין. כלומר סבור הייתי שתבינו הדבר ברמז מועט שראיתם אותי סר מעליכם ליכנס לאנפילון: הוי · לשון

כדאמרינן בפרק ב' דשבועות בשיר של פגעים יושב בסתר עליון בצל שדי וגו' וע"כ כותבין זה השם על המזוזות מבחוץ נגד פרשת שמע שבפנים ואמר אם מדקדק באותיותיה שגם בעוה"ב יגין עליו מפני מלאכי חבלה הממונים על הגיהנם שמצננין לו גיהנם בשלג כמ"ש שיש שם ג"כ גיהנם של שלג ובו מצננין הגיהנם של אש: למה נסמכו אהלים לנחלים. כתבו התוספות פ"ה דכתיב כאהלים נטע כנחלים נטיו ול"נ דהאי קרא לאו לשון אהל אלא לשון בשמים כו' ע"ש ובחומש פרש"י בלשון אחר שהוא לשון אהל כשמים המתוחין כאהל עכ"ל וכן ת"י אבל מכל מקום לא שייך לדרשה דהכא דאף אהלי' מעלים כו' דהא ברקיע משתעי קרא אבל מה טובו אהליך מיירי שפיר בבתי כנסיות ומדרשות כמפורש פרק חלק: ונהנה מיגיעו אמרו ליה א"כ מה הנחת לכשרים וכו'. כמ"ש בפרק קמא גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים אלא דבעבדים לא שייך נהנה מיגיעו שהרי יכול לומר לו עשה עמי ואיני זקן ואם הרב זן אותו מלך החסד הוא וק"ל:

א ברכות דף כ"ד ע"ב שבת דף מ"א ע"ב: ב שמחות פ"א הלכה י"ד:

בר' חנינא למה נסמכו [דף טז] אהלים לנחלים דכתיב (במדבר כד) כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע וגו' לומר לך מה נחלים מעלים את האדם מטומאה לטהרה אף אהלים מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות:

שם רבי אמי ורבי אסי הוו קא קטרין ליה גננא לר' אלעזר אמר להו אדהכי והכי איזיל ואשמע מלתא דבי מדרשא ואיתי ואימא לכו אזיל אשכחיה לתנא דקתני קמיה דרבי יוחנן קרא וטעה ואינו יודע להיכן טעה באמצע הפרק יחזור כו' אתא ואמר להו אמרו ליה א אלו לא באנו אלא לשמוע דבר זה דיינו:

[ע"ב שם] תנו רבנן עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים (ולא)[ו]תנחומי אבלים. ב מעשה ומתה שפחתו של רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לנחמו כיון שראה אותם עלה לעליה ועלו אחריו נכנס לאנפילון נכנסו אחריו נכנס לטרקלין נכנסו אחריו אמר להם כמדומה (לי) [אני] שאתם נכוין בפושרין עכשיו אי אתם נכוין אפילו בחמי חמין לא כך שניתי לכם עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים אלא מה אומרין עליהם. כשם שאומרים לו לאדם על שורו ועל חמורו שמתו המקום ימלא חסרונך [כך אומרים לו על עבדו ועל שפחתו המקום ימלא חסרונך]. תניא אידך עבדים ושפחות אין מספידין אותם. רבי יוסי אומר אם עבד כשר הוא (אומר) [אומרים] עליו הוי איש טוב ונאמן ונהנה מיגיעו. אמרו לו אם כן מה הנחת לכשרים:

כן תברכך בחיי זו קריאת שמע וכו'. דעיקר ק"ש על לימוד התורה שחייב מדם בכל יום כדלמדינן במנחות ובכריתות תלבה רבה וכו' ותמת ויליב וכו' מוכיחין כן ולפי שהתורה היא חיינו כמ"ש כי היא חייך וגו' אמר כן תברכך בדבר שהוא חיי דהיינו התורה ובשמך תשא כפי ג' תפלה כמו שכתב בשמך שתמלא בקשתנו בשבוע שמך הגדול ונלא למעלנו ואמר עליו שכתוב אומר כמו מלב ודבן וגו' כמו שהיינו מקריב חלב לתועלת לגבי מזבח ודבן מלבון דבן בשבוע כמו שהיינו מקיים תמונת הדשן במזבח בכל יום שהתפלה במקום עבודת הקרבן: ולא עוד אלא שאוחל ב' כו'. דהיינו בשבע ק"ש שהן ליימוד תורה דכתיב בם כי הוא חייך ומוך ומוך יומך וגו' חייך בעוה"ב וקי"ל: יומך בעוה"ב וקי"ל:

כאלו עשאו במה וכו'. הענין מזה כמ"ש שהתפלה היא במקום עבודת הקרבן והכי זה במקבל פני חבירו בשחילת שלום קודם שמקבל פני שכינה בתפלה הוא דמיון סכולך להקריב בבמה ומניח להקריב קרבנו ית' בעזרת ה' ועיין לקמן דף כ"ח ע"ב ד"ה ואין מפסיקין וכו'. ועיין מה שכתבתי שם בשם הרמב"ן ז"ל:

כל המקדש בחוץ כאלו עשאו במה. מכאן כתבו הגאונים ז"ל שאין ראוי לאדם להקדים תפלתו לתפלת חבירו ולא לעמוד בתפלה אחורי חבירו אלא יעמוד בצדו ויתפלל עמו בקול רם כדי שיכוין חבירו בתפלתו ויענה אמן אחריו ולא יפסיק בדבר ואפילו בדברי תורה ואפילו בשביל לענות אמן אחריו אלא יענה אמן בסוף תפלתו ואם לא כוון בתפלתו יחזור ויתפלל בצדו ויכוין בתפלתו ואם אינו יכול להתפלל בצדו יתפלל במקום אחר ויכוין בתפלתו ואם אינו יכול לכוין בתפלתו אפילו יחזור ויתפלל אלף פעמים אינו כלום ואין תפלתו תפלה ואין לו שכר בתפלתו ואם אינו יכול להתפלל בבית הכנסת יתפלל בביתו ואם אינו יכול להתפלל בביתו יתפלל בדרך ואם אינו יכול להתפלל בדרך יתפלל בלבו ואם אינו יכול להתפלל בלבו יתפלל על מטתו ואם אינו יכול להתפלל על מטתו יתפלל בשעה שהוא עוסק במלאכתו ואם אינו יכול להתפלל בשעה שהוא עוסק במלאכתו יתפלל בשעה שהוא הולך בדרך ואם אינו יכול להתפלל בשעה שהוא הולך בדרך יתפלל בשעה שהוא יושב בבית הכסא ואם אינו יכול להתפלל בשעה שהוא יושב בבית הכסא יתפלל בשעה שהוא רוכב על הבהמה ואם אינו יכול להתפלל בשעה שהוא רוכב על הבהמה יתפלל בשעה שהוא יושב בבית המרחץ ואם אינו יכול להתפלל בשעה שהוא יושב בבית המרחץ יתפלל בשעה שהוא יושב בבית הבד ואם אינו יכול להתפלל בשעה שהוא יושב בבית הבד יתפלל בשעה שהוא יושב בבית הקברות ואם אינו יכול להתפלל בשעה שהוא יושב בבית הקברות יתפלל בשעה שהוא יושב בבית האסורין ואם אינו יכול להתפלל בשעה שהוא יושב בבית האסורין יתפלל בשעה שהוא יושב בבית החולים ואם אינו יכול להתפלל בשעה שהוא יושב בבית החולים

רבי יוחנן ט'. לתמ
כסיו כ'. שלשון
בכמתנו . עיין
מוסרש"ם . ועיין
שמעתי מלמתני
מקומן . זכור ל' מס
סיס נגו . מציקך
וכסנוך כיומים
שמכיו . סכיוסה ולמה
לא תרפיתנו .
ים נגו עכשיו .
ושוה כמה שנתלמו

עיני יצחק

עיומנו כזה . שכיי
לתרכה סיס שוב לו
יותר שיכאכוסו
מתלמים שמעומד
לגיעם כדי שיתעלו
לגעלם לו לקבל
לוחם בתעלם לו
כשיב . ומלאם כזה
שתלמוכות דקדוק
כיעון מלכוכת
דתרגום . ושוה שממו
במילך שבשיות שבגיורה
כרשב עדיין מוקמת
רק לגלל שתלמות גלבד
ולא יתלה למון. ולא
מודעא לכרייתו. עדיין
יש תקוה קרובה
להמליך נשרו . ולכקם
רתמים ולבעלה . אלל
תתר שכבר יצא
הסקודה מן המלך
וכבר נתפרסם .
קשה מאי לבעלה .
כלה מאלוסתה
דקדוק . שבשוד
כתשיס עדיין
כתשיס ממעל ולא
מודעא למעם . אי
נמקבל כתשיס ולכך
אמרינן בגמרא
סיס נגו . מציקך
וכסנוך כיומים
שמכיו . סכיוסה ולמה
לא תרפיתנו .
ים נגו עכשיו .
ושוה כמה שנתלמו

מלפניך ה' אלהינו שתשבן בפורינו אהבה
ואחוה ושלום ורעיות ותרבה גבולנו בתלמידים
ותצליח סופנו אחרית ותקוה ותשים חלקנו בגן עדן ותקננו בחבר טוב ויצר טוב
בעולמך ונשבים ונמצא יחהל לבבנו ליראה את שמך ותבא לפניך קורת נפשנו
לטובה . רבי יוחנן בתר דמסיים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו
שתציץ בבשתנו ותביט ברעתנו ותחלבש ברחמיך ותתכסה בעוזך ותתעטף
בחסידותך ותתאזר בחניונותך ותבא לפניך מדת טובך וענותנותך. רבי זירא בתר
דמסיים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שלא נחטא ולא נבוש ולא
נכלם מאבותינו . רבי חייא בתר דמצלי אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו
שתהא תורתך אומנותנו ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו . רב בתר צלותיה אמר

המזכיר בתלמה עבר מדות ירחום ומחון וגו' וכ"ב מסד וגו' וק"ל: ואל ידוה לבנו וגו' כו'. עש"ס על זה סיס דוה לבנו על מלא מבטו עיניו:

עיון יעקב

שיהיה מדהו לקבל בעצים וכביוצי כדאי. בשמדברין דף ל"ו לכך התפלל בתפלה זו שלא יתעלה ממנו ולא יתעלה ממנו ל"ש למעוד ממעשיהם בהתחברו לבעלים ולבני בדק עבדים בתעלת כדאי. פרק השוכר את הפועלים ובזה קאמר שלא נעבוד ולא נכלם מתלמודינו : ר' חייא . שהיה מבניו תורה וחזקתו שתומתו את תלמידים הרבה כדאי תא פרק הכותב את שטרו לחבירו ולבני בדק עבדים בתעלת כדאי. לכך התפלל תפלה זו : רב בתר צלותיה . התפלל על שהיה מיני מיים עגל שעבדו מיני הסיוטים שנעשו בסיני :

עין יעקב

מוכן לחטוא ולקלקל . והש"ת היועץ יודע מכות שפלות תגוטי . לכן כשהוא יח' מעבים על חטא הזה מעבים לפי גודל החטאה שעברנו מלותיו היקריים לבב המלך מלכו של עולם אבר במתמרו בדא שחקים כו' . דק לפי שפלות תגוב גוב ומלוכלך . וגומל שכר טוב לפי יקרת מלותיו ע"ם בתורך . וזהו יסר"מ שתיין בשבשו . היינו טוויית משפט קרוחה . ותח"י ותביט ברעתנו בקלקולנו . והיה העוגב לפי שפלותינו (מעין הברכות) : ותחלבש ברחמיך כו' . זה ידוע שהקב"ה מהביר עולמו במדותיו . והש חסד ודין כמה שני הפכים לעמיי . כי החסד הוא חסד גמור והדין הוא דין גמור בלי סוס ויתור . ויש ג"כ דרך ממוצע והוא מדת הרחמים . וזכה הין הדין מתבטל לגמרי . אלא שהרחמים גוברים . ויש עוד מדת ותגן בעיני מדות שהוא לפי שהיו הגון וכדאי לרחם עליו הקב"ה עושה חסד תגם כדבריהן ותזהיר את תאב לחטוי . וקרא כאן הכתובות כשהדם מתחלב בקב רחמיים . ומדת הרחמים לפי שעליון בולל בה גם מדת הדין . מ"מ הכתוב שהרחמים גוברים ורחמים הם מדת הין . וזה כמו שכתב שם אלקי"ו הקב"ה בעוד שהוא מוקל לשון הקב"ה ישר"ש . על דרך זה התפלל רבי אלעזר בשם לחכרו בשוב"ב . וזהו שהיה תלקנו בשוב"ב . ותבטים שלומו בכמו ותלמידו התפלל בזכות לקנין ע"י חבריה עושים כה שתזכה לשון בשוב . ולשון תוחלת . והמכוון"ם כתב ויותר נרחב לפרש יהי ביו"ד מלמן חל ופחד . ועל שם הכתוב לבי יחל בקרבי וגו' ע"כ . וכהוא בזה לשון לך להתבונן בלב אדם כי אין יכולת בשום בשר לבטוח בה' בלתי ה' לבדו . וזה מלמיות שהיה מתיירא מזה בשהיו בוטח בשום בשר זולת מהיירא מה' לבדו ובוטח בה' לבדו . לפ' ס' מבטחו וממלא בשהיו . וכמו שתמרו בתיוב שהיה מתיירא מה' בריותיו יעקב וגו' . ובשבר בשלו ע"ז . הטיב כום לו שהיה זכות גדול . והוא מ"ש בתלים כלי [כלב] מבטחו בה' נסגבה השו"ת . ומשכר ביד מי שבטח בו ובוטל . וע"ז התפלל ובשכיו ומפלל שהיה בשבשו ולא יפחד לבבנו לעולם ועד . ר"ל שהתפלל שלא יפחד ר"ל רק שלפניך ולא לפחוד מן שום דבר בלעדיך . וזה נורם כי התחלת ב"כ הוא כי ית"ש לבד . ותח"י שניר ב"כ לשון יחול מלשון תוחלת בפרש"י . כי הכל בולך למקום אחד . (מעין הברכות) : ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה . כי ית' תפך הש"ת רק ברצון ותפך טוב . היינו לעשות מלותיו ברצון ותפך טוב . וזהו שהתפלל ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה (מעין הברכות) : שתציץ בבשתנו ותביט ברעתנו . יבואר ע"פ מ"ש רבינו בעלי בחיי בהקדמה לפרשת עקב שהשם יתברך ברא בעולם הזה תלת מלות שהוזהרנו ולא עשה אלא אחת מהם שהיא לא תנאף . ושתים שלא ברא בעולם הזה שהן לא תרצח ולא תגנוב . ולכך אמרו חז"ל שהקב"ה אמר לישראל בואו ואברא לכם שתי מלות שלא ברא בעולם הזה ואתם עברתם על אחת מהן . ואיזו היא זו שברא לכם שתי מלות שלא ברא בעולם הזה . זו הבושה . ואיזו היא זו שעברתם עליה . זו הגאוה . ולכך התפלל שתציץ בבשתנו ותביט ברעתנו . ר"ל שתסיר מאתנו הגאוה ותשפיל אותנו ותביט ברעתנו . ר"ל שתסיר מאתנו הבושה ותרחם עלינו . וזהו שאמר לפניך קורת נפשנו לטובה . ר"ל שתסיר מאתנו הגאוה שהיא לטובתנו . ולא תסיר מאתנו הבושה שהיא לרעתנו . וזהו שאמר ותבא

שם מכא לרש כמו ליהודים סיחה לורש וגו' וק"ל: **ומי** מעכב שמר ס'. סבושם בזה כמ"ש הרמב"ם בח"ש שם לאדם לילך במהותיו וכמעשיו בדרך כמיעוט והכא הילכ"ך מסיק האדם בקלה אחד במותר לו כגון להתגולח ולהתיבש במותר להתלוש וע"ש מדמה ליה לשאר שבעשיה ממנגיהם אלא בעשיה ושיבה מותר מכמות שהיא שהשיבה בקלה ג' שלוח מיותין לעיכול להתגולח אבל מסעילים לותם בתכלית השפעות וכן מחבירון מסם כל טוב לף דברים שהיכיון להם לעבודת ה'.ח"ם מרמזנו לעשות לעלך לילך דרך המיעוט אבל מי מעכב ס' בשניה מלו מעכבים זה חפץ

שם **רבי** אלכסנדרי בתר צלותיה אמר הכי רבון (כל) העולמים גלוי וידוע לפניך ש"ש צונו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד גליות. **יהי רצון** מלפניך ה' אלהינו שתכניעם מלכיהן ומאחדינו ונשובה לעישות חקי רצונך בלבב שלם. **מר בריה דרב הונא** בתר צלותיה אמר הכי אלהי נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי ותצילני מפגע רע מיצר הרע ומאשה רעה ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם ובל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי] (וגו'). **עד צורי וגואלי:**

שם **רבא** בתר צלותיה אמר הכי "אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה יהי רצון מלפניך [ה' אלהי] שלא אחטא עוד ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורים וחלאים רעים והיינו וידוי דרב המנונא זוטא (ביום הכפורים) (ביומא דכפורא):

שם **רב** ששת כי הוה יתיב בתעניתא בתר דמצלי אמר הכי רבון העולמים גלוי (וידוע) לפניך בזמן שבהמ"ק קיים אדם הוטא ומקריב קרבן ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומכפר לו ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי יהי"ר שיהא חלבי ודמי שנתמעטו כאלו הקרבתיו לפניך ע"ג המזבח ותרצני:

שיומו כאחן מלקלל לותי עד ואמר נפלי כעפר לכל ס' עין בתוספות ושי"ן דקלי מחלטיל שלא יהומו עלי כלל אלא שתהיה נחבי בתיבות כעפר ולא יקללו לותי: **בזמן** שבהמ"ק קיים אדם הוטא ס'. לפי דעת המפרשים בעשה קרבנות שיהוב אדם כלו הוא חייב מיתה ומחבר אלמי שבעת בהמה אחת נפלו זה אמר בזמן שבהמ"ק קיים אדם הוטא ומקריב עבר בהמה אחת הדם ואחילב אחת נפלו ועכשיו אין בהמ"ק קיים הגי בתעניתי שנתמעטו מנפשי חלבי ודמי כאלו הקרבתיו לפניך ויי"ת שיהא ס' וק"ל:

יעין יעקב

ומחת שלוח הוא מתעגלת למחת אמת כמו שבתוב ואחרכם בזה כתיבתים מבחת ובמחת ובגיבה ובזיבה בו בתיבתים שבוב ואל זה ומה שבתפללת אינו שוכחין ל' ואחילב ואומרים נפלו עבר אלא שהוא בלשון בקשה ותחנה לפני המקום ב"ה שיהא רצון שלא יהיו נפלו עבר אלא כמו שהוא עכשיו ואפילו אם נפלו עבר אלא שהוא עכשיו

ובדבור ממר לגור מורתי בלבך שהוא במחשבה וגמר עיניך תהא ירלתי במעשה שמור פיך כו' הוא בדבור ומסיים ושמר וקדם כו' הוא דבר טוקף כמ"ש מיקדם לדם עלמו גם במוקר כו' ולפי ר"ל : ושמא תאמר לאי מרכב וכו' . פירש"י ום"ת הדין עמו כו' מפירושו נראה דאיירי דאיכא למימר שהוא מעשה אינו בתורה ואכ"מ דאיירי בעשה דאורייתא ואפילו הכי אמר ר"ל דאיכא למימר שהוא מעשה ואינו בתורה ואכ"מ דאיירי בעשה דאורייתא ואפילו הכי אמר ר"ל דאיכא למימר שהוא מעשה ואינו בתורה ואכ"מ

מרגלא בפומיה דרבינא לתלמידיו עשו מלאכתכם בחול ושבת לכבוד יום טוב כדי שתהא שבת מוכתרת לפניכם ולא תהא לכם כשבת של בריות שהיא חול לעצמה ואין לה תוספת קדושה מחמת השבת ואין לה מוכתר לפניה ולאחריה ולא תהא לכם כשבת של בריות שהיא חול לעצמה ואין לה תוספת קדושה מחמת השבת ואין לה מוכתר לפניה ולאחריה ולא תהא לכם כשבת של בריות שהיא חול לעצמה ואין לה תוספת קדושה מחמת השבת ואין לה מוכתר לפניה ולאחריה

עין יעקב

כתיבותיו : מרגלא בפומייהו דרבנן דינא . לפי שכשם כוחם עיר מלאם תכמים כן ניס רבים על בשוס כן עיין בעיון בהמוקין ס"ל מן לי יבוא ותכמיה : מערה בד מצוי תמא . לפי שהניר היה מכוי מני ומכוסים קבלים מה כן הרבים עלמן לוחר כן שיהא כלל ישרא בבחא . כלל חעלי בבחא . פיוס מבוארין) : מרגלא בפומייהו . לפי שהיה מלאכתו שוה לעשות בחורה והוא מבטים לכון שיקיב בפרקמטיא כדי להחזיק זה . ושמא תאמר לא כלי מן שלחי יש לו לעשות חכם בחורה לוחי אמרה לא שלחי יש לו לעשות חכם בחורה אלא שיהא מהנדר במלאכתו שלחו שיהא עשוי בהקפה ואינו

ליכא לפרושי דבגלות קאמר דהא כתיב בהו הכי מדרבו שלמעלה מיא כיבושה קודם שמורבן ובגירס הילקוט כתב דבמקום עלמא כתיב יצעלמא דאתי כו' ומצעלמא דקאי שלמעלה מיא כיבושה וכתיב ויהי בשיבא קך מלמא שכא דאיירי בשל בעלמא דאתי כו' ובמקום דקאי שלמעלה מיא כתיב ויהי בשיבא קך מלמא דאיירי בשל עלמא דאתי כו' ומשום הכי ולא כתיב ק"ל: ולמאי לבך ינקוד כו'. ק"ל שיולמך תרמה בעוה"ז: ואחריתך לאחי כו' ותקוקך לדור כו'. דהיינו לימות המשיח ולא כ"ש: ולמאי לבך ינקוד כו'. נקוט כל הכלים והתכריס הטירוס ללמוד התורה שלא בטירוס ובמחשבה הפה והלשון והשפתים כלי

במאור תורה ופניך יהודו כזוהר הרקיע שפתותיך יביעו דעת וכליותיך תעלוזנה מישרים ופעמיך ירוצו לשמוע דברי עתיק יומין, כי הוו מפטרי רבנן מבי רב חסדא ואמרי להי מבי רבי שמואל בר נחמני אמרו ליה הכי (תהלים קמד) אלופינו מסובלים [וגו', אלופינו מסובלים] רב ושמואל ואמרי להי רבי

ומנטרן לגבריהו עד דאתו מבי רבנן, כי הוו מפטרי רבנן מבי רבי אמי ואמרי להי מבי רבי חנינא אמרי ליה הכי. עולמך תראה בחייך ואחריתך לחיי העולם הבא ותקותך לדור דורים, לבך יהגה חכונה פיך ידבר הכמות ולשונך ירחיש רננות עפעפיך יישירו נגדך עיניך יאירו במאור תורה ופניך יהודו כזוהר הרקיע שפתותיך יביעו דעת וכליותיך תעלוזנה מישרים ופעמיך ירוצו לשמוע שמואל בר נחמני אמרו ליה הכי (תהלים קמד) אלופינו מסובלים [וגו', אלופינו מסובלים] רב ושמואל ואמרי להי רבי

הכותב

מה שראוי לו ויזון כראוי לו ויעשה כל מה שראוי לו בלא שום מיכוב ובלא שום מונע בין מבפנים בין מבחוץ וכן יהיו כל האנשים שיהיו אחר אותו זמן ועל כן יהוה כל גוף וגוף מהם בחבלית הבריאות שאפשר לו להחזיק לפי מזגו בחבלית השלימות שאפשר לו לפי מזגו וכל אחד ואחד לפי מדרגתו ואחריו זה לימים רבים אחרי שהשיגו חבלית השלמות שאפשר להם להשיג הוא זה להצפנו ולדעתו ירעלן לענין אליהו ועיין זה שיעויר גופן שהוא הומר ר' יהודות להשחנות ולקבל תכונה אחרת ויהא חומר גופן בעין יכול פשוט קיים קל להנוגעה בהיר במראה כמעשה לבנת הספיר ענים הדאות בעיני אליהו מוכן לקבל זוהר אלהות ואור פני מלך חיים כמעשה הלבנה שהוא גוף מקבל אורה ודומגתן בעולם הזה רבים מב"ח שנשתכנה הכונת גופם ויקבלו הכונה אחרת ויש מהם לענין זה צריכין לאכול מאכל מיוחד וזה ענין פשט עין החיים אשר האוכל מפירותיו נכון גופו לקבל הכונה זאת ואכל וחי לעולם וזה נרמז במעשה בראשית שהכונה באדם שהיה לעולם לפי שאין שלמות האדם בלתי הגוף אלא בגוף בעין הגלגלים ואלו היה שלמות האדם בלתי גוף כמצא שהוא שכל בבחר ושלם יותר מן הגלגלים שהם בעלי גוף וזה דבר שאי אפשר (והשכל שלוח) [והשתלשלות] היצורות הנכבד בכבד ראשון והקל קל אחרון בהתחלה שכל נבדל והוא השלם (ואחרי) [ואחריו] שכל בעל גוף קיים והם הגלגלים ואחריהם

הר"ר

עין יעקב

מכוס דקלקל שלמות שפיל לסיפיה דקתי דסיפ' מרדו שלמות רגזה נועמות. גם נדקדק מה' כי כמ דקתי ופ"ק כי הכי יש לן למ כמה מיני שלמות שהם עשה שלם הזמן נחמה וכל מיני לה עשה. ונלע"ד כי יודע הוא שעון הכתוב והמכתב הוא שקול כתורכן ביום כשהקב"ה מלוה שעתידין ישראל לעמוד על ענין תכ"ל ובתיב הכתוב כשהוא נמוקרון ון הם שהאדם הכתוב בלבד שהוא בעל גוף נפשד ואחריו הוא הצוהה ואע"פ שהאדם בבחי שהוא בלבד אחריו זה שלימותו לפי שהתחתונים כלן בשביל ובזיעזרתו נשלמו והוא בכלן בא אחרון להשלים פעולתם למשול עליהם ועוד שבשם כלולין בו ד' הצוהה וה"ח הצוהה ויהיו ושומע על כלן שכל שיש לו השארות ואוהב עריך יהודות אינו אלא על דבר חבר והוא בעניין שאמרנו שהם נעריכים גוף ראשון הוא למוף ועל זה נאמר שנפשות הצדיקים גנוזות תחת כסא כבוד ושלשון נעריכים גוף שאין בראשית ראשון בעניין בלהי זה ואולם יהיה בכוחו גוף נכבד קיים ונבנא בראשית מאוצר עניין הדיות דמתים שהרי אין שילמות האדם בלתי זה ובזיון שכך אי אפשר שלא יבא האדם לשלמות זה בעין כוונת יצירתו מתחלה, ועל שינוי הכתובים וקלות הנועתם נאמר שהקב"ה עשה להם כנפים ואלו הם שנאמר עליהם והמשיכולים יהוהו כזוהר הרקיע שהם כפורים ומצדיקו הרבים ככוכבים לעולם ועד שהם בעצמם מאירים, הקב"ה ברחמיו יזכנו לגן עדנו עם חסידיו ונטרן לגבריהו. ממעיות לבעליהן ועוטות להם רשות לנכות ולגמוד תורה שהיה מעיד: מפטרי רבנן. זה מזה שהיה עוטל רשות מחבירו ובן יהוי כל האנשים שיהיו אחר אותו זמן ועל כן בכל גוף וגוף מהם בחבלית הבריאות שאפשר לו להחזיק לפי מזגו ולבסוף: עולמך תראה בחייך. כל לעולם הבא ותקותך לדור דורים. לבך יהגה חכונה פיך ידבר הכמות ולשונך ירחיש רננות עפעפיך יישירו נגדך עיניך יאירו

היה קורא פרק שני ברכות דף יז

רש"י

כל השעה כלו ניזונין [בפקחה]. בפקחה של הקדוש ברוך הוא ולא אלופינו בהוגה. כמו ויש שכמו לסבול וגמ"ד משכלין ביסורין עם"ה ומבוטלין במלות. כמו ויש שכמו לסבול ומיודעי בו'. שלמר בן לחמיתופל רבו: זכיות. זכיות שבידם: והם ניזונין בזכות. בזכות שבידם ובפקידים שמפעי קרי וקרי ולכו לקוקים מלקדקו של הקדוש ברוך הוא: אינן ניזונין. אין ניזונין בזכות שלא ממנו לחיתופל בו'. זו גירסת כל הספרים והוספות נרסי בהיפוך [פרוש במלכות בית דוד] יוקשת לה זוהר [שילת לברכות דף ט"ו ע"ב תוספות ד"ה ומי] ומיהו לא קשיא דהכא בעוה"ז ומיהו לא קשיא דהכא בעוה"ז ומיהו לא קשיא דהכא בעוה"ז

יוחנן ורבי אלעזר חד אמר אלופינו בתורה ומסובלים במצות וחד אמר אלופינו בתורה ובמצות ומסובלים ביסורין. [שם ע"ב] אין פרץ שלא החא סיעתנו כסיעתו של דוד שיצא ממנו דואג האדומי. ואין יוצאת שלא תהא סיעתנו כסיעתו של אלישע שיצא ממנו גיחזי. ברחובותינו שלא יהיה (בינינו) (לנו) בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים. (ישעיה מו) שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה רב ושמואל ואמרי להי רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר * כל העולם כלו ניזונין בצדקה והם ניזונין בזרוע (ואידך) [והך] אמר כל העולם כלו ניזונין בזכותן והם אפי' (בזכותן) (בזכות עצמן) אינן ניזונין כדרב יהודה אמר רב (תענית ע"ש ש"א) דאמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת כל העולם כלו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת. ופליגא דרב יהודה דאמר רב יהודה מאן אבירי לב גובאי טפשאי. אמר רב יוסף תדע דהא (מעולם) לא אגייר (חד) [גיורא] מניהו. אמר רב אשי והלין בני מתא מחסיא

בהכיס. דסיעתו בזכותו ס"א מקום הכיס: והם ניזונין בזכות כו'. דאביר מלמן חזק וזכות יוסף ומיהו הלי ליעבד כמעשה בדוד כמו לאביר הרועים וגו' ואקי הוא כאביר בהכיסים דמס"ד ר"ח ומקן דהכא ליכ כמו שהמלוה לבעי לב כמו שהמלוה לבעי עבדאי כו'. פירש רש"י נופלו אם לומה בי' אמר מזיו מן השמים ע"ש. ומכי מיתה אם נופלו אם נופלו בשעתו דורמיה דרא נמיתו ולעמיתו הכא ק"ק דשלמו בתיובתא ולא מלו מלו

משום לועג לרש ט'. לפי שע"ח לעשויים מלפני להלעוס נעול משלש"ב נ"ח לרש וע"ב קרא נ"ח למיתים כלומ' שומה חסר לרשים כמ"ש חסר ומחת דע"ח שעושין עם המת הוא נ"ח של המת וכיוצ לועג לרש וע' כלומ' נם שומה לא יוכל לשלם לו ואמר שאם מלוהו ממר הכתוב מלוה ס' חוץ לו נם שהמת לא יוכל לשלם לו כלל זה קאמר בפיסי' דהכתוב קרא ונמלוהו [לחותו] כלומ' מלוה את המקום: [ד"ח מלוה · מי שמשה ליום למת ה' יחנני · ע"כ]: דלייה · הגביהו: לא שיח. לא חזרת פעם שיח עליו כדי שיח. לא נפלה ממנו: אלא לזקיקו · ומתי יודעים שימותו מתים אל נפש יום המיתה ומשכחין ידיהן מן העבירה והרשעים

אבירי לב נינהו דהא קא חזו בשבחא דאורייתא תרי זכינו בשתא ולא מגייר גיורא מניידו:

בן

מי שמתו פרק שלישי

(דף יח"ת) **תניא לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וס"ת בזרועו וקורא, ואם עושה כן עובר משום** (משלי יז) **לועג לרש חרף עושהו** שם **ת"ר המוליך עצמות ממקום למקום הרי זה לא יתנם בדסקיא ויתנם ע"ג חמור וירכב עליהם מפני שנוהג בהם מנהג בזיון, ואם היה מתירא מפני עובדי כוכבים או מפני לסטים מותר וכדרך שאמרו בעצמות כך אמרו בספר תורה:**

סב שם **אמר רחבה אמר רב יהודה** (אמר רב) (כל) **הרואה** (את) **חמת** ואינו מלוהו עובר משום (שם) **לועג לרש חרף עושהו** ואם הלוהו **מה שכרו אמר רבי אסי** (עליו הכתוב אומר) (שם ט) **מלוה ה' חונן דל** (שם יד) **(ומכבדו חונן אביון)** א"ר **רבי חייא ורבי יונתן הוו שקלי ואולי בבית הקברות הוי קשדיא תבלהיה דרבי יונתן א"ל רבי חייא דלייה כדי שלא יאמרו לחדר באין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו. אמר ליה ומי ידעי כולי האי והא כתיב** (קהלת ט) **והמתים אינם יודעים מאומה. אמר ליה אם לא קרית לא שנית ואם שנית לא שלשת ואם שלשת לא פירשוך לך** (יפה). **כי ההיים יודעים שימותו ג אלו צדיקים שבמיתתן קרוים חיים שנאמר** (ש"ב כג) **ובניהו בן יהוידע**

עין יעקב

הרואה את **חמת** ואינו מלוהו. לפי שכובר טוב כלב מי מן לחיים כמת כן לון לו לניחום אם עכבן מי' כעופ"ב כי כעופ"ב עכבו מתעור לנוח כך מלות נ"ח שלוה לך כיון שבניתים כמת כעופ"ב ואינו לך מלות נ"ח שלוה לך מלוה ליומו

והקניטתו אשתו והלך ולן בבית הקברות וישמע שתי רוחות שמספרות זו לזו אמרה חדא לחברתה חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם אמרה לה חברתי אני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים אלא לבי את ומה שאת שומעת (בואי ו) אמרי לי, הלכה היא ושטה ובאה ואמרה לה חברתה חברתי מה שמעת מאחורי הפרגוד . אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו הלך הוא וזרע ברביעה שניה . של כל העולם כולו נלקה שלו לא לקה . לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות וישמע אותן שתי רוחות שמספרות זו עם זו אמרה הדא לחברתה בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם אמר לה חברתה לא כך אמרתי לך אני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים אלא לבי את ומה שאת שומעת בואי ואמרי לי הלכה ושטה ובאה (ואמר) [ואמרה] לה חברתה חברתי מה שמעת מאחורי הפרגוד אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה שניה שדפון מלקה אותו . הלך וזרע ברביעה ראשונה . של כל העולם כלו נשדף ושלו לא נשדף . אמרה לו אשתו מפני מה אשתקד של כל העולם כלו לקה ושלך לא לקה ועכשיו של כל העולם כלו נשדף ושלך לא נשדף . סח לה כל הדברים הללו . אמרו לא היו ימים מועטים עד שנפלה קטטה בין אשתו של אותו החסיד ובין אמה של אותה ריבה אמרה לה לכי וארוך בתך שהיא קבורה במחצלת של קנים לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות וישמע אותן רוחות שמספרות זו עם זו אמרה לה חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם אמרה

הכותב

רוחות מספרות זו עם זו בבית הקברות כי עם היות אמת ברור שהעושות הן מתעדנות במשכלות אחרי הסרבן מן הגוף ושומעות מאחורי הפרגוד אין מקום השלכתן ושמותן במקום קבורתן רק בג"ע שלמטה או למעלה ממני . ועור גנות גדול אם נאמין בספר הפשט שחסיד גדול כזה שנה ושלש מה שנשנה שלא כשורה בשנה הראשונה ללון בבית הקברות וחם ושלום נראה כדורש אל המתים בחלת יומנו מלבד בטולים אחרים . וגם במעשיות יצורי ואבוה דשמואל איך יוכל בעל שכל דך לצייר ולומר אזל אבתריה לחצר קות ועוד דברים פרטיים זרים בכל טוניא זאת מתחלת דברי רבי חייא דלייה שלא יאמרו לסתר וכו' . ואולם ראוי מצד אחר שהוא מוכרח אציגו בפי טוניית הגמרא לתת בקצת דברותם מציאות מה בפי הפשט שהרי הביאום להוכיח על דרוש עצמו והוא אם המתים יודעים מעניני זה העולם וגם רבותינו בעלי התוספות כתבו כאן דבור קצר וראוי מתוכו שהדברים בפשטן . וגם ראוי כן ממה שכתבו במסכת ר"ה והקשו על מה ששנינו שם בפסח על התבואה מט"ש כאן במעשה חסיד ה: שהתבואה נידונית בר"ה. ותרצו דשמא בשפתי מוכיחין ב"ה דין הנגזר בפסח בר"ש כאן : ברד מלקה אותו . שנאמר דבר ליפול ממך לרביעה שניה (פ"א דשבת ד: ותענית ט') ומפ שמרמזים בפי' נתקשה ולהבדה סיבתו ומהמדע בפיעי הוא ומלך קדמון ב"ה ומלך מלכי המלכים הקב"ה יודע הכל ומלך מלכי המלכים הקב"ה יודע הכל ומלך מלכי המלכים הקב"ה יודע הכל

עין יעקב

מה שכתבנו כאן ושוד ל"ל דעשה כן שלכך מביאנו מעשה סחיה אשתו מהיותה לוקי לא יוכל להתפלק מלהתקשט עם אשתו כי"ש ולביה אחר לא יהיה לו כלום ולכך נילך שלא להביאה עם רע בפעמיהם

עין יוסף

ילך למעלה עלמו בבית הקברות. ותירץ הלב"ח וז"ל ולע"ד דעיה"ז הוא בפרוזדור מתעדנות בפי' ומשם ילך למעלה. ותמוה הקבר הוא הפרוזדור . כי דרך סס מוכרח לעבור לעה"ב . והיינו דלך משל . ותמוה הקבר הוא הפרוזדור ממש . כי דרך אחר לא יהיה לו כלום . ולשונה סיה כאן בתלת דקות ליה לתרי דתמרו ז"ל דבשעה שהוא יוצא מן העולם ונכנס לפרוזדור ז"ל מהם עולה ומתקשטין בכתר סחיים ולוים יודעת ולא"ב קצת לוים לוי אין שמע לומר מסיר לתוך כרוחות ב' לו ג' פעמים בשעה לשעות. אבל כתבתי לפי שמה שכתב בפשוטו דמקיר :

אהבת איתן

ג"ת דבינה בתולה. ועוד דכיון דלוקה נילך קבר בתולה ג"ל לתחיי כלל קבר דבינה . וע"ל ע"ש

לה חברתי הניחני דברים שביני לבינך כבר נשמעו בין החיים . אלמא ידעי . דלמא איניש אחרינא שביב ואויל ואמר להו . תא שמע דזיערי הוה מפקיד זוזי לגבי אושפזיכתיה עד דאתא ואזיל לבי רב שביבא אזל בתרה לחצר מות אמר לה זוזי היכא אמרה ליה זיל שקלינהו מיתותי ציצורא דדשא בדוך פלן ואימא לה לאימא תשדר לי מסרקאי וגובתאי דכוהלא בהדי פלניתא דאתיא למחר . אלמא ידעי . דלמא דומה קדים ומכריז להו . תא שמע דאבוה דשמואל הוו קא מפקדי גביה זוזי דיתמי . כי נה נפשיה לא הוה שמואל גביה . הוו קא קרו ליה בר אביל זוזי דיתמי . אזל אבתריה לחצר מות אמר להו בעינא אבא אמרו ליה טובא אבא איכא הכא . (אמר להו) בעינא אבא בר אבא . אמרו ליה (טובא) אבא בר אבא נמי [טובא] איכא הכא . אמר להו בעינא אבא בר אבא אבוה דשמואל היכא . אמרו ליה סליק למיתיבתא דרקיעא אדהכי חזייה ללוי דיתיב אבראי אמר ליה אמאי יתיבת אבראי מ"ט לא סלקת . אמר ליה דאמרי לי כל כי הנך שני דלא סליקת למתיבתא דרבי אפס ואהלישתא לדעתיה לא מעלינן לך למתיבתא דרקיעא . אדהכי והכי אתא אבוה חזייה דהוה קא בכי ואחוך . אמר ליה מ"ט קא בכית אמר ליה דלעגל אתית (לן). מ"ט אחוכת . דהשיבת בהאי עלמא טובא . אמר ליה אי אי השיבנא נעיולוהו ללוי . ועיילוהו ללוי . אמר ליה זוזי דיתמי היכא אמר ליה זיל שקלינהו באמתא דריחיא . עילאי ותתאי דידן ומציעי דיתמי . אמר ליה מ"ט עבדת הכי אמר ליה אי גנבי גנבי מיגנבו מדידן . אי אבלא

הכותב

והמתים אינם יודעים מאומה ששה מחובר עמ"ש בי' כלבלב חיבוא טוב מן האריה המת וכוונת הפסוק כי בעודם בחיים יש להם השכלה לשעך ולזכור יום המיתה , אבל אחר מיתתם אין להם שום ידיעה מעניני העוה"ז אלא יושבים ומחכים אל הגמול שקנו בעודם בחיים . א"ל אם קריית לא שנית ואם שנית וכו' ורמוז לו בזה כי ע' פנים לתורה וגם שלמה בחכמתו כלל משמעיות הרבה על דבר אחד וכלם אמת . וכן יתחיים כל הקורא בהם לשנות ולשלש ובכל פעם יתחדש לו משמעות אחר ואם לא תשיג ידו ילך אל חכמים ויחכם כי הם יגלו הפירושים שנסתרו מעיניו וה רמז באמרו ואם שלשת לא פירשו לך , וע"ד זה אחשוש שאין כונת רבי יונתן לבטל לגמרי הפירוש הראשון כיון שראשמת יורה דרכו אלא משקיר עם כ' לכלב חי טוב מן האריה חבת אמנם גלה סתר פירוש זה שהוא לאימא תשדר לי מסרקאי וגובתאי דכוהלא בהדי פלניתא דאתיא למחר . אלמא ידעי . דלמא דומה קדים ומכריז להו . תא שמע דאבוה דשמואל הוו קא מפקדי גביה זוזי דיתמי . כי נה נפשיה לא הוה שמואל גביה . הוו קא קרו ליה בר אביל זוזי דיתמי . אזל אבתריה לחצר מות אמר להו בעינא אבא אמרו ליה טובא אבא איכא הכא . (אמר להו) בעינא אבא בר אבא . אמרו ליה (טובא) אבא בר אבא נמי [טובא] איכא הכא . אמר להו בעינא אבא בר אבא אבוה דשמואל היכא . אמרו ליה סליק למיתיבתא דרקיעא אדהכי חזייה ללוי דיתיב אבראי אמר ליה אמאי יתיבת אבראי מ"ט לא סלקת . אמר ליה דאמרי לי כל כי הנך שני דלא סליקת למתיבתא דרבי אפס ואהלישתא לדעתיה לא מעלינן לך למתיבתא דרקיעא . אדהכי והכי אתא אבוה חזייה דהוה קא בכי ואחוך . אמר ליה מ"ט קא בכית אמר ליה דלעגל אתית (לן). מ"ט אחוכת . דהשיבת בהאי עלמא טובא . אמר ליה אי אי השיבנא נעיולוהו ללוי . ועיילוהו ללוי . אמר ליה זוזי דיתמי היכא אמר ליה זיל שקלינהו באמתא דריחיא . עילאי ותתאי דידן ומציעי דיתמי . אמר ליה מ"ט עבדת הכי אמר ליה אי גנבי גנבי מיגנבו מדידן . אי אבלא

הכותב

לעמוד על אמתת דרוש זה והבוא מעשיות אחרות מענין זה והראשון מהם לבעלי ר' חייא דבקיר לקרייתא וכו' ואלו הבנים היו מעיונים בדרוש שהניח שלמה מאביו ואחיו חלק בגמרא לא מפני כי חולק בגבר סברת אביו שהרי הניח חיוק דק אמותי ואמר כי הם ב' דיעות הא' בזירזיא צער הבא עליהם ביחוד כמו רמה למות ומוהמנין הוא במה שדבר רבי חייא בענין התכלת שהוסיף על קרבם כי חרפה הוא להם לבטל המצוה על קבריהם והיתה בונת האחד לומר לאחיו דע שלא הבנת לחלק ברבר רבי חייא אבינו שעם היות שהוא אמר שהמתים יודעים ובמעשרים היינו דוקא בצערא דידהו אבל אינם מרגישים כלל בצערנו עם שאנחנו בנין ב"ש בצער אחרים . ואם כן ב' בני ר' חייא מאמינים לדברי אביהם אבל הם חלוקים בהבנת בונתו . ויהי כאשר ראה האחד המקיים דברי רבי חייא בדרך כללות החלוק שכל שיבה אחיו בהבנת דברי אביהם ולא יכול להתחזק כנגדו מטעם דברי אביו חור להסיאיה עליו מטקום אחר והקשה עליו ואמר ולא ותהניא מעשה בחסיד אחד וכו' ואת היא ברייתא שהדרה רבי חייא אביהם או חבריו רבי אושעיא ובר קפרא ורומזתן ומכאן יראה שהמתים יודעים ענייני החיים ועליהם ועליהם ועליהם

ארעא אבלה מדידן. אלמא ידעי. [דלמא] שאני שמואל ביון דהשיש מקדמי ומכרזי [א] פנו מקום. ואף רבי יונתן הדר ביה דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מנין למתים שמספרים זה עם זה שנאמר (דברים לג) ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר מאי לאמר [ב]אמר הקב"ה למשה לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבעתי לכם בבר קיימתיה לבניכם. [רף יח] ואי סלקא דעתך דלא ידעי כי אמר להו מאי הוי. אלא מאי דידעי למה ליה למימר להו. לאחזוקי ליה מיבותא למשה. אמר רבי יצחק כל המספר אדרי המת כאילו מספר אדרי האבן. א"ד דלא ידעי. (א"ד דידעי ולא (איקפד) [איכפת] להו. איני והא [אמר] רב פפא [הד] אשתעי [מלתא] בתריה דמר שמואל ונפל קניא מטללא ובזעא לארנקא דמוחיה. שאני צורבא מרבנן דקוב"ה תבע ביקריה:

הכותב

ששמענו מפי החכמים האלה שואת היהה שברתם בעניין זה וכי לא היו מקשים מדבריהם בנגד החולק. והשכל יחייב שנאמר כי החסיד הזה דעיונותי על משכבתה צליקו וואת היתה סברתו והיא מכפלת הקושות ממנה בנגד החולק. וגם מעשה דיעירי ואבוה דשמואל היו בחיים כדמות בבואה כי כהיותם מצטערים על השבת הפקדון לבעליהם חלם כל אחד מהם חלום צורק. ולאבוה דשמואל גלו לו בהחזרתו לעניים גדוליים אחרים וגם מדברי רשב"ם למדתי שהיה רמיון וא"ל המתים נגלו כאלו הם חיין מקבריהם וישיבים בעניהם וזה שראה בחלומו ב' רוחות מסקרות אשתר שמפני שקרה לו זה ע"י קטנטה אשתו הביאתהו אותה מחשבה לעייר נשים מתות בבחרונן ואולי נרמז בזה חלוק נפש רוח ונשמה והחכיד הזה היה נקשר עם השכלת הנקראת נשמה והיה מתאוה לשעבד אליו השכארות והיותר קרובה הזה היא הרוח המכונה בשם חיונית אבל האחרת היא יותר רחוקה מאלו היא קבורה במחצלת של קנים שזה רמז לנפש הצומחה. ואם על אן [ג] שומעת לא יכשר מלבן שהיא נפש המדברת ואם ת"ל ידעי מבל רבי יהונתן למיימי מדכתיב והמתים לוים יודעים מלומה ממש תפיל בדבר ממספרים לכם סם לוין יודעים ודו"ק: כל המספר אחר המת סר'. ולקמן גבי מ"ח אמר בלבון אחר כל המספר אחר מתחן כו' משום דלא ניחא למימר בהן אחר המת דהלדיקין נם אחר מיתתן קרויין חיין כדאמרי' לעיל והייט דקרנו על מתחן כלומר חיין על מתחן ואייתי מדכתיב והמתים עקלקלותם ונו' כפירש"י ועי"ל והמתים מלמן מעה דהייט ממספרים עקלקלות אחר מתחן מיהו כל כמוך דמ"ח ונו' אחי' בשעה שלום כו' והייט בעת מיתתן של לדיקים דעקלקלות נומר להם שלום כדאמרי' פרק הנושא יוליכם ה' אל מקום שהוא רוצה שילינו שם ואחשוב דלאו דוקא אחר מיתתן אלא היינו בעת שיתחילו לילך אחרי מיתתן

[אלמלא חומי אתה. שיהא שמך בגדולה ובתשובות: צריך אתה לגדולה. לפי שהעיניים נפקחות ורואות את המקום על עסק גשמים וצמחי המקום כשהוא חרב וסוף מתחטא. לשון חומה נקל בלבו לחתוך ולהעבירו על תחומו] [ר"ן]: אין המת מועיל לפניכם. שהמת בבית אחד והם מפקידין חומו כלון. וי"מ שמתון לגד אחר: והוא יוסב והומם. שהבל: למימר הכי. לא נפקחת ממני דמשמע דפקיר: אין חכמה. תשובה עגד ס': בנזיקין סוה. לא היו (רעוין) [נדונין] בכל גמרא של ד' סדרים חלא בתלתא בבי אלו: האשה שכובסת ירק וכו'. במס' שוקלין: טהורים. יש במוסקין זיתים עם העלים כדי לאוחזן בהם והוו להו עלין

שלח לו שמעון בן שטח לחוני המעגל צריך אתה להתנדות ואלמלא חוני אתה גוזרני עליך נדוי אבל מה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך בבן שמתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר (משלי כג) ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך] (ע"ש מהרש"א במסכת תענית), ת"ר העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין אחד אחד וקורין. אין הבת מוטל לפניהם הן יושבין וקורין והוא יושב ודומם הם עומדין ומתפללין והוא עומד ומצדיק עליו את הדין ואומר רבון (כל) העולמים הרבה הטארתי לפניך ולא נפרעת ממני אחד מני אלף יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתגדור פרצותינו ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים. אמר אביי לא מיבעי ליה לאניש למימר הכי א דאמר רשב"ל ובן תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן ואמר רב יוסף מאי קראה שנאמר (ישעיה א) כמעט כסדום היינו מאי אהדר להו נביא (שם) שמעו דבר ה' קציני סדום:

ואנן קא מתניע בשוקעין טו'. דהא לית להו למיתני דתמר פרק המניח מלן דבעי למיהי הסדלא לקיום מילי דעיזקון ומסיים ותמר ואנן קא מתניע בשוקעין י"ג טו' דמסכת שוקעין הוא סוסס של שם סדרי מעשה ועניין מ"ם בתיזוסיו סוף סוריות שהלוו ר"מ ור"ג [קל חומר בהלל] (ע"ש מהרש"א במסכת תענית), ת"ר העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין אחד אחד וקורין. אין הבת מוטל לפניהם הן יושבין וקורין והוא יושב ודומם הם עומדין ומתפללין והוא עומד ומצדיק עליו את הדין ואומר רבון (כל) העולמים הרבה הטארתי לפניך ולא נפרעת ממני אחד מני אלף יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתגדור פרצותינו ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים. אמר אביי לא מיבעי ליה לאניש למימר הכי א דאמר רשב"ל ובן תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן ואמר רב יוסף מאי קראה שנאמר (ישעיה א) כמעט כסדום היינו מאי אהדר להו נביא (שם) שמעו דבר ה' קציני סדום:

הכותב

אל יפתח אדם פיו לשטן. פי' שלא יתן פתחון פה לשטן לקטרג ולומר הודאת בעל דין הוי כמאה עדים ולא נשאר מקום למדת רחמים להאריך אפים

הרי"ף

לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן. עיין בכתוס' ושוד אפשר בשגג ימי תלונות שהי מדה"ד מתוחה עליו כי משטן מקטרג בשעת הסכנה כמו שהוא בשגגה ימי תלונות שהי מדה"ד מתוחה עליו ושל בני ביתו לכך ממהרין ירים בתוקות רעים ישחו לו ניסא וכן פסוק זה ע"ש תענית דף כ"ה ע"ב: ב טהרות פ"ב מ"ח: ד שוקעין פ"ב מ"ג:

חדושי גאונים

דלוש עשים ומיעיל דקתאר מלוי מסכר תחר מלמן מפכר פרוך והל רב פפא לשמעי מי. ומהכי שתי מוכרן מרכבן דקרקי"ה מכנס ניקרי דיוקי ר"ל מפ"ע לפי לפתן עשים מפסכר מחר מחת. ודקמני מלוי מפסכר תחר לפן. מ"ש עשים דלמא מ"ע דומש. מ"ש עשים דקרקי"ה מכנסיקרי לפתן עשים לשמ

נמורה וק"ל: מנין לברכת המזון ס'. מלמתי כתוב דכתי משמע ליה ברכת המזון כי סם ס' מקרא דכתיב בתורה שבכתב קודם שנתנו בעל פה וכ"ש בתורה שבע"פ דסמיכי אהדדי וק"ל: שהיה מגמגם למעלה ס'. סיום מלעיל שלא אמר מזכירות שבו ותמר ליה שלש ד"ת מקבלין עומדים שם שאמר שלא סם דברי כתם לפום ס' וגו' שאין כתובה לפניו בתם שתורש ע"ג תם לבנים וכל תוכחות שלמה שם שמוכיח על הקב"ם ואין מקבלין עומדים כתם הוא:

דף כא אמר רב יהודה א מנין לברכת המזון לאחריה מן התורה שנאמר (דברים ח) **ואכלת ושבעת וברכת. מנין לברכת התורה לפניה מן התורה שנאמר** (שם לב) **כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו:**

שם ע"ב אמר רב אדא בר אהבה מנין שאין היחיד אומר קדושה שנא' (ויקרא כב) **ונקדשתי בתוך בני ישראל** ב **כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה. [מה"מ] [מאי משמע] דתנא** ג **(רבינא) [רבנאי] אחוה דרבי חייא בר אבא אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם** (במדבר טז) **הבדלו מתוך העדה הזאת·[ואת"א עדה דכתיב התם** (שם) **עד מתי לעדה הרעה הזאת] מה להלן עשרה אף כאן עשרה:**

דף כב תניא רבי יהודה בן בתירא [היה] אומר אין ד"ת מקבלין טומאה מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם וקורא למעלה מר' יהודה בן בתירא א"ל בני פתח פיך ויאירו דבריך שאין ד"ת מקבלין טומאה שנא' (ויקרא כג) **הלא כה דברי כאש נאם ה' מה אש אינה מקבלת טומאה·אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה:**

שם ע"ב **[היה מתפלל ומיצא צואה במקומו אמר רבה אף על פי שחטא תפלתו תפלה מתקבלת ליה רבא והא** (משלי כ"א) **זבח רשעים תועבה אלא אמר רבא הואיל וחטא ה אף על פי שהתפלל תפלתו תועבה ן]:**

ובגמ' דף כ"ג) שנאמר הבו לקראת ונו'. וכפ"ק דסבת ילף מיום דמי מחמקי ומי סודרת לכיסיה וכולם בכלל הבין הוא: מאי דכתיב שמור רגלך כו'. לכלותה לפי פשוטיה ים לפרש קרוב להיפוך זה ופ"ש שמור שמחל לשמול לשמוח בקול כ' בעוזות ובשחוק כשמוע בקול כ' וס"פ שמור רגלך מלילך בהבלים מטלות ותשמות לבית הכסיסים וקרוב לשמוע ומצוין קרבן וכ"ג בפרט"י כספר קהלם ויש ליישב דסיפא דקרא כי לון יודעין לעשות רע לימו מהפרט יפה לפי זה דהא לון במצוין קרבן על חטאם ס"ו יודעין בחטאם ועיכ פירשו וקרוב לשמוע שמור עלמך שלא תחטא. ולפמ"ש קרבן על חטאו ועוסק בתורה ועבודה לכפר על חטאו: **אמר** רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן א **הנצרך לנקביו הרי זה לא יתפלל משום שנאמר** (עמוס ד) **הכון לקראת אלהיך ישראל:**

עד שם ואמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן מ"ד (קהלת ד) **שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים (וקרוב לשמוע מתת הכסילים זבח כי אינם יודעים לעשות רע. שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים). עמור עצמך שלא תחטא ואם תח"א הביא קרבן לפני. וקרוב לשמוע [דברי חכמים] (מתת הכסילים זבח). אמר רבא הוי קרוב לשמוע דברי חכמים שאם חוטאים מביאין קרבן ועושין תשובה. [מתת הכסילים] ואל תהי ככסילים שחוטאין ומביאין קרבן ואין עושין תשובה. כי אינם יודעים לעשות רע א"ה צדיקים נינהו. אלא אל תהי ככסילים שחוטאין ומביאין קרבן ואינם יודעים אם על הטובה הם מביאים או על הרעה הם מביאים. אמר הקב"ה בין טוב לרע אינן מבחינין [והם] קרבן מביאין לפני. (אמר) רב אס') [אשי] ואיתימא רבי חנינא בר פפא [אמר] ג שמור נקביך בשעה שאתה עומד בתפלה לפני:**

דף כד **אמר** רבי יצחק טפח באשה ערוה. למאי אילימא לאסתכולי בה ד והא אמר רב ששת למה מנה הכתוב בהרשב"א

וכאן ר"ל בלא ישא פנים וישא ה' פניו כוולל כל הענינים האלה לא ישא פנים לא יהרוג פנים להדר פני רצונו לכתוב לשלוח להושא ולהתעקב מטנו פני כעפו ש"ו רבו למדת הדין וכבר ידעת שאין לפניו יתברך כעס ולא רצון ולא נאמרו מדות האלו בו יתי אלא מצד פעולותיו והמקבל אותם כשיגמול החוגא ויעניעשנו יראה מצד הפעולה כאלו כעס יתברך עליו וכאשר יגמלנו חסוב על צדקותיו אשר עשה יראה כאלו רצון ה"ש עליו ויראה לו פנים של היהור והוא יתי לא ישתנה חלילה ואינו מתפעל למדות האלו רק שהבעשה בישתנה מצד המקבל לפי מעשיו והוא אמרו הציר המשם פעלו כי כל דרכיו משפט, ומפני ששני הכתובים האלה ר"ל לא ישא פנים וישא ה' פניו אליך יראה מנגליהן הרי ה

לכלותה יש לפרש קדוקס כ' תכו תפלתו תועבה ותע"פ שהוא יוצא כתפלה בבניית וים לו קלה כלומר ידי חובת תפלה מ"מ חשמו מלבא שלא לקדק במקום הכוון ואלמלא שהוא מצוה לא היה מתפלל כלל ועוד יש לומר שבתפלו שהוא מצוה לא היה לו כוונה אלא שהוא מתפלל מאליו ולא מדעת עלמו ולא היה מתכוין לבקשת הצורך שהוא מבקש ולא היה מתכוין לבקש אלא מה שהוא מצוה ולא היה מתכוין לבקש אלא מה שהוא מצוה ולא היה מתכוין לבקש אלא מה שהוא מצוה

תכשיטין שבחיץ עם תכשיטין שבפנים לומר לך אבל המסתבל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף. אלא באשתו ולקריאת שמע, אמר רב חסדא שוק באשה ערוה שנאמר (ישעיה מז) גלי שוק עברי נהרות וכתיב (שם) תגל ערותך וגם תראה חרפתך אמר שמואל קול באשה ערוה שנאמר (שיר ב) כי קולך ערב ומראיך נאוה, אמר רב ששת שער באשה ערוה שנאמר

(שם ד) שערך כעדר העזים: שס התולה תפליו יתלו לו חיין. ג דורשי חמורות אמרו (דברים כח) והיו חייך תלואים לך מנגד זה התולה תפליו:

עם ע״ב ג׳רבי אבא הוה קא משתמט מינה דרב יהודה דהוה בעי למיסק (לארץ) [לארעא ד] ישראל דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לא״י עובר בעשה שנאמר (ירמיה כז) בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם נאם ה׳. אמר איזיל ואשמע מינה מלתא (ואתי) [מבית וועדא והדר אפיק]. אול אשבחיה לתנא דקתני קמיה דרב יהודה היה עומד בתפלה ונתעטש ממתין עד שיכלה הרוח וחזר ומתפלל איכא דאמרי היה עומד בתפלה ובקש להתעטש מרחיק לאחריו ד׳ אמות ומתעטש וממתין עד שיכלה הרוח וחזר ומתפלל ואומר רבש״ע יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלימתנו בחיינו ובאחריתנו רמה ותולעה ומתחיל ממקום שפסק. א״ל י אילו לא באתי אלא לשמוע דבר זה דיי:

שם תניא כוותיה דרב חסדא היה מהלך במבואות המטונפות לא יקרא ק״ש ולא עוד אלא שאם היה קורא ובא פוסק לא פסק מאי. אמר רבי מיאשא בר בריה דרבי יהושע בן לוי עליו הכתוב אומר (יחזקאל כ) וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים בל יחיו בהם. ר׳ אסי אמר (ישעיה ה) הוי משיכי העון בחבלי השוא. רב אדא בר אהבה אמר מהכא (במדבר טו) כי דבר ה׳ בזה. ואם פסק מה שכרו אי״ר אבהו עליו הכתוב אומר (דברים לב) ובדבר הזה תאריכו ימים:

עין יוסף

כנגד המקום שפתחתי להתפלל ואם היה מהלך לפניו היה מניחו לאחוריו. ודומה כמו שפוסק לגמרי אמין כוותו לחזור לתחלתו (כדיוו יוסף). ולכאורה הגדול מהבי״ד דא כתב שמה שכתב שילך לאחוריו ולא לפניו יש לומר שדבר פשוטה שמתפלל עד שיגמור הרוח. ומה שכתב בסוגיין שבחיץ: משתמיט מיניה. לפי שיש ברחה חלוי לפי שיש רבי אבא חסך לעצמו לפ״י ודע יהודה לומר לו לפיכך לא היה נכנס לבית המדרש: ואשתע מיניה מלתא. מבחון מבכחו״ל: ונתעטש. מלמעה: עד שיגמר הרוח. מטוטו שנתף מלותו רוחו: והחזר להתפלל. למקום שפסק:

ואומר. בתוך התפלה דהא מוספקא ושומעת כבר על ידי הרוח לפיכך יכול לעכשיו ממי ולומר דבר זה בתפלתו: בחבלי השוא. בחבלים שאיט חזקים עמוד מלא עומס להקים כן מוסיין כעין על עגלה אף זה ע״י דבור בעלמא הוא עשוי: ובדבר זה. בשביל דבור זה שהרחתם עליו תאריכו ימים: (והכוסם) [פירשו בחבלי השוא. לומר בהם מוסיפים עליהם עון כי עוד היה אלא מי ויימין] [פירוש בחבלי הכוסם שיקח חיין]: משתמיט מיניה. לפי שיש ברחה חלוי לפי שיש רבי אבא חסך לעצמו לפ״י ודע יהודה לומר לו לפיכך לא היה נכנס לבית המדרש: ואשתע מיניה מלתא. מבחון מבכחו״ל: ונתעטש. מלמעה: עד שיגמר הרוח. מטוטו שנתף מלותו רוחו: והחזר להתפלל. למקום שפסק:

ואומר. בתוך התפלה דהא מוספקא ושומעת כבר על ידי הרוח לפיכך יכול לעכשיו ממי ולומר דבר זה בתפלתו: בחבלי השוא. בחבלים שאיט חזקים עמוד מלא עומס להקים כן מוסיין כעין על עגלה אף זה ע״י דבור בעלמא הוא עשוי: ובדבר זה. בשביל דבור זה שהרחתם עליו תאריכו ימים: (והכוסם) [פירשו בחבלי השוא. לומר בהם מוסיפים עליהם עון כי עוד היה אלא מי ויימין] [פירוש בחבלי הכוסם שיקח חיין]:

תפלת השחר פרק רביעי

עה דף כו ע״ב איתמר רבי יוסי בר׳ חנינא אמר * תפלות אבות תקנום ריב״ל אמר תפלות כנגד תמידים תקנום. (אגש״ס ברא״ג, רש״י) תניא כוותי׳ דר׳ יוסי בר׳ חנינא ותניא כוותיה דר׳ יהושע בן לוי. תניא כוותיה דרבי יוסי בר׳ חנינא אברהם תקן תפלת שחרית שנא׳ (בראשית יט) וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם (את פני ה׳) ואין עמידה אלא תפלה שנאמר (תהלים קו) ויעמוד פינחס ויפלל (ותעצר המגפה). ב יצחק תקן תפלת המנחה שנאמר (בראשית כד) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב ואין שיחה אלא תפלה שנאמר (שם קב) תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה׳ ישפוך שיחו. ג יעקב תקן תפלת ערבית שנאמר (בראשית כח) ויפגע במקום וילן שם (כי בא השמש) ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר (ירמיה ז) [ואתה אל תתפלל בעד העם הזה] ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי. תניא כוותיה דריב״ל מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות שחרי תמיד של שחר קרב והולך עד חצות ורבי יהודה אומר [עד ד׳ שעות] וכו׳:

הכותב

תפלות כנגד תמידים תקנום. פירש רש״י ז״ל תקנום אנשי כנסת הגדולה ברורו של ענין והוא אחר כתם. ואיתיה שבכלם שמעון הצדיק כה״ג וגם בימיו היתה על עבודה בהמ״ק ז״ל עבודת הקרבנות ועכ״ז הוצרכו לסדר תפלות בכל יום כנגד תמידין ומוסיפין בראשה מזה מה שהנחתי וגם מסוגיית הגמרא נראה כן) ולפ״ז צריכים אנו לפרש שהפלה מוסב על בתיות בהמ״ק לא היתה מפש נוסח הפלותנו עתה בימי חורבן הבית אלא אתפללים ושואלים צרכיהם כפי זמנם בזמן הקרבת המוסף וזמן החברה לומר כן שהרי אפילו הפלת יחיד לא נתקבה על הסדר אשר בירנו עד שסדרם כן ר״ש הפקולי לפני ר״ג בובנה וכתוהו להן בפרק זה [ ]:

עון יעקב

תפלות אבות תקנום. עיין בתוספתי סריש שכתב דלמ״ד אבות תקנום גם הפלת ערבית תוכם כמו תפלה שחר אבות שהרי יעקב היה כותר שהתפלל מעריב שם גמלך שהי דמשמע דתפלת ערבית רשות דלתמיהין לקמן היש בים ס״ל עין שמדקין שהי מצה דמיהו לפי זה טוב ואיכ דלא כמ״ש הרמב״ם ז״ל ועיין בכ״מ ואולם כבר הקשה עליו מעכו ולכן נראה כוונת הרמב״ם ז״ל דס״ל דתפלת ערבית רשות ואינה חובה כלל ומ״ש הרמב״ם שיתפלל ערבית הוא לפי שרוב בני אדם מתפללין אותה ומשום הכי אמרו חז״ל שיתפלל ערבית ואיכ לפי זה לא קשה מידי

דף כז ע"ב תניא ר' אליעזר אומר המתפלל אחורי רבו והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו והחולק על ישיבתו של רבו והאומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל:

ת"ר מעשה בתלמיד אחד שבא לפני רבי יהושע א"ל רבי תפלת ערבית רשות או חובה א"ל רשות. בא לפני ר"ג א"ל תפלת ערבית רשות או חובה א"ל חובה. א"ל והלא ר' יהושע אמר לי רשות. א"ל המתן עד שיכנסו בעלי תריסין לבהמ"ד כיון שנכנסו בעלי תריסין (לבהמ"ד) עמד השואל ושאל תפלת ערבית רשות או חובה א"ל ר"ג חובה אמר להן ר"ג לחכמים כלום יש אדם שחולק (עלי) בדבר זה. א"ל רבי יהושע לאו. א"ל והלא משמך אמרו רשות א"ל יהושע עמוד על רגליך ויעידו בך עמד ר' יהושע על רגליו ואמר אלמלא אני חי והוא מת יכול החי להכחיש את המת ועכשיו שאני חי והוא חי היאך יכול החי להכחיש את החי היה רבן גמליאל יושב ודורש ור' יהושע עומד על רגליו עד שרננו כל העם ואמרו לחוצפית המתורגמן עמוד ועמד. אמרו עד כמה ניצעריה וליזיל. (אתא) בראש השנה אשתקד צעריה. (אתא) בבכורות במעשה דר' צדוק צעריה. ה"נ קא מצער ליה. (כולי האי ליצעריה וליזיל). תא ונעבריה. מאן נוקים [ליה] נוקמיה לר' יהושע (הוה ליה בעל דבר) [בעל מעשה הוא]. נוקמיה לר"ע [דלמא עניש ליה ד] לית ליה זכות אבות (ועניש ליה). אלא נוקמיה לר"א בן עזריה דהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרא. הוא חכם דאי מקשי ליה מפרק ליה. הוא עשיר דאי מפלח לבי קיסר האי נמי מצי מפלח כוותיה. והוא עשירי לעזרא דאית ליה זכות אבות ולא מצי עניש ליה. אתו ואמרי ליה ניחא ליה למר למהוי ריש מתיבתא א"ל איזיל ואמליך באנשי ביתאי. אזל ואמליך בדביתהו א"ל (דף כח) דלמא

מעבירין לך (א"ל מעלין בקדש ולא מורידין דלמא עניש לך) אמר לה (אמרי אינשי) לשתמיש [אינש] יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר ליתבר. אמרה ליה לית לך חוורתא. ההוא יומא בר תמני סרי שני הוה אתרחיש ליה ניסא והדרו ליה תמני סרי דארי חוורתא. והיינו דקאמר ר"א בן עזריה א הרי אני כבן שבעים שנה ולא בן שבעים שנה. תנא אותו היום סלקוהו לשומר הפתח וניתנה רשות לתלמידים ליכנס שהיה ר"ג מכריז ואומר ב כל ת"ח שאין תוכו כברו אל יכנס לבהמ"ד (משום דאמרינן כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זורק אבן למרקולים ור"א בן עזריה אומר הני מילי היכא דקים לן שאינו הגון ור"א בן עזריה דרש לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה) [שהיה ר"ג מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבהמ"ד]. ההוא יומא אתוספו כמה ספסלי (בבה"מ). אמר ר' יוחנן פליגי בה (ר' יוסי) [אבא יוסף] בר דוסתאי ורבנן. חד אמר אתוספו ת' ספסלי וחד אמר ז' מאה ספסלי. הוה קא חלשא דעתיה דר"ג אמר דלמא ח"ו מנעתי תורה מישראל אחזו ליה בחלמא חצבי חווארי דמליין קיטמא. ולא היא אלא ליתוביה דעתיה הוא דאחזו ליה. תנא עדיות בו ביום נשנית. וכל היכא דאמרי' בו ביום ההוא יומא הוה ולא היתה הלכה שהיתה תלויה בבה"מ שלא פירשוה ואף ר"ג לא מנע עצמו מבהמ"ד [אפי' שעה אחת] דתנן ג בו ביום (עמד) [בא] יהודה גר עמוני לפניהם בבהמ"ד אמר להם מה אני לבא בקהל. א"ל ר"ג אסור אתה [לבא בקהל]. א"ל רבי יהושע מותר אתה [לבא בקהל]. אמר לו ר"ג והלא כבר נאמר (דברים כג) לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' א"ל ר' יהושע וכי עמון ומואב במקומן הם יושבין ד והלא כבר עלה סנחריב [מלך אשור] ובלבל את כל האומות שנאמר (ישעיה י) ואסיר גבולות עמים [ועתידותיהם שושיתי ואוריד כאביר יושבים] ה וכל דפריש מרובא פריש. א"ל רבן גמליאל והלא כבר נאמר (ירמיה מט) ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון וכבר שבו. א"ל רבי יהושע והלא כבר נאמר (עמוס ט) ושבתי את שבות עמי ישראל ועדיין לא שבו. (סוטה פ"ק וע"ש מהרש"א) (אלא דהדרי הכא נמי דהדרי). מיד התירוהו לבא בקהל. אמר ר"ג (איכו השתא) [הואיל והכי הוי] איזיל ואפייסיה לרבי יהושע (אזל) כי מטא לביתיה חזינהו לאשיתא דביתיה דמשחרן אמר ליה מכותלי ביתך [אתה] ניכר ו שפחמי אתה אמר ליה אוי לו לדור שאתה פרנסו (ואוי לה לספינה שאתה קברניטה) שאין אתה יודע בצערן של תלמידי חכמים במה הן (עסוקין) [מתפרנסין] ובמה הם ניזונין אמר ליה נענתי לך מחול לי. לא אשגח ביה. עשה בשביל כבוד אבא איפייס. אמרו מאן ליזיל ולימא להו לרבנן אמר להו ההוא כובס אנא אזילנא שלח רבי יהושע

א עי' הנוסחא ברש"י שבגמרא:

[בר"מ] ר"י ע"ל דאמרו זמני מועדיה. ולי נראה דהכי ס"ל כהפלה מהכתיב קרא]:

ל' תיתר שהרי מן לחן הפלומין ר"ע כהפלה מהכתיב קרא]:

מהרש"א

מאן דלביש מדא ילבש מדא כו'. מבואר כי המדה הוא נגד החטוב שלבשין המלכים כמ"ש ולבש שמלת מה דוד מדיו והוא מעגל כפרש"י וכמ"ש בן הלבנה במות המלך הכתוב מעיליו ולפי פר"ג היה מבני הנביאים ומלכים מבני יהודה ולפ"ז כפ"ש בחוץ מלך מזרע יהודה וכמ"ש פ"ק דסנהדרין לא יסור שבט מיהודה ולא ילפקו גלוות שבבבל ומתוקף מדין הגליו ולכן בני בניו של הגל כו' ולזה בא רבי יהושע לומר למדינה מחזור הנביאות נר"ע שהיה מבני הנביאים ולפי רחוי לרחב"ע שהיה כהן ליעול הנביאות ממנו וכמ"ש מלבי שמעולי להם מלכות שהיו כהנים על מלכות כל מגמתם היה לש"ם ולזה אמר ר"ש בכהנ"ע להניח דעתו של רחב"ע בהיך דמזה בן מזה יהא כי אתמר כי אתמר כ"ש ולא כן אמרינן בהדיא מזרע הכהן מיתבא הכהנה דהיינו לרחב"ע ושמיו לא מזה כו' דהיינו שלמו מזרע כהונה לשהיה לו הכהונה נס למלך כמו שמלינו בעזיהו שנלעגע ע"ש וכמו שלפן לדה מוטע במה שמוכן לך שהיא הכהונה כן מתה לא תהיה מוטע במה שמוכן לחבוך ר"ע שהיא הנביאות ומייתני דלא יתמרו ומתוך כך יתמרו גם מתוך כך יתמרו נס להכן שהוא לשר מלכים קה ולא מלכה כך אין לנו לדקדק אחר ר"ע במה מוטע הכהונה שלו וק"ל: נתפייסה שלה כהנביאות שלו וק"ל: כיון דאתה מפייסה גם אתמו נפשים בדבר להחזירו לנביאותו ואתו לה שיהו לנביאים שיהלנו כנביאים שיהלנו קטנה שלמה בשביל שיהלנו קטנה שלמה כדכתיב בהם מלכי ישראל ויהודה ומתוכך במעיו

ובשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם (מתפללים) [עומדים]. ומנעו בניכם מן התגיון. והושיבום בין ברכי תלמידי חכמים ובשביל כך תזכו לחיי העולם הבא. וכשהלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו ביון שראה אותם התחיל (והיה בוכה) [לבכות] אמרו לו רבינו נר ישראל עמוד הימני פטיש החזק מפני מה אתה בוכה אמר להם אילו לפני מלך ב"ו היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר שאם כעס עלי אין כעסו כעס עולם ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולשוחדו בממון ואעפ"כ הייתי בוכה. ועכשיו שמוליכין אותי לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקים (לעד) [לעולם] ולעולמי עולמים שאם כועס עלי כעסו כעס עולם ואם יאסרני איסורו איסור עולם ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם * ואין אני יכול לפייסו בדברים ולשוחדו בממון ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחד של גיהנם ואחד של גן עדן ואיני יודע באיזה מהן מוליכין אותי ולא אבכה. אמרו לו רבינו ברכנו. אמר להם ג' יה"ר שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. א"ל (רבינו) [תלמידיו] עד כאן (ותו לא) אמר להם ולואי. תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם. בשעת פטירתו אמר להם פנו כלים מפני הטומאה והבינו כסא לחזקיהו מלך יהודה שבא שם [מתני' רבן גמליאל אומר בכל יום ויום מתפלל אדם שמונה עשרה: גמ' הני י"ח כנגד מי אר' הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני א כנגד י"ח אזכרות שאמר דוד (תהלים כ"ט) בהבו ליי' בני אלים רב יוסף אמר כנגד שמונה עשרה אזכרות שבכ"ש אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה. ואמר ר' תנחום אמר ריב"ל המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקפק כל חוליות שבשדרה עולא אמר עד כדי שיראה איסר כנגד לבו רבי חנינא אמר כיון שנענע ראשו שוב אינו צריך אמר רבא והוא דמצער נפשיה ומחזי כמאן דכרע. הני תמני סרי תשסרי הויין אמר רבי לוי ברכת הצדוקים ביבנה תקנוה כנגד מי תקנוה א"ר לוי בריה דרבי שמואל בר נחמני לרבי הלל כנגד (שם) אל הכבוד הרעים לרב יוסף כנגד אחד שבק"ש לר' תנחום א"ר יהושע בן לוי כנגד תוליא קטנה שבשדרה]: עה שם תנו רבנן ג שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה. אמר להם רבן גמליאל לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת המינים. ירד שמואל הקטן ותקנה. לשנה האחרת שכחה [דף כט] והשקיף בה ב' וג' שעות ולא העלוהו ואמאי לא העלוהו והא אמר רב יהודה אמר רב טעה בכל הברכות כולן אין מעלין אותו בברכת המינים ג מעלין אותו חיישינן שמא מין הוא שאני שמואל הקטן דאיהו תקנה. [וניחוש] ו)דלמא הדר ביה. אמר אביי גמירי טבא לא הוי בישא. ולא והכתיב (יחזקאל יח) ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול (דייק מדכתיב ובשוב צדיק ששב לרשעו דמעיקרא, מהרי"ו ז"ל) ההוא רשע מעיקרו אבל צדיק מעיקרו לא. ולא ד ותתן אל תאמן בעצמך עד יום מותך שהרי ה יוחנן כ"ג שמש בכהונה גדולה פ' שנה ולבסוף נעשה צדוקי. אמר אביי הוא יאני הוא יוחנן. רבא אמר יאני לחוד יוחנן לחוד. יאני רשע מעקרו יוחנן צדיק מעקרו. לאביי ניחא אלא לרבא קשיא. אמר לך רבא צדיק מעקרו נמי דלמא הדר ביה. אי הכי אמאי לא אסקוהו. שאני שמואל הקטן דהא אתחיל בה דאמר רב יהודה אמר רב ואי תימא ריב"ל לא שנו אלא שלא התחיל בה אבל התחיל בה גומרה: עט שם הני שבעה דשבתא כנגד מי. אמר רבי חלפתא בן שאול כנגד שבעה קולות שאמר דוד על המים.

מהדורא נאונים

אהבת איתן

הכותב

עין יעקב

עין יוסף

הרי"ף

מהדורא נאונים

אהבת איתן

הכותב

עין יעקב

עין יוסף

ברכות וק"ל: (כט) והתועים על דעתך ד' פרש"י בג"מ והטועים במשפט על דעתך ישפטו כשיבוא לגמרם וכו' וכן עיקר ל"ל עכ"ל ושויו לתלך לשבח הוא מעין הברכה השבעה שיבנו לשלום ולא יכשלו בדבר הלכה ומקצתם נקבו מעין סיום הברכה וק"ל: (סה) ר"ל הוא כללו מעין הברכה וק"ל:

הני תשע דר"ח כנגד מי' אמר רבי (אבא) [יצחק] דמן קרטיגנין כנגד ט' אוכרות שאמרה חנה בתפלתה דאמר מר א בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה. והני כ"ד דתעניתא כנגד מי. אמר רבי חלבו כנגד כ"ד רננות ד שאמר שלמה בשעה שהבנים ארון לבית קה"ק. אי הכי בכל יומא נמי נמרינהו (א"ל) אימת אמרינהו שלמה ביומי דרחמי (אף) אנן נמי ביומא דרחמי אמרינן להו: שם [פסקא רבי יהושע אומר מעין י"ח: מאי מעין י"ח רב אמר מעין כל ברכה וברכה ושמואל אמר הבינו ה' אלהינו לדעת דרכיך ומול את לבבנו ליראתך ותסלח לנו להיות גאולים ורחקנו ממכאובינו ודשננו בנאות ארצך ונפוצותינו מארבע תקבץ ותתועים על דעתך ישפטו ועל הרשעים תניף ידך וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתקון היכלך ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחך טרם נקרא אתה תענה ברוך אתה ה' שומע תפלה]: שם ע"ש [פסקא רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קבע וכו': מאי קבע אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא כל שתפלתו דומה עליו כמשאוי. ורבנן אמרי כל [מי] שאינו אומרה בלשון התנונים. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו כל שאינו יכול להדש בה דבר. א"ר זירא אנא יכילנא לחדושי בה מילתא ומסתפינא דלמא מטרידנא. אביי בר אבין ורבי (חייא) [חנינא] בר אבין דאמרי תרוייהו כל שאינו מתפלל עם דמדומי חמה [דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מצוה להתפלל עם דמדומי חמה] ואמר רבי (חייא) [זירא] מאי קראה (תהלים עב) יראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים. לייטי עלה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה. מ"ט דלמא מיטרפא ליה שעתא: שם רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר הושיע ה' וחשוב שאפילו שיעה אחת יבוש בגיהנם חכם וחסיד כזה וחשבתי תקון קצת בדקדוק לשון המאמר ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים ואיני יודע באיזה מהם מוליכין אותי כי אפשר שלא היה מכוסף רק על ההליכה באיזה דרך יוליכוהו ולא היה ירא שיכשיכוהו לגיהנם כלל אלא אם אולי טבע המיתה חייב לצאת ולהפרד מן העולם הזה בדרך יותר מורגל ורקוב לגיהנם אבל בסוף לא יכבה אלא ג"ע ובאשר היה קדוש יראו חבא היה בוכה בחכם יראו וסר מרע והיה עושה כן מפני תלמידיו ללמדם שכל ימי חייהם יהיו יראי הוא החדרים אל דבר ה' וכן יראה מתחלה המאמר ובנכון תלמידיו ביון שראה אותם התחיל והיה בוכה וכו' וכפי שלמות ריב"ז שכל ימיו למד תורה ונצוות נראה לו חזקיהו שעם היותו מלך למד מדן ועד באר שבע תורה ומצות ודי בזה הערה:

עין יעקב

כאול ס' כמה וגו' כדאיתא במדרש ודע"ש בכתה ויתה התוה כדאיתא בפרק ר"ע נקי מתפללין פה שבעה נקיות ועגד זה פה שבעה שפרי תוכה עם ס' ויהי נכאוב כדאיתא בפרק ס' כל מקני ע"ש:

ענף יוסף

עם ורבנן אמרי כל שאינו אומרה בלשון התנונים. לכאורה לק. דע המלות בידכר כתחים לא כתחם. ויתחלפו במוכנים לא מם בתיקוף כתם התוכר. תועתם לשון כשכרות והלשונידעו מוזמנים לכך שלשים ושלשה ובלה"ר. כמו שלשים ושלשה בגמ' דתענית (דף ל"ד) פרש"י לכך נ' כל

שתתחונן דעתו עליו. וחד אמר כדי שתתחולל דעתו עליו. מאן דאמר ג כדי שתתחונן דעתו עליו דכתיב (דברים ג) ואתחנן אל ה'. ומאן דאמר כדי שתתחולל דעתו עליו דכתיב (שמות לב) ויחל משה:

אין עומדין פרק חמישי

פא שם [משנה] אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים: גמ' ד מה"מ אמר רבי אלעזר דאמר קרא (ש"א א) והיא מרת נפש ותתפלל. [ממאי] (ו) דילמא שאני חנה [דהות] (ד) מרירא לבה טובא. אלא א"ר יוסי בר' חנינא מהכא (תהלים ה) ואני ברוב חסדך אבוא ביתך [אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך] [ומאי] (ו) דלמא דוד שאני דהוה עסיק קומי מלכא קודשא בריך הוא ומשום הכי אוריך טובא. ורשב"ם פירש דלא שאני אלא משום דהוה מלך ומלכים צריכין להאריך בתפלתן יותר משאר בני אדם. ורבינו חננאל

מהבמה בשבת כח הכהנים כמ"ש בשמת רוח חיים וגו' ול"ש לרוח ממלכות וחס"ש ומוכר לחדש מן הבהמה לחן וגו' ומי יודע רוח בני האדם העולה וגו' היא העולה למעלה ושומדת בדין מצל"ש הבהמה ובכיוצא רש"י שם ח"ש בכל עלב לירח מיום הדין יכוסו לו מוכר מן הבהמה והדר שפחים מהבמה כי עתיד הוא ליקן הדין ע"ש והו"ק : שבן מליט בכיוצים הרחמנים כו' . ליכא לפרושי נביוצים רחמנים היינו שלא קורין בכיוצים רחמנים דהיינו יהושע שופטים שמואל מלכים דמלי דברי שבח והמחומין מיכא בסיומן דספר יהושע מסיים בקבוצת לאנשר וספר שופטים מסיים הוא הסר בעיניו יעשה ושוד דמלי מקבץ בירוש' מספר קיוסת כמ"ש הכוסיות הלא הוא דוד"ל לא חירני כלל בהיכוא נביוצים שהיו לא חירני בתוכן בקבוצת שהיו לא חירני בתוכן שהיו לא חירני בתוכן בקבוצת שהיו לא חירני בתוכן בקבוצת שהיו לא חירני בתוכן בקבוצת

שנאמר תכין לבם תקשיב וגו' . פרק מצות חלוצים מייתי ליה לבתרא למעלה מדמיחס אל ניחמם : תבין . שם תכין לבם תן תקשיב אזנך : [זמנין תלתא . שחרית מנחה וערבית : יכול מסבת לעולם תהלה . תפלה זוחק בתורה : כמו מתהלה אבל קודם לכן לית היא רגיל בכך : יכול יהא טולן . לשלם תפלות הללו בשעה אחת : יכול ישהו לכתיו . כגון ברכות דלתה תוך עד ס"ת וחת"כ יתפלל מהם כל היום וכו' . ודלמי

פג שם א **תנו רבנן המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים אבא שאול אומר סימן לדבר**

(תהלים י) תכין לבם תקשיב אזנך . תניא אמר רבי יהודה כך היה מנהגו של רבי עקיבא כשהיה מתפלל עם הצבור היה מקצר ועולה מפני טורח צבור וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת . וכל כך למה מפני כריעות והשתחויות . [א"ר חייא בר אבא ב לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות שנאמר (דניאל ו) וכוין פתיחן ליה וגו' ; ג יכול יתפלל אדם כל היום כלו כבר מפורש ע"י דניאל (שם) וזמנין תלתא וגו' יכול משבא לגולה התחה כבר נאמר (שם) **די הוא עבד מן קדמת דנא** יכול יתפלל אדם לכל רוח שירצה ת"ל (לקבל) [נגד] ירושלים יכול יהא כוללן בבת אחת כבר מפורש ע"י דוד דכתיב (תהלים נה) ערב ובקר וצהרים וגו' יכול ישמיע קולו בתפלתו כבר מפורש ע"י חנה שנאמר (ש"א א) וקולה לא ישמע יכול ג ישאל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל כבר מפורש ע"י שלמה שנאמר (מ"א ח) לשמוע אל הרנה ואל התפלה רנה זו תפלה תפלה זו בקשה אין אומר דבר ד (בקשה) אחר אמת ויציב אבל אחר התפלה אפילו בסדר וידוי של יוה"כ אומר איתמר נמי אמר רב חייא בר אשי אמר רב ה"א"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר אחר תפלתו אפי' בסדר של יוה"כ אומר] אמר רב המנונא כמה הלכתא גברוותאי איכא למשמע מהני קראי דחנה

עין יעקב

ולו לא שמעה מר' יוחנן רק משמעות דקרא לית שם משמעות שיש לחוש לשמא נזמן סוף כל דבר דכתיב קאמר מזה לעשות כמלוא חבל ושיין בתר"י ובמכתב נבי מדיחיל דחוס מפיס בתרי"ף ובמכתב השלוחים ח"ב סי' ל"ח ובמ"ב סי' ס"ג ומלכות בית דוד ומלכות בית חשמונאי ח"ב סי' ל"ב ובמ"ב סי' ס"ב

[ותדר נדר ותאמר ה' צבאות]

פד שם א"ר אמר ר"א מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקראו להקב"ה צבאות עד שבאת חנה וקראתו צבאות. אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע מכל צבאי צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך ליתן לי בן אחד (מהם) משל [למה"ד] למלך ב"ו שעשה סעודה (גדולה וזימן כל בני עירו) [לעבדיו] בא עני אחד ועמד על הפתח אמר להם תנו לי פרוסה אחת ולא השגיחו עליו. [דחק ונכנם אצל המלך א"ל] אדני המלך מכל סעודה (גדולה) שעשית קשה בעיניך ליתן לי (פת) [פרוסה] אחת בניתים. (ש"א א) אם ראה תראה. א"ר אלעזר אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע אם ראה מושב. ואם לאו תראה אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי ויקנא בי וישקני מי סוטה ואין אתה עושה תתרך פלסתר שנאמר (במדבר ה) ונקתה ונזרעה זרע. הניחא למ"ד אם היתה עקרה נפקדת שפיר. אלא למ"ד [אם היתה] יולדת בצער יולדת (בנחת) [בריוח] נקבות יולדת זכרים קצרים יולדת ארוכים שחורים יולדת לבנים [מאי איכא למימר דתניא ר' ישמעאל א"ל רבי עקיבא א"כ ילבו כל העקרות כולן ויסתתרו וזו שלא קלקלה ג נפקדת אלא מלמד שאם היתה יולדת בצער יולדות בריוח קצרים יולדת ארוכים שחורים יולדת לבנים אחד יולדת שנים] מאי אם ראה תראה. ד דברה תורה כלשון בני אדם. בעני אמתך וזכרתני ולא תשכח את אמתך ונתתה לאמתך. (אר"א) [אמר ריב"ח] ג' אמתות הללו למה אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע שלשה בדקי מיתה בראת בראש ואמרי לה ג' דבקי מיתה בראת באישה ואלו הן נדה וחלה והדלקת הנר. כלום עברתי על אחת מהן. ונתתה לאמתך זרע אנשים. מאי זרע אנשים אמר רב גברא בגוברין ושמואל אמר זרע שימשח שני אנשים. ומאן ניגהו משה ואהרן שנא' ודוד. ורבי יוחנן אמר זרע שקול כשני אנשים ומאן ניגהו משה ואהרן שנא' (תהלים צט) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו. ורבנן אמרי זרע [אנשים זרע] שמובלע בין אנשים כי אתא רב דימי אמר לא ארוך ולא גוץ כגילעל לחסדי בסכורות: ואסתתר. לתקייהד עם אחרים ויחשדוני בעלי: פלסתר. שקר: שלש תמותנה. דניים להו לשון מיתה. בדקיו מיתה. שהשתא בבדקת בהם בשעת סכנה שלש שלשה נפלו מחמת כך מהן תמות: נדה וחלה והדלקת נר. על שפת עלג: עבירות הללו נשים מתות ועשרת יוסף בחשבון (דף ל"ח): שמובלע בין אנשים שבת (דף ל"ח): כי דימי מפרש

עין יעקב

שלשה בדקי מיתה כו'. ותקה דג' בדקי מיתה הלום הם נגעים בחמות בשעת לידתן וחוץ מחיתה שלשה זו לפרקים שיתקדמה ס' בכניסה. ומלקה שבע תמה. הם כלפי שיתן לו כניס לתלי יכולו לפניך שהרחה נשני תמוך נדה ומלקה שבע תמה. ס' בדקי מיתה סמיותות ליולדות על הנדה וחלה והדלקת נר אלמה כי אלילי בשעת לידתה ויכיה

פד לא היה אדם שקראו להקב"ה צבאות כו'. תקה הא כתיב נעל מיום לשחתות ונזכות לה' צבאות והוי קודם זה. וי"ל דוודאי אשכר דים כמה מינים שקראו צבאות קודם בתה תנה. אבל קראוהו מילתא בלא טעמא. אבל תנה הזכירה שם צבאות מעיון תפלתה והסברכות שלא שתמרה מכל צבאי צבאות כו'. ולכן קאמר שפיר שלא היה אדם כו' אלא תנה שקראתו צבאות מילתא בטעמא שיוכיר שיוכיר היא שנה שנה מדברת על נשי שנה מכוסה. עוד אפשר שפיר שפיר שפי

כו'. תימה הני תבריס שהם כלים שמשתמשים לחמשה תושיש : **שהטיחה** כו'. כמ"ש לעיל הם רואה מועד ואם לאו הרואה כו' פ"ק דמ"ק : דלמה"ד דיש הלנו למה כו' ולכון הטיח במטפחתי ר"ל מי שהוא רבר עלות בלפי שמוח: דבתיב ואבר הרעותי כו' . לפי פשטיה ואבר הרעותי להם בגלוח וכפרש"י בפסחים דף ס"ב ע"ב ובמגלה דף ל"ב ע"ב ד"ה ע"ל נא ה"ל להתוח הרעה בהקב"ה דמפי עליון לא תצא הרעות וגו' וע"כ לשון ואבר הרעותי שברתי להם ולא כרע ואבר נתמוטטו כו' . פרש"י ממוטטו רעלינו במשפט לבל עכשיו יש לו פתחון פה כו' ע"ש הוא מבואר דוחלי לון זה מעשה לתמיהת במשפט שברי נהנה בשמיחה לו יותר מלכלוה ולבו דוחם על תלמודו וכבוכוב שהיה בתעניתו ותפלה שתעניתו יפה לתלמיד ובדלמ"ר יפה לבעלו ובדלמ"ר יפה לתלמיד תענית לחלום כלם לעשורות הרי זה משובח כרבינינו . ומ"ש כיון שלא עבר בתעניתו . בכתו שלכולה בדין הוא לפי שהיה בתענית שהר בני הדם שמא בני חייבי ובכ"ש בתענית על העניות יום הכפורים דבפ"ה דמגילה (דף כ"ז ע"ב) ובמ"ק דף ח' ע"ב ובכ"מ ובמ"ש הרמב"ם בפ"ב מהלכות תעניות ה"ב ובפ"ה מהלכות יום הכפורים ה"ב ובמ"ש

רך מגדולתך כו'. וקין נמי דילמא לסם זה הרים מסוס דלך הוא לומר כפול הוה סני למכתב חד מינהון מי לא הוי רך ומגיעו הכי ליעקב נופיה לומר לך רך ועליה ונו' ומלי קדמוה פיוס ומרמה לך רך כמו קין כי מקום לא היה לו

מבלתי יכול פ' יכול מנצי ליה ט'. משום פרש"י לפי פשוטו שם דבר הוא ודומה להכא ימתן זה ד"ס כוה ליה למכתב מבלתי יכולה לה' וגו' בלשון ד"ס: תשיב כתו' בנקבה ט'. והוא מבואר כמ"ש כי הקב"ה יחיד בעולמיו ודומה בהתמוהים הוא משל על כל הברואים למשה כמ"ש במין ההוא בהמיתם ושיקר בממשלה במין ההוא בזכר כי הנקבה יש לה משל אחר עליה כמ"ש והוא יכול בך וגו' וש"מ משה לנקבה"ש נם כי רלו במלרים כי יש לך בממשלה בעלמיו כזכר הוה וכמ"ש ס' מים מלחמה וגו' עכשיו שתבלה מותם יתמרו מומת הטעם כי אין זה אלא דומנמה ממשלת הנקבה על הברואים בתחילה שיש לה שוד משל אחר עליה שהוא הזכר וש"מ בלשון נוד ל"ש מלכים כי אין לה יכולת נגד ל"ש מלכים כי יש משל עליו בעלמיו: שחזר הקב"ה ואינו יכול להצילן אמר לו הקב"ה (בן עמרם) [למשה] והלא ראו כבר נסים [וגבורות] שעשיתי להם על הים אמר לפניו רב"ש עכשיו יאמרו לפני מלך אחד יכול לעמוד לפני שלשים ואחד מלכים אינו יכול לעמוד. א"ר יוחנן מנין שחזר הקב"ה והודה לו [למשה] שנא' (שם) ויאמר ה' סלחתי כדברך תנא דבי

פח שם **מבלתי יכולת ה'** (במדבר יד) יכול ה' מבעי ליה אמר ר"א אמר משה לפני הקב"ה רב"ש עכשיו יאמרו העובדי כוכבים תשש כחו בנקבה ואינו יכול להצילן אמר לו הקב"ה (בן עמרם) [למשה] והלא ראו כבר נסים [וגבורות] שעשיתי להם על הים אמר לפניו רב"ש עכשיו יאמרו לפני מלך אחד יכול לעמוד לפני שלשים ואחד מלכים אינו יכול לעמוד. א"ר יוחנן מנין שחזר הקב"ה והודה לו [למשה] שנא' (שם) ויאמר ה' סלחתי כדברך תנא דבי

נזר וע"ד משל חלה משה פניו ר"ל בעם שבקש על מעשיהם שיתפייס ויוסר תבעם ההוא שכן הורה לברואיו לעשות והתחבל שברה רבא מלומר שהחזיר לו נדרו אלא אמר ויחל עד שהתיר נדרו. כלומר הוא ית' התיר את חרבר שאמר להשמידם לולי משה בחירו. ולא תשיבה במה שהזכיר אבל אתרים מוחלים לו דשמעון שהשי"ת צריך לאחרים שיתירו לו כאדם שאינו יכול להתיר את עצמו שאין זה לדרמון מעשה אלא לדמיון לשון בלבד הביאו כי מלשון ויחל לא יוכן היתור עד שהביאו ראיה אלא מלא יחל דברו ואף לא יחל אין משמעון לשון התרת התורה אלא אמר ויחל מוצא שפתיו וע"כ הוצרכנו להביא ראיה כאן כמו שפ"י אבל אח"ם מוחלין. א"כ ע"כ מבאן ראיה שיוחל הסיון לשון הוא ום"ם הכל בדרך הסיון ומשל:

הרש"א ז"ל האריך וז"ל (א"ר אלעזר אמר משה וכו'). דע שלא עלה על דעת ר' אלעזר לומר שתיבת יכולת מקבת שהרי הוא שם נופל לפרעה ועכו שיש סבה העליונה סבת הכל ושלים בכל והוא הבדיל העם הזה לחיל[ו] כאמרו בני בכורי ישראל ופרעה אמר לא ידעתי את ה' שהיו חושבים הוא ועכו שישראל כוחים תחת משעלת שרים ומולות בשאר אומות עובדי כוכבים ושיקרות שיהיה בחיל מצד המזל ושעמים ישבו בשפל כפי מצב המזל כעין יון ושר פרס וכן הורו פרעה ועכו את"כ ישראל בחיל בחיוב ית' ובזוהר ק"ח השם יתברך ואחיהם באחיהם אלו ישראל ע"א

כל המתיר בתפלתו ומעיין בס' שמלפה בבקשתו לפי שהוין בתפלתו. תימה דהכא משמע דעיון תפלה לאו מעלייתא הוא וכן משמע פרק הרואה (ג' דבריס משזירין עומדין על גדס וקאמר עיון תפלה כמי שיושב בין הרים גבוהים ואינו יכול לצאת) דקאמר גדס מוכיח עליו שהוא מעלייתא הוא וכן משמע בגמ' שבזו (פרק תפלת השחר דף ל"ד ע"ב ס"ש ואפ"ו משמע דוקא בעיון מעלייתא הוא וכן משמע בגמ' דבריס הין לגדס ניעול בכל יום וקאמר עיון תפלה כמי שיושב בין הרים גבוהים ואינו יכול לצאת ופי' בקונט' דמשמע דוקא בעיון תפלה ים עיון תפלה דהכא משמע שמתפלל בקבוצה ועיון תפלה דהתם משמע שמתפלל לבו להתפלל:

מהרש"א

(בגמרא) כל הכן שהרג בי. קאי לדבריהם דקאמ שמחר ובפרשכם כתיב גם כי ביום כי מרבו תפלה דהיינו ביום ס"ש שמרבין בתפלה נעילה כדלמרינן בילקוט שלו בתענית ביום ס"ש מרבין בשיחות בשיח בכל התפלות לומר שומע כי ידיכם מיום מלחו דהיינו בהרוגת זכרי ביום ס"ש כמ"ש אלעזר מיום שחרב בהמ"ק נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים שנא' (יחזקאל ד) ואתה בן אדם קח לך מחבת ברזל ונתת אותה קיר ברזל ובין העיר. א"ר חנין א"ר חנינא כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם מנא לן ממשה רבינו שנא' (דברים ט) ואתפלל אל ה' וכתיב בתריה (שם) וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא. איני והא א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעיין

הכותב

זה נאמרו דברי חכמים והדע לך שחברה לומר כן שכבר דחק רבני שניהם ס"ן אין אותו היחיד יכול לשאול אותם צרכים באמצע תפלת י"ח ולא להוסיף בלל לא בכוף הברכה ולא בשומע תפלה לפי שכבר לא נתקבצו אלא לצבור ולשאלת צרכים כוללים וזה היוצא מכלל דברי ר"א ור' יהושע הוא שאומר וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא ישאל אדם צרכיו בשומע תפלה וזה שהוצרכו עוד לומר שם שאף בסוף כל ברכה יכול להוסיף מעין כל ברכה כאותם אשר רב יהודה אמר רב שואל אדם צרכיו בשומע תפלה ואם בא להוסיף לומר בסוף כל ברכה מעין ברכה אומר ע"כ:

הרי"ף

שהוא מיוסד כבר במעשים וגם הושוללו. לו לא יעשה עוד מ"ע אחת מיו נידו עברה מ"ע יוסף לעשות עוד ס' תהיים והמעשים שיעשה בהתיים על התהיים יכריעו לעברה יותר מהתפלה כי תולי מעשים שיו נידו לא מיו כדי לנדך התפלה ואם מעט ויוסיף כמה וכמה ואם כ"ע ואם כן ר"ת ואמר תפלה שהוא מיוסד כבר כמעשים ומיו נידו לא מיו כדי לנדך התפלה ואם מעט ויוסיף כמה וכמה

ומזל בראתי לו שלשים חיל ועל כל חיל וחיל בראתי [לו] שלשים לגיון ועל כל לגיון ולגיון בראתי [לו] שלשים רהטון ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים א גסטרא ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי (בה) [בו] שלש מאות וששים וחמשה אלפי רבוא כוכבים כנגד יומות החמה וכלן לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת עזבתני ושכחתני. התשכח אשה עולה (ישעיה מט). אמר הקב"ה כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר. אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה הענל אמר לה (שם) גם אלה תשכחנה. אמרה לפניו רבש"ע הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשה סיני אמר לה (שם) ואנכי לא אשכחך. והיינו דאמר רבי אלעזר א"ר אושעיא מאי דכתיב גם אלה תשכחנה זה מעשה הענל. ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני:

מעשה הענל וע"ש נאמר כהן טוב כמ"ש פרק קמא דסוטה (ט"ו):

הרשב"א

אבר הקב"ה כלום אשכח עולות וכו'. יש מתשבשים והושבים שהם ז"ל אבותיך ודיוא אמרו כאן ואנכי לא אשכחך ומן דיוקא שא"א לאשה להשיר אר בנה או להמשך בו אם דוא בנה או לא אחר שהוא פרי בטנה מה שאין כן באב שפרישותו בהגדות ובאלו עשו כאן עולה בשורק כמו עולה בחולם וכן בן בטנה ע"כ דיוקה הכתוב ענין ישראל לאבותם שכשמים לאשה עם הבן לומר שלא ימרדו בהגדות ובאלו עשו כאן עולה בחולם וכן בן בטנה כהות הוא מהם מצד נטורן לדברי ר"ל ומומכן על מה שאמרוהו חושב כי כן אבר רחם הבא מן הבטן וכן אלה ואנכי ושתבשו רבוים. ובחלקן לב' ימים זה מזה ומקום ז' מיני שרצים זה למעלה מזה מזל וחל וענין רהטון וקרטון וגסטרא וכוכבים נגד ז' טבעי לבא לאחר בז' וקישוים זה למעלה מזה: מעשה מ"ם מהם ומקום ז' מיני שרצים זה למעלה מזה מזל וחל וענין רהטון וקרטון וגסטרא וכוכבים נגד ז' טבעי לבא לאחר בז' וקישוים זה למעלה מזה:

עולה. פרש"י כמו עולה וקרבנות ע"כ ומאלה תסגי לה פירש כלום מלאכה מפורשנו שהיתה כפשוטו והוא מתוכר לדלעיל ואין נלאכה כן מתוך הדחק תלה תשא עולה לפי דרש זה כמו תשא עולה לניחוח וימוח ונו' ופטרי רחמים הייטו מרחם בן בטנם ואמר שהקרבת לפני במדבר היינו זכר מעשים דלמטוים דקאמר. ואמר שמא לא תשכח מעשה ענל. כשם שלא תשכח ישראל בלוהתו המקוים מתוך כשם הכבוד כך לא תשכח לי מעשה ענל כי נורת שור הקוקה נ"כ שם: ואל"ל גם אלה כו'. ודקאמר ואיוש פקדי ופקדתי ונו' ואין לך פקידה שאין בה מעשה ענל כיייטו כל זמן שישראל בגלות אבל לעתיד קאמר הכא גם אלה תייטו שגם מעשה ענל השכחתה ואמר שמא תשכח לי גם לעניוד לבא מעשה סיני. מ"ל ואנכי לא אשכחך. הייטו קבלת התורה בסיני וע"ז כתוב אמר אבל אבי הוא מלכי הוא מנחמכם לעתיד לבוא מעשה ענל כמו שנאמר כה אמר ה' אלהי דויד אביך שמע תפלתך וגו' ואומרת ה' אלהי אבותינו אתה החלות להראות לעבדך את גדלך וגו' ואומר כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך. ואומר ועתה ה' אבינו אתה וגו' ואומר כי אתה

לאו. ואם היית מחזיר לו·מה היו עושים לך א"ל היו חותכין את ראשי בסייף א"ל והלא דברים קל וחומר מה אתה שהיית עומד לפני מלך ב"ו א שהיום כאן ומחר בקבר (היו חותכין את ראשך בסייף) [כך] אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים עאכו"כ · מיד נתפיים אותו הגמון ונפטר אותו חסיד לביתו לשלום. ת"ר מעשה במקום אחד שהיה בו ערוד והיה מזיק את הבריות. באו והודיעו לר' חנינא ב"ד. אמר להם הראוני את חורו הלכו והראוהו חורו והניח עקבו על פתחו יצא ונשכו ומת אותו ערוד נטלו על כתיפו והוליכו לבה"מ אמר להם בני ראו שאין ערוד ממית אלא חטא ממית. באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו רחב"ד:[הבדלה בחונן הדעת מאי טעמא כו' מתוך שהוא חול לפיכך קבעוה בברכת חול]:

צד שם א"ר (אלעזר) [אמי] גדולה דעה שנאמרה בתחלת ברכות של חול. וא"ר (אלעזר) [אמי] ב גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר (ש"א ב) כי אל דעות ה' וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנאמר

רש"י: למודס משתכחת: ערוד. מן הנחש והצב הוא בא כשהן מזקקן זה לזה ויולא מביניהם ערוד (והוא מין נחש): את חורו. שהוא יולא משם: ומת הערוד. מלאתי בהלכות גדולות אמרי במערבא כשהערוד נושך את האדם אם הערוד קדם את האדם למים מת האדם ואם האדם קדם את הערוד למים מת הערוד ונעשה נס לר' חנינא ונבקע לו מעין מתחת עקביו: בין שתי אותיות. בין שתי אזכרות:

תוספות: שלא ידע אם יתפייס ההגמון מ"מ לא פסק להשיב לו שלום שלא היה חושש לסכנה כמו במלך או"ה ואנס שאמרו להפסיק וכ"ש דשרי להשיב מפני סכנה וק"ל: נתן עקבו ע"פ החור כו'. וק"ק דהיאך עמד במקום סכנה כזו וסמך עצמו על הנס ובירושלמי מפורש בע"א שעמד ר"ח בן דוסא בתפלה ובא חברבר והכישו ולא הפסיק תפלתו ומצאו אותו חברבר מת כו' ע"ש וכמ"ש ברש"י בשם ה"ג ותו לא מידי וחברבר הייני ערוד כפי' הערוך: אלא החטא כו'. זה הערוד הוא בא בחטא בכחו של נחש כשנזקק עם הצב כמפורש בירושלמי וע"כ הוא מזומן ליסיך החוטאים וכמ"ש בנחש ואתה תשופנו עקב וזה שאמר ברבי חנינא בן דוסא שנתן עקבו על פי החור ונשכו ומת אותו ערוד היפך בחוטאים שמתים בנשיכתו בעקב וק"ל: (בגמ') מתוך שהוא חול כו'. ר"ל מתוך שבו מבקשים שיהולו ימי החול לטובה ולברכה לפיכך קבעוה בתחלת הברכות של ימי חול שהיא חונן הדעת כאלו היא טוללת טולן כדמסיק גדולה דעה שנתנה וגו' וע"פ שאמרו דעת קנית הכל קנית דעת חסרת הכל חסרת וק"ל: גדולה דעה כו'. מבואר כי הדעת היא המדה העליונה שבג' מדות שהם חכמה ובינה ודעת כפרש"י בחומש פרשת כי תשא ע"ש והוא רוח הקודש ואמר שהיא נתונה בין שתי אותיות ולא בין שתי תיבות השם לפי שאותיות השם אינן כמו תיבה אחרת המחוברת מאותיות מורה על דבר מה אבל מי שיודע לצרף לרופה של שמותיו

(ישעיה כז) כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו. ואמר ר' אלעזר גדול מקדש שניתן בין שתי אותיות שנאמר (שמות טו) פעלת ה' מקדש ה' (כוננו ידיך). וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בהמ"ק בימיו. דעה ניתנה בין שתי אותיות · בית המקדש ניתן בין שתי אותיות. מתקיף לה רב אחא קרחינאה אלא מעתה גדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות דכתיב (תהלים צד) אל נקמות ה' אמר ליה אין במילתה מיהא גדולה היא. (כדעולא) [והיינו] דאמר עולא שתי נקמות הללו למה. אחד לטובה ואחד (לפורענות) [לרעה]. לטובה כדכתיב (דברים לג) הופיע מהר פארן. (לפורענות) [לרעה] דכתיב (תהלים צד) אל נקמות ה' אל נקמות הופיע:

[תני ר' א אחא אריכא קמיה דרב חיננא המבדיל בתפלה משובח יותר ממי שיבדיל על הכוס ואם הבדיל בזו ובזו ב ינוחו לו ברכות על ראשו וכו':

[שם ע"ב] ר' זירא הוה רכיב חמרא הוהקא שקול ואזיל ר' חייא בר אבין בתריה א"ל ודאי דאמריתו משמיה דר' יוחנן הלכה כר' אליעזר בי"ט שחל להיות אחר השבת וכו'. א"ל לאו הלכה אתמר אלא מטין אתמר דאתמר ג רב יצחק בר אבדימי אמר משום רבינו הלכה ואמרי לה מטין ר' יוחנן אמר מודים ורבי חייא בר אבא אמר

רש"י: במילתה מיהא גדולה היא. במקום שלריכה נקמה דבר גדול הוא: [שתי נקמות הללו למה. אחת לטובה ואחת לרעה]: [ביום טוב שחל להיות אחר השבת. שאין מתפללין אתה חונן: הלכה. מ"ד הלכה דרשינן לה בפרקין ומ"ד מטין מדרש לא דרשינן ברבים אבל אורויי מורינן ליחיד לעשות כרבי אליעזר בי"ט שחל להיות באחד בשבת ומ"ד נראין אורויי נמי לא מורינן ואי עביד לא מהדרינן עובדא: מודים חכמים לרבי אליעזר ביו"ט שחל להיות

מהרש"א: יתברך ב"ה הוא הדעת ורס"ק בעלמו אשר ע"ז אמרו פרק הרואה יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ כתיב הכא וימלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת וכתיב התם ה' בחכמה וגו' וע"ז התבונה הוסיף ר"א ואמר גדול מקדש שניתן בין ב' אותיות היינו שנעשה ע"י בצלאל שהיה בו הדעת ורס"ק שהיה יודע לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ וכתב הרמב"ן והטנין כי המשכן ירמוז לאלו והוא היודע ומבין סודו עכ"ל והוא מבואר ב' אותיות ושמות אלו שהם עומדין מימין ומשמאל של מלת דעת ומקדש שהן שני שמות הרחמי' והגבורה ושיודע לצרפו הוא יודע לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ שהם רחמים והדין כמ"ש ביום ברוא ה' אלהים וגו' כמו שהארכנו בזה בחידושינו דפ"ק דכתובות ע"ש ומזה הוסיף ר"א עוד לומר כל אדם שיש בו דעה כאלו נבנה ב"ה כו'. כמ"ש שהמקדש נבנה ע"י ב' אותיות דימין ושמאל שהיה יודע בצלאל לצרפן ע"י הדעת ורס"ק שניתן ג"כ בין שתי אותיות ומי שיש בו דעת כמו בצלאל הרי הוא ראוי להיות המקדש נבנה בימיו ע"י הדעת: ופריך אלא מעתה גדולה נקמה כו'. דגבי נקמה מה שייך לצרף ב' שמות שהם הרחמים והגבורה שמימין ושמאל של נקמה כמ"ש אל נקמות ה' וגו' דהא אין בנקמה רק מדת הדין והגבורה ומשני אין במלתיה מיהא גדולה כו' שיש בנקמה בעבודת כוכבים ג"כ רחמים והיינו לישראל כדקאמר עולא: ב' נקמות הללו א' לטובה כו'. דיש בנקמה בעבודת כוכבים ג"כ טובה לישראל והיינו לצרף ב' שמות הרחמים והגבורה דמתוך הנקמה בעבודת כוכבים שהוא גבורתו ית' ב"ה הבא הרחמים לישראל. ורש"י פירש הכא לרעה בעבודת כוכבים שלא קבלו התורה ואחד לטובה לישראל

פעמים יוחנו עליו ברכות שבת על רחמין גם בימים הבאים ו' ומי חול וק"ע (סה) תקינו להן בסבל ט'. דקדק לומר בסבל דמשמע משום דבני ע"ש לא סו מתקני ליה בין יום לתה"י ע"ש ברוב הסעים לא יבא י"ש במ"ש דאם חל שבת ביום ג' או ביום ה' לא יבא כלל לתה"י מיהו מ"ש במ"ש דקאי ביום ז' או ביום ח' יבא יום ח' מיהו מ"ש במ"ש דקאי ביום ב' לא יבא שבת בבל שבת ח"ש ומיהו לכל משום בני בבל שבת ח"ש ומיהו ש"ש ומיהו י"ש קודם יבא ברוב הסעים אף י"ש ברחמין אף י"ש ומיהו אף במ"ש המקיו ליה ספיר ודו"ק: (סה) וחני נדבה כו'. יש לעיין מלי ותני נדבה סם ר"ש קרבנות נדבה שמביאין בחג הם מכיון שבאים בקרבנות ציבור ניתנו עזרה להשגת העיון ולהתוח שיחשוב ויאמין בלבו בוזות אמיתיות הללו לפיכך ית' אמנם המעשים הנראים במקדש יש להם תשלומין בזמן תחבנו בעשיית כל המעשים טובים אשעריים כפי חמזן וגם המקנא בחאנשים ורלבב בגדי נקם ולבושתו להת להם כפעלם ומה לפעלה עלינה הזיכרת כי גם הנקמה ניתנה בחק"ב בנוי ובעניו שאמרו באברהם אבינו ע"ה שתי כליותיו יועצוני הם מלמדים ויועציים שהם נובניות ומבניעות לו חכמה:

האומר על קן וכו', זאת המשנה כתובה פעם אחרת בפ' אחרון בפסי מגילה ויש בה הוספת שמתחיל האומר יברכוך טובים ה"ז דרך המיזות על קן צפור יגיעו רחמיך וכו'. והרשב"א ז"ל כתב במסכת מגילה ופ"ל ירושלמי האומר יברכוך טובים ב' רשויות וכראה פירושו כאלו אומר יברכוך הטובים אבל

ליראל שמחק פרשה שיקנה שמעוכדי טובים יופיע על ישראל לעשה כשיקיח ישראל עשקין כתוב:

(במסכת סם' מגילה) **האומר** יברכוך טובים פ"ו דרך תמיות. ויש לפי שהם מברכים אותו טובים ורעים כשהוא מבקש מי ייילך מלך בעיים ומיזומלים שהמני כ' רשויות כאלו אמר יברכוך טובים כשהוא מבקש מי שמחן כשהוא טובים שיקנה פרשה זאת ואין טובים יש להם רשות אחר. ויש מפרשים

עין יוסף

צה על קן צפור יגיעו רחמיך. מקשים שהיו מרחיים עמהם כמתכוון. וליתמרה גרסת המרכ"ם שהיה מרחים עמהם כשהם על קן צפור כי יזמח הקן ואין לחוש שמא יקחו הבנים ותמות האם ולא יהיה לה בנים לגדל בעת זקנתה. ויש לומר שהיה מרחים עמהם כשהם על קן צפור כי יזמח הקן ואין לחוש שמא יקחו הבנים ותמות האם ולא יהיה לה בנים לגדל בעת זקנתה. ויש לומר שהיה מרחים עמהם כשהם על קן צפור כי יזמח הקן ואין לחוש שמא יקחו הבנים ותמות האם ולא יהיה לה בנים לגדל בעת זקנתה.

הכותב

כן ר"ל אחר למוד החכמה לא היתה כוונתו לאהבת הכבוד או הכוו ע"ל רק לשום תכיר עשרה לראשו עבודת ה"ש ואז היתה לו בקלות ובמהתאהר והוא באמצע מהתה"ק בתוכו צדיק. עוד רמז במאמר ג' גדולה בהמ"ק והוא מעלת בעל מ"ם שיה נרמז בבנין בהמ"ק ובעבודת קרבנותיו שגם הוא ניתן בין ב' שמות ולהיות אדם שלם בהחלט צריך שיהיה בעל עיון ובעל מעשה לעבודתו ית'. ועתה שהרב מקדש והוא נמנע אצלנו לעשות מעשה הקרבנות נשלמה פרים שפתינו ובכוונה רצויה בת"ת בתבונה וברעת החשב אצלנו ואת כאלו נבנה בהמ"ק בזמננו ונתן טעם לזה כי שניהם ניתנו בין ב' אותיות. וראוי להודר מן השינה ואז יתרחף האאור לומר כל העובד בבהמ"ק כאלו הוא בעל דעה מפעם היותם בין ב' שמות דהחמנא ליצלן מלחשוב כן כי גודל מעלת העיון מבי שמניא התורתנו שע"ש שיבנה ביומיו בהמ"ק וירבה בקרבנות לעולם צריך להשתדל בכל יוכל להשגת העיון ולהתות שיחשוב ויאמין בלבו בוזות אמיתיות הללו לפיכך ית' אמנם המעשים הנראים במקדש יש להם תשלומין בזמן תרבנו בעשיית כל המעשים טובים אשעריים כפי חמזן וגם המקנא בחאנשים ורלבב בגדי נקם ולבושתו להת להם כפעלם ומה לפעלה עלינה הזיכרת כי גם הנקמה ניתנה בחק"ב בנוי ובעניו שאמרו באברהם אבינו ע"ה שתי כליותיו יועצוני הם מלמדים ויועציים שהם נובניות ומבניעות לו חכמה:

האומר על קן וכו', זאת המשנה כתובה פעם אחרת בפ' אחרון בפסי מגילה ויש בה הוספת שמתחיל האומר יברכוך טובים ה"ז דרך המיזות על קן צפור יגיעו רחמיך וכו'. והרשב"א ז"ל כתב במסכת מגילה ופ"ל ירושלמי האומר יברכוך טובים ב' רשויות וכראה פירושו כאלו אומר יברכוך הטובים אבל

ליראל שמחק פרשה שיקנה שמעוכדי טובים יופיע על ישראל לעשה כשיקיח ישראל עשקין כתוב:

(במסכת סם' מגילה) **האומר** יברכוך טובים פ"ו דרך תמיות. ויש לפי שהם מברכים אותו טובים ורעים כשהוא מבקש מי ייילך מלך בעיים ומיזומלים שהמני כ' רשויות כאלו אמר יברכוך טובים כשהוא מבקש מי שמחן כשהוא טובים שיקנה פרשה זאת ואין טובים יש להם רשות אחר. ויש מפרשים

עין יוסף

צה על קן צפור יגיעו רחמיך. מקשים שהיו מרחיים עמהם כמתכוון. וליתמרה גרסת המרכ"ם שהיה מרחים עמהם כשהם על קן צפור כי יזמח הקן ואין לחוש שמא יקחו הבנים ותמות האם ולא יהיה לה בנים לגדל בעת זקנתה. ויש לומר שהיה מרחים עמהם כשהם על קן צפור כי יזמח הקן ואין לחוש שמא יקחו הבנים ותמות האם ולא יהיה לה בנים לגדל בעת זקנתה. ויש לומר שהיה מרחים עמהם כשהם על קן צפור כי יזמח הקן ואין לחוש שמא יקחו הבנים ותמות האם ולא יהיה לה בנים לגדל בעת זקנתה.

מהקון] **מותו**: **שמטיל קנאה בו**. לומר על מלה חם ועל שאר בריותיו לא מחמים חם: **מדותיו**. מלותיו (עושה רחמים) והוא לא נרחמים עשה מלא לשטיל על ידכחל מקי נזיונותיו להוציא שהם עבדיו ושומרי מלותיו ונזרות מקוניו מלך מבדיחים שם נשטן ולעובדי טוכבים להשיב עליהם ולומר מה לוקך מעמים מודים משתקין אותו: גמ' בשלמא מודים מודים משתקין אותו משום דמיחזי כב' רשויות ועל טוב יזכר שמך נמי משמע על המובה ולא על הרעה ותנן א חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על המובה אלא על קן צפור יגיעו רחמיך מאי מעמא (לא. אמר עולא) פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית ב וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות. ההוא דנחית קמיה דרבה ואמר אתה חסת על (הקן) [קן צפור] חוס ורחם עלינו אמר רבה כמה ידע האי צורבא מרבנן לרצויי למריה. אמר ליה אבוי והא משתקין אותו תנן. ורבה נמי לחדודי לאבוי הוא דבעי:

צו שם **ההוא** דנחית קמיה דרבי חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא והאדיר והאמיץ והעזוז האמתי והיראוי החזק [והודאי] והנכבד (מורה ח"א פ' כ"ח יומא פ' בא לו ע"ש בהרש"א). **המתיו** לו עד דסיים. כי סיים אמר ליה סיימתינהו (לשבחי) [לכולהי שבחי] דמרך למה לך כולי האי (השתא ומה) [אנן] הני תלת [דאמרינן] (הגדול הגבור והנורא) אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה אנן לא הוה אמרינן ואת שבחתיה כולי האי משל למלך שהיו משבחין אותו באלף אלפים דנרי כסף והיו לו אלף אלפים דינרי זהב והלא נגאי הוא לו ג:

ג"ש שמקלסין אותו בתפלה מלפי דינרי זהב ושוב אם מקלסין אותו אח"כ בדינרי כסף אין זה קלוסו לגבי קלוס הראשון אלא כמו שהשי"ת מברכין אותו טובים ורעים כמ"ש מי לא ייראך מלך הגוים ע"כ והרמב"ן ז"ל בפרשה הזכרת שמביא כברת הרמב"ם ז"ל מעיין יראה בפירוש הרמב"ן ז"ל והשקטה כנגדה וכתב דעתו עניו נאות כולל בשם המצות ויעו"ש:

ההוא דנחית וכו'. מאחר זה נשנה במגילה ושם כתב הרשב"א ז"ל. אלפי מדים מודים משתקין אותו: גמ' בשלמא מודים מודים משתקין אותו משום דמיחזי כב' רשויות ועל טוב יזכר שמך נמי משמע על המובה ולא על הרעה ותנן א חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על המובה אלא על קן צפור יגיעו רחמיך מאי מעמא (לא. אמר עולא) פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית ב וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות. ההוא דנחית קמיה דרבה ואמר אתה חסת על (הקן) [קן צפור] חוס ורחם עלינו אמר רבה כמה ידע האי צורבא מרבנן לרצויי למריה. אמר ליה אבוי והא משתקין אותו תנן. ורבה נמי לחדודי לאבוי הוא דבעי:

צו שם **ההוא** דנחית קמיה דרבי חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא והאדיר והאמיץ והעזוז האמתי והיראוי החזק [והודאי] והנכבד (מורה ח"א פ' כ"ח יומא פ' בא לו ע"ש בהרש"א). **המתיו** לו עד דסיים. כי סיים אמר ליה סיימתינהו (לשבחי) [לכולהי שבחי] דמרך למה לך כולי האי (השתא ומה) [אנן] הני תלת [דאמרינן] (הגדול הגבור והנורא) אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה אנן לא הוה אמרינן ואת שבחתיה כולי האי משל למלך שהיו משבחין אותו באלף אלפים דנרי כסף והיו לו אלף אלפים דינרי זהב והלא נגאי הוא לו ג:

ג"ש שמקלסין אותו בתפלה מלפי דינרי זהב ושוב אם מקלסין אותו אח"כ בדינרי כסף אין זה קלוסו לגבי קלוס הראשון

הכותב

הרשב"א

אבל הרעים יש להם אלוה אחר. וא"ת והלא כתיב וחסידיך יברכוכה וכתיב אך צדיקים יודו לשמך יש מתרצים דלא אסרו אלא באומר כן בתפלתו שאומר במקום וכל החיים יודו לשמך כלה וכל השובים יברכוך סלה וי"ס יברכוך טובים מפני שמטיל קנאה כו'. למען דס"ל הכי אסבר דמלוה זו מגד הרחמים הוא כמו למקה למלך ב"א שהוא מרחם עליו ומשבח כן בתפלה כדי שיזכור לו מובה זו ויעשה עמו חסד ולא כמו שמכור

בגדול הגבור והטורח מזומן לזיכרי זכה לין קלסו בתדיר ועזוז טי' הזומין לזיכרי כפף והיינו סיומקוזאו לכולהו שבתי תמיך הכל שתהם מוסיף בשבתו זת יהי קלוס לנבי שבחות הרהמזומים וכן יש לפרש עד"ז לך זומיף הללוה כי הוסיפים לין שבח לנבי הרהמזומים וק"ל:

אמר ירמיה מלמה זועזרתי כו'. לכאורה תוספה דקרא ס"ל לנקדק כן דכי מה לירמיה מסמא שלוט מבקש ושולל ממך רק דבר קטן שהיה לירמיה ועוד יש מפקפים במכל דמייתי לתזק מפקפים ממנו כלי גדול כו' דמין זה דומה להכא מסה מ"ל ליטעמיך כן ס"ל לירמיה לנביהם ודלי דומה ככלי גדול ומכלה ע"ש מ"ש כי לירמיה נחלקה לנבי מיני' אתמי לירמיה הטבעיות ירא מעוגם הפירעונות והוא דומה לכלי קטן וכב' ירמיה שלוח יש מדבר הגדול ומוזל כמ"ש ירמיה ויאמר מה טרא וגו' והיה שלימה שיהם דומה לכלי גדול והשתא מצוחים דקרא כי אם לירמיה ודלי דומה יש לפרש דהיינו ירמיה מתיר מסמא מכל דיני הטבלים דקאמר רבי חניגא דקאמר הכא שגם ישראל יוכלו לעשות כן כי אם יבער החומר עליהם יכניעהו ויפפילהו הכא השכלי ולכן שתק המקשה בשמעו זה התירוץ להיות מספיק לבטל קושיתו מצד מאמר רשב"י אין להקב"ה בבית גנזיו וכו' שהאמת אתו שהיראה היא הרי"ק

סדכיים סם בידי סמים שן מסיאתם שטיח כיד הסדם ולפולם שיהי מלמת נכם ויקיעה. ופ"ק למזום סם שהיכך הוי נגבי סם מלמת זוטרתא דלעבי יטבחל לתבר סיו כמדבר לגיסם נזלום כיה ותיך שוחל מסם נלשון סם כ' שוחל דבר שהוא גדול כעבד ושוד מסבל כמ גת ופם גם שתין לבניהי לגת לד מי שים לו בכלי גדול דומה עליו לקבל שהוא מסם שהיראה סיהם תלוי לפי קטן וגדול ומפני כן אמר רבי חניגא דבר גדול הוא שיהא הקב"ה מקפיד על דברים קטנים כאלו שהם כדברים גדולים

מלמדין לומו שלא ישחה . וי"מ וישחה ומה בכך . וי"מ שלא יבא לעקור דברי חכמים שלא יאמרו כל לוחד מחמיר כמו שהוא רוצה ולפן כתן הקנה חכמים ומיקנין ליזהר : קידה על חפים . מייהי קרא ומ"ג דתלמיד אמי בעניין אחר וי"ל דקים ליה בקבלה דקידה על חפים ומייהי קרא דמשיע : [יכורין פרי בכורים פ"ג (דף ל :)] לעולם יעמוד אדם ויתפלל שם יכול לכוין יפלל שם לפו לפו לא יתפלל ים לפרש ההם נמי בפרה מכן] :

מהרי"ט

לה מרים ול"ל להזכיר שמה בפיו וקי"ל שהוא מעורך ט' . עיין פ"ט וכמו י"ח פרשת . דכתובה שנה כשיהיה מהלל על זה שמת כבר היה ערפה ובולמי שימות כמ"ד ערפה לויה חיה וקי"ל : (במ"ד) אהייא ט' בחנות ט' . והיינו משעה דמתחלת בברוך ומסיים בברוך ובמה שמות מזכרו בו לעיכו ולהבא לחזו ולעתידו מלאכי השרת ט' ובמה ממש נגמלה ל' : בורא ניב שפתים שלום ונו' . עיין פרש"י ושי"ל בורא ניב שפתים שלום כשם שלום ליצ שפתים שהוא שלום וסודרם בפיו בתין לקולו מרחיקים מן חיטה ומשלח מן חטא שלום לאוי ברחוק והקרוב ובשלום בכל מקום שנאמר ברחוק ברחוק ואח"כ וקרוב בקרוב ואח"כ ברחוק ברחוק ובקרוב בקרוב ואח"כ ברחוק ברחוק ובקרוב בקרוב ואח"כ ברחוק ברחוק וב

שלא היה בהן הסכת הילר הרע כלל ולא קרבו לעבירה ור"י סבר דלעפ"ב לדיקים נמורים יש להן מעלה יתירה שלא חטאו כלל נם במחשבה מפ"ה זה הקרוב לדבר עבירה עבר מיהת במחשבה ומו לא מידו ודו"ק : אלא למעיקת לא בתו כו' . כל הנהו דקחשיב הם מחמר עליהם פפ"ב דכתובות ותהם הדברים הם' ונו' וכי תפסר לדבק בשכינה שלא זה המעיה ב"ח לא"ח והעושה פרקמעיה כו' כמפורש שם בחדושינו שדבקות שלהן מביחין לידי שכר המחמר בביחים שכח בית מדש הנשמי להזינו לבל שכר הת"ח בעוה"ב הוא שכר נוחני ממש בפ"ח שלין שכל ועין מדש רק לנלנים שהוא בפ"ח

ואי"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא ליימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העולם הזה ליימות המשיח אלא שעבוד גליות בלבד שנא' (דברים טו) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים [כלן] לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה לתלמיד חכם מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלהים זולתך [יעשה למחכה לו]. מאי עין לא ראתה אמר רבי יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. (ר"ל) [רבי שמואל בר נחמני] אמר זו עדן שלא ראתה עין מעולם • וא"ת אדם [הראשון] היכן היה דר (בגן). ושמא תאמר גן זה עדן ת"ל (בראשית ג) ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. (תענית ה ק

ע"ש מהרש"א) גן לחוד ועדן לחוד :

ק שם **ואמר ר'** (חנינא) [חייא בר אבא אמר רבי יוחנן] אל יתפלל אדם אלא בבית שיש (בה) [שם] חלונות • שנאמר (דניאל ו) ובניו פתיחן ליה

סגיח שיהא כל ימיו מן העבירה דהיינו למיק מעיקרא : חלונות . סגורמין לו

רש"י אין עומדין פרק חמישי ברכות דף לד לה מהרש"א **עא** ד יוסף

ולא נכנס : דמצלי בנקבה. בנקעה שבכותל במקום למישות חלה עליו ליומת המלך ולבו נשבר :

קדש הטלים. בנעע רבעי כתיב ומכעע ג' הטלים עשין בתיכולו כשהתלבנו בשכה הרביעית שהיא מוחר בתיכולה : [שאין לומרים.

הטים : שיר. של קרבן במקדש : אלא על היין. כשמסכין נסבי מזבח] : **מעל.** כמו שהנה מן המקדש דכתיב **לה.** לתרן ומעלה כדלמרינן נקמן :

תוספות

שאין לומרים שירה אלא על היין.פי' לין לומרים שירה על גוס **לכילת** מזבח כגון זריקת דמים וכסוך המים כי סם על היין לבל ולפי מליט שירה בלא על שבחיעה פסחי' :

בעליהה (לקבל) [נגד] ירושלם. [שם ע"א] אמר ר' יעקב(בר אידי) אמר (ר' יוחנן)[רב חסדא] כל המבקש רחמי על חברו א"צ להזכיר שמו. (מנ"ל ממשה רבינו) שנא' (במדבר יב) אל נא רפא נא לה. ולא קא מדבר שמה דמרים. [שם ע"ב] אמר רב כהנא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא. ואמר רב כהנא חציף עלי מאן דמפרש המאיה שנאמר (תהלים לב) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה :

אצל חכם מעיקרא וולמדנו וכו' . לא בבקשת רחמים בעלמא דכיון דלמד למקום דסבי מוקימין ליה בפיוט"ב ועניני למיק עלין שלין זה כבוד המקום שמגלה לרבים בחבת בעגלו] :

הכותב

ראשונה לרבי חנינא בהיותו מתפלל בעד החולה ואינו מבחין בין צדיק לרשע היתה בחשוקה נכבדת כי לא יחפוץ בהשחתת עולם ע"כ בראותו הבא לפניו שיתפלל על חליו בין ראוי בין בלתי ראוי היה מתפלל בעדו כדי שיכיר ויודע האיש ההוא כי יש אלהים שומע תפלה כמו שאמר אליהוא עבא נא אל ורדע כי יש אלהים בישראל ותגדל זאת ההוזה הנזה בעיני ר"ח עד שלא היה חושש ללחם ביתו ולאכול פירות בעוה"ז בעבור עצמו אלא בעבור אחרים ר"ל שהשיי ברחניו יעשה רצון כל אדם שר' חנינא מתפלל עליו . ויכפיס לזה ש"ם היה קורא על פכוך אבויר לא הרחוקים מצדקה. אלו הם הצדיקים שכל העולם ניזונים בזכותן והם אפי' בזמנן אינם ניזונים כדאמר רב חם קמי ובו' ועל יסוד זה יאמר באמר ריב"ז לאשתו הוא דומה בעבד רב חם קמי ובו' משל למלך אשר ראינו בעיניינו עניין מ' בני האומות רבים ונדולים אוהבי הכבוד ולהגדיל מעלתם נוערים ומשתחוים אנשי סלונות לפיהם בב' מינים שונים המין האחד נערים בחורים לעבודת המלך שבכבו ובקומו וכל עניני מצבו וגם לרוץ ברגלים לפני המלך ואלה נקראים עבדים ממש . המין הב' נדולים בני נדולים משרי המלך והיו נקראים משרתי המלך להיות באים אל היכלו ואנשי עצתו רק הכבא יגדל סהם ואחר כבוד הנדולים האלה לבקש מרפיון על דברים קלים וכל כבודם הוא להתמיד שישיבתם עמו המלך בהיכלו להיות בדמות משניים בכל עניני המלכות רבי המינה . כן הדבר הזה בעניני הצדיקים עובדי השי"ת שמלבד שכל עולם כי מלבד השכר הגדול הצפון להם להמצות עוך וישובים ועשרותיהם בראשיהם ובו' וכל צדיק עוך ולו מדור לפי כבודו עוך אוכלין פירות בעוה"ז ולעולם הבא אינם משפיל עצמו להתפלל בעד החולים כדי שלא להטריח עיונו מלהתבודד בידיעת מתרי תורה אמנם העבד נאמן בית כ"ח בן דוסא כדי לנמור מחשבתו המובה ליזות בשמחה לא היה חפץ לאכול פירות ליוחיות בעולם הזה אפילו לצורך עצמו רק כל מיניהן להרבות תפלה בעד אחרים ולהרוב התפתחו בעבודה זאת בעבד המלך הוא יח' שומע תפלתו בעמים רבות ולפעמים אינו שומע לאיש סבה צודקת ומיד היה מביר זה רבי חנינא בחיים ותלתו שנורה בפיו או לאו ודי בזה הערה :

הכותב

אשר לאדם שיהנה וכו' . יש בזה סוד נשהר והוא כוד הברכות ונגלהו **שהמברך** על הפירות או על אחר מהנאות העולם כבר הסכים דעתו **שהשפיל** הא המשנית למניעת הבל וסכת הבל אוניש שהנלנלים בסבותם והארץ **בשבעה מצטיינים** ומגדלים אין בהם מגדם רק מצד השפע הנשפע בגלילים כח הסבה העליונה המשניות הבל ויבדיל הימך מאבר האומרים אלהה אחרי מאחרי נותני רחמי ומימי עמרי ושאלי שמני ושקויי שהיו נותנים בל הבהמה לנלנלים **הנזלים** בארץ בשבעים ושוליהם הבל מצמו יח' ע"כ נקרא מי שאינו מברך נוזל אביו שהקביה סבה הראשונה כמו שהאב סבה לבן ונוזל אותו ששולל ממנו ההשנחה והנהנה ממעשה התחתונים ומי שנהג בן נורם למניעת השוב מן האומה כאחר הבניא לנותני הבהמה לרוחנים לכן אשוב ו:קחתי דנני ביעתו ותירושי בשוערו מרה בנגר מרה כי שאינו שורה שכוכות המטיב ראוי שיגמע ממנו המטיב את שובתו ונמצא בענין שהשחית רבבים שובתו של ישראל כי השחיתו אליו לאביהם שבשמים אשר קניך בנבי נות לבדו והשחית האומה ומנע השובה מהן ע"כ . וכהדושי הרשב"א כתב ירושלמי על מאבר :ה וויל כתיב לה' הארץ ומלואה הבל ושישבי בה הבהמה כלום מן הענים מעל עך שיהיהו לו המצות רבי חזקיה רבי ירמיה רבי אבין בשם ר"ל כתיב אמרת לה' אדני אתה שובתי בל עליך אם אכלת וברכת בביכול כאלו משלך אכלת ע"כ :

הרשב"א

אשר לאדם שיהנה וכו' . יש בזה סוד נשהר והוא כוד הברכות ונגלהו **שהמברך** על הפירות או על אחר מהנאות העולם כבר הסכים דעתו **שהשפיל** הא המשנית למניעת הבל וסכת הבל אוניש שהנלנלים בסבותם והארץ **בשבעה מצטיינים** ומגדלים אין בהם מגדם רק מצד השפע הנשפע בגלילים כח הסבה העליונה המשניות הבל ויבדיל הימך מאבר האומרים אלהה אחרי מאחרי נותני רחמי ומימי עמרי ושאלי שמני ושקויי שהיו נותנים בל הבהמה לנלנלים **הנזלים** בארץ בשבעים ושוליהם הבל מצמו יח' ע"כ נקרא מי שאינו מברך נוזל אביו שהקביה סבה הראשונה כמו שהאב סבה לבן ונוזל אותו ששולל ממנו ההשנחה והנהנה ממעשה התחתונים ומי שנהג בן נורם למניעת השוב מן האומה כאחר הבניא לנותני הבהמה לרוחנים לכן אשוב ו:קחתי דנני ביעתו ותירושי בשוערו מרה בנגר מרה כי שאינו שורה שכוכות המטיב ראוי שיגמע ממנו המטיב את שובתו ונמצא בענין שהשחית רבבים שובתו של ישראל כי השחיתו אליו לאביהם שבשמים אשר קניך בנבי נות לבדו והשחית האומה ומנע השובה מהן ע"כ . וכהדושי הרשב"א כתב ירושלמי על מאבר :ה וויל כתיב לה' הארץ ומלואה הבל ושישבי בה הבהמה כלום מן הענים מעל עך שיהיהו לו המצות רבי חזקיה רבי ירמיה רבי אבין בשם ר"ל כתיב אמרת לה' אדני אתה שובתי בל עליך אם אכלת וברכת בביכול כאלו משלך אכלת ע"כ :

הכותב

משבאותיו מחשבותינו כי אינגו בעל שנוי לחזור ממחשבתו כמו אדם שהוא בשבעגו במצא משהנה ובעל הפעלות . ואם אמר הכתוב ויבחם ה' על הרעה כבר קדם לנו השרש אמתי דברה תורה כלשון בני אדם . והדרך ישכון אור באמונתו שהקב"ה שומע תפלת כל פה הוא כשהמתפלל שינה את עצמו במחשבה בדבור ובמעשה כמו שנהשך לאיש אחר נזרה מדת רחמיו יח' שהוא ראוי להיות מושפע ממנו יח' כי בבואו לדבר בפיו ובשפתיו השיבנו לתורתך שלח לנו וכו' נומר במחשבתו שאין מי שיוכל לחת את שאלתו זולתו יח' נם ישמך על מזה תיקון מעשיו ר"ל שינשה מעשים טובים ויתחדש בו באמונעות שלש אלה הקב"ה שומע תפלתו ובל בלל מתפלל תפלה מיוחדה אחרת, ובתפלת שלמה אשער להביא ראיה לזה וגם מקום לחלוק עליו ואין כאן מקום להאריך ומהתלוך הזה שהוכרחי בין המתפלל לפניו יח' לשואל ממלך ב"ו יצא לו ספק חזק בבל מתפלל בעד אחר שיהיהו רשע איך הקובל תפלת המתפלל לפניו יח' ואלא לא אדם הוא להנחם כב"ו אשר להצדיק השואל כמ"ש לפי שנשאל עליו אל"ם אשאנו ראוי . ומהיתר ספק זה מצאתי תשובה לספק הראשון על רבי חנינא ויובן מאמר ריב"ז לאשתו הוא דומה כעבד וכו' כוונה ראשונה

ובאליהו הגן ומעיניו רמז לו סודות מופלאים ועדן הוא רמז למקום מוצא המעין ומשם נפרד ונהר ויצא מעדן להשקות את הגן והוא לא נודע לאדם ולא ראתה עין בל נברא מזולתך יח' וגם כי אמרו כי אף העדן ותענוגיו שבעלמו גם הוא מחוקן לה' ע"כ :

אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות . הכוונה להם ז"ל בזה שהדבר הנזכר שפחה חלונות בבית תפלתו נגד ירושלים שעליה היה מתפלל (וכדי שהכוונה יותר קשורה בה ודבקה בה משכן שמו בה שאליו יח' היה מתפלל) ובכה המתפלל וחלונות פתוחות לו בשקום שתפלתו לראות משם השמים ויהבונן מספרים בכוחו אל [ואז יכוין יותר בשבחיו יח' ותהיה תפלתו ושבחיו יותר מבוונים] וכפ"ש בן יהוידע :

עין יעקב

לת לאב עוות ולא כמ"ד אכוכה שכה מהם : **ואמר** ר' חייא כר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד גליות בלבד שנא' (דברים טו) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים [כלן] לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה לתלמיד חכם מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלהים זולתך [יעשה למחכה לו]. מאי עין לא ראתה אמר רבי יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. (ר"ל) [רבי שמואל בר נחמני] אמר זו עדן שלא ראתה עין מעולם • וא"ת אדם [הראשון] היכן היה דר (בגן). ושמא תאמר גן זה עדן ת"ל (בראשית ג) ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. (תענית ה ק

ע"ש מהרש"א) גן לחוד ועדן לחוד :

הרי"ק

כפרש לנעלי תשוכה שם הלדיקים נמורים אלא ליומות המשיח ואין לחשב שיון לא ילחם ליומות המשיח שהו אינו אלא לעולם כבא ונ"ע ובן קשם לנבי מיית דדרים לקרוא לעניינה מחרתן ממנה שהו אומנה העבד נאמן בית כ"ח בן דוסא כדי לנמור מחשבתו המובה ליזות בשמחה לא היה חפץ לאכול פירות ליוחיות בעולם הזה אפילו לצורך עצמו רק כל מיניהן להרבות תפלה בעד אחרים ולהרוב התפתחו בעבודה זאת בעבד המלך הוא יח' שומע תפלתו בעמים רבות ולפעמים אינו שומע לאיש סבה צודקת ומיד היה מביר זה רבי חנינא בחיים ותלתו שנורה בפיו או לאו ודי בזה הערה :

עין יעקב

כפרש"י דלחמרין בן פנות מלוה כמפקע"ל נדיך שיכא עיניו למעה ונמו למעלה כדכתיב נם נבי לבנון לל כפים לל בא בחלום : **אין** לדיך להזכיר שמו . כי אולי כשם נרם כתלי שמרי בעיל בן סדרך לשמח בם כתלי ובתיהלו ר"ל סוף סי' ל"ש : **חציף** עלי מאן דמצלי בבקעה . לפ"ש דלא בשיר עבד מ"ש לין לדיך לחזור ולהתפלל כי תפלתו כלפי שמיא דלא שייך בעיונו מעילה לכני נשל נשל דשייך בהעיוניה ונמעין ני מיקרי שמיה יבמות יבאמלו נלם כוח מבדך לחכיה עם מחכך . ול

כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום שנאמר (ושפת דגך . ושם תלמוד מכאן וכו' לקמן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מוקמינן ליה וים לומר דמיירי ולאו שעושין רצונו אלא כל כך דאיכא נמורים ולקמן שבת לפרש מה בין כשעושין ואין עושין ועשה כשעושין ואין עושין כי הדדי ניחא :

מהרש"א

ל"ק כאן קודם ברכה וכו' . ועניני כי שבל בלא לשבועו ניתן לו בבוד מעין ברכותיו לאבל ליחמות בלא ברכה אין כאן כבודו ועדיין אין הוא אפילו בבי ונבי כאלו גוזל לאקב"ה את ברכותיו כו' אין לוקין עליו משום גוזל ממש לאקב"ה אלא משום דבר שאינו בא ממש לאקב"ה שהוא שוכח ממנו דקדוש הברוך הוא עלי שוח ונבני כנסת ישראל לגיך לפרס בן שגזל ברכתן שהפירות נוקש כדמי לוקט או משום גזל מקום . ומיהו אפשר דאפילו גזל ממש לאקב"ה לא מלקינן ליה משום דכתיב (דברים כה) לא תחסום שור בדישו ואמרינן בב"מ (דף פח:) דאפילו בהמה שאינה עתידה לעבוד אלא לאחר מיתה אסור לחסמה ואפילו הכי לא מלקינן ליה משום דלאו בר עשה הוא ולא שייך בזה לאו ועשה ואפשר דהכא נמי הוי לאו שאין בו מעשה ולא מלקינן ליה :

כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום שנאמר (ישעיה נו) ועמדו זרים ורעו צאנכם [וגו'] ובומן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן שנאמר (דברים יא) ואספת דגנך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידם שנא' (שם כח) ועבדת את אויבך . אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם (והרבה עשו) כרשב"י ולא עלתה בידם . אמר להו רבא לרבנן במטותא (בעינא) מיניכו דלא תיתו קמאי לאביומי ניסן ולא ביומי תשרי (ואף לבי רב לא חיתו) כי היכי דלא תתרדו במזוניכו כולה שתא . (*) אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום ר' יהודה בר אלעאי בא וראה מה בין דורות ראשונים לדורות אחרונים דורות ראשונים שעשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זה הוה נתקיים בידם . דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זה הוה לא נתקיים בידם . ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רבי יהודה בר אלעאי בא וראה מה בין דורות האחרונים לדורות הראשונים . א דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסימון כדי לחייבן במעשר דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות דרך חצרות דרך קרפיפות כדי לפטרן מן המעשר לפיכך לא נתברכו פירותיהן). דאמר רבי יצחי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית שנאמר (דברים כו) בערתי הקדש מן הבית (וגם נתתיו ללוי) . ורבי יוחנן אמר אפילו חצר קובעת שנאמר (שם) ואבלו בשעריך ושבעו :

*) עי' פ' לון שופטין לכת תחדיש סהשטוש כיו ביהן ט' :

ביומי ניסן . יומי הקליר . ביומי הכרי . לדיבוא הנשוא והבדיה: דרך טרקסימון. (לשון טרוקין נלי טרק שער וסיעון בית בלועזי מקרי סימון) דרך שערי החצר והכיה: פני הבית . פתח כניסה ויציאה: אין הטבל מתחייב . במעשר מן התורה אבל לחכמים קבע לחסר לגבול מדרבנן :

בלא ברכה כאלו נהנה מקדשי שמים שנאמר (תהלים כד) לה' הארץ ומלואה . רבי לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב (שם קטו) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם . לא קשיא כאן קודם ברכה [שם ע"כ] כאן לאחר ברכה . אמר רבי חנינא בר פפא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל שנאמר (משלי כח) גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית . אביו זה הקב"ה שנאמר (דברים לב) הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנסת ישראל שנא' (משלי א) [שמע בני מוסר אביך] ואל תטוש תורת אמך . מאי חבר הוא לאיש משחית אמר רבי חנינא בר פפא חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים :

קב שם רבי חנינא בר פפא רמי כתיב (הושע ב) (לכן אשוב) ולקחתי דגני בעתו [וגו'] וכתיב (דברים יא) ואספת דגנך ותירושך ויצהרך . לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום . כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום. ת"ר ואספת דגנך וגו' מה ת"ל לפי שנאמר (יהושע א) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך (נהוג) [הנהג] בהם מנהג דרך ארץ דברי רבי ישמעאל . רבי שמעון ב"י אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח תורה מה תהא עליה . אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים שנא' (ישעיה סא) ועמדו זרים ורעו צאנכם [וגו'] ובומן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן שנאמר (דברים יא) ואספת דגנך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידם שנא' (שם כח) ועבדת את אויבך . אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם (והרבה עשו) כרשב"י ולא עלתה בידם . אמר להו רבא לרבנן במטותא (בעינא) מיניכו דלא תיתו קמאי לאביומי ניסן ולא ביומי תשרי (ואף לבי רב לא חיתו) כי היכי דלא תתרדו במזוניכו כולה שתא . (*) אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום ר' יהודה בר אלעאי בא וראה מה בין דורות ראשונים לדורות אחרונים דורות ראשונים שעשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זה הוה נתקיים בידם . דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זה הוה לא נתקיים בידם . ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רבי יהודה בר אלעאי בא וראה מה בין דורות האחרונים לדורות הראשונים . א דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסימון כדי לחייבן במעשר דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות דרך חצרות דרך קרפיפות כדי לפטרן מן המעשר לפיכך לא נתברכו פירותיהן). דאמר רבי יצחי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית שנאמר (דברים כו) בערתי הקדש מן הבית (וגם נתתיו ללוי) . ורבי יוחנן אמר אפילו חצר קובעת שנאמר (שם) ואבלו בשעריך ושבעו :

*) עי' פ' לון שופטין לכת תחדיש סהשטוש כיו ביהן ט' :

עין יעקב

אביר ר"ח כי פפא כל הנהנה וכו' . וקשה לרבינו דקדוק כיצד תבר הוא לומר שהשחית קב"ה כלומר כי הוא לא נתכוין לכך אלא שגזל להקב"ה ומכאן למדנו שכל המבזה מצות ואינו חושש לעשותן אע"פ שאינו מכוין לבזות אלא לדבר אחר הרי זה בכלל המבזה ומכאן למדנו שכל המבזה מצות

נתן ר"ע רשות לנרפי עקיבת לנרפי . סבור היה שיברך שלם ברכות כמו שהוא סובר : (במדבר) ודלבתא המוליא ו ותע"ע דמשוליא כ"ע ג"פ דלפיק מצמע ביהומלמי מפרש טעמא כדי שלא לערב התוקעות בעון המעוה מוליא ותע"ע דבלחם מן נמי היכא שיהוא שיהוי שהני הטם דקרא כתיב ממנה תיהי וגו' להוציא לחם מן הארץ וט"ע יש לנבוע בב' ידיו בי' לשבעות כענד עשרה תיבות שבמקרא זה :

[דף לו ע"ב] היה ר"מ אומר א ממשמע שנ' (ויקרא יט) וערלתם ערלתו את פריו איני יודע שעץ מאכל הוא אלא מה ת"ל עץ מאכל להביא עץ שטעם עצו ופריו שוה ואיזה זה הפלפלין ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה וללמדך שאין א"י חברה כלום שנא' (דברים ח) ב ארץ אשר לא במסכנות האכל בה לחם לא תחסר כל בה : [דף לו] מעשה בר"ג והזקנים שהיו מסובין בעלייה בריחו והביאו לפניהם כותבות ואכלו ונתן ר"ג רשות לר"ע לברך קפץ וברך ר"ע ברכה אחת מעין ג' א"ל ר"ג [עקיבא] עד מתי אתה מכנים ראשך בין המחלוקת א"ל רבינו אף על פי שאתה אומרים כן למדתנו רבינו ג' יחיד ורבים הלכה כרבים :

[דף לח] ת"ר ד מהו אומר המוציא לחם מן הארץ רבי נחמיה אומר מוציא [לחם מן הארץ] . אמר רבא במוציא כ"ע לא פליגי דאפיק משמע דכתיב (במדבר כג) אל מוציאם ממצרים כי פליגי בהמוציא רבנן סברי המוציא דאפיק משמע דכתיב (דברים ח) המוציא לך מים מצור החלמיש ורבי נחמיה סבר המוציא דמפיק משמע שנאמר (שמות ו) המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים ורבנן ההוא הכי קאמר להו קב"ה [לישראל] כד מפיקנא לכו עבידנא לכו מלתא כי היכי דידעיתו דאנא הוא דאפיקית יתכון ממצרים דכתיב (שם) וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם וגו' . [משתבחין ליה רבנן לר' זירא [את] בר רב זביד אהוה דר"ש בר רב זביד דאדם גדול הוא ובקי בברכות הוא אמר להם לכשיבא לידכם הביאוהו לידי זמנא חדא אקלע לגביה אפיקו ליה רפתא פתח ואמר מוציא אמר זה הוא שאומרים עליו דאדם גדול הוא ובקי בברכות הוא בשלמא אי אמר המוציא [שם ע"ב] אשמועינן מעתה ואשמועינן דהלכתא כרבנן אלא דאמר מוציא מאי קמ"ל ואיתו דעבד לאפוקי נפשי' מפלוגתא והלכתא המוציא לחם מן הארץ דק"ל כרבנן דאמרי דאפיק משמע] :

קג [דף לט] הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמי' דבר קפרא הביאו לפניו כרוב ודורמסקין ופרגיו' נתנבר קפרא רשות הרי"ק

שרבו הכהנים לשן יהיד ומפסיק דגך לפי שלמעלה דבר פשוטה"ל שוכון לעזו על מקום ונתני מעי הלחם כשעולה נדון לחד כוכו ונתן זע לחדע ולחם לחדע ומפסיק לה בין ידיו ידי שלא יעשו לעזו על מקום שלמעלו תעשו לחך ולא

מלהזכיר שמך כו'. וכפוף מסכת מע"ש מיהת קלת בע"ג לא עברתי ממלוותיך לא הפרשתי ס'. ולא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו ופרש"י במומא מלברכך על הפרשת המעשרות ע"ל ומהכ"מ פירש על שכחתי מלברכך בעת הפרשת המעשרות לא מלברך ברכת המעשרות שהוא נוסח הברכה שהקנו חכמי כ"ג ס' וכ"ש ס' שברכת כל המצות לוין מלא מדבריהם ס' ע"ם ולוי נעלם ממנו שנים והכל תמוהה דתמוהה דתמוהה דתמוהה ברכת הפרשת מעשרות קאי לתמוהה כל שום קלוף כו' ומפרקי לה ומשמע מוסיף ואפרש דמו ברכתו נמי על עסקו ותוכף דמו מדרשת ממנו לאחר מיתתו. ודלמיה לדבר ודמו ברכתו מתרגלים ביתומים תוכף דמו יהא מוסל ברכתו. ומתמיה ככיבו לומר הוא נודב בכל ברכה שם בה ליחד שמו על כל מין ומין מינין ברכותיו ומ"ר דבעי נמי מלך מלכי המלכים ולכך בעבדה מלכיות ברייש ושופרי ס' אחד ק"ל: עמשו ע"כ: הא בריתו והא בשבועתו. הניח קשה והעמיד סוב: שאין לך דבר כל מלא יין. הלכך מסתברא דעל ידו מקוסף מיתה וכניס לעולם (ר"י). ובכ"ר ס' מ"ו אי שניהם היו שנאמר (דברים ל"ב) עונמו ביני רום תשלומות נמו. פותן כשבלות כניסתו מרורות לעולם. לומר לעמות שהקרקע מרוות דמי ממות. ולבן אמר שנאמו עמני רום זה מ"ם שהיה רשע לכל הדורות (מדרש): תאנה היתה טו'. ובלשיתא בכ"ר שם תלויים היו דבר למד מעשיו משל לבן מלכים שקלקל עם אחיהן של בשפחות. כיון שגמע המלך מדרגו ואוקיען מן המלכות. והיה מחזר עם אחיהן של אחיות ולא היו מקבלות מותו. אבל אותה שקלקלה עמו אחתה לדחיה וקבלוהו. כך בשעה שאכל לחם מלכותו ולא היו מקבלין אותו שלמה שנאמר כי מלותיך חמותה: רצוני. פ"ם יורה מחזר על כל מקום (תוספתה). ובספר הבחיר ד"ה כי בא לחיתא מלי שמעתא למיתיו אבל קדשו במלותיו ואמו. ולא אמרינן אבל קדשו קדשו ואוקימנו. מלמד שהי השלמים כלולים בו כל המלות כולו. וברחמיו עליהו נתנו לו כדי לקדשו בהם ואוהיו מזה עליו. ור"ת ופל כן קרו לומיים אבל קדשו במלותיו כי. עשיית המלוה ד"ה הנשמה ותלמיד נאור חד. שמותו אלמוס מלמד ג"ע שתחתון שם"ם שמלוה נעשיה רוחניים אל הנשמה. ומק אבל שכרנות בתחתון מלמד שלפ כשם

אבל כל מאכל ולא אבל מלח שהוא כל משקין ולא שתה מים ביום ידאג מריח הפה ובלילה מפני אכברה. ת"ר המקפה אביולתו במים אינו בא לידי חולי מעיים וכמה אמר רב חסדא קיתון לפת. אמר רב מרי אמר רבי יוחנן הרגיל בעדשים אחד לשלשים יום מונע אכברה מביתו אבל כל יומא לא מ"ם משום דקשה בחרדל אחד ללי יום מונע חלאים מביתו אבל כל יומא לא מ"ם משום דקשה לחולשא דליבא. אמר רב חייא בר אשי אמר רב הרגיל בדגים קטנים אינו בא לידי חולי מעיים א ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין ומברין גופו של אדם. אמר רבי חמא בר חנינא הרגיל בקצח אינו בא לידי כאב לב ב מיתיבי רשב"ג אומר קצח אחד מס' סנני מות [הוא] והישן במזרח גרנו דמו בראשו. לא קשיא הא בריחו הא בטעמו:

שם **[משנה** בירך וכו' **ועל פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא:** גמ' פשימא אמר רב נחמן בר יצחק לא נצרכה אלא לרבי יהודה דאמר חטה מין אילן היא דתניא ג אילן שאכל ממנו אדם הראשון ר"מ אומר ד נפן היה שאין לך דבר שמביא יללה על אדם אלא יין שנא' (בראשית ט) וישת מן היין וישכר. רבי נחמיה אומר תאנה היתה שבדבר שנתקללקו בה נתקנו שנאמר (שם ג) ויתפרו עלה תאנה. רבי יהודה אומר חטה היתה שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן. [סד"א הואיל ואמר רבי יהודה חטה מין אילן היא ליבריך עליה בורא פרי העץ קמ"ל וכו']:

קד שם ע"ב **אמר רב** ה **כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה ורבי יוחנן אמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה.** אמר אביי כותיה דרב מסתברא דתניא (דברים כז) **לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי. לא עברתי מלברכך ולא שכחתי מלהזכיר שכך עליו. ואלו (שמך ומלכותך עליו)** [מלכות] **לא קתני:**

הרשב"א

שכבר ידעת שב' יסודות עצומות וקיימין בכונה הכל. האחד לדעת שהוא ית' מחוייב הציאות ושאין בשך בזה כלל כמו שנתבאר ונתפרסם המופת עליו בביאור רב. והב' שאין אפתתו ית' מושגת כ"א לעצמו ית' לבד והוא במציאותו נגלה ובאמת מהותו נסתר ונעלם כמה שהקנו נוסח הברכה בן ר"ל בנסתר ובנגלה לפי קצת. רבותינו מפרשים ניל"ש בלע"ז לפבל מני מעמני מין יקרשים שזורים [לומר] בתוך ישמעאל: למזורת נרנו.

עין יעקב

ולא על שתברך אמרך אמר לכיוך כדי שנשיש לו יכו כלולים ויקבלו ויקשטו ויקבלו לו נזה וקל. ומצי' כי שתברך מעלים היה נתעם כדי שלא יכך לו מלוה שהם:

עין יוסף

שאכל מירותיה פתחה לליה וקבלוהו. ה"ל ו"ו דכתי אלא כתמה וקבלוהו: רש (במחבר כתב ע"ר וכתב מ"ר שהוא ר"ת (שהיו רע) אלא כתמה וקבלוהו: ובלילה מפני אכברה. פי' ובלילה מפני ריח הפה ומפי' אכברה. כן אית' במלה לוין מלא מדבריהם ס' ע"ם ולוי נעלם ממנו שנים והכל תמוהה דתמוהה דתמוהה ברכת הפרשת מעשרות קאי לתמוהה כל שום קלוף כו' ומפרקי לה ומשמע מוסיף ואפרש דמו ברכתו נמי על עסקו ותוכף דמו מדרשת ממנו לאחר מיתתו. ודלמיה לדבר ודמו ברכתו מתרגלים ביתומים תוכף דמו יהא מוסל ברכתו. ומתמיה ככיבו לומר הוא נודב בכל ברכה שם בה ליחד שמו על כל מין ומין מינין ברכותיו ומ"ר דבעי נמי מלך מלכי המלכים ולכך בעבדה מלכיות ברייש ושופרי ס' אחד ק"ל: עמשו ע"כ: הא בריתו והא בשבועתו. הניח קשה והעמיד סוב: שאין לך דבר כל מלא יין. הלכך מסתברא דעל ידו מקוסף מיתה וכניס לעולם (ר"י). ובכ"ר ס' מ"ו אי שניהם היו שנאמר (דברים ל"ב) עונמו ביני רום תשלומות נמו. פותן כשבלות כניסתו מרורות לעולם. לומר לעמות שהקרקע מרוות דמי ממות. ולבן אמר שנאמו עמני רום זה מ"ם שהיה רשע לכל הדורות (מדרש): תאנה היתה טו'. ובלשיתא בכ"ר שם תלויים היו דבר למד מעשיו משל לבן מלכים שקלקל עם אחיהן של בשפחות. כיון שגמע המלך מדרגו ואוקיען מן המלכות. והיה מחזר עם אחיהן של אחיות ולא היו מקבלות מותו. אבל אותה שקלקלה עמו אחתה לדחיה וקבלוהו. כך בשעה שאכל לחם מלכותו ולא היו מקבלין אותו שלמה שנאמר כי מלותיך חמותה: רצוני. פ"ם יורה מחזר על כל מקום (תוספתה). ובספר הבחיר ד"ה כי בא לחיתא מלי שמעתא למיתיו אבל קדשו במלותיו ואמו. ולא אמרינן אבל קדשו קדשו ואוקימנו. מלמד שהי השלמים כלולים בו כל המלות כולו. וברחמיו עליהו נתנו לו כדי לקדשו בהם ואוהיו מזה עליו. ור"ת ופל כן קרו לומיים אבל קדשו במלותיו כי. עשיית המלוה ד"ה הנשמה ותלמיד נאור חד. שמותו אלמוס מלמד ג"ע שתחתון שם"ם שמלוה נעשיה רוחניים אל הנשמה. ומק אבל שכרנות בתחתון מלמד שלפ כשם

חדושי נאונים

שם ע"ב לוין הני מילי ממעל לגבי מלכות שמים אבל מתחת לגבי מלכות בשר ודם שמשתכר מיום לחבירו ומן חבירו לו ומן הגוי לחבירו ומן חבירו לו ומן הגוי לו ומן הגוי לגוי ומן הגוי לישראל ומן ישראל לגוי ומן ישראל לישראל ומן ישראל לו ומן הגוי לו ומן ישראל לו ומן הגוי לישראל ומן ישראל לגוי ומן הגוי

אייתו לקמייהו תמרי ומטו . ולא לעפת בהן לחם הפת דמ"ל הוו להו פת עיקר וסס טפלה והכי משמע על הפת ופושר הת טפלה : זה שני לאחרן . מכל מקום היכא דליכא תעה וזית לו עשורים והמריס לף על גב דשוין לאחרן [מ"מ מוקדם בפסוק דהייט לאחרן] לחשון יקדיש לגברכה :

מהרש"א

שנאמר ויברכני וגו' . רש"י בתומס פרק ט"ש גף לי ברכה כשבאתה לאחלן לף היו לי בניס ט' ופי' הרש"ס ט' ש"ם ואין להאריך בדמוקיו דמתוך סוגיין דשמעתין לף משמע כן אלא על לאחר שהיס מעט ובתרבה לאחר שהתברך תכף מיד בבואתו כשהוס בעניין שנאמר כי מעט אשר היס לך לפני ויתרבין לרוב ויברך ס' לוקך לרצלי כפי' הרמב"ש שהתברכה משעה שבאס רצלי בביקר ולומיא דסבי מייתו ויברך ס' לת בית המלאי כשהוס בעניין שהכף הספוקים בתוס הראשונים והאחרונים ואין כאן מקום להאריך] : [אף אנן נמי תניא תיכף לת"ח ברכה . מלשון אף אנן נמי תניא יתחייב לתת שום יחס בין ענין זה לברכת הריח . ואפשר לומר שכוונו שהריח הוא דבר דק לבי ובמעשם אינו נרגש תועלתו על שיכנס הרוחניות למקום הכתות פניויות כן המתחבר

עין יעקב

ואי נמיק לימא מסכת ויברך ס' . פ"ש בהלי קטן מתני ויברכני כתיב קדם מ"א ר"ל כל שנתנס ש נתן כלאחלת בגדיים דף ל"ב ס"ש :

עקב יוסף כל לב שנתנס לחכמה דכר שבשעה שהיה נתנס בעת לב לב לבני ענין דכר אל לב לבני ענין דכר ולא כיון שוב מעכך ולא"כ כשיש לפניו דכר אל לב לבני ענין דכר ולהכ

משום תחלת כו'. ק"ק דל"ע נגמי משום תחלה כמי שכבת המזיקין ממי מיסורת מיכא כתמוכה בפרק ג"ש ויש לחלק דסכא בעיר דלא שכיחי מזיקין קלמר ומ"ש בתחומיהו וק"ל: דקדקי ליה פוסקי שפת"ך דקדי ליה פוסקי על רחמי עם עיין פרמ"א ויותר נראה לפרש פוסקי בסמ"ך דקדי ליה פוסקי על רחמי עם קודם דע"א שבא בתחומיה לגיך לפסוע עליהם כהסיון דמ"ל מגיה חליגא בר' ישמעאל בר' ולמד יוקרי סוס לחול לתא וכא בתחומיה ומ"ל למדן מי סוס יום מפסיע על רחמי עם קודם ודו"ק: מפרש"י הכא ובפרק לולי קדיש ע"א שמוסב יין קודם מהלך ליה וכתבו תר"י לבל לא שיהן לותו בתוך עיניו דהא למגיין במסכת שבת שלחי ע"ג עין לסור ט' ע"ש ולימת דבסדיש פ' שמוסב פרישים יין בתוך עין לסור ע"ג עין מוסר [ב"י] ח"ת סי' רס"ט ור"ב בשול בשם רב שעוגולא זה שמקדשין בב"ש ומהגין לעטור לשום רפואה ליהן על עיניהם כדאמרינן בפסיעה כו' ע"ש ומיהו יין מהגין בן ליהן מקדושת שלחי ע"ג עין ובסבדלה עוסק כן משום חיבוב מצוה והכא פ"ק דקאמר דמיהלר ליה סייגו ע"ש שהוסב ממנו בפרמ"א ולפ"ש שהגן ע"ג עין ואף סיהים לין עשם מבולר בדבר סיהים מהלר ליה מלוי עין ע"י מניעת יין קודם על דעין כפירוש לסור לו ע"ש סייגים טם של קודם ושוך נרפה לפרש דס"ק דמהלר ליה בקדושת דני מימי שבת ולסיהו מבכגים שבת מהלר ליה דלמ ודלי לא יפסיע פסיעה נסה ולסיהו נמי מיהא לפסוע בשבת פסיעה נסה כדאמר בפרק לולי קדיש דכתיב משבת רגלך שלא יהא לוהך של שבת בהלוהך של חול וד"ק: המהלך בקומה ס'. כי הלדם סוא המרכבה וסבכיבה למעלה על גלגל שהוא קומה וסבוב קומה הרי הוא זוקף לגלגל למעלה ומהלך בקומה ולא לסדון מי סוא מהפסע על גלגל עם קודם ודו"ק: מפרש"י הכא ובפרק לולי קדיש ע"א שמוסב יין קודם מהלך ליה וכתבו תר"י לבל לא שיהן לותו בתוך עיניו דהא למגיין במסכת שבת שלחי ע"ג עין לסור ט' ע"ש ולימת דבסדיש פ' שמוסב פרישים יין בתוך עין לסור ע"ג עין מוסר [ב"י] ח"ת סי' רס"ט ור"ב בשול בשם רב שעוגולא זה שמקדשין בב"ש ומהגין לעטור לשום רפואה ליהן על עיניהם כדאמרינן בפסיעה כו' ע"ש ומיהו יין מהגין בן ליהן מקדושת שלחי ע"ג עין ובסבדלה עוסק כן משום חיבוב מצוה והכא פ"ק דקאמר דמיהלר ליה סייגו ע"ש שהוסב ממנו בפרמ"א ולפ"ש שהגן ע"ג עין ואף סיהים לין עשם מבולר בדבר סיהים מהלר ליה מלוי עין ע"י מניעת יין קודם על דעין כפירוש לסור לו ע"ש סייגים טם של קודם ושוך נרפה לפרש דס"ק דמהלר ליה בקדושת דני מימי שבת ולסיהו מבכגים שבת מהלר ליה דלמ ודלי לא יפסיע פסיעה נסה ולסיהו נמי מיהא לפסוע בשבת פסיעה נסה כדאמר בפרק לולי קדיש דכתיב משבת רגלך שלא יהא לוהך של שבת בהלוהך של חול ודו"ק: המהלך בקומה ס'. כי הלדם סוא המרכבה וסבכיבה למעלה על גלגל שהוא קומה וסבוב קומה הרי הוא זוקף לגלגל למעלה ומהלך בקומה ולא לסדון מי סוא מהפסע על גלגל עם קודם ודו"ק:

«ואל יצא ידידי בלילה. ואל יספר עם אשה בשוק, ואל יכנס באחרונה לבית המדרש. ואל יסב (במסיבה) [בחבורה] של עמי הארץ. וי"א אף אל יפסיע פסיעה גסה. ואל יהלך בקומה זקופה, אל יצא כשהוא מבושם לשוק א"ר [אבא בריה דרבי] חייא בר אבא אמר רבי יוחנן במקום שחשודין על משכב זכור. אמר רב ששת לא אמרן אלא בבגדו אבל בגופו ויעה מעברא ליה. אמר רב פפא ב ושערו (נמי) בבגדו דמי ואמרי ליה בגופו דמי. ג ואל יצא במעלים המטולאים [מסיע ליה לרב חייא בר אבא דאמר רב חייא בר אבא גנאי הוא לת"ח שיצא במעלים המטולאים] איני והא רבי חייא בר אבא נפק. אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן בטלאי על גבי טלאי. ולא אמרן אלא בפנתא אבל בגילדא לית לן בה. ובפנתא לא אמרן אלא באורחא אבל בביתא לית לן בה. ולא אמרן אלא בימות החמה אבל בימות הגשמים לית לן בה. ואל יצא יחידי בלילה משום חשדא. ולא אמרן אלא דלא קבע ליה עדנא אבל קבע ליה עדנא (אמרי) [מידע ידיע] לעדניה קאזיל. ואל יספר עם אשה בשוק אמר רב חסדא אפילו היא אשתו: תנ"ה (אל יספר אדם עם אשה בשוק ו) אפילו היא אשתו ואפילו היא בתו ואפילו היא אחותו לפי שאין הכל בקיאין בקרובותיו. ואל יכנס באחרונה לבית המדרש [משום] דקרו ליה ד פושע. ואל יסב במסיבה של עמי הארץ (דאתי) [מ"ט דלמא אתי] לאמשוכי בתרייהו. ואל יפסיע פסיעה גסה דאמר מר ה פסיעה גסה נוטלת א' מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. ומאי תקנתיה להדר ליה בקידושא דבי שמשי ואל יהלך בקומה זקופה (דלאו אורח ארעא) דאמר מר ו כל ההולך בקומה זקופה אפי' ארבע אמות כאלו דורס רגלי השכינה דכתיב (ישעיה ו) מלא כל הארץ כבודו:

דף מד [אמר רבה ב"ב חנה יכי הוה אזלי' בתרי' דרבי יותנלמיכל פירו' גנוסר כי הוינן בי מאה מנקטינן ליה לכל חד וחד מאה מאה וכל מאה מיניידו ה הוה מחזק להו צנא בר תלתא מאוי ו ואבילי להו ומשתבע דלא טעם זיונא זיונא ס"ד אלא אימא מזונא ר' אבהו אכיל עד דהו' שריק ליה דודבא מאפותי' ורב אמי ורב אסי הוו אכלי עד דנחור מזייהו רשב"ל הוה אכיל עד דמריד ואמר להו רבי יוחנן לדבי נשיאה והוה משדר ליה ר' יהודה נשיאה באלושי באבתריה ומייתי ליה לביתיה]:

אלבון פניו: שחשודים על משכב זכור: שמכשמין עצמן כדי שיתאוו להם: שערו כבגדו דמי: דלא שכיחא בה שיעה: [ואמרי לה כגופו = שכיח ביה זיעה]: בפנתא. לאפיות בלע"ז גילדא: נילדא. עקב שקורין סולי"ס: בימות הגשמים. הטיט מכסה: משום חשדא. על זנות: דלא קבע ליה עדנא. שלא קבע לו זמן: לעדניה קאזיל. שהולך לשם בזמן קבוע: ואל יצא יחידי. שלא יפגעו בו הרבה: משום חשדא. על זנות: דלא שכיחא בה שיעה. שלא יפגעו בו הרבה: ואל יסב במסיבה. שלא יפגעו בו הרבה: ואל יהלך בקומה זקופה. שלא יפגעו בו הרבה: אל יצא כשהוא מבושם. שלא יפגעו בו הרבה: אל יספר עם אשה בשוק. שלא יפגעו בו הרבה: אפילו היא אשתו. שלא יפגעו בו הרבה: אפילו היא בתו. שלא יפגעו בו הרבה: אפילו היא אחותו. שלא יפגעו בו הרבה: לפי שאין הכל בקיאין בקרובותיו. שלא יפגעו בו הרבה: ואל יכנס באחרונה לבית המדרש. שלא יפגעו בו הרבה: [משום] דקרו ליה פושע. שלא יפגעו בו הרבה: ואל יסב במסיבה של עמי הארץ. שלא יפגעו בו הרבה: [מ"ט דלמא אתי] לאמשוכי בתרייהו. שלא יפגעו בו הרבה: ואל יפסיע פסיעה גסה. שלא יפגעו בו הרבה: דאמר מר ה פסיעה גסה נוטלת א' מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. שלא יפגעו בו הרבה: ומאי תקנתיה להדר ליה בקידושא דבי שמשי. שלא יפגעו בו הרבה: ואל יהלך בקומה זקופה (דלאו אורח ארעא) דאמר מר ו כל ההולך בקומה זקופה אפי' ארבע אמות כאלו דורס רגלי השכינה דכתיב (ישעיה ו) מלא כל הארץ כבודו. שלא יפגעו בו הרבה:

דף מד [אמר רבה ב"ב חנה יכי הוה אזלי' בתרי' דרבי יותנלמיכל פירו' גנוסר כי הוינן בי מאה מנקטינן ליה לכל חד וחד מאה מאה וכל מאה מיניידו ה הוה מחזק להו צנא בר תלתא מאוי ו ואבילי להו ומשתבע דלא טעם זיונא זיונא ס"ד אלא אימא מזונא ר' אבהו אכיל עד דהו' שריק ליה דודבא מאפותי' ורב אמי ורב אסי הוו אכלי עד דנחור מזייהו רשב"ל הוה אכיל עד דמריד ואמר להו רבי יוחנן לדבי נשיאה והוה משדר ליה ר' יהודה נשיאה באלושי באבתריה ומייתי ליה לביתיה]:

אלבון פניו: שחשודים על משכב זכור: שמכשמין עצמן כדי שיתאוו להם: שערו כבגדו דמי: דלא שכיחא בה שיעה: [ואמרי לה כגופו = שכיח ביה זיעה]: בפנתא. לאפיות בלע"ז גילדא: נילדא. עקב שקורין סולי"ס: בימות הגשמים. הטיט מכסה: משום חשדא. על זנות: דלא קבע ליה עדנא. שלא קבע לו זמן: לעדניה קאזיל. שהולך לשם בזמן קבוע: ואל יצא יחידי. שלא יפגעו בו הרבה: משום חשדא. על זנות: דלא שכיחא בה שיעה. שלא יפגעו בו הרבה: ואל יסב במסיבה. שלא יפגעו בו הרבה: ואל יהלך בקומה זקופה. שלא יפגעו בו הרבה: אל יצא כשהוא מבושם. שלא יפגעו בו הרבה: אל יספר עם אשה בשוק. שלא יפגעו בו הרבה: אפילו היא אשתו. שלא יפגעו בו הרבה: אפילו היא בתו. שלא יפגעו בו הרבה: אפילו היא אחותו. שלא יפגעו בו הרבה: לפי שאין הכל בקיאין בקרובותיו. שלא יפגעו בו הרבה: ואל יכנס באחרונה לבית המדרש [משום] דקרו ליה פושע. שלא יפגעו בו הרבה: ואל יסב במסיבה של עמי הארץ. שלא יפגעו בו הרבה: [מ"ט דלמא אתי] לאמשוכי בתרייהו. שלא יפגעו בו הרבה: ואל יפסיע פסיעה גסה. שלא יפגעו בו הרבה: דאמר מר ה פסיעה גסה נוטלת א' מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. שלא יפגעו בו הרבה: ומאי תקנתיה להדר ליה בקידושא דבי שמשי. שלא יפגעו בו הרבה: ואל יהלך בקומה זקופה (דלאו אורח ארעא) דאמר מר ו כל ההולך בקומה זקופה אפי' ארבע אמות כאלו דורס רגלי השכינה דכתיב (ישעיה ו) מלא כל הארץ כבודו. שלא יפגעו בו הרבה:

שם כי אתא רב דימי אמר א עיר אחת היה לו לינאי המלך בהר שהיו מוציאין ממנה ס' רבוא ספלי טרית לקוצצי תאנים מע"ש לע"ש. כי אתא רבין אמר אילן אחד היה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מורידין ממנו מ' סאה גוזלות מג' בריכות בחדש. כי אתא רבי יצחק אמר עיר אחת היתה בארץ ישראל וגופנית שמה שהיו בה שמונים זוגות אחים כהנים נשואין לשמונים זוגות אחיות כהנות ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא אשכחו בר (מברתיה) [מבנתיה] דרב חסדא דהוו נסיבן לרמי בר חמא ולמר עוקבא בר חמא ואע"ג דאינהי הוו כהנתא אינהו לא הוו כהני: שם ע"ב א"ר יצחק כל שהוא כבוציה ביצה טובה ממנו כי אתא רבין אמר מצא ביעתא מגולגלתא משיתא קיסי סולתא כי אתא רב דימי אמר מצא ביעתא מגולגלתא משיתא מטויתא מד' מבושלתא. כל שהוא כבוציה ביצה טובה הימנו לבר מבשרא:

שם תנו רבנן מחול יפה לשנים וקשה לבני מעים כרישין קשין לשינים ויפים לבני מעים כל ירק חי מוריק וכל קטן מקטין וכל נפש משיב [את] הנפש וכל קרוב לנפש משיב [את] הנפש כרוב למזון ותרדים לרפואה אוי לו לבית שהלפת עוברת בתוכו. [אמר מר מחול יפה לשינים וקשה לבני מעים מאי תקנתיה נלעסיה ונשדייה. כרישין קשין לשינים ויפין לבני מעים מאי תקנתיה לשלקינהו ונבלעינהו כל ירק חי מוריק א"ר יצחק בסעודה ראשונה של אחר הקזה וא"ר יצחק כל האוכל ירק קודם ארבעה שעות אסור לספר הימנו מאי מעמא משום ריחא וא"ר יצחק אסור לאדם שיאכל ירק חי קודם ארבע שעות אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי אייתו קמייהו ירק חי קודם ארבע שעות אמימר ורב אשי אכול ומר זוטרא לא אכל אמרי ליה מאי דעתך דא"ר יצחק כל האוכל ירק קודם ארבע שעות אסור לספר הימנו משום ריחא והא אנן דקא אכלינן וקא משתעית בהדן אמר להו אנא כאידך דר' יצחק סבירא לי דאמר ר' יצחק אסור לאדם שיאכל ירק חי קודם ארבע שעות:כל קטן מקטין אמר רב חסדא אפי' גדיא בר זוזא ולא אמרן אלא דלית ביה רבעא אבל אית ב"ה רבעא לית לן בה:כל נפש משיב נפש א"ר פפא אפילו גילדאי דבי גילי. כל הקרוב לנפש משיב את הנפש אמר ר"ב אחא בר יעקב ענקא א"ל רבא לשמעיה בי מייתית לי אומצא דבישר' טרח ואייתי לי מהיכא דמקרב לבי ברוך. כרוב למזון ותרדין לרפואה כרוב למזון אין ולרפואה לאוהא תני ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה ואלו הן כרוב ותרדין ומי סיסין ד דבש וקיבה והרת ויותרת הכבד אלא אימא כרוב אף למזון:אוי לו לבית שהלפת עוברת בתוכו איני והא אמר לי' רבא לשמעיה כי חזיתך לפתא בשוקא לא תימא לי במאי כרכת ריפתא

שם כי אתא רב דימי אמר א עיר אחת היה לו לינאי המלך בהר שהיו מוציאין ממנה ס' רבוא ספלי טרית לקוצצי תאנים מע"ש לע"ש. כי אתא רבין אמר אילן אחד היה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מורידין ממנו מ' סאה גוזלות מג' בריכות בחדש. כי אתא רבי יצחק אמר עיר אחת היתה בארץ ישראל וגופנית שמה שהיו בה שמונים זוגות אחים כהנים נשואין לשמונים זוגות אחיות כהנות ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא אשכחו בר (מברתיה) [מבנתיה] דרב חסדא דהוו נסיבן לרמי בר חמא ולמר עוקבא בר חמא ואע"ג דאינהי הוו כהנתא אינהו לא הוו כהני: שם ע"ב א"ר יצחק כל שהוא כבוציה ביצה טובה ממנו כי אתא רבין אמר מצא ביעתא מגולגלתא משיתא קיסי סולתא כי אתא רב דימי אמר מצא ביעתא מגולגלתא משיתא מטויתא מד' מבושלתא. כל שהוא כבוציה ביצה טובה הימנו לבר מבשרא:

שם תנו רבנן מחול יפה לשנים וקשה לבני מעים כרישין קשין לשינים ויפין לבני מעים מאי תקנתיה לשלקינהו ונבלעינהו כל ירק חי מוריק א"ר יצחק בסעודה ראשונה של אחר הקזה וא"ר יצחק כל האוכל ירק קודם ארבעה שעות אסור לספר הימנו מאי מעמא משום ריחא וא"ר יצחק אסור לאדם שיאכל ירק חי קודם ארבע שעות אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי אייתו קמייהו ירק חי קודם ארבע שעות אמימר ורב אשי אכול ומר זוטרא לא אכל אמרי ליה מאי דעתך דא"ר יצחק כל האוכל ירק קודם ארבע שעות אסור לספר הימנו משום ריחא והא אנן דקא אכלינן וקא משתעית בהדן אמר להו אנא כאידך דר' יצחק סבירא לי דאמר ר' יצחק אסור לאדם שיאכל ירק חי קודם ארבע שעות:כל קטן מקטין אמר רב חסדא אפי' גדיא בר זוזא ולא אמרן אלא דלית ביה רבעא אבל אית ב"ה רבעא לית לן בה:כל נפש משיב נפש א"ר פפא אפילו גילדאי דבי גילי. כל הקרוב לנפש משיב את הנפש אמר ר"ב אחא בר יעקב ענקא א"ל רבא לשמעיה בי מייתית לי אומצא דבישר' טרח ואייתי לי מהיכא דמקרב לבי ברוך. כרוב למזון ותרדין לרפואה כרוב למזון אין ולרפואה לאוהא תני ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה ואלו הן כרוב ותרדין ומי סיסין ד דבש וקיבה והרת ויותרת הכבד אלא אימא כרוב אף למזון:אוי לו לבית שהלפת עוברת בתוכו איני והא אמר לי' רבא לשמעיה כי חזיתך לפתא בשוקא לא תימא לי במאי כרכת ריפתא

הדושי גאונים

המתיהר שם תכס סוא דמתמהו מסתלקת ממנו נשמה מאור עין דכתיב כי מי מעיין נפתח ומבוע תסתם ומקור חיים ובור מים חיים מקוה טהרות ואוצר חכמות ומדרש תורה ומקור ברכות ומעיין ישועה ובאר מים חיים ונחלים הולכים מלבנון ונהרות מפלגי מים ומעיין גנים

בקולו של משה • ופ"ח היכי מייתי ראיה ממשה והלא לעיל דמשה היה מתרגם והלא היה קולו יותר מהקב"ה שהיה קולו כקול כל העם ומביא שהקב"ה היה קולו ומשה היה מתרגם • ופי' רב אלפס בקולו של משה ומשמע משה בכל כחו היה עושה כדי להשמיע קולו לכל העם אבל הקב"ה לא היה צריך להגיה קולו שהרי לא היה מדבר אלא כמשמע בלבד ופ"ח היה מגביה קולו כדי שלא יהיה קולו של משה המתרגם קל יותר מקולו של הקב"ה שהיה קולו:

מהרש"א

שנאמר משה ידבר ט' • וכתבו התוספות ופ"ח פי' עיין שם וכל דבריהם על פי מה שכתבנו דהקב"ה הוה הקולו ומשה היה המתרגם כמ"ש בתיקוני הלכות ועוי' דבריהם היה נראה לפרש דס"ל משה היה הקולו והקב"ה הוה המתרגם ומשה לא היה קורא כלום רק בלה"ק עיין היה בו ע' לשון לשון דבורו של הקב"ה כדמוכיח בו דכתיב ויהי בנסע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך ואחר"כ כתיב ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל ומשמע דמ"ה ניכר לה מיאוס ואפשר דלא קאי אלא אנחה ולא אנסיעה ומשה לא היה יכול לומר שובה ה' רבבות אלפי ישראל ולכך היה הקולו הקב"ה ומשה היה המתרגם ומשה לא היה קורא כלום רק בלה"ק עיין היה בו ע' לשון לשון דבורו של הקב"ה שעיין בו ע'

מצה דכיסי שמי. מכלן קמא ל"ג דפוסים דמי שמת לו מת כי"ע להחזין המלוים מוכו ולא מהי יום טוב להחזין דהכין ודמי מלוים. לא ליה לגרסה

ובררך ואימתי קרוי לחם קודם שיאכלנו] רבי נתן אומר א"צ הרי הוא אומר (ש"א ט) כבאכם העיר כן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמתה לאכול כי לא יאכל העם עד בואו כי הוא יברך הזבח אחרי כן יאכלו הקרואים. וכל כך למה · לפי שהנשים דברניות הן. ושמואל אמר כדי להסתכל ביפיו של שאול דכתיב (שם) משכמו ומעלה גבוה מכל העם. ורבי יוחנן אמר לפי א שאין מלכות נוגעת בחברת' אפילו כמלא נימא. ואין לי אלא ברכת המזון ברכת התורה מנין אמר רבי ישמעאל ק"ו על חיי שעה מברך על חיי עולם הבא לא כ"ש:

שם ר"מ אומר מנין ב שכשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה ת"ל (דברים ח) אשר נתן [לך] ה' אלהיך דיינך בכל דין שדנך בין מדה טובה ובין מדה פורעניות: רבי יהודה בן בתירא אומר אינו צריך הרי הוא אומר טובה הטובה ג טובה זו תורה וכן הוא אומר (משלי ב) כי לקח טוב נתתי לכם הטובה זו בנין ירושלים וכן הוא אומר (דברים ג) ההר הטוב הזה והלבנון:

דף מט ע"ב **משנה** כיצד מזמנין בג' אומר נברך בג' והוא אומר ברכו [בעשרה אומר נברך אלהינו בעשרה והוא אומר ברכו אחד עשרה ואחד עשרה רבוא במאה הוא אומר נברך ה' אלהינו במאה והוא אומר ברכו באלף הוא אומר נברך לה' אלהינו אלהי ישראל באלף והוא אומר ברכו ברבוא אומר נברך לה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו ברבוא והוא אומר ברכו כעג; שהוא מברך כך עונים אחריו ברוך ה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו ר' יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל הם מברכים שנא' (תהלים סח) במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל אמר ר"ע מה מצינו בבהכ"נ אחד מרובים וא' מועטים אומר

כי הוא יברך הזבח וגו'. פירש"י שטעון לברך כו' בא"י אקב"ו לאכול את הזבח כו' עכ"ל וקלא קשה דאין זה ראיה אלא לברכת המצות אבל לברכת אכילת רשות והנהנה דקיימינן ביה השתא מנין דבעי ברכה לפניו ובמכילתי' דקאמר בהאי ליסנא כי הוא יברך הזבח ר"כ אומר מכאן לברכה לפני המזון מזה נראה דלאו ברכת המצוה קאמר אלא ברכת הנהנה שעל המזון לפניו דהייטו בבשר שכ"ב בלאו ברכת המצוה של זבח והו לא מידי וק"ל: וכ"כ למה לפי כו'.

לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל בתורה ומן החזן שאומר ברכו ...

ברכו את ה' ר' ישמעאל אומר ברכו את ה' המבורך]: גמ' אמר שמואל לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל:

קיד דף נ א מברכותיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא אם לאו. כיצד רבי אומר ובטובו הרי זה תלמיד חכם ומטובו הרי זה בור. אמר ליה אביי לרב דימי והא כתיב (ש"ב ז) ומברכתך יברך (את) בית עבדך לעולם. בשאלה שאני. בשאלה נמי הכתיב (תהלים פא) הרחב פיך ואמלאהו. ההוא בדברי תורה כתיב:

שם ע"ב ת"ר ב ד' דברים נאמרו בפת אין מניחין בשר חי על הפת ואין מעבירין כוס מלא על הפת ואין זורקין את הפת ואין סומכין את הקערה בפת. אמימר ומר זוטרא ורב אשי כריכו ריפתא בהדי הדדי איתו לקמייהו תמרי ורמוני שקל מר זוטרא פתק לקמיה דרב אשי דסתנא א"ל לא ס"ל מר להא דתניא אין מזרקין את האוכלים. ההיא בפת תניא. והתניא כשם שאין מזרקין את הפת ג כך אין מזרקין את האוכלים. א"ל והתניא אע"פ שאין מזרקין את הפת מזרקין את האוכלי' [אלא] לא קשיא הא במידי דממאים הא במידי דלא ממאיס. ת"ר ממשיכין יין בצנורות לפני חתן וכלה וזורקין לפניהם קליות ואגוזים בימות החמה אבל לא בימות הגשמים אבל לא גלוסקאות לא בימות החמה ולא בימות הגשמים:

דף נא ת"ר איספרגוס יפה ללב וטוב לעינים וכל שכן לבני מעים והרגיל בו יפה לכל גופו והמשתכר הימנו קשה לכל גופו:

שם אמר רבי יוחנן כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלא מצרים שנאמר (דברים לג) ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה. רבי יוסי בר חנינא אומר זוכה ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא:

אל יוציא עצמו · אע"פ שבד' הוא רשאי לומר לג' ברכו טוב לו שיאמר נברך ואל יוציא עצמו מכלל המברכים: ומטובו הרי זה בור · (נראה כממעט) [שממעט] בתגמוליו של מקום דמשמע דבר מועט כדי חיים: בשאלה שאני · שהשואל שואל כעני על הפתח שאינו מרים ראש לשאול שאלה גדולה: הרחב פיך · לשאול כל תאותך: אין מעבירין כוס מלא על הפת · שלא ישפך על הפת ותהא הפת בזויה: פתק · זרק: דיסתנא · מנה של בשר מבושל: מידי דממאיס. שמתמעך בזריקתו כגון תאנים שבשלו כל צרכן: דלא ממאיס· רמון ואגוז וכל דבר קשה: ממשיכין יין בצנורות. משום סימן טוב ואין כאן משום בזיון והפסד לפי שמקבלין [אותו] בראש פי הצנור בכלי: בימות החמה · שאין טיט בדרכים: אבל לא גלוסקאות · שהרי אף בימות החמה הן נמאסין בזריקתן: איספרגוס · כוס שהיו שותין

ההיא בר"ת כתיב. ראוי לבקש היכן נרמז בפסוק זה שהשאלה היא בר"ת וראוי לתלותו על אומרו המעלך מארץ מצרים כי הכוונה ראשונה

הכותב

עין יעקב

ענף יוסף

עין יוסף

קטז שם ע"ב **תניא** רבי נתן אומר מנין שאין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש שנאמר (דברים ז) וברך פרי בטנך פרי בטנה לא נאמר אלא פרי בטנך. עולא איקלע לבי רב נחמן כריך ריפתא וברך ברכת מזונא יהב ליה כסא דברכתא [לרב נחמן]. א"ל ר"נ לשדר מר כסא דברכתא לילתא. א"ל הכי א"ר יוחנן אין פרי בטנה של אשה (ומתברך אלא מפרי בטנו של איש שנא' (שם) וברך פרי בטנך פרי בטנה לא נאמר אלא פרי בטנך] (ולא שדר לילתא דביתהו דר"נ מטעם ברייתא זאת) אדהכי שמעת לילתא קמא בזיחרא ועלתה לבי חמרא ותברא ד' מאה דני דחמרא. אמר ליה רב נחמן נשדר לה מר כסא אחרינא שלח לה כל כי האי נגבא דברכתא היא. שלחה ליה ממהדורי מילי ומסמרטוטי כלמי:

קטז דף נ ע"א **היה** רבי מאיר אומר א מנין שאפי' עוברין שבמעי נכרי אמרו שירד על הים **שנאמר** (תהלים סח) **בכנהלות** ברכו אלהים ה' ממקור ישראל. [דף נ ע"א] (תניא) א"ר ישמעאל בן אלישע ג' דברים סח לי סוריאל שר הפנים אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש. ואל תטול ידך ממי שלא נטל ידיו. ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן הטית. מפני שאני מרוך ובא לפניהם וחרבי בידי יש לי רשות להבל. ואי פגע מאי הקנתיה לישקוף מדוכתיה ארבע אמות אי איכא נהרא ליעברי ואי איכא דרכא אדרגא ליזיל בה ואי איכא גודא ליקום אדורה ואי לא ליהדר אפיה ולימא (זכריה ג) ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך השטן וגו' עד דחלפי מינה: (כתוב למעלה בפרק כיצד מברכין ענין שדים וז"ל) [דף מג ע"ב] אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב אבוקה כב' וירח כג' איבעיא להו אבוקה כב' בהדי דידיה או דילמא אבוקה כב' לבר מדידיה. ת"ש וירח כג' אי אטרת בשלמא בהדי דידיה שפיר אלא אי אמרת לבר מדידיה ד' למה לי והאמר מר לא' נראה ומזיק לב' נראה ואינו מזיק לג' אין נראה כל עיקר. אלא לאו שמע מינה אבוקה כב' בהדי דידיה שמע מינה:

הבונה אסור לשום כלי שהוא מלאכה בין לצורך בין שלא לצורך אפילו לצורך מצוה ואפילו לצורך עצמו ואפילו לצורך מצוה אחרת ואפילו לצורך מצוה שבאותו היום אלא כלי שמלאכתו להתיר מותר לצורך עצמו ולצורך מצוה ולצורך מצוה שבאותו היום ולצורך מצוה אחרת ואפילו לצורך מצוה שבאותו היום ואפילו לצורך עצמו

כמקומן בעין יפה מקן כי סיכי דהתהדך וקי"ל: חד עביד כב"ש ותסבח לרעיך כו' • וקיימ דברי ב"ש מי ששכח לרעיך בראש וכו' וע"ד והנצור לומר ויקם לך וגו' וק"ל: דכתיב בכפי יוסה וגו' בכל לא מיעברין ליה בלהודי מלא דמיגילה ליוסה בכמה קראי וע"ש שהיוסה היסה מזדקקת מלא לבן יוסה בן כ"י

קיז שם ע"ב (משנה) מי שאכל ושכח ולא בירך בית שמאי אומרים יחזור למקומו ויברך. ובית הלל אומרים יברך במקום שנזכר: גמ' תנו רבנן תרי תלמידי חד עבד בשוגג בבית שמאי ואשכח ארנקא דדהבא וחד עבד במזיד בבית הלל ואכליה אריא, רבה בר בר חנה הוה אזל (באורחא) בשיירא אכל ואישתלי ולא בריך אמר היכי אעביד אי אמינא להו דאנשאי לברוכי אמרי לי בריך (הבא) דכל היכא דמברכת לרחבנא קא מברכת מוטב דאמינא להו אנשאי יונה דדהבא. אמר להו אנטרו לי דאנשאי יונה דדהבא (הדר ו) אזיל ובריך ואשכח יונה דדהבא. מאי שנא יונה (דנקט משום) דאמתלא כנסת ישראל כיונה שנאמר (תהלים סח) כנפי יונה נחפה בכסף. מה יונה אינה נצולת אלא בכנפיה אף ישראל אינן נצולין אלא במצות. (לישנא אחרינא מה יונה זו כנפיה מגינות עליה אף ישראל מצות מגינות עליהם):

שם [אמר רב יהודה אמר רב ואמרי לה במתניתא תנא (ויקרא יא) והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים כי קדוש זה שמן אני ה' אלהיכם זו ברכה]:

הרואה פרק תשיעי

דף נד [מתני' הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו וכו']: גמ' מנא הני מילי אר' יוחנן דאמר קרא (שמות יח) ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו'. אניסא דרבים מברכינן אניסא דיחיד לא מברכינן והא הוא גברא דהוה קאזיל בעבר ימינא נפל עליה אריא איתעביד ליה ניסא ואיתצל מיניה אתא לקמיה דרבא ואל כל אימת דמשית להדם בריך ברוך (המקום) שעשה לי נס במקום הזה. ומר בריה דרבינא הוה קאזיל בפקרא דערבות וצחא למיא איתעביד ליה ניסא איברי ליה עינא דמיא ואישתי. ותו זמנא חדא הוה קאזיל בריסתקא דמחוזא ונפל עליה גמלא פריצא איתפרקא ליה אשיתא על לוגבה כי מטא לערבות בריך ברוך שעשה לי נס בערבות ובגמל כי מטא לריסתקא דמחוזא בריך ברוך שעשה לי נס בגמל ובערבות אמרי אניסא דרבים כ"ע מברכי אניסא דיחיד אידו חייב לברוכי:

עין יעקב

חד עניד כשונא כב"ש ותסבח לרעיך דהדבה. לפשר לומר שזה שעבד כב"ש הועילו לו ידי חובתו שלא יצטרך עוד לברך ברכת המזון ולא לברכה אחרת על ברכה ב"ש מיהו כבר הוכיח שם שאין כן דעת רבי יוחנן ורבי יוסי בר רבי חנינא מודים לרבי יהודה שאין יוצאין בברכה שאין מברכין עליו עד שיברך הבעל הבית ברכת המזון ויוצאין בברכה שבירך הבעל הבית ואין מברכין עליו עד שיברך הבעל הבית ברכת המזון ויוצאין בברכה שבירך הבעל הבית

שנאבר ויאמר יתרו ברוך ה'. מכדי"מ מקום הוא לה מכניסין אלא מקום הוא למקדש ומקדש אינו צריך לומר ברוך ה' אשר הציל אתכם ואין לומר ברוך שהציל אתכם ואין לומר ברוך שהציל אתכם אלא ברוך ה' אשר הציל אתכם ברוך שהציל אתכם ברוך שהציל אתכם ברוך שה

[וכתיב] (יהושע י) ויהי בנוסם מפני ישראל הם במורד בית חורון וה' השליך עליהם אבנים גדולות. אבן שבקש עוג מלך הבשן לזרוק על ישראל גמרא גמירי לה. אמר מרנא ישראל כמה הוה תלתא פרסי (אמר) איזיל ואיעקר טורא בר תלתא פרסי ואשדי עליידהו [ואיקטלינהו] אזל

א עקר טורא בר תלתא. פרסי ואותביה אריש"ה עליה הקב"ה קומצי ונקביה ונחית ליה אצואריה בעא למשלפיה משכוה שיניה להאי גיסא ולהאי גיסא ולא

עמדו במקומן: אמר. עוג בלבו: מחנה ישראל כמה הוה תלתא פרסי. דכתיב ויחנו מבית השטים עד אבל השטים ואמר רבה בר בר חנה לדידי אמרי לי מהכא דזכות הוה תלתא פרסי מהכא ותלתא פרסי פחים (עמוסי פרק ט' פ"ק ג"כ): קמצי • ממלים:

עקר טורא וכו'. תחלת אירוך על ענין האגדות שבאו בתלמוד ובמדרשים דע כי באו כאלה בלשון עמוק לכבוד רבות כי לתרים המצאם ז"ל רומזים ענין משוש מאד או שאין צורך בו כלל וכ"ז יוציאו אותו בלשון זה ועמוק מאד עד שיחשוב המסתכל שיש בענין צורך, להתחיל ואינו רק כי לתרים יוציאו אותם בלשון זר מאד כדי לחדד לבות התלמידים ועוד כדי לעורר עיני הכסילים המסתיגים שבוש בדברי החכמים בתחלת המחשבה בצאת פשוטי הדברים מגדר השגתם ושכלם המושע בענין שכתוב כי ישרים דרכי ה', צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם וכבר ביאר הריב משה ז"ל שתי הבחנות האלה בהגדות הגעלמות בפתיחת פירוש המשנה שלו. ועוד יש לתם סבה אחרת גלו אותם חם בקצת המדרשים והוא כי לתרים היו החכמים הדורשים רבנים ומאריכים בדברי תועלת והיו העם ישנים וכדי לעוררם היו אומרים להם דברים זרים להחלם כדי שיתעוררו ששמחם וזו הסבה מפורשה להם ז"ל במדרש שיר השירים בפסוק הנך יפה רעיתי אמרו שם רבי היה דורש ומתנמנם הצבור בקש לעוררם ואמר ילדה אשה אחת במצרים ס' רבוא בכרס א' והיה שם תלמיד אחד ור' ישמעאל ברבי יוסי שמו אמר מאן הוה כן אמר ליה זה יוכבד שילדה משה ששקול כנגד ס' רבוא שנא' אז ישיר משה ובני ישראל על כן כשתמצאני מפרש דברי הגדה ותחשוב כי ממנה יוצא ענין דק לדקות לשון ההגדה וזרות בדבריה ואני מפרש אותה שבא לעניינים פשוטים מאד אל הגיזה שא"א שתעלימו הענין הפשוט ההוא בלשון אחר כי כבר הראיתיך בעיניך דרכם בהגדות על הצד הזה לצורך • ובעתה שמע כוונתם ז"ל בהגדה זו ר"ל בעקרות הדבר שרצה עוג לזרוק עליהם דע כי באה להם ז"ל הגדה זו מפורשת בהגדה אחרת בגדה בגדה שהאשה שהיא עושה צרכיה ויאבר ה' אל משה אל תיראא אותו כי בידך נתתי וגו' מכרי סיחון ועוג אחי הוו מפני מה נתירא משה מעוג ולא נתירא מסיחון

עין יעקב

על גב חיס. נראה דכתיב לשון שיכרו"ת דלא"כ מאי שנא ומשה מיהא ליכתוב ליה ליתן על גב שמתו ודומיה על גב חיס ליכתוב ליה ואפשר דלא כתב משום דלא שייכא אלא בדבר שיש בו ממש ליכתוב ליה

עין יוסף

מן כמה מעות נתנו ג' תוחיות עכ"ל: אבער מהכא דכתיב ויבאו כמה כסף ה' מלחה שכ"ה: כאן גם כתיב כמה כסף ה' מלחה שכ"ה: כאן גם כתיב כמה כסף ה' מלחה שכ"ה: כאן גם כתיב

ארבעה צריכין להודות כו'. פסקוניות שהחזיר בזה הממעד לומר מחר נגלה מיד לר' וגו' והשיב במדבר ומולה ויורדי הים דלא שייך כהו מיד לר' נגלה ד"ה ואין נגלה מלרים ושוד כיון דקרבן תודה הוא בכולן למה לא כתבו רק בחולה ומה ענין ל' פעמים. ונראה לי דהנה הא דתנן בפ"ק דמגילה (ד' ג:) אין קורין בתורה ובנביא ובכתובים פחות מעשרה ובתרגום ובמשנה ובגמרא ובאגדה פחות משלשה ובמסורת ובקדושה ובברכה פחות מעשרה ובכהנים פחות מארבעה ובלוים פחות משלשה וכו' ופירש"י ז"ל דכולהו אקרי ציבור ומשום הכי לא מצי למיתני ארבעה ציבור ומשום הכי לא מצי למיתני ארבעה ציבור ומשום הכי לא מצי למיתני ארבעה

ברכות ס"ג ד"ה
ב"ר ס"ב: ג' מגיעם דף
ב"ר פ"ג: ב' ברכות דף
נ"ח ע"ב: ד' ברכת ה'
ס"ב ע"ב: ה' מגדים
ס"ב ע"ב: ו'

הדושי נאונים
אלבד מלגו מהרנשה
מעשה לכם מלו
מעשה לכם מלו זו
שבעוד סיום מהדס
קריא ובלם טוב
לאודות לפי ולציון כל
לאורה ולכם נעוה
בריאי ולכם נעוה
מיום על שכריחות
תחת שנוי סיוטה
לעולי יהת ממנו יבוא
יסוד מהדר על מכתיב
כי אלי ולי אני
ויבא בעדך ולי
שלום שמע זאת
סדרכה על כל חיתיה
יהודי מלא לאורות
שמחת מאוד יהי
נחלתו יהודי כלב.
מעשה לכם מלו
מדברות כי שם מספר
ומשל משה ומלו
ומלא לכם מלא
מעשה לכם מלו
מעשה לכם מלו
מעשה לכם מלו

קורא כמדבר וגו' שהקב"ה בעצמו מכריז לפניהם קיים הדבר בלי שינוי וק"ל:

אין מעמידין פרנס וגו'. מבואר ע"פ מ"ש פ"ק דסנהדרין בהיכא ותלוה לה שיפטרוה וגו' ובגמ' ותלוה לתתכם וגו' לתזהרם לעבור עליהם שהכתוב מעיד עליהם ומזהרם לשון שיפטרו עול לעבור ור"ל שהכתוב מעיד עליהם ומזהרם לשון שלא יעיל לעשות עליהן מצב בעבור שהוא מעיד עליהם שלא יעשו עוולה ולא יקבלו שוחד ואם לא יעשו כן ע"פ שהמ"ל שבודאי לא יעשו עוולה ולא יקבלו שוחד מ"מ אין מעמידין עליהם פרנס שלא יהא חשוד על כך ואם יעשה

מנלן מיוסף דכתיב והאיש המשכ וגו' • ובגירסא ילקוט הבוח נבוח מי
ואמר נו' ופרש"י בחומש והלה ממך כסך מתם כו' וכבותיו נמוז מבלן שלון
חלום בלא דברים בטלים וטעקב נתכוון להודיע הדבר מלב בניו כו' כשם
שא"ש בלמך כך הסלר בטל עכ"ל ופי' שלון חלום בלא דבר בטל ולכך הכתיב
את החלום טולו עם הכזבה אמו כו' ולא שהכתיוו להודיע הדבר מלב בניו כו'
מפני שביון שרבותיו למדו מבלן שלון חלום בלא דבר בטל ח"ש שהיה יעקב
טועה בזה כו' ע"ל ולון זה מחוור דגם אמרו בטל היינו אחר שנתקיים
החלום לבד מלמעו שלא נתקיים ולם יעקב טועה בזה במ"ש רבותינו ז"ל
שלא יוכל בזה לומר רע"ב יעקב לבינו לא הכתיב את החלום כלו דהא כתיב
את החלום כלו ותניא אמר את הלבד שביזבו סיום ממקון מתי יתקיים
ח"ל ע"כ לפי דעתו שיתקיים החלום מה שלמר הבוח נבוח וגו' להכתיב בזה
נתבטל ממנו בפועל וכן לעיל. אבר של כן לאדם אפר ח"ל לאדם בפועל

מן המיקון סוס מנד חלוס הבא ע"י מזיקון ובפסוק שני יאר ס' ונו' ויחנך
היינו נגד חלוס הבא מן המערכת הסמים ובפסוק שליסי יפת ס' ונו' ויסס
ך' סלוס מחלוס הבא ע"י מלאכי מעלה כדלעיל: [אנא פלוני בר פלוני
נודל: אטרפא דמיחייה דסמלגלי· דוסן שממלאי של יתמטו: שולי עין
שולעין על העין ולא העין עולה (עליהם) [כהן]: האי מלן דחלים·
מי שחלה (לא יגלה יום ראשון שמא יתרע מלויה): דסבי לי לחדי לי·
ומהוך ך' שוב חזק לף (ה') מפלי:

בידא דימינה ולימא הכי אנא פלוני בר פלניתא
א מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא
בישא דכתיב (בראשית מט) בן פורת יוסף בן פורת
עלי עין וגו'. ב ואמר רב א"ת עלי עין אלא עולי עין. ור"י בר חנינא אמר מהכא
(שם מח) וידגו לרוב בקרב הארץ. ג מה דגים שבים מים מכסין (אותם) [עליהם] ואין
(העין) [עין רעה] שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם. ואי
דחיל מעינא בישא דילימא ליחזיה אטרפיה דשכאלא. פתח אידך ואמר
האי מאן דחליש יומא קמא לא (לימא מידי) [לגלי] כי היכי דלא ליתרע מזליה
מכאן ואילך ליגלי. ד כי האי דרבא כי הוה חליש יומא קמא [לא מגלי מכאן
ואילך] א"ל לשמעיה (טרוקו גלי ולא תגלו למדר א"ל) פוקו ואכריזו (עלי בשוקא)
רבא חליש רבא חלש מאן דרחים לי ליבעי עלי רחמי. ומאן דסני לי לחדי לי
וכתיב (משלי כד) בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' ורע
בעיניו והשיב מעליו אפו. שמואל כי הוה חזא חלמא בישא אמר
השוא ידברו. וכי הוה חזא חלמא טבא (הוה מתמה ו) אמר וכי החלומות שוא
ידברו והא כתיב (במדבר יב) בחלום אדבר בו. רבא רמי כתיב בחלום אדבר בו
וכתיב וחלומות השוא ידברו. לא קשיא כאן על ידי מלאך וכאן על ידי שד. אד
ביגאב ברבא אמר רבי עקיבא א"ד פנדא אמר רבי (תנחום) [נחום] א"ר בירים
משום זקן אחד וכמנו רבי בנאה עשרים וארבעה פותרי חלומות היו בירושלים פעם
אחת חלמתי חלום והלכתי אצל כולם מה שפתרו לי זה לא פתר לי זה וכלם נתקיימו כי לקיים מה שנא' כל החלומות
הולכין אחר הפה. אטו כל החלומות הולכין אחר הפה קרא הוא. אין וכדרבי אלעזר דאמר רבי אלעזר מנין

הכותב

רבא רמי כתיב בחלום אדבר בו וכו'. ראוי ומחויב לכל מעיין קטן וגדול
לדרוש ולחתור על כוונת כוללת בהבנת מאמרים האלו שהם בנויים על
יסוד חזוש ובלתי מתקיים כפי השכל באחדם כל החלומות הולכים אחר הפה
ולכן כיד פתרי חלומות מה שפתר זה לא פתר זה וכלם נתקיימו שכל החלומות
הולכים אחר הפה. וראוי להשלא ולומר אך אשמה איך אמרו לגלה לאדם
טוב מראין לו חלום רע ולאדם רע מראין לו חלום טוב אם הדבר תלוי ברצון
הפותר מה יוסף ומה יגרע כשיהיה החלום טוב או רע. ועוד קושיא חזקה
פשי זאת התנחה מכל בעלי החלומות הכתובים בתורה שבכתב כיוסף ופרעה
ובובנדבנצר ואחרים. הלא ראיתי ספר חדש מכונה לחכם מלוכות הרי יצחק בר'
ידעיה לפרש אגדות בקצת מסכתות. והראשונה שבהם מס' ברכות ורוב מה
שכתב בפירושו הוא בדרך המשל לחומר ועוצרה. ובמקומות רבים אינו חוש
אם מוגרא הגמרא היא כותרת דברי' בגמרי. ובמאמרים הקיצים הם ענינים
ערבים אבל אינם מסכימים כלל לדברי בעלי המאמרים להיות מבואר נגלה שלא
כוונו כלל לפירושו. והנני בא לכתוב כאן פירושו במאמרים האלה אולי יראה
כתיב החלומות השוא ידברו וכתיב בחלום אדבר בו לא קשיא כאן ע"י מלאך
כאן ע"י שד. הורו ז"ל על האדם השלם המדבר כל היום בדברי תורה ולא
ישית שיחה בטלה ומבוזה מבנו אם לא בחכמתו ביום בהקיץ יודע עליו שיראהו
ברעיונו בלילה דברים טובים ונעלים דברים ניחומים דברי אלהים חיים אשר
יגיעו אליו ע"י מלאכו יה, אשר הוא שולח לו להתראות אליו פנים ולגלות לו
כוונו על החלומותו הצודקים אשר לא יכזבו והורו על המחבר בהפך זה שבדבר
כל היום שיחה בטלה ומבוזה מבנו ואם בהקיץ יודע בכל ענייניו אם לחבק חוק
גבריה אשר ראה והסתכל בה והרהר שכלו עליה או לעקין רע אחר ידוע

הכותב

רבא רמי כתיב בחלום אדבר בו וכו'. ראוי ומחויב לכל מעיין קטן וגדול
לדרוש ולחתור על כוונה כוללת בהבנת מאמרים האלו שהם בנויים על
יסוד חזוש ובלתי מתקיים כפי השכל באחדם כל החלומות הולכים אחר הפה
ולכן כיד פתרי חלומות מה שפתר זה לא פתר זה וכלם נתקיימו שכל החלומות
הולכים אחר הפה. וראוי להשלא ולומר אך אשמה איך אמרו לגלה לאדם
טוב מראין לו חלום רע ולאדם רע מראין לו חלום טוב אם הדבר תלוי ברצון
הפותר מה יוסף ומה יגרע כשיהיה החלום טוב או רע. ועוד קושיא חזקה
פשי זאת התנחה מכל בעלי החלומות הכתובים בתורה שבכתב כיוסף ופרעה
ובובנדבנצר ואחרים. הלא ראיתי ספר חדש מכונה לחכם מלוכות הרי יצחק בר'
ידעיה לפרש אגדות בקצת מסכתות. והראשונה שבהם מס' ברכות ורוב מה
שכתב בפירושו הוא בדרך המשל לחומר ועוצרה. ובמקומות רבים אינו חוש
אם מוגרא הגמרא היא כותרת דברי' בגמרי. ובמאמרים הקיצים הם ענינים
ערבים אבל אינם מסכימים כלל לדברי בעלי המאמרים להיות מבואר נגלה שלא
כוונו כלל לפירושו. והנני בא לכתוב כאן פירושו במאמרים האלה אולי יראה
כתיב החלומות השוא ידברו וכתיב בחלום אדבר בו לא קשיא כאן ע"י מלאך
כאן ע"י שד. הורו ז"ל על האדם השלם המדבר כל היום בדברי תורה ולא
ישית שיחה בטלה ומבוזה מבנו אם לא בחכמתו ביום בהקיץ יודע עליו שיראהו
ברעיונו בלילה דברים טובים ונעלים דברים ניחומים דברי אלהים חיים אשר
יגיעו אליו ע"י מלאכו יה, אשר הוא שולח לו להתראות אליו פנים ולגלות לו
כוונו על החלומותו הצודקים אשר לא יכזבו והורו על המחבר בהפך זה שבדבר
כל היום שיחה בטלה ומבוזה מבנו ואם בהקיץ יודע בכל ענייניו אם לחבק חוק
גבריה אשר ראה והסתכל בה והרהר שכלו עליה או לעקין רע אחר ידוע

בענין עין יוסף

כתיב בחלומות שהלכין אחר הפה כמו שפתר לו ברכות ד' נה ע"ב ואמר רבא
כל החלומות הולכין אחר הפה שנאמר ויהי כאשר פתר לנו כן היה. ואמר רבא
והוא דמפשר ליה מעין חלמיה שנא' איש כחלומו פתר. ואיכא דאמרי מפשר ליה
מעין חלמיה שנא' איש אשר האופים בי טבחי פתר מנא ידע. אמר רבי אלעזר מלמד שכל אחד
ואחד הראוהו חלומו ופתרון חלומו של חברו. א"ר רבי יוחנן השכים ונפל לו פסוק לתוך פיו
הרי זה נבואה קטנה. ואמר רבי יוחנן שלשה
שכל החלומות הולכין אחר הפה שנאמר
(בראשית מב) ויהי כאשר פתר לנו כן היה. ואמר רבא
והוא דמפשר ליה מעין חלמיה שנא' (שם) איש
כחלומו פתר. (שם) וירא שר האופים כי טוב פתר
מנא ידע. אמר רבי אלעזר מלמד שכל אחד
ואחד הראוהו חלומו ופתרון חלומו של חברו.
א אמר רבי יוחנן השכים ונפל לו פסוק לתוך פיו
הרי זה נבואה קטנה. ואמר רבי יוחנן שלשה
חלמים הלמד מן ל' פתרון כ"ף כאחד חלמיתי ופתרו שלשה ע"ג ספתרון
יוסף הצדיק והוא ע"י מלאך דכתיב בחלום אדבר בו ומתם שמתעניו על קלת
חלומות נפי שלמפשר שהוא ע"י מלאך דלא כתיב בחלום אדבר בו ומתם שמתעניו על קלת
ומע"ט ודו"ק: הראוהו חלומו ופתרון כו'. דלפי פשוטו אינהו חלמו ואינהו
פתרו לו לאומיהו על כנו הוא דמוק וכי פתרון כל החלומות שוות דלמפשר
ספור לו פתרון כ"ש כל אחד כחלומיתי ופתרו שהוא כלל כחלום של
יוסף הצדיק והוא ע"י מלאך דכתיב בחלום אדבר בו ומתם שמתעניו על קלת
חלומות נפי שלמפשר שהוא ע"י מלאך דלא כתיב בחלום אדבר בו ומתם שמתעניו על קלת
ומע"ט ודו"ק: הראוהו חלומו ופתרון כו'. דלפי פשוטו אינהו חלמו ואינהו
פתרו לו לאומיהו על כנו הוא דמוק וכי פתרון כל החלומות שוות דלמפשר
ספור לו פתרון כ"ש כל אחד כחלומיתי ופתרו שהוא כלל כחלום של
יוסף הצדיק והוא ע"י מלאך דכתיב בחלום אדבר בו ומתם שמתעניו על קלת
חלומות נפי שלמפשר שהוא ע"י מלאך דלא כתיב בחלום אדבר בו ומתם שמתעניו על קלת
ומע"ט ודו"ק: הראוהו חלומו ופתרון כו'. דלפי פשוטו אינהו חלמו ואינהו
פתרו לו לאומיהו על כנו הוא דמוק וכי פתרון כל החלומות שוות דלמפשר
ספור לו פתרון כ"ש כל אחד כחלומיתי ופתרו שהוא כלל כחלום של
יוסף הצדיק והוא ע"י מלאך דכתיב בחלום אדבר בו ומתם שמתעניו על קלת

בעצת עלות העשן מן המאכל אל הראש יקרר המוח ויפול עליו תרדמה ואם
דחלמוהו בעלי המאמרים הכתובים בפרק זה בענין החלומות ופתרונם ועם
היות שהעניון הראוי בענין זה נחלק לשנים. הא' בידיעת סבה אמתית
מחיישבת על הלב למציאות החלום והשגת הפתרון. הב' להבין מה היתה
כוונת רבותינו זכרונם לברכה בזאת הידיעה כפי דבריהם אשר פרדו וכתבו רבינו
זרח אשי בתוך ההלמוד ערוך אשר בידינו גם בכל זה אודיע בפתחי דברי
שאניעני תוכך בדרך ההלמוד הראשון כי הלא אנכי מבין ערכי וידיעתי [שלא ידעתי]
אלה החכמות בידיעת מבעי הדברים זו היא דרך ישרה שברורתי לעצמי ללכת
בדרך השני ולהשתדל בחוקת היד להבין אשרי בינה הכתובים בדברי חזל.
ועל דרך הלצה אומר אע"פ שלא למדתי חכמה דעת קדושים אדע. רצוני

יעקב

כתן לו מלד כמול נכנסו הכניסה נתני כתוס וידעו לשון נקבה כתוסות ופע"ז יתנהג ממם
ספיקות שמעתי מזה וק"ל:

יוסף

נו' בבי' המאמר כל החלומות הולכים אחר הפה שמתחלו על הוליחו בפה
ת"ח אחר נדמה בכח הלומו. ומזה"ל כל החלומות הולכים אחר הפה.
ויקשו בו מחיו. (חיי כיס). וכבר קדמהו בזה כיס"ח על מ"ב בתשובות ס' פ"ם
אבר' יוחנן סבירים ליה פסוק לחוק פיו וכו'. כבר נתבר מאמר זה דר'
יוחנן לעיל דף נ"ה ע"ב ולא ידעינו מעם על שנות הדבר כאן ואולי בשביל
דתמר ר' יוחנן לתת לתלמיד תכס לשוס פוס כל שמיד לו גם מאחר זה של ר'
יוחנן ותמיס יותר מהכיוני של ר"ש שכאן סירש הפסוק העומד ממעתו ומקל לו
פסוק בפיו ומלבד שד"ל ר"ש סבר נמי כהירש דכי היכא דלא ס"ד לומר כהירש
שום דבר מפסוק של דברי ר' יוחנן תמוה עד ולמה ניתעורר ר"ש כאן לפרש
ולעיל דף נ"ה ע"ב נמי סירש ר"ש פלוס ופסוק זה של פסוק של דברי ר' יוחנן
שאינן לריכין פירוש. ושם על גוף דבר סירש ר"ש כאן מפי בעי ר"ש
דכתיב. תמים תהיה עם ה' אלהיך ואחר כך ג' ל' ופי' שתהיה שלם עם ה'
ויהיה כשכר שאינך מרגיש בו כלל ואחר כך כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך
נותן לך לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם ופי' שלא תחשוב בלבך שבשביל
שתשכיל לעתידות ולנחש ולעונן ולכשף ולחבר חבר ולשאול אוב וידעוני ודורש
אל המתים שתוכל לעמוד בנסיונות אלו ע"י שתדע שאין בהם ממש אלא הבל
ושקר ע"כ לפי שהיה קשה לו לר"ש שיהא מצוה לדעת דברים הבלים ושקרים
לפיכך פירש ר"ש שהכתוב מזהיר שלא תחשוב בלבך שבשביל שתשכיל לעתידות
ולנחש ולעונן ולכשף ולחבר חבר ולשאול אוב וידעוני ודורש אל המתים שתוכל
לעמוד בנסיונות אלו ע"י שתדע שאין בהם ממש אלא הבל ושקר ע"כ לפי
שהיה קשה לו לר"ש שיהא מצוה לדעת דברים הבלים ושקרים לפיכך פירש ר"ש
שהכתוב מזהיר שלא תחשוב בלבך שבשביל שתשכיל לעתידות ולנחש ולעונן
ולכשף ולחבר חבר ולשאול אוב וידעוני ודורש אל המתים שתוכל לעמוד
בנסיונות אלו ע"י שתדע שאין בהם ממש אלא הבל ושקר ע"כ לפי שהיה
קשה לו לר"ש שיהא מצוה לדעת דברים הבלים ושקרים לפיכך פירש ר"ש
שהכתוב מזהיר שלא תחשוב בלבך שבשביל שתשכיל לעתידות ולנחש ולעונן
ולכשף ולחבר חבר ולשאול אוב וידעוני ודורש אל המתים שתוכל לעמוד
בנסיונות אלו ע"י שתדע שאין בהם ממש אלא הבל ושקר ע"כ לפי שהיה
קשה לו לר"ש שיהא מצוה לדעת דברים הבלים ושקרים לפיכך פירש ר"ש
שהכתוב מזהיר שלא תחשוב בלבך שבשביל שתשכיל לעתידות ולנחש ולעונן
ולכשף ולחבר חבר ולשאול אוב וידעוני ודורש אל המתים שתוכל לעמוד
בנסיונות אלו ע"י שתדע שאין בהם ממש אלא הבל ושקר ע"כ לפי שהיה

עין יוסף

ג' כלשון המשפחת בדבר· מיד ליתרע מזליה· לכן ניחם רחמנן לריך שלא יהא
לכלום· וכה יום שני שרוחה מתנגד עליו התני (במיכות חכמים): כל החלומות
הולכין אחר הפה· יש לדקדק מ"ש למה לא מקיימו שפתרו בחלומים לברכות
כיון שכולם הולכים אחר הפה אף שהיו אחת· ולפי מינו בשום מקום שתקיים
שום פתרון מהחלומים· ויש לומר דלא פתרו מעין החלום כלל· כי סם ש"ה
החלום על עצמו· והחלום לא היה מתחלה על עצמו· דק על כל השעה
וכלאחר רגע בסמוך והוא למיפטר מעין חלמו (במיכות חכמים):
לקיים מה שנאמר כל החלומות הולכים אחר פתרונו· מעין חלמו· ד"ה ופתרו
עליו שיראה ברעיונו בלילה הוא דברים קשים המבהילים אותו תחת היוזו
מדהרהר רע ביום בהקיץ או היה מתעסק בעריות כאלו הוא ער ושוכב עמהם
וזה יראה האיש ההוא על ידי אחד והשכון המבהילו או כמו שהיה מסריח שכלו
עי"ז בהקיץ כי השד החוא אחד מהחלום ובהקיץ ומקטרג עמו יום יום לדחטיאה
את בשרו והוא השד האמתי האוחז האדם בשינה וביקיצה לא זולחו. ובאו
ז"ל להודות על שניהם על האיש החוב והרע כי לפי מה שיחשוב עליו ביום
בהקיץ יראה בלילה לפי הענין השוב טוב ואם רע רע כמו שהודו ז"ל אחר
מכן ואמרו אמר רבי יוחנן אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו שנא' ויעניך
על משכבך סליקו הורו ז"ל כל מה שיראה אדם בחלום הלילה שיראה לפי מה
שיהרהר בלבו ביום אל האיש הרע לפי רשעו ואל החכם בחכמתו ולפי שכלו
ואשר יהוולל בו. א"ר יוחנן מנין שכל החלומות הולכים אחר הפה שנא' ויהי
כאשר פתר לנו כן היה. זאת בקשרות עם האחרת ובאו להודות על החלומות
שהאדם חולם כל הלילות ש"ה יקרהו ויראה לפי מה שיראה ביום בהקיצו ולקרהו
ז"ל הפה בחלום הדבור בכח שיראה אדם גומר רוצה לומר על כל מחשבות לב
האדם שהם יוצאות לפועל על ידי הפה שידבר ויורה על מה שחשב ואמר
יתברך לרבן של נביאים מי שם פה לאדם ר"ל מי נתן למין האדם סגולת הדבור
על שאר בעלי חיים ובדרך זה אמר כל החלומות שהולכים אחר הפה אחר מה
שדבר ביום להשיב או להרע. או נובל לומר כל החלומות הולכים אחר הפה
שבאו להודות כי הם הולכים אחר המאכל אשר אכל אם אכל מאכלים נסים
ומבושמים יערבשו דעותיו ויבלבלו שכלו אם היה יד ויראה ברעיונו דברים
משונים מהבדילים אותו עד יקוץ משכבו ויבלה האכל הגס ההוא אשר אכל
ושבע ממנו ואם אכל ושבע מן המאכלים הנקיים הערבים לו חבו מחשבתם
יראה ברעיונו חלומות צודקים וערבים לנפשו לפי שהמאכל הוא סבת השינה

עין יוסף

ג' כלשון המשפחת בדבר· מיד ליתרע מזליה· לכן ניחם רחמנן לריך שלא יהא
לכלום· וכה יום שני שרוחה מתנגד עליו התני (במיכות חכמים): כל החלומות
הולכין אחר הפה· יש לדקדק מ"ש למה לא מקיימו שפתרו בחלומים לברכות
כיון שכולם הולכים אחר הפה אף שהיו אחת· ולפי מינו בשום מקום שתקיים
שום פתרון מהחלומים· ויש לומר דלא פתרו מעין החלום כלל· כי סם ש"ה
החלום על עצמו· והחלום לא היה מתחלה על עצמו· דק על כל השעה
וכלאחר רגע בסמוך והוא למיפטר מעין חלמו (במיכות חכמים):
לקיים מה שנאמר כל החלומות הולכים אחר פתרונו· מעין חלמו· ד"ה ופתרו

הסוס ידברו ע"י מלאך שהרי כתיב בחלום אדבר בו וק"ל: שכל החלומות כו'.
ככר התירץ בעל העקידה בקושיות בדבר זה וז"ל כי לפי התלקח סורלאפ
חלום כפי תלוף הסותר תלומו ולא עוד ולא עוד אלא כשובדא דבר היה
כן' ופלא גדול מזה כו' כ"ל פותרי חלומות כו' והתירץ בקושיותיו ובתירוצו
מיישב לא ע"ם אבל מין כל הסונים
מזון מעלמו אבל הגלגלה דהדברים
בפסוק ומכאמנון כי ים לפעמים לחלום
תופיעים הרבה לרעה ולעומתם מעין החלום
כדאי"ר רבה והוא דמפשר ליה מעין חלמיה
ובזולה שפתרון אפשר שהוא לא טוב
ולא רע כמ"ש רב חסדא חלמא דלא
מפשר כו' ופ' הש"י ולא מקרי לא
טוב ולא רע שכל החלומות הולכין אחר
שפתרונם עכ"ל ויותר מזה פנס החלומות
שפתרונם מקרוב לגלמיהו לפעמים
כדמוכח מהכיא דהרואה בחר בחלום שיבשתה נרעה על ידי שפתרון
כי כמו שמלינו שים כח בפסק הדעת לפעול בעינו לעוב כדכתיב טוב עין
הוא יבורך וכן להפך ברע עין בפעם מקומות ויוצא מזה כדכתו
שקל כדלמרינן לל הכא ברכת הדיוט ד' ולל הכא קללת הדיוט קלה כעניין
שפתר לו לאומיהו על כנו טוס למוק וכי פתרון כל החלומות שוות דלמפשר
ספור לו פתרון כ"ש כל אחד כחלומיתי ופתרו שהוא כלל כחלום של
יוסף הצדיק והוא ע"י מלאך דכתיב בחלום אדבר בו ומתם שמתעניו על קלת
חלומות נפי שלמפשר שהוא ע"י מלאך דלא כתיב בחלום אדבר בו ומתם שמתעניו על קלת
ומע"ט ודו"ק: הראוהו חלומו ופתרון כו'. דלפי פשוטו אינהו חלמו ואינהו
פתרו לו לאומיהו על כנו הוא דמוק וכי פתרון כל החלומות שוות דלמפשר
ספור לו פתרון כ"ש כל אחד כחלומיתי ופתרו שהוא כלל כחלום של
יוסף הצדיק והוא ע"י מלאך דכתיב בחלום אדבר בו ומתם שמתעניו על קלת
חלומות נפי שלמפשר שהוא ע"י מלאך דלא כתיב בחלום אדבר בו ומתם שמתעניו על קלת
ומע"ט ודו"ק: הראוהו חלומו ופתרון כו'. דלפי פשוטו אינהו חלמו ואינהו
פתרו לו לאומיהו על כנו הוא דמוק וכי פתרון כל החלומות שוות דלמפשר
ספור לו פתרון כ"ש כל אחד כחלומיתי ופתרו שהוא כלל כחלום של
יוסף הצדיק והוא ע"י מלאך דכתיב בחלום אדבר בו ומתם שמתעניו על קלת
חלומות נפי שלמפשר שהוא ע"י מלאך דלא כתיב בחלום אדבר בו ומתם שמתעניו על קלת
ומע"ט ודו"ק: הראוהו חלומו ופתרון כו'. דלפי פשוטו אינהו חלמו ואינהו
פתרו לו לאומיהו על כנו הוא דמוק וכי פתרון כל החלומות שוות דלמפשר
ספור לו פתרון כ"ש כל אחד כחלומיתי ופתרו שהוא כלל כחלום של
יוסף הצדיק והוא ע"י מלאך דכתיב בחלום אדבר בו ומתם שמתעניו על קלת

בעצת עלות העשן מן המאכל אל הראש יקרר המוח ויפול עליו תרדמה ואם
דחלמוהו בעלי המאמרים הכתובים בפרק זה בענין החלומות ופתרונם ועם
היות שהעניון הראוי בענין זה נחלק לשנים. הא' בידיעת סבה אמתית
מחיישבת על הלב למציאות החלום והשגת הפתרון. הב' להבין מה היתה
כוונת רבותינו זכרונם לברכה בזאת הידיעה כפי דבריהם אשר פרדו וכתבו רבינו
זרח אשי בתוך ההלמוד ערוך אשר בידינו גם בכל זה אודיע בפתחי דברי
שאניעני תוכך בדרך ההלמוד הראשון כי הלא אנכי מבין ערכי וידיעתי [שלא ידעתי]
אלה החכמות בידיעת מבעי הדברים זו היא דרך ישרה שברורתי לעצמי ללכת
בדרך השני ולהשתדל בחוקת היד להבין אשרי בינה הכתובים בדברי חזל.
ועל דרך הלצה אומר אע"פ שלא למדתי חכמה דעת קדושים אדע. רצוני

יעקב

כתן לו מלד כמול נכנסו הכניסה נתני כתוס וידעו לשון נקבה כתוסות ופע"ז יתנהג ממם
ספיקות שמעתי מזה וק"ל:

יוסף

נו' בבי' המאמר כל החלומות הולכים אחר הפה שמתחלו על הוליחו בפה
ת"ח אחר נדמה בכח הלומו. ומזה"ל כל החלומות הולכים אחר הפה.
ויקשו בו מחיו. (חיי כיס). וכבר קדמהו בזה כיס"ח על מ"ב בתשובות ס' פ"ם
אבר' יוחנן סבירים ליה פסוק לחוק פיו וכו'. כבר נתבר מאמר זה דר'
יוחנן לעיל דף נ"ה ע"ב ולא ידעינו מעם על שנות הדבר כאן ואולי בשביל
דתמר ר' יוחנן לתת לתלמיד תכס לשוס פוס כל שמיד לו גם מאחר זה של ר'
יוחנן ותמיס יותר מהכיוני של ר"ש שכאן סירש הפסוק העומד ממעתו ומקל לו
פסוק בפיו ומלבד שד"ל ר"ש סבר נמי כהירש דכי היכא דלא ס"ד לומר כהירש
שום דבר מפסוק של דברי ר' יוחנן תמוה עד ולמה ניתעורר ר"ש כאן לפרש
ולעיל דף נ"ה ע"ב נמי סירש ר"ש פלוס ופסוק זה של פסוק של דברי ר' יוחנן
שאינן לריכין פירוש. ושם על גוף דבר סירש ר"ש כאן מפי בעי ר"ש
דכתיב. תמים תהיה עם ה' אלהיך ואחר כך ג' ל' ופי' שתהיה שלם עם ה'
ויהיה כשכר שאינך מרגיש בו כלל ואחר כך כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך
נותן לך לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם ופי' שלא תחשוב בלבך שבשביל
שתשכיל לעתידות ולנחש ולעונן ולכשף ולחבר חבר ולשאול אוב וידעוני ודורש
אל המתים שתוכל לעמוד בנסיונות אלו ע"י שתדע שאין בהם ממש אלא הבל
ושקר ע"כ לפי שהיה קשה לו לר"ש שיהא מצוה לדעת דברים הבלים ושקרים
לפיכך פירש ר"ש שהכתוב מזהיר שלא תחשוב בלבך שבשביל שתשכיל לעתידות
ולנחש ולעונן ולכשף ולחבר חבר ולשאול אוב וידעוני ודורש אל המתים שתוכל
לעמוד בנסיונות אלו ע"י שתדע שאין בהם ממש אלא הבל ושקר ע"כ לפי
שהיה קשה לו לר"ש שיהא מצוה לדעת דברים הבלים ושקרים לפיכך פירש ר"ש
שהכתוב מזהיר שלא תחשוב בלבך שבשביל שתשכיל לעתידות ולנחש ולעונן
ולכשף ולחבר חבר ולשאול אוב וידעוני ודורש אל המתים שתוכל לעמוד
בנסיונות אלו ע"י שתדע שאין בהם ממש אלא הבל ושקר ע"כ לפי שהיה
קשה לו לר"ש שיהא מצוה לדעת דברים הבלים ושקרים לפיכך פירש ר"ש
שהכתוב מזהיר שלא תחשוב בלבך שבשביל שתשכיל לעתידות ולנחש ולעונן
ולכשף ולחבר חבר ולשאול אוב וידעוני ודורש אל המתים שתוכל לעמוד
בנסיונות אלו ע"י שתדע שאין בהם ממש אלא הבל ושקר ע"כ לפי שהיה

הדושי נאונים

כל לשון הכניסה
כתוב בספר. ובתוכו
מלא מגביעים לחמל
מקום מגביעים לחמל
כלים שהיו שופכים
לתוכן המשקים
ומתמלאים מהתוכן
ומתוך כך לכתוניות
מלאי מקרי כיוצא
בזה מקרוי מלא
כלים ומשם נמשכה
ומשם נמשכו
כלים שהיו שופכים
לתוכן המשקים
ומתמלאים מהתוכן
ומתוך כך לכתוניות
מלאי מקרי כיוצא
בזה מקרוי מלא
כלים ומשם נמשכה
ומשם נמשכו
כלים שהיו שופכים
לתוכן המשקים
ומתמלאים מהתוכן
ומתוך כך לכתוניות
מלאי מקרי כיוצא
בזה מקרוי מלא
כלים ומשם נמשכה
ומשם נמשכו

אהבת איתן

כל החלומות הולכין
אחר הפה. ובתוכו
מלא מגביעים לחמל
מקום מגביעים לחמל
כלים שהיו שופכים
לתוכן המשקים
ומתמלאים מהתוכן
ומתוך כך לכתוניות
מלאי מקרי כיוצא
בזה מקרוי מלא
כלים ומשם נמשכה
ומשם נמשכו
כלים שהיו שופכים
לתוכן המשקים
ומתמלאים מהתוכן
ומתוך כך לכתוניות
מלאי מקרי כיוצא
בזה מקרוי מלא
כלים ומשם נמשכה
ומשם נמשכו

אהבת איתן

כל החלומות הולכין
אחר הפה. ובתוכו
מלא מגביעים לחמל
מקום מגביעים לחמל
כלים שהיו שופכים
לתוכן המשקים
ומתמלאים מהתוכן
ומתוך כך לכתוניות
מלאי מקרי כיוצא
בזה מקרוי מלא
כלים ומשם נמשכה
ומשם נמשכו
כלים שהיו שופכים
לתוכן המשקים
ומתמלאים מהתוכן
ומתוך כך לכתוניות
מלאי מקרי כיוצא
בזה מקרוי מלא
כלים ומשם נמשכה
ומשם נמשכו

חה יהיה למוב וחה נרע ונ"ל סימנו כי מוב לשון מוב וחמיתי הוא שמח בהמיתן של אחרים ומיהו ים לשמוח בזה דמצי קרא ויראו אר המיתים כי מוב וגו' ומיהו מוכח רק שאר המיתים רשאי להמיתן אבל אחרים אסור להמיתן ומיהו מוכח רשאי לומר שאר המקום אבל מעין לומר שאר המקום רשאי להמיתן וי"ל דכמיב לקרא לעיל מיניה דכמיב ויחלמו חלום שניהם שניהמו חלמו חלום אחד ומכאן תלמוד לומר שחברו כפרש"י במומם ע"ש והל"ל חלום חלמו ומפני מין לומר ל"ל דלא שנו שמח בהמיתן של אחרים אלא כשהוא בעצמו ראוי לאותה מיתה כמו שראה בחלומו

ומין כאן להתיר: חלום של שחרית חלומות מתקיימין (ואלו הם) חלום של שחרית וחלום שחלם לו חברו וחלום שנפתר בתוך חלומו. וי"א אף חלום שנשנה שנא' (בראשית מב) ויעל השונות החלום וגו'. אמר (רבא) ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן (מנין ש)אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו שנא' (דניאל ב) את מלכא רעיונך על משכבך סליקו. ואי בעית אימא מהבא (שם) ואתה המלך מחשבותיך עלו על משכבך מה יהא בסוף עלה דעתך ומגלה רזין הוא ליה. אמר רב יוסף: חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקרי ליה. מתיב רב נחמן בר יצחק משמיה דרבי יונתן: כל חלום שאין בו שלשה דברים אינו חלום ואלו הן מקרא משנה וגמרא. מקרא דכתיב (ישעיה ל) והיו עיניך רואות את מוריך. משנה דכתיב (שמות כג) לא תהיה אחרי רבים לרעות. גמרא דכתיב (ירמיה ל) כי אפקוד על כל אדם במעלליו

אלברים פ"ג דף ג"ב ע"ב ע"ב:ב קידושין פ"ב דף מ"ט ע"ב: ג שבת פ"ט ע"ב:

חדושי נאונים

לישנ כאנם וכם שנראה נגוונים כמאור פקפת אחר לאחת בעבוד הוא רק לומ"ד (מכמ"ן) ועיקר כפי' הקפת). מכמעו ר"ל כאחת המלוט שמשתמל בקפת עיניו כסות ר"ל שמשתמל בגוונו פקפת אחר לדעתו בעוונים פם בעפת תדעו נאחמכ פרק עיניו כפות והוא מלא מגי שהוא פקפת אחר לאחת כיוצא בו ר"ל שמשתמל בקפת אחר לאחת כיוצא בו ר"ל שמשתמל בקפת אחר לאחת כיוצא בו ר"ל שמשתמל ב

(גמ') הרואה בחר בחלום כו' שנא' ומי כהחכם וגו' ויחפרו וגו' ולא נתקיים בידי ליתן עד שיהא לו שלום ולא רבו עליו עוד ומ"ש מלא הוכה כי היא ממלא למים כמ"ש הוי א לא למען לבו למים ומפלינו גם בחר בדברים ממלאו למים מים רבים לא יוכלו וגו' ומים הזידונים יגבל לא מלינו בהם מים מים כמו הרוחב שנאמר בה חייסי וכ"ת שנאמר מים ממק מקור החיים וכמו שנאמר כי אצלך לשונות בלא מים ועינו במין בחלום הזה שבחרנו המחייני הוא עוב כפי הדבור על הדבור שנ' הורה שהמלה שהרבו המחייני לעובב בחל תאבר שיחתם בחרנו בחר מים מיים קודם שיקדימנו פלוני הוא דמית ואשלחתיה א"ל חואי דאמרי לי שבק לך אבוך נכסי בקפודקי אמר ליה אית לך נכסי בקפודקיא אמר ליה לאו אזל אבוך לקפודקיא אמר ליה לאו אם כן קפא כשורא דיקא עשרה זיל חזי קפא דריש עשרה שהיא מלאה זוז, אויל אשכח שהיא מלאה זוזי אד חנינא הרואה בחר בחלום רואה שלום שנאמר (בראשית כו) ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם בחר מים חיים רבי נתן אומר מצא תורה שנאמר (משלי ח) כי מוצאי מצא חיים וכתיב הכא בחר מים חיים רבא אמר חיים ממש אמר רבי חנן שלש שלומות הן נחר צפור וקדרה נחר דכתיב (ישעיה סו) הנני נוטה אליה כנחר שלום צפור דכתיב (שם לא) כצפרים עפות כן יגן (עליהם) ה' צבאות וגו' קדרה דכתי' (שם כו) ה' תשפות שלום לנו *) אמר ר' חנינא ובקדר שאיזבה בשר א שנינו (מיכה ג) ופרשו כאשר בסיר וכבשר בתוך (הקלחת) (קלחת) אד יהושע

*) אפשר לפרש משום דקדקה שזשם שלום כיון דלא ומים שהם מפניעים ומגנדים אין לכן ומים על השלום . מהגהות מוסר"ל מדפדי כתפארת זל"ז :

פירוש אברבנאל

שהלה בחלום בחלומו כי הוא מהלך שהם מקריים חין להם סדור ולא סבלה ולחמרו שהחלה סדעה מוגבלת בדברים המקריים הוח מחמר סחר ובכא לפי חמר שהוח בקרי ובסודמן חין לו סדת ידוהר חמם וידוע שהוא מה שיודה בחלומות שהם מדברים הפרטיים והדברים המתהדשים על כן הקרי והסודמן בחלומות ומיום . והנה אלכ"ה לחתיר הסבפלת שהלה בחר לפעמים הפרטיים שנמצא בהשכל בעבודל יחן בחלומות מלות ויוקבלו החומר קטן פרטי כן הם לפעמים הפרטיים שנמצא בהשכל בעבודל יחן בחלומות הסדור כמוכל אבל המחיון יקבלהו פרטי . ולפעמים הדברים המקריים חלוים בחלומות שלא יחבן החביה חת הסדעה שנחלום בדברים שהם בקרי הסדומן . ומשם נקח רבי חסא שהרבוי מה שהרבה בחלום מחשבר וע"ש הלומד חמר שחולן בחלו בחלומות ואיקיעטו ומפני מי שהרבה בחלומות בחוי יודע שהוא בחלו בחלומות ומפני מי שהרבה בחלומות בחוי יודע שהוא בחלו בחלומות בחלומות הבל הדברים הלה לח מקום ולח מעשה לפי שהמ

(סם) הרואה גמל כו'. כלן יש לפרש כפירש"י נס עלה קרוב לטוטריקון של גמל עב"ל והיינו מהציע עלה בקבוצת בקריאה לאחר המ"ש ממו שהקדקו בק"ס בתל"ף שאחר המ"ס והציע"ן והחל"ף קרובים במוליאתם וה"ל כאלו מוהים בגמ"ל כתובים לרופש לבל מ"ם מסבא גם ס' שעבור משאחר וגו' קבה העין סיהם מלא גם בלא לגמ"ל טוטריקון של גמל גמל וי"ל ע"ם ע"ם בכמה מקומות בהלמוד כמין גם אחוז נ' יומים והוי גם כמו גמל והו"ק: (סם) הרואה הוא ס'. פירש"י גם עשה לו ס"ן בגמל ס"ן וכמן שהלה הסם כתוב תניא מוני"ן הרבה כו' ע"ל וק"ן דמי משום הע"ן לחית היה שמלא לא נקט אהבן ועה ומיהו בתניא ואמן יש לוכה משום הסם נוסיף מורה על החתום ועובה והעוי"ן מבלין סיהם בגם

יפות שלא בזמנן רעות הרואה סוס א לבן בחלום בין בנחת בין ברדוף יפה לו אדם בנחת יפה ברדוף קשה הרואה ישמעאל בחלום תפלתו נשמעת ודוקא ישמעאל בן אברהם אבל טייעא בעלמא לא הרואה גמל בחלום מיתה נקנסה לו מן השמים והצילוהו ממנה א"ר הכא ברבי חנינא מאי קראה (בראשית מו) אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה רב נחמן בר יצחק אמר מהבא (שמואל ב יב) גם ה' העביר חטאתך לא תמות הרואה פינחס בחלום פלא נעשה לו ב הרואה פיל בחלום פלאות נעשו לו פילים פלאי פלאות נעשו לו ותתניא כל מיני חיות יפין לחלום חוץ מן הפיל ומן הקוף לא קשיא [דף נז] הא דמסרג הא דלא מסרג הרואה הונא בחלום נס נעשה לו רבינא רבינא יוחנן נסי נסים נעשו לו הרואה ג הספר בחלום מן השמים חסו עליו ופרעוהו וה"מ בכתבא הענה יהא שמיה רבא מברך מובטח לו שהוא בן העולם הבא הקורא ק"ש ד ראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין דורו זכאי לכך המניח תפילין בחלום יצפה

אברבנאל

פירוש

בין ברדוף • כמסוג רך: גם עלה • קרוב לטוטריקון של גמל: פלא נעשה לו • כמו שנעשה לפיהם כדאמרינן בסנהדרין (דף פ"ב): דמסרג • לו לוקה על נביו יפה: נס נעשה לו • ע"ן בנגד ל"ן וכגון שלחה הסם כתוב: חנינא • מוני"ן הרבה נסים רבים: והני מילי בכתבא • לחולמו קלי שלחה הוא לו תניא לו תיבה זו של הספר כתובה דמעמע חסו עליו ופלטוהו:

לגדולה שנאמר (דברים כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וגו' א ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש המתפלל בחלום סימן יפה לו וה"מ דלא סיים הבא על אמו בחלום יצפה לבינה שנא' (משלי ב) כי אם לבינה תקרא הבא על נערה מאורסה יצפה להורה שנאמר (דברים לג) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב ג אל תקרי מורשה אלא ג מאורשה הבא על אחותו בחלום יצפה לחכמה שנאמר (משלי ז) אמור לחכמה אחותי את הבא על אשת איש בחלום מובטח לו שהוא בן העולם הבא וה"מ דלא ידע לה ולא הרהר בה מאורתא א"ר חייא בר אבא הרואה חטים בחלום ראה שלום שנא' (תהלים קכז) השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך הרואה שעורים בחלום סרו עונותיו שנא' (ישעיה ו) וסר עונך וחטאתך תכפר א"ר זירא אנא לא סלקי מבבל לא"י עד דחזאי שערי בחלמא הרואה גפן טעונה בחלום אין אשתו מפלת נפלים שנאביר (תהלים קכח) אשתך כגפן פוריה. שורקה יצפה למשיח שנאמר (בראשית מט) אסרי לגפן עירה ולשרקה בני אתונו הרואה תאנה בחלום תורתו משתמרת בקרבו שנאמר (משלי כז) נוצר תאנה יאכל פריה הרואה רמונים בחלום זוטרי פרי עסקיה כרמוני רברבי רבי עקביה כרמונא. פלגי אם ת"ח הוא יצפה לתורה שנאמר (שיר ח) אשקך מיין הרקח מעסיס רמוני ואם עם הארץ הוא יצפה למצוה שנאמר (שם ד) כפלח הרמון רקתך מאי רקתך ד אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון הרואה זיתים בחלום זוטרי פרי ורבי וקאי עסקיה כזיתי' וה"מ פרי אבל אילני הויין ליה בנים מרובים שנא' (תהלים קכח) בניך כשתלי זיתים וגו' איבא דאמרי הרואה זית בחלום שם טוב יוצא לו שנא' זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה שנא' (שמות כז) ויקחו אליך שמן זית זך הרואה תמרים בחלום תמו עונותיו שנא' (איכה ד) תם עונך בת ציון אמר רב יוסף הרואה עז בחלום שנה מחברכת לו עזים שנים מחברכות לו שנא' (משלי כז) ודי חלב עזים ללחמך הרואה הדס בחלום נכסיו מצליחין לו ואם אין לו נכסים ירושה נופלת לו ממקום אחר אמר אמר עולא ואמרי לה במתניתא תנא והוא דחזא בבנייהו. הרואה אתרוג בחלום הדור הוא לפני קוני שנאמר (ויקרא כג) פרי עץ הדר כפת תמרים הרואה לולב בחלום אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים הרואה אווז בחלום יצפה לחכמה שנאמר (משלי א) חכמות בחוץ תרונה והבא עליה הוי ראש ישיבה אמר רב אשי אני ראיתיה ובאתי עליה וסלקית לגדולה הרואה תרנגול בחלום יצפה לבן זכר

פירוש

שבהקדמה המוחקת בסדריה הסיה בללת הרואה בכללותו. לך לחמש לסיות יסוד המלחמה ויש לו ד' מסיות שם (סם כמנו מנוי ויעיד ויפתח לחם עליו ויעיד ויפתח ל"ף

תרנגולים יצפה לבנים זכרים תרנגולת יצפה לתרביצה נאה וגילה הרואה ביצים בחלום תלויה בקשתו נשתברו נעשת בקשתו וכן אגוזים וכן קשואין וכן כל כלי זכוכית וכן כל הנשברים כאלו. הנכנס לכרך נעשו לו חפציו שנאמר (תהלים קז) וינחם אל מחוז חפצם המגלח ראשו בחלום סימן יפה לו ראשו וזקנו לו ולכל משפחתו היושב בעריבה קטנה שם טוב יוצא לו בעריבה גדולה לו ולכל משפחתו וה"מ דמדלייה דלויי' הנפנה בחלום סימן יפה לו שנא' (ישעיה נא) מהר צעה להפתח וה"מ דלא קנח. העולה לגג בחלום עולה לגדולה ירד יורד מגדולתו אביי ורבא דאמרי תרוייהו כיון שעלה עלה. הקורע בגדיו בחלום קורעין לו גזר דינו. העומד ערום בחלום בבבל עומד בלא חטא בא"י ערום בלא מצות. הנתפש לסרדיוט א) שמירה נעשה לו נתנוהו בקולר ב) הוסיפו לו שמירה על שמירתו וה"מ בקולר אבל חבלא בעלמא לא. הנכנס לאגם בחלום נעשה ראש ישיבה ליער נעשה ראש לבני כלה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע חזו חלמא רב פפא דעייל לאגמא נעשה ראש ישיבה רב הונא בריה דרב יהושע דעייל ליער נעשה ראש לבני כלה א"ד תרוייהו לאגמא עיילי אלא רב פפא דתלי טבלא נעשה ראש ישיבה רב הונא בריה דרב יהושע דלא תלי טבלא נעשה ראש לבני כלה אמר רב אשי אנא עיילית לאגמא ותלאי טבלא ג) ונבחי בה נבוחי תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק המקיז דם בחלום עונותיו מחולין לו והתניא עונותיו סדורין לו א מאי סדורין סדורין ליםחל תני תנא קמיה דרב ששת הרואה נחש בחלום פרנסתו מזומנת לו נשכו נכפלה לו הרגו אבדה פרנסתו א"ל רב ששת

פירוש אברבנאל

כ"ש שנכפלה פרנסתו ולא היא רב ששת הוא דחזא חויא בחלמיה וקטליה תני תנא קמיה דר"י כל מיני משקין יפין לחלום חוץ מן היין יש שותהו וטוב לו ויש שותהו ורע לו יש שותהו וטוב לו שנאמ' (תהלים קד) ויין ישמח לבב אנוש ויש שותהו ורע לו שנאמר (משלי לא) תנו שכר לאובד ויין למרי נפש א"ל רבי יוחנן לתנא תני תלמיד חכם לעולם טוב לו שנאמר (שם ט) לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי [שם ע"ב] אר"י השכי' ונפל פסוק לתוך פיו א הרי זה נבואה קטנה ת"ר ב שלשה מלכים הם הרואה דוד בחלום יצפה לחסידות שלמה יצפה לחכמה אחאב ידאג מן הפורענות ג' נביאים הם הרואה ספר מלכים יצפה לגדולה ג יחזקאל יצפה לחכמה ישעיה יצפ' לנחמה ירמי' ידאג מן הפורענות שלשה כתובים גדולים הם הרואה ספר תהלים יצפה לחסידות משלי יצפה לחכמה איוב ידאג מן הפורענות ג' כתובים קטנים הם הרואה שיר השירים בחלום יצפה לחסידות קהלת יצפה לחכמה קינות ידאג מן הפורענות והרואה מגלת אסתר נס נעשה לו ג' חכמים הם הרואה רבי בחלום יצפה לחכמה ראב"ע יצפה לעשירו' ר' ישמעאל בן אלישע ידאג מן הפורענו' ג' תלמידי חכמים הם הרואה בן עזאי בחלום יצפה לחסידו' בן זומא יצפה לחכמה אחר ידאג מן הפורענות כל מיני חיות יפות לחלום חוץ מן הפיל א) והקוף ב) והקפוד ג) והאמר מר הרואה ד פיל בחלום פלא נעשה לו ל"ק הא דמסרג הא דלא מסרג כל מיני מתכת יפין לחלום חוץ ממר ד) פסל ה) וקרדום ו) והני מילי דחזנהו בקתייהו כל מיני פירות יפין לחלום חוץ מפגי תמרה ז) כל מיני ירקות יפין לחלום חוץ מראשי לפתות ח) והאמר רב לא איעתרי עד דחזאי ראשי לפתות כי חזא בכנייהו חזא כל מיני צבעונין יפין לחלום חוץ מן התכלת כל מיני עופות יפין לחלום חוץ מן קרי ט) וקפופא י) וקורפראי] כ) :

שלשה נכנסין לגוף ואין הגוף נהנה מהן · גדגדניות ל) וכפנייות מ) ופגי תמרה · ג' אין נכנסין לגוף והגוף נהנה מהם · [אלו הן] סיכה רחיצה ותשמיש. ג' מעין העוה"ב אלו הן שבת שמש ותשמיש. תשמיש דמאי אילימא תשמיש המטה והלא מכחיש כחיש. אלא תשמיש נקבים. ג' משיבין דעתו של אדם [אלו הן] קול ומראה וריח. ג' מרחיבין דעתו של אדם [אלו הן] דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים · חמשה אחד מששים ואלו הן אש דבש *) שבת ושינה וחלום · אש א' מששים לגיהנם · דבש א' מששים למן. שבת א' מששים לעוה"ב. שינה א' מששים למיתה. חלום אחד מששים לנבואה: [ששה דברים סימן יפה לחולה אלו הן עטוש ס) זיעה שלשול קרי ושינה וחלום עטוש דכתיב (איוב מא) עטישותיו תהל אור זיעה דכתיב (בראשית ג) בזעת אפך תאכל לחם שלשול דכתיב (ישעיה נא) מהר צועה להפתח ולא ימות לשחת קרי דכתיב (שם נג) יראה זרע יאריך ימי' שינה דכתיב (איוב ג) ישנתי אז ינוח לי חלום דכתיב (ישעיה לח) ותחלימני [והחייני] ה ו' דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתו רפואה אלו הן כרוב ע) ותרדין פ) וסיסין יבשין צ) וקיבה והרת ק) ויותרת הכבד וי"א אף דגים קטנים ולא עוד י אלא שדגים קטנים מפרין ומברין כל גופו של אדם י' דברי' מחזירין את החולה לחליו וחליו קשה אלו הן האוכל בשר שור בשר שמן בשר צלי בשר צפרים וביצה צלויה ותגלחת ושחלים ר) והחלב והגבינה והמרחץ וי"א

עין יעקב *) עיין בכיאור הגר"א בהקדמה לאו"ח

ענף יוסף

אף אגוזים וי"א אף קשואין ו) תנא דבי רבי ישמעאל א למה נקרא שמן קשואין מפני שהן קשים לגוף בחרבות איני והכתיב (בראשית כח) ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך אל תקרי גוים אלא גיים ויאמר רב יהודה אמר רב אלו אנטונינוס ורבי שלא פסק משולחנם לא צנון ולא חזרת ג) ולא קשואין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים ל"ק הא ברבי הא בזוטרי תנו רבנן מת בבית שלום בבית אבל ושתה בבית סימן יפה לבית נמל כלי מן הבית סימן רע לבית תרגמה רב פפא במסאנא וסנדלא ז). כל דישקיל שבבא מעלי בר ממסאנא וסנדלא ובל דיהיב שבבא מעלי בר מעפרא וחרדלא] : קכד שם תנו רבנן הרואה מרקולים אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו .

מקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים אומר ברוך שעקר עבודת כוכבים (מן המקום הזה) [מארצנו] וכשם שעקר מן מקום הזה כך יעקור מכל מקומות ישראל והשב לב עובדיהן לעבדך . ובחוצה לארץ אין צריך לומר (כן) [והשב לב עובדיהן לעבדך] מפני שרובן עובדי כוכבים . רבי שמעון בן אלעזר אומר אף בחוצה לארץ צריך לומר כן מפני שעתידין להתגייר שנאמר (צפניה ג) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה (לקרוא כולם בשם ה'). [דרש רב המנונא הרואה בבל הרשעה צריך לברך חמש ברכות ראה בבל אומר ברוך שהחריב בבל הרשעה ראה ביתו של נבוכדנצר אומר ברוך שהחריב ביתו של נבוכדנצר הרשע ראה גוב של אריות או כבשן האש אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה ראה מרקולים אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו ראה מקום שנוטלין ממנו עפר אומר ברוך אומר ועושה גוזר ומקיים רבא כי הוה חזי חמרי דשקלי עפרא טריף להו ידא על גבייהו ואמר רחמנו צדיק למעבד רעותא דמריכו מר ריבה דרבינא כי הוה ממי לבבל הוה שקיל עפרא בסודריה ושדי לבראי לקיים מה שנא' (ישעיה י) ומאמאתיה במטאטא השמד אמר רב אשי אנא הא דרב המנונא לא שמיע לי אלא מדעתאי בריכתינהו לכולהו] אמר רבי ירמיה [בן אלעזר] נתקללה בבל נתקללו שבני' [נתקללה שומרון נתברכו שבניה . נתקללה בבל נתקללו שביניה] דכתיב (ישעיה יד) ושמתיה למורש קפוד ואגמי מים . נתקללה שומרון נתברכו שביניה דכתיב (מיכה א) ושמתי שומרון לעי השדה למטעי כרם :

דנ"ח ע"ב [ת"ר הרואה בתי ישראל בישובן אומר ברוך מציב גבול אלמנה בחורבנן אומר ברוך דיין האמת בתי עבוד כוכבי' בישובן אומר (משלי טו) בית גאים יסח ה' בחורבנן אומר (תהלים צד) אל נקמו' ה' אל נקמו' הופיע]:

קכה שם עילא ורב חסדא הוו קאזלי באורחא כי מטו אפתחא דבי רב חנא בר חנילאי נגד רב חסדא ואתנח א"ל עילא אמאי קא מתנחת והאמר רב ג אנחה שוברת חצי גופו של אדם שנא' (יחזקאל כא) ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים וגו' ורבי יוחנן אמר אף כל גופו של אדם שנא' (שם) והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח וגו' ובהתה כל רוח וגו' . א"ל היכי לא אתנח ביתא דהוו בה שיתין אפייתא ביממא ושיתין אפייתא בליליא ואפיין לכל מאן דצריך ולא שקול ידא מן כיסא דסבר דילמא אתא עניא בר טובי' ואדמטו לי' לכיסא קא מכסיף ותו הוו פתיחין ליה ד' בבי לד' רוחתא דעלמא וכל דהוה עייל כפין נפיק כי שבע והוה שדי לי' חטי ושערי בשני בצורת אבראי דכל מאן דסיפא לי' מילתא למשקל ביממא אתי ושקיל בליליא השתא נפל בתלא ולא אתנח . א"ל הכי

עיין יעקב

לעיל על לחם כמה וכמה כדלעיל סוף פסוק : ביתא דהוי כמו ביתין (פסיקתא רבתי) מלשון משם דכתיב הוי בונה ביתו בלא צדק וזה שכנה ביתו בלדקה כולי פלי ולולי :

ענף יוסף

נתנו על לחמו כמה וכמה כדלעיל סוף פסוק : ביתא דהוי כמו ביתין (פסיקתא רבתי) מלשון משם דכתיב הוי בונה ביתו בלא צדק וזה שכנה ביתו בלדקה כולי פלי ולולי :

הגהות הב"ח

ו) [ערוך ערך קשה] ג) [ערוך ערך חזר] ז) [ערוך ערך סנדל] :

הגהות גאונים

(הגהת סה"ו) במשקי'. כמשקי' לחומות חמרו על החומות'. ולא כלום. כלומר מה שהיה מדומה לו בפסוק זה שהוא מלשון משקה. ולא כלום. ולפי' ערוך ערך שקה פי'

דרקיע כשבילי דנהרדעא לבר מכוכבא דשביט דלא ידענא מאי ניהו ונמירי דלא עבר בכלא ואי עבר בכלא חרב עלמא. והא קא חזינא דעבר. (זירדא) [זוירה] הוא דעבר ומתחזי כדעבר איהו. רב הינא נריה דרב ידושע אמר וילון הוא דמיקדע (דמגלגל) ומחזי נ"הורא דרקיעא. רב אשי אמר כוכבא (דשביט) הוא דעקר מראי גיכא דכסלא והזי ליה חבריה מחך ג כא ומיבעיא ל) ומיהזי כמאן דעבר. שמואל דמי כתיב (אייב ט) עושה עש כסיל וכימה. וכתיב (עמוס ה) עושה כימה וכסיל הא כיצד. אלמלא חטמה של כסיל לא מתקיים עלמא מפני צנה של כימה יאלמלא צנה של כימה לא מתקיים עלמא מפני חטמה של כסיל ונמירי אי לאי עוקצא דעקרבא דמנח בנהר דינ ר כל מאן דהוה מר א:) ליה עקרבא לא הויה חיי והיינו דקא א ל רחמנא לאיוב (אייב לח) התקשר כימה: כימה [ומשכות כסיל תפתח]. מאי כ מה אבר מיאל כמאה כוכבי אמרי לה דמיכנפן ג) ואמרי לה דמיבדרן ד). מא עש אמר ר יהודה יותא. מאי יותא אמרי לה זנב טלה ואמרי לה ריש א דעגלא ומיתבראה כמ"ד זנב טלה דכתיב (שם) ועיש על בניה תנחם אלמא הכרא ימתחזי (כמ"ד ג) [דף נ:] [כמרפא] דתריך והא דקא אזלא אבתרה דאמרת לה הב לי בני (הב לי בני) · שבשעה שבקש הקב"ה להב א מבול לעולם נטל ב' כוכבים מכימה והביא מבול לעולם וכשביקש לסתמה נטל ב' כוכבים מן עש וסתמה. ולהדרינהו לה (מדיליה א) אין הבור מתמלא מחליה: אי נמי ב אין קטיגור ה) נעשה סניגור). וליבעי ליה תרי כוכבי אחריני (קהלת א) אין כל חדש תחת השמש. ארי"ב (בר יצחק) עתיד הקב"ה להחזירן לה דכתי: (אייב לח) ועיש על בניה תנחם:

קבן שם ועל הזיעות מאי זועות אמר רב קטינא נדהא. רב קטינא הוה קא אזיל דקרי כשבילי דנהרדעא ואשכח ההוא גברא דקא מנח מאנא בי תרי נהרי ומיבעי ליה מהו למיעבר בהדייהו כבן אדם דבעי לאעבורי בי תרי נהרי ומ

על הרואות אומר ברוך שכחו וברוכה אתה ה' אלהינו מלך העולם • שכחם נשמה
לכל נברא אומר ברוך שפטר בראתם :

מהרש"א

ממם כרב אחא בר יעקב : דזעפא • ר"ל שכאלו הרואות בזעף וכעס ומיני
מרעין ואמר המחבר מלהיס שלא בא בלילה שהוא עת שינה ואין מקום להסמר
מהזיקו ואמר עוד דהכתי שפי לא קאי אלא אמה"ר ג"כ מחמד מלהים כמפורש בהלל
אבי נמירי דזעפא ב' שעי לא קאי לקיים מה שנאמר (נחום א) לא תקום פעמים צרה והא קא
חזנן דקאי דמפסיק ביני ביני :

שם ועל הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם מאי ברקים אמר רבא ברקא ואמרדבא ברקא יחידאה וברקא חיורא וברקא ירוקרוא וענני דסלקן בקרן מערבית ואתיין בקרן דרומית וב' ענני דסלקן חדא לאפי חבריתה כולהו קשיין. למאי נ"מ למיבעי רחמי ה"מ בלילא אבל בצפרא ליתי בהו מששא . אמר רבי שמואל בר יצחק הני ענני דצפרא ליתי בהו מששא דכתיב (הושע ו) וחסדכם כענן בקר וגו' . א"ל רב פפא לאביי הא אמרי אינשי כדמפתה בבי מטרא כר המרא מוך שקיך וגני . לא קשיא הא דקטר בעיבא הא דקטר בעננא :

כגכה שם אימר רבי אלכסנדרי אמר רבי יהושע בן לוי לא נבראו רעמים אלא
(כדי) לפשוט עקמומיות שבלב שנא' (קהלת ג) והאלהים עשה
שיראו מלפניו . ואמר רבי אלכסנדרי אד יהושע בן לוי הרואה [את ה]קשת
בענן צריך שיפול על פניו שנא' (יחזקאל א) כמראה הקשת אשר יהיה בענן [וגומר]
וארא ואפול על פני. לייתי עלה במערבא משום דמהזי כמאן דקא סניד) לקשתא
אבל ברוכי ודאי מברך . מאי מברך אומר ברוך זוכר הברית . במתניתא תנא
רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר נאמן בבריתו וקיים במאמרו.
ואמר רב פפא * הלכך נמרינהו לה לתרוייהו ברוך זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים
במאמרו.[על ההרים ועל הגבעות וכו'. אמ"כ הני דאמרן עד השתא לאו מעשה
בראשית נינהו והכתיב ברקים למטר עשה אמר אביי ברוך ותני רבא
אמר התם מברך תרתי ברוך שכחו מלא עולם ועושה מעשה בראשית הכא
עושה מעשה בראשית איכא שכחו מלא עולם ליכא) :

שם ועל הרוחות מאי רוחות אמר אביי זעפא ס) .
ואמר אביי נמירי דועפא בלילא לא הוי
והא קא חזינן דהוי דהוה דאתהלי ב'ימא.ואמר
אביי נמירי דזעפא ב' שעי לא קאי לקיים מה
שנאמר (נחום א) לא תקום פעמים צרה והא קא
חזנן דקאי דמפסיק ביני ביני :

שם ועל הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם מאי ברקים אמר רבא ואמרדבא ברקא יחידאה וברקא חיורא וברקא ירוקרוא וענני דסלקן בקרן מערבית ואתיין בקרן דרומית וב' ענני דסלקן חדא לאפי חבריתה כולהו קשיין. למאי נ"מ למיבעי רחמי ה"מ בלילא אבל בצפרא ליתי בהו מששא . אמר רבי שמואל בר יצחק הני ענני דצפרא ליתי בהו מששא דכתיב (הושע ו) וחסדכם כענן בקר וגו' . א"ל רב פפא לאביי הא אמרי אינשי כדמפתה בבי מטרא כר המרא מוך שקיך וגני . לא קשיא הא דקטר בעיבא הא דקטר בעננא :

כגכה שם אימר רבי אלכסנדרי אמר רבי יהושע בן לוי לא נבראו רעמים אלא
(כדי) לפשוט עקמומיות שבלב שנא' (קהלת ג) והאלהים עשה
שיראו מלפניו . ואמר רבי אלכסנדרי אד יהושע בן לוי הרואה [את ה]קשת
בענן צריך שיפול על פניו שנא' (יחזקאל א) כמראה הקשת אשר יהיה בענן [וגומר]
וארא ואפול על פני. לייתי עלה במערבא משום דמהזי כמאן דקא סניד) לקשתא
אבל ברוכי ודאי מברך . מאי מברך אומר ברוך זוכר הברית . במתניתא תנא
רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר נאמן בבריתו וקיים במאמרו.
ואמר רב פפא * הלכך נמרינהו לה לתרוייהו ברוך זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים
במאמרו.[על ההרים ועל הגבעות וכו'. אמ"כ הני דאמרן עד השתא לאו מעשה
בראשית נינהו והכתיב ברקים למטר עשה אמר אביי ברוך ותני רבא
אמר התם מברך תרתי ברוך שכחו מלא עולם ועושה מעשה בראשית הכא
עושה מעשה בראשית איכא שכחו מלא עולם ליכא) :

דאמרי בועז ברקיע שבורא ברקיע ונשמע קולה כדאמר פורה דרכתי
לבדי וז' יונתן דאמר מתאנה בקול שבורא קול שנשמעת באותה ולאו חד
אמוראה באה עליו כדרך שבאה בלב בני אדם והכין נמי חשץ דכתיב נמי לא
שחשץ בא עליו כדרך שהוא בא בלב בני אדם אלא שבורא חשץ שלא בגוף
עין יעקב

לא כלומ רעמים חלת נפשם מקומותיה שלהם . וע"ל דמסיים תחכיון כשהכה ניזון שיראתו
שזין לעזם של מקום מלהזיק בשמים אל תתקו וגו' ולא ישראל תתקו כי ישראל
גלוי לפניו שלא שלזין בשמים ולא בשאר מקומות שבעולם שהרי הוא ברוך הוא :

עין יוסף

מאמר הכתוב ניתין ד"ה ויתיני שפתה שמים . גם על נזר הנוף הכתוב בשמלו כדאי"ל
לקי יד יסדה ארץ . ול"ב נוסף אתה . אתה נוסף שמים זו שמעון (מיי סיס) :

קכה ברוך זוכר הברית . שלחמר והיה לאות ברית ושוכר שבועה שלא יביא
עוד מבול לעולם וכשרואה את הקשתים רואה לחמריך את השלום ורואה
קשת וזוכר הברית ומתעצב . ואין לומר שלריך לקיים את הקשת שלרבי שכתה לעניין.
שלא מלאה לעולם כשהוא רואה את הקשת שלרבי ישראל מיד שלרבי. ולמלמה השבועה
היה מהניעו (כדי"ל): נאמן בבריתו . שלא יעבירנו לף על פי שלרבו הרשעים . וקיים במאמרו שאמר לו שלא יהיה
שוד

אמר הבונה נפשי דזעפא בלילא לא חזי כו' . שיש על לא קאי וכו' . שמים מהשד מרוכה לחלי כמי ז שרשעים ולף אחרים על כחם המוציא וגו' . שלחות הגשמיים המשמישים
והמחיל ומקבלה קודש ולף יחמר לו לא לעולם יעיב ולף לעולם יקום

הת ורנסן. ס) שמורעם. נ) ביקקען.

כלי"ל ס"ל במקומו]:אומר ברוך שכחו ברקיעיה. שלך היכה בריותיו ולחם"כ כשהוא עניים : אשתנא . רוח לפועה : בתקופתה . מקום שהיא חוזרת שם לתחלת היקפה היא שעת תליית המלומות ומתי התחילה להקוף ולשמש : ואימת הוי . לחמש בתקופתה קלי : כל כ"ח שנים . של תקופה ניסן (שבשלה) [שבתחלת] כ"ח בשחוזר מחזור גדול של חמש לשנות תקופה נופלת בשעת תליית המלומות בשבתאי היא [שעה] התחלת ליל ד' : [באורתא דחלת ניהי ד' . שהעריב שמש של ג' בשבת ויהחיל ליל ד'] : נגהי . ליל דלמר בפ"ק דשבת בשמעתא קמייתא (דף ג') דלישה בשמעתא דקתני לגליא ניהי : שבתאי . שם שעה דלשלום של ליל רביעי שבלותה שעה נחלו המלומות ות' שעות הן ומחזות חלוק של"ש תכ"ל המלה בהיקף סדרן שלשלה סימני שעות החלת ללילה כל"ש חל"ש מולפי שבת טכ' . תחלת ליל ב' לתך . תחלת ליל ג' נוגה . תחלת ליל ד' שבתאי תחלת ליל ה' חמרי תחלת ליל ו' לבנה . תחלת ליל שבת מלחים . ומדר תחלת סימני בעלות השחר חל"ש כל"ש והקדש מוכיח מהברכה ז' שעי' ומיתלה (לעומר מתחתת לחר היום וחשעה שבשלה בה תבלותה ז' שעות ומיתלה) הרי ג' שעות לד' תקופות הרי יום ובניע לעגה . לד' שיש ה' ימים למדלג שלין התקופה נופלת בתחלת הלילה חלה לשלך ד' שנים שהוא מחזור קטן וז' מחזורים קטנים למחזור גדול ושמנך דש"ו הגל"ח הרי שלושה בחה לתחלת ליל ד' חלה מכ"ח לש"ח שנים פרחם כרלמ"ח מחזור קטן בחה לתחלת הלילה וברחם כל מחזור גדול בחה לתקופה הרלשונה שהיא תחלת ליל חרבע : [אשתרא דשבתא אומר ברוך שומה כרלמ"ח מחזורים קטנים שהיא תחלת ליל ד' ולמעלה על ידי חדש מטה ולמעלה לשבתאי בני חדש ב' ולמעלה לשבתאי בני חדש ג' ולמעלה לשבתאי בני חדש ד' ולמעלה לשבתאי בני חדש ה' ולמעלה לשבתאי בני חדש ו' ולמעלה לשבתאי בני חדש ז' ולמעלה לשבתאי בני חדש ח' ולמעלה לשבתאי בני חדש ט' ולמעלה לשבתאי בני חדש י' ולמעלה לשבתאי בני חדש יא' ולמעלה לשבתאי בני חדש יב' ולמעלה לשבתאי בני חדש יג' ולמעלה לשבתאי בני חדש יד' ולמעלה לשבתאי בני חדש טו' ולמעלה לשבתאי בני חדש טז' ולמעלה לשבתאי בני חדש יז' ולמעלה לשבתאי בני חדש יח' ולמעלה לשבתאי בני חדש יט' ולמעלה לשבתאי בני חדש כ' ולמעלה לשבתאי בני חדש כא' ולמעלה לשבתאי בני חדש כב' ולמעלה לשבתאי בני חדש כג' ולמעלה לשבתאי בני חדש כד' ולמעלה לשבתאי בני חדש כה' ולמעלה לשבתאי בני חדש כו' ולמעלה לשבתאי בני חדש כז' ולמעלה לשבתאי בני חדש כח' ולמעלה לשבתאי בני חדש כט' ולמעלה לשבתאי בני חדש ל' ולמעלה לשבתאי בני חדש לא' ולמעלה לשבתאי בני חדש לב' ולמעלה לשבתאי בני חדש לג' ולמעלה לשבתאי בני חדש לד' ולמעלה לשבתאי בני חדש לה' ולמעלה לשבתאי בני חדש לו' ולמעלה לשבתאי בני חדש לז' ולמעלה לשבתאי בני חדש לח' ולמעלה לשבתאי בני חדש לט' ולמעלה לשבתאי בני חדש מ' ולמעלה לשבתאי בני חדש מא' ולמעלה לשבתאי בני חדש מב' ולמעלה לשבתאי בני חדש מג' ולמעלה לשבתאי בני חדש מד' ולמעלה לשבתאי בני חדש מה' ולמעלה לשבתאי בני חדש מו' ולמעלה לשבתאי בני חדש מז' ולמעלה לשבתאי בני חדש מח' ולמעלה לשבתאי בני חדש מט' ולמעלה לשבתאי בני חדש נ' ולמעלה לשבתאי בני חדש נא' ולמעלה לשבתאי בני חדש נב' ולמעלה לשבתאי בני חדש נג' ולמעלה לשבתאי בני חדש נד' ולמעלה לשבתאי בני חדש נה' ולמעלה לשבתאי בני חדש נו' ולמעלה לשבתאי בני חדש נז' ולמעלה לשבתאי בני חדש נח' ולמעלה לשבתאי בני חדש נט' ולמעלה לשבתאי בני חדש ס' ולמעלה לשבתאי בני חדש סא' ולמעלה לשבתאי בני חדש סב' ולמעלה לשבתאי בני חדש סג' ולמעלה לשבתאי בני חדש סד' ולמעלה לשבתאי בני חדש סה' ולמעלה לשבתאי בני חדש סו' ולמעלה לשבתאי בני חדש סז' ולמעלה לשבתאי בני חדש סח' ולמעלה לשבתאי בני חדש סט' ולמעלה לשבתאי בני חדש ע' ולמעלה לשבתאי בני חדש עא' ולמעלה לשבתאי בני חדש עב' ולמעלה לשבתאי בני חדש עג' ולמעלה לשבתאי בני חדש עד' ולמעלה לשבתאי בני חדש עה' ולמעלה לשבתאי בני חדש עו' ולמעלה לשבתאי בני חדש עז' ולמעלה לשבתאי בני חדש עח' ולמעלה לשבתאי בני חדש עט' ולמעלה לשבתאי בני חדש פ' ולמעלה לשבתאי בני חדש פא' ולמעלה לשבתאי בני חדש פב' ולמעלה לשבתאי בני חדש פג' ולמעלה לשבתאי בני חדש פד' ולמעלה לשבתאי בני חדש פה' ולמעלה לשבתאי בני חדש פו' ולמעלה לשבתאי בני חדש פז' ולמעלה לשבתאי בני חדש פח' ולמעלה לשבתאי בני חדש פט' ולמעלה לשבתאי בני חדש צ' ולמעלה לשבתאי בני חדש צא' ולמעלה לשבתאי בני חדש צב' ולמעלה לשבתאי בני חדש צג' ולמעלה לשבתאי בני חדש צד' ולמעלה לשבתאי בני חדש צה' ולמעלה לשבתאי בני חדש צו' ולמעלה לשבתאי בני חדש צז' ולמעלה לשבתאי בני חדש צח' ולמעלה לשבתאי בני חדש צט' ולמעלה לשבתאי בני חדש ק' ולמעלה לשבתאי בני חדש קא' ולמעלה לשבתאי בני חדש קב' ולמעלה לשבתאי בני חדש קג' ולמעלה לשבתאי בני חדש קד' ולמעלה לשבתאי בני חדש קה' ולמעלה לשבתאי בני חדש קו' ולמעלה לשבתאי בני חדש קז' ולמעלה לשבתאי בני חדש קח' ולמעלה לשבתאי בני חדש קט' ולמעלה לשבתאי בני חדש קי' ולמעלה לשבתאי בני חדש קיא' ולמעלה לשבתאי בני חדש קיב' ולמעלה לשבתאי בני חדש קיג' ולמעלה לשבתאי בני חדש קיד' ולמעלה לשבתאי בני חדש קטו' ולמעלה לשבתאי בני חדש קטז' ולמעלה לשבתאי בני חדש קיח' ולמעלה לשבתאי בני חדש קיט' ולמעלה לשבתאי בני חדש קכ' ולמעלה לשבתאי בני חדש קכא' ולמעלה לשבתאי בני חדש קכב' ולמעלה לשבתאי בני חדש קכג' ולמעלה לשבתאי בני חדש קכד' ולמעלה לשבתאי בני חדש קכה' ולמעלה לשבתאי בני חדש קכו' ולמעלה לשבתאי בני חדש קכז' ולמעלה לשבתאי בני חדש קכח' ולמעלה לשבתאי בני חדש קכט' ולמעלה לשבתאי בני חדש קל' ולמעלה לשבתאי בני חדש קלא' ולמעלה לשבתאי בני חדש קלב' ולמעלה לשבתאי בני חדש קלג' ולמעלה לשבתאי בני חדש קלד' ולמעלה לשבתאי בני חדש קלה' ולמעלה לשבתאי בני חדש קלו' ולמעלה לשבתאי בני חדש קלז' ולמעלה לשבתאי בני חדש קלח' ולמעלה לשבתאי בני חדש קלט' ולמעלה לשבתאי בני חדש קמ' ולמעלה לשבתאי בני חדש קמא' ולמעלה לשבתאי בני חדש קמב' ולמעלה לשבתאי בני חדש קמג' ולמעלה לשבתאי בני חדש קמד' ולמעלה לשבתאי בני חדש קמה' ולמעלה לשבתאי בני חדש קמו' ולמעלה לשבתאי בני חדש קמז' ולמעלה לשבתאי בני חדש קמח' ולמעלה לשבתאי בני חדש קמט' ולמעלה לשבתאי בני חדש קנ' ולמעלה לשבתאי בני חדש קנא' ולמעלה לשבתאי בני חדש קנב' ולמעלה לשבתאי בני חדש קנג' ולמעלה לשבתאי בני חדש קנד' ולמעלה לשבתאי בני חדש קנה' ולמעלה לשבתאי בני חדש קנו' ולמעלה לשבתאי בני חדש קנז' ולמעלה לשבתאי בני חדש קנח' ולמעלה לשבתאי בני חדש קנט' ולמעלה לשבתאי בני חדש קס' ולמעלה לשבתאי בני חדש קסא' ולמעלה לשבתאי בני חדש קסב' ולמעלה לשבתאי בני חדש קסג' ולמעלה לשבתאי בני חדש קסד' ולמעלה לשבתאי בני חדש קסה' ולמעלה לשבתאי בני חדש קסו' ולמעלה לשבתאי בני חדש קסז' ולמעלה לשבתאי בני חדש קסח' ולמעלה לשבתאי בני חדש קסט' ולמעלה לשבתאי בני חדש קע' ולמעלה לשבתאי בני חדש קעא' ולמעלה לשבתאי בני חדש קעב' ולמעלה לשבתאי בני חדש קעג' ולמעלה לשבתאי בני חדש קעד' ולמעלה לשבתאי בני חדש קעה' ולמעלה לשבתאי בני חדש קעו' ולמעלה לשבתאי בני חדש קעז' ולמעלה לשבתאי בני חדש קעח' ולמעלה לשבתאי בני חדש קעט' ולמעלה לשבתאי בני חדש קפ' ולמעלה לשבתאי בני חדש קפא' ולמעלה לשבתאי בני חדש קפב' ולמעלה לשבתאי בני חדש קפג' ולמעלה לשבתאי בני חדש קפד' ולמעלה לשבתאי בני חדש קפה' ולמעלה לשבתאי בני חדש קפו' ולמעלה לשבתאי בני חדש קפז' ולמעלה לשבתאי בני חדש קפח' ולמעלה לשבתאי בני חדש קפט' ולמעלה לשבתאי בני חדש קצ' ולמעלה לשבתאי בני חדש קצא' ולמעלה לשבתאי בני חדש קצב' ולמעלה לשבתאי בני חדש קצג' ולמעלה לשבתאי בני חדש קצד' ולמעלה לשבתאי בני חדש קצה' ולמעלה לשבתאי בני חדש קצו' ולמעלה לשבתאי בני חדש קצז' ולמעלה לשבתאי בני חדש קצח' ולמעלה לשבתאי בני חדש קצ

חדין וקלין מאי פרת שמימי פרין ורבין. ואמר רבא האי דדריפי בני מחוזא מישום דשרו מיא דדגלת: האי דגיחורי משום דמשמשי בימא והאי דנידי עיניהו משום דדיירו בבית אפל: על הגשמים כו': ועל הגשמים הטוב והמטיב מברך א והא"ר אבהו ואמרי לה במתניתא תנא מאימתי מברכין על הגשמי' משיצא חתן לקראת כלה מאי מברכין אמר רב יהודה מודים אנחנו לך על כל טפה וטפה שהורדת לנו ורבי יוחנן מסיים בה הכי אילו פינו מלא שירה כים וכו' אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו עד תשתחוה באי' רוב ההודאות רוב ההודאות ולא כל ההודאות אמר רבא אימא האל ההודאות א"ר פפא הלכך נימרינהו לתרייהו רוב ההודאות ההאל ההודאו': דף ס מברך על הרעה מעין על הטובה היכי דמי כגון דשקיל בידקא ו) בארעיה ע"ג דטבא הוא לדידיה דמסקא ארעא שירטון ו) ושברא השתא מיהא רעה היא. ועל הטובה מעין על הרעה ד"ד כגון דאשכח מציאה אף ע"ג דרעה היא לדידיה דאי שמע בה מלכא שקיל לה מיניה השתא מיהא טובה היא:

קכט שם משנה הצועק על מה שעבר הרי זו תפלת שוא. כיצד היתה אשתו מעוברת ואומר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואומר יהי רצון שלא יהא בתוך ביתי הרי זו תפלת שוא: גמ' ולא מהנו רחמי והא מותיב (רבי אבא) [רב יוסף] אמאי דכתיב (בראשית ל) ואחר ילדה בת [ותקרא שמה דינה] מאי ואחר אמר רב לאחר שדנה לאה דין בעצמה אמרה (לפני הקב"ה רבש"ע) י"ב שבטים עתידין לצאת מיעקב שיתא דידי וד' דבני שפחות הא עשרה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת (מן) השפחות מיד נהפכה והיתה לבת שנא' ותקרא את שמה דינה (שדנה דינה לעצמה). אין מזכירין מעשה נסים. ואי בעית אימא (התם) [מעשה דלאה] בתוך מ' [יום] הוה כדתניא שלשה ימים הראשונים יבקש אדם רחמים שלא יסריח מג' עד כ' [יבקש רחמים] שיהא זכר מכ' [יום] ועד ג' חדשים [יבקש רחמים] שלא יהא נפל מי' ועד ט' [יבקש רחמים] שיצא בשלום, ומי מהני רחמי והאמר רבי יצחק (דביר') [בריה דרב] אמי אשה מזרעת תחלה יולדת זכר שנא' כי תזריע ותלדה זכר. הכא במאי עסקינן שהזריעו שניהם בבת אחת:

קל שם ת"ד מעשה בהלל הזקן שה' בא בדרך ושמע קול צוחה [בעיר] ואמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי עליו הכתוב אומר (תהלים קיב) משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה'. אמר רבא כל היכי דדרשת להאי קרא כי ישי

המקדש בהעשות שם רצונו יתברך לא היו הזועות והקולות המבהילים נשמעים אבל בחורבן הבית שנוספו יגונות על גרסת העזנות אבדה כל

הרי"ף

מרישה לסיפיה מדרש ומסיפיה לרישה מדרש משמועה רעה לא יירא. מאי טעמא משום דנבון לבו בטוח בה' מסיפיה לרישה מדרש נבון לבו בטוח בה' משמועה רעה לא יירא. ההוא תלמידא דהוה שקיל ואזיל אבתריה דרבי ישמעאל בר' יוסי [בשוקא דציון] חזייה דקא מפחיד א"ל חטאה את דכתיב (ישעיה לג) פחדו בציון חטאים. א"ל והא כתיב (משלי כח) אשרי אדם מפחד תמיד [א"ל] ההוא בדברי תורה כתיב. יהודה בר נתן הוה בעי ההוא גברא לאתויי אנפשיה דכתיב (איוב ג) כי פחד פחדתי ויאתיני [ואשר יגורתי יבא לי]. (א"ל) והא כתיב אשרי אדם מפחד תמיד. ההוא בדברי תורה כתיב: [הנכנס לכרך: תנו רבנן בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתכניסני לכרך זה לשלום נכנס אומר מודה אני לפניך ה' אלהי שהכנסתני לכרך זה לשלום בקש לצאת אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתוציאני מכרך זה לשלום יצא אומר מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאתני מכרך זה לשלום וכשם שהוצאתני לשלום כך תוליכני לשלום ותסמכני לשלום ותצעידני לשלום ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך אמר רב מתנא ל"ש אלא בכרך שאין דנין בו אבל בכרך שדנין והורגין בו ליה לן בה א"ד אמר רב

שם ת"ד הנכנס לבית המרחץ אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתצילני מזה וכיוצא בו ואל יארע בי דבר איניש הכי דלא ליפתח פומיה לשטן. א דאמר ר"ל וכן תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן א"ר (יוסי) [יוסף] מאי קרא דכתיב (ישעיה א) [כמעט] כסדום היינו לעמורה דמינו מאי אהדר ליה א"ר דבר ה' קציני סדום וגו'. כי נפיק מאי אמר א"ר אחא מדה אני לפניך ה' אלהי שהצלתני מן האור. רבי אבהו אמר [דר' אחא] (דאמר) [אמר] רב הנכנס להקיז דם אומר יהי' מלפניך ה' אלהי שיהא עסק זה לי לרפואה ואל יהא עסק זה לי לסכנה. מי שכיון לבו בתפלתו מבטל כל מחשבות הרעות שבלבו ואינו חושב אלא בתפלה בלבד. ואל י

אשר יצר את האדם בחכמה · בתחומות ויובנו לעיסה את האדם ס"ר בזה בחכמה שהקדוש ברוך הוא ס"ר ברא העיר בחכמה כשהקדוש בם ס"ב מחד דיני ממונות (דף ל"ח) לכך נברא בע"ש בדי שיכנס לשבתו מיד וע"ש יסדו חכמי יצר את האדם בחכמה: מיבריא. לעשות מכוס הממני בנדני לבניו סימן בחכמה שהקדוש ממזוגותיו וחמ"ל ברוח בחכמה ס"ב מחד דיני ממונות (דף ל"ח) לכך נברא בע"ש בדי שיכנס לשבתו מיד וע"ש יסדו חכמי יצר את האדם בחכמה: מיבריא. לעשות מכוס הממני בנדני לבניו סימן בחכמה שהקדוש ממזוגותיו וחמ"ל ברוח

חדושי נאונים

כני אדם . מהוקה בנדני לבניו סימן בחכמה שהקדוש ממזוגותיו וחמ"ל ברוח בחכמה ס"ב מחד דיני ממונות (דף ל"ח) לכך נברא בע"ש בדי שיכנס לשבתו מיד וע"ש יסדו חכמי יצר את האדם בחכמה: מיבריא. לעשות מכוס הממני

בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל שמועות רעות (*)אומר ברוך דיין האמת. אמר רבא לא נצרכה אלא לקבלינהו בשמחה. מנה"מ (אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן) [רבי שמואל בר נחמני אמר] אדאמר קרא (תהלים נ"ו) בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר. בה' אהלל דבר זו מדה טובה באלהים אהלל דבר זו מדת פורענות. (ר' אבהו) [רב אחא משום ר' לוי] אמר מהכא (שם קא) חסד ומשפט אשירה לך ה' אומרה. אם לחסד אשירה. אם למשפט אשירה. רבי תנחום אמר מהכא (שם קיז) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. רבנן אמרי אמר קרא (איוב א) ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך. אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר וכן תנא משמיה דר"ע לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעבדין מן שמיא לטב. כי האי דרבי עקיבא הוה אזיל באורחא והוה בהדיה חמרא ותרנגולא ושרגא מטו האי דוכתא בעא אושפיזא ולא יהבו לי' אמר כל דעבדין מן שמיא לטב אזל בת בדברא אתא אריה אכליה לחמריה אתא שונרא אכלה לתרנגולא אתא זיקא כבי לשרגא אמר כל דעבדין מן שמיא לטב [ביה] בלילה אתא גייסא שביזה למתא אמר להו היינו דאמרי כל דעבדין מן שמיא לטב. (פ"ק ס"א) ואמר רב הונא אמר רב משום ר"מ לעולם יהיו דבריו של אדם מועטים לפני הקב"ה שנא' (קהלת ה) אל תבהל על פיך וגו' על כן יהיו דבריך מועטים:

(ב) יצירות הללו למה אחד לטובה ואחד לפורענות [ר' שני יצרים ברא הקב"ה אחד יצר טוב ואחד יצר רע] מתקוף להרב נחמן [בר יצחק] אלא מעתה (גבי) בהמה דלא כתיב בה וייצר (ה"נ דלא שליט בה יצר הרע) [לית לה יצרא] והא קא חזינן דמזקא ונשבא ובעטא. ה אלא ברברי שמעון בן יוצר (ה"נ דלא שליט במיצרי אוי לי מיצרי. אי נמי כדר' ירמיה בן אלעזר דאמר רבי ירמיה בן אלעזר דו פרצופין ברא הקב"ה באדה"ר שנא' (תהלים קלט) אחור וקדם צרתני]. (בראשית ב) ויבן ה' אלהים את הצלע רב ושמואל חד אמר פרצוף) וחד אמר נקב.

(*) מה שאמר אלו שמועות בטובות ואלו רעות שמועות · מפני שמשמועה טובה מגלה לבאדם לבן שמר בטובות · אבל רעות מגלה לו שיש כי מוציא דיבה הוא כסיל אלא ישמע · אבל אין מי שיבשר לו לבן שמר שמועות · (שמע תלמיד) :

עין יעקב

לעולם יסח אדם בגיל לומר כל דעבדין מן שמיא לטב. (ר"ל דהיכא דשולט בלומר כין על ידי שמועות רעות יבין שהכל לטובה) ואפילו אם יבא לו מחמת זה הפסד גדול אל יתאונן על כך אלא יקבל הכל בשמחה. ולבבך על מדת פורענות בלב שלם: אלהים. לשון דיין (שמואל ב) [כמו] עד האלהים יבא דבר שניהם (שמות כב) : ובת בדברת · לן בשבת : הוה בהדיה תרנגולא. להקדים שחרית לדרכו : אתיקתיה. הכל לטובה. אלו היה הכר הולך היה הגייס רואה אותי ואלו היה החמור עומד או התרנגול קורא היה הגייס בא ובוזז אותי :

דמזקא . שמקשה : אוי לי מיוצרי . שמא אלך לחכי יצרי . ואם לא אלך אחכיה . אוי לי מיצרי . המיונעני בהרהורים : פרצוף . שני פרצופין נבראו תחלה אחד מלפניו ואחד מלאחריו (ותלקן) [ונלקח] לשניים

הרי"ף

מאי מייתי מדם לבהך על הרעש וכו' . וקשה מה זו שאלה שהלוי מאי מייתי לבהך על הרעש דהא דבר המסמא הוא שגם לת הרעש נקבל מאת הלוכים ובהך על הרעש כשם שאנו מברכין על הטובה וא"ל יאמר אדם שאין לבהך על הרעש ומי הכניסנו לידי שמכהך על הרעש טובה והמטיב כדי להקשות מדתון שעל הרעש מבהך דיין האמת . וע"ז הכיכנו שלוה שהיה הגייס רואה אותו ואלו היה החמור עומד או התרנגול קורא היה הגייס בא ובוזז אותי : דמזקא . שמקשה : אוי לי מיוצרי . שמא אלך לחכי יצרי . ואם לא אלך אחכיה . אוי לי מיוצרי . המיונעני בהרהורים : פרצוף . שני פרצופין נבראו תחלה אחד מלפניו ואחד מלאחריו (ותלקן) [ונלקח] לשניים

עין יעקב

לעולם יסח אדם בגיל לומר כל דעבדין מן שמיא לטב. (ר"ל דהיכא דשולט בלומר כין על ידי שמועות רעות יבין שהכל לטובה) ואפילו אם יבא לו מחמת זה הפסד גדול אל יתאונן על כך אלא יקבל הכל בשמחה. ולבבך על מדת פורענות בלב שלם: אלהים. לשון דיין (שמואל ב) [כמו] עד האלהים יבא דבר שניהם (שמות כב) : ובת בדברת · לן בשבת : הוה בהדיה תרנגולא. להקדים שחרית לדרכו : אתיקתיה. הכל לטובה. אלו היה הכר הולך היה הגייס רואה אותי

fragment/insert found with book
قطعة شظية / إدراج وجد(ت) مع كتاب

סיקוס ונו' לא מלינן כלל אלא כדמפרש ואזיל ומה בהמה ונו' מי לית לה למשיעינן דבפרעונות מהתילון ט' וק"ל: [בתחלה עלה במחשבה לברוח ג' וכתוב ע"ק ומשום הכי נקט ליה ברישא ד"ה ס"ד ויבן ונו' מלמד שקלעה הקב"ה ט' וכסוף ט' משום סברה יוצא דופן ע"כ]: ויביאה ט' שעשה סוף כפרק יוצא דופן ע"כ]: ויביאה ט' שעשה שופטים ג' סיי: חיינו מרגוע על ריע ולמטן ריע מרגוע שוכחין ונמדך שלא יבע ט' ולדבר קרא מכלל ג"ם הוא ולא מלינן קרא לשמדך ואפילו לא אמרה קרא לגמדך ט': ואפילו היא לשמדך ואפילו לא אמרה קרא לגמדך ט': עכ"ל נראה דר"ל משום דבשאינו לישנא דלא ליכא למימר דלשמדך קאי ולא לגמדך ט' דבגמדך ט' ליכא למימר דלשמדך קאי ולא לגמדך ט' דבגמדך ט' ליכא למימר דלשמדך קאי ולא לגמדך ט' משום דבשאינו לישנא דלא

קלד שם **אמר** רב יצר הרע דומה לזבוב ויושב על שני מפתחי הלב שנא' זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח . ושמואל אמר דומה לחטה שנא' (בראשית ד) לפתח חטאת רובץ.ת"ר שתי כליות [ישבו באדם] אחת יוצרתו לטובה ואחת יועצתו לרעה ומסתברא דטובה מימין ורעה משמאל שנא'(קהלת י)לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו.ת"ר לב מבין . א כליו' יועצו'. קנה מוציא קול . ושט מכנים כל מיני מאכל . (שם ע"ב) ריאה שואבת כל מיני משקין . לישן מחתך . פה גומר . כבד כועס . מרה זורקת בו מפה ומניחתו . טחול שוחק . קורקבן טוחן . קיבה ישנה . אף ניעור . נגער הישן וישן הנעור ניזוק והולך לו (ו) . תנא אם שניהם ישנים או שניהם נעורים מיד מת :

קלה שם **תניא** רבי יוסי הגלילי אומר צדיקים יצר הטוב שופטן שנא' לבי חלל בקרבי . רשעים יצר הרע שופטן שנא' (שם לו) נאם פשע לרשע בקרב לבי [וגו'] ובינונים זה וזה שופטן . שנאמר (שם קט) כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו. אמר(רבה)[רבא] בגון אנו בינונים א"ל אביי לא שבק מר חיי לבל בריה

משופטי נפשו . ס"מ יש לך לדעת שיש לו ב' שופטים : לא שבק מר חיי לכל בריה . (לו תלין מכיוונים משניהן לגילוי עלמא דשניהם) לפי שהם מכוונים מבחוץ ומכוונים מבפנים כשהמעון מבחוץ ומכוון כראוי כשהמעון מבפנים מגיע כמו שיגיע לומר כך שמעתי . פי' לחבר) יבוא לשון לבצעבועות כל מקום שהוא כרוכה מעלה מלה לפתחה בו' . ולפי זה נכון לפרש כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו . חטאת . לשון חטא הניח לשון חטאת . כלי שרת יועלות . לפי הלב עשה לו ב' שופטים שהלב יש לו ב' חלקים ומכוונים זה לזה ומניח את הלב ביניהם ומכוונים מבחוץ ומבפנים ומכוונים מבפנים ומבחוץ

אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה אוי לי שנתפסתי על דברים בטלים. (אמרו) [בשעה] כשהוציאוהו לר"ע להריגה זמן ק"ש היה והיו סורקין את בשרו במסרקות[ה] של ברזל והיה מתבונן לקבל עליו עול מלכות שמים באהבה. אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן אמר להם כל ימי הייתי מצטער על הפסוק הזה בכל נפשך ואפי' הוא נוטל את נפשך אמרתי מתי יבא בידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו • היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה אשריך ר"ע שיצתה נשמתך באהב. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע א זו תורה וזו שכרה אמרו (תהלים יז) ממתים ידך ה' ממתים מחלד. אמר להם חלקם בחיים. יצתה בת קול ואמרה לו אשריך רבי עקיבא (שיצתה נשמתך באחד ואתה) [שאתה] מזומן לחיי העולם הבא:

[יח סב] תניא אמר ר"ע פעם אחת נכנסתי אחר רבי יהושע לבית הכסא ולמדתי ממנו שלשה דברים. למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום ולמדתי שאין נפרעין [ו] מעומד אלא מיושב ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל. אמר לו בן עזאי כל כך העזת פניך ברבך. א"ל תורה היא וללמוד אני [ז] צריך:

עין יעקב

אמר ר"ע פעם אחת נכנסתי אחר רבי יהושע לבית הכסא ולמדתי ממנו שלשה דברים. כמו שהרבו בתורתו בית שכאים ובית מדרש כמו כן הרבו בתורתו בית הכסא ובית מדרש

משום דתניא כשם שנפרעים מן המתים כך נפרעים מן הספדנים ומן העונים אחריהן: [ת"ר א איזהו צנוע זה הנפנה בלילה במקום שנפנה ביום איני והאמר רב יהודה אמר רב לעולם ינהיג אדם את עצמו שחרית וערבית כדי לעולם ינהיג אדם את עצמו שחרית וערבית כדי שלא יהא צריך להתרחק ותו רבא בימא הוה אזיל עד מיל ובליליא א"ל לשמעיה פני לי דוכתא ברחיבא דמתא וכן א"ל ר' זירא לשמעיה חוי מאן דאיכא אחורי בית חבריא דבעינא למיפני לא תימא במקום אלא אימא כדרך שנפנה ביום רב אשי אמר אפי' תימא במקום לא נצרכה אלא לקרן זוית. גופא אמר רב יהודה אמר רב לעולם ינהיג אדם עצמו שחרית וערבית כדי שלא יהא צריך להתרחק תנ"ח בן עזאי אומר השכם וצא הערב וצא כדי שלא תתרחק משמש ושב ואל תשב ותמשמש שכל הושב ומשמש אפי' עישון בשפים באסמכיא באין עליו ואי אנשי[ו] ויתיב ואח"כ משמש מאי תקנתיה כי קאי לימא הכי לא לי לא לי לא תחים ולא תחתים לא הני ולא מהני לא חרשי דחרשא ולא חרשי דחרשתא]:

שם ע"ב **תניא** בן עזאי אומר על כל משכב שכב חוץ מן הקרקע על כל מושב שב חוץ מן הקורה. אמ' שמואל*) שינה בעמוד השחר כאסטמא לפרולא יציאה בעמוד השחר כאסטמא לפרולא בר קפרא הוה מיזבן מילי בדינרי עד דכפנא[3] אבול עד דצחית[3]: שתי עד דרתחא קדרך שפוך קרנא קריא ברומי בר מזבין תאני תאני דאבוך ובין: אמר להו אביי לרבנן כי עייליתו בשבילי דמחוזא למיפך ביה בחקלא[5] לא תחזו לא לחך ולא לחך גיסא דילמא יתבי נשי ולאו אורח ארעא להסתכל בהו ג רב ספרא על לבית הכסא אתא רבי אבא נחר ליה אבבא[6] א"ל ליעול מר בתר דנפק א"ל עד השתא לא עיילת לישעיר וגמרת לך מילי דישעיר לאו הבי תנן ד מדורה היתה שם ובית הכסא של כבוד וזה היה כבודו מצאו נעול בידוע שיש שם אדם מצאו פתוח בידוע שאין שם אדם אלמא לאו אורח ארעא הוא והוא סבר מסוכן הוא דתניא ה ר' שב"ג אומר עמוד החזור מביא את האדם לידי הדרוקן סלון החזור מביא את האדם לידי ירקון. רבי אלעזר על לבית הכסא אתא ההוא פרסאה דחקיה קם ר"א ונפק אתא דרקונא שמטיה לכרכשי' קרי עליה ר' אלעזר (ישעיה מג) ואתן אדם תחתיך אל תקרי אדם אלא אדום: קלן שם **ואמר** להרגך ותחם עליך (ש"א כד) ו **ואמר** ואמרתי מיבעי ליה ותחם עבידי: ובית הכסא של כבוד. אלמא מן המפציים בבית הכסא ואת מתרע ליעול מר: והוא סבר. רב ספרא שמכר לומר ליעול מר סבר מסוכן הוא בעמוד החזור סם יוצא ואת מתרע ליעול מר: דרקונא. כרסו נבה: דרקנא. נחש: **שמטי**' לכרכשיה. תלתלת שהיתיו יולה בו **אקורקן עבחית**] : ואמר להרגך. דוד אמר לשלוח בן בנאתו מן המעברה שנכנס בה לפנות וכרת את כנף המשיל ואמר להרגך הקדוש

*) ופי' בערוך אסטמא לשון מקוה של מים כמו שנאמר אסטים ואסטמוה. ועיין בדיקדוק שלו. ועיין בתוספות ד"ה אסטמא שכתבו בשם ר"ת דהוי לשון יוני כמו אסטמא דמיא. ועיין בתוספות ישנים ד"ה אסטמא שכתבו בשם ר"ת דהוי לשון יוני כמו אסטמא דמיא. ועיין בתוספות ישנים ד"ה אסטמא שכתבו בשם ר"ת דהוי לשון יוני כמו אסטמא דמיא.

[במקום שנפנה ביום. מתרחק מבני אדם בלילה כביום: יגדיל אדם עלמו לפנות: שחרית. קודם היום: וערבית. משחשכה: כדי שלא יהא לריך להתרחק. אלמא לון מתרחקון בלילה: פני לי דוכתא. מבני אדם: בדרך שנפנה ביום. לעניין פרוע טפח ופפחיים כלאחריון בפרקי קמאי (פ"ע דף כג:) ומיושב בלאחרי' לעיל: לקרן זוית. לם לם קרן זוית שמוך לריך להתלוק שם בלילה כביום ולא יפנה בגלוי: משמש. בלורר לו בקוסם לפתוח נקבים כלאחרינן במסכת שבת (דף סב.) בשן לחר ממש המושב שלא יהא מלוכלך ושמן ולשון הגון ר"ב ל"ע מקום כשפים מיפוק לים כיון שיכב כבר לך מילי דשעיר. שלוך לטוץ בבית הכסא: גומרת עבידי: אלמא לטוץ בבית הכסא: לא תימא. לא תחשוב: הס שמות הכשפים העשויס ע"י התחבולות: לא הני ולא מהני. לא טוען ולא מקלקן: לא תכשי דחכשי ולא תרפי דחרפתא. לא תכשפות מכשף זכר ולא מכשפות מכשפה נקבה. לשון לחר לא הני ולא מהני לא יפלח לא ילקח ולא יועיל בהן: על כל מוסד שב חוץ מן הקורה] : על כל מושב שב חוץ מן הקורה. ואפי' בבית הכסא: כאסטמא. לשון מקוה של מים: לפרולא. לפיי"ל בלע"ז שמועיל לברזל כך מועיל לענוף: יציאה. לאפוקי: ארבפניות לשון. שהם הסהם העבור ממך תלוש המלכל ואין המלכל מועיל: עד דרתחא קדך שפוך. קודם שהלכן מכל מוח זה כשלתה לריך לנקביו שפוך ולא תהם מהו: קרנא קריא ברומי. לם מתעני קול קרן ברומי הוא סימן למכרקי תלוים לקנות ולטוליך ממקום למקום: בר מזבין בתאני מילי בדינרי. לם מכרקי תלוים לקנות ולטוליך ממקום לזבן: לא תחזו. לא תסתכלו: לא לחך ולא לחך גיסא. לא לחך זה ולא לחך זה: דילמא יתבי נשי. לשם לין לחיך בנים הזכר לתם בגו לעסוק בתורה: לאו אורח ארעא. לאו דרך ארן הוא: והוא סבר מסוכן הוא. ומלאכי השרת מזיקין אותו: דתניא. בפרק קמא דברכות (דף כג:) ומיושב בלאחרי' לעיל: לקרן זוית. לם לם קרן זוית שמוך לריך להתלוק שם בלילה כביום ולא יפנה בגלוי: משמש. בלורר לו בקוסם לפתוח נקבים כלאחרינן במסכת שבת (דף סב.) בשן לחר ממש המושב שלא יהא מלוכלך ושמן ולשון הגון ר"ב ל"ע מקום כשפים מיפוק לים כיון שיכב כבר לך מילי דשעיר. שלוך לטוץ בבית הכסא: גומרת עבידי: אלמא לטוץ בבית הכסא: לא תימא. לא תחשוב: הס שמות הכשפים העשויס ע"י התחבולות: לא הני ולא מהני. לא טוען ולא מקלקן: לא תכשי דחכשי ולא תרפי דחרפתא. לא תכשפות מכשף זכר ולא מכשפות מכשפה נקבה. לשון לחר לא הני ולא מהני לא יפלח לא ילקח ולא יועיל בהן: על כל מוסד שב חוץ מן הקורה] : על כל מושב שב חוץ מן הקורה. ואפי' בבית הכסא: כאסטמא. לשון מקוה של מים: לפרולא. לפיי"ל בלע"ז שמועיל לברזל כך מועיל לענוף: יציאה. לאפוקי: ארבפניות לשון. שהם הסהם העבור ממך תלוש המלכל ואין המלכל מועיל: עד דרתחא קדך שפוך. קודם שהלכן מכל מוח זה כשלתה לריך לנקביו שפוך ולא תהם מהו: קרנא קריא ברומי. לם מתעני קול קרן ברומי הוא סימן למכרקי תלוים לקנות ולטוליך ממקום למקום: בר מזבין בתאני מילי בדינרי. לם מכרקי תלוים לקנות ולטוליך ממקום לזבן: לא תחזו. לא תסתכלו: לא לחך ולא לחך גיסא. לא לחך זה ולא לחך זה: דילמא יתבי נשי. לשם לין לחיך בנים הזכר לתם בגו לעסוק בתורה: לאו אורח ארעא. לאו דרך ארן הוא: והוא סבר. מסוכן הוא. ומלאכי השרת מזיקין אותו: דתניא. בפרק קמא דברכות

עין יעקב

בר קפרא זכין מילי בדינרי. לתי לאסמיכא דאמ"ש דאין ליעול בבית הכסא אלא בדבים מלו מילי דעלמא מוכר לוקח בסם שכר דסי כשכר שמר

ענף יוסף

לפולא לשון לקח בזמן דעלמא. ול"ע מי מלכם כמותו דהוי כהרא. לו אמ' לזון מעשה בחור שהלך בשוק ומלא לקח מוהים ביח הכסא ובא ללמוד עמו ולא רלה ללמוד עמו עד שהלך ורחן ידיו. ועי' בתוס' ברכות כב: ד"ה אין עומדין. ובמ"ש בשם הרא"ש. ועי' בתוס' ישנים

חדושי גאונים

אמר אפרו של יצחק ראה שנאמר (בראשית כב) אלהים יראה לו השה ר' יצחק [נפחא] אמר כסף כפורים ראה ש"אמר (שמות ל) ולקחת את כסף הכפורים . ורבי יוחנן אמר בית המקדש ראה דכתיב (בראשית כ"ב) בהר ה' יראה . פליגי בה רבי יעקב [בר אידי] ורבי שמואל [בר נחמני] חד אמר כסף כפורים ראה וחד אמר בית המקדש ראה ומסתברא במ"ד בה"מ ראה שנא' (שם) אשר יאמר היום בהר ה' יראה : [ורקיקה מק"ו : אמר רב ביבי אמר ריב"ל כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאלו רוקק בבת עינו שנא' (מ"א ט) והיו עיני ולבי שם כל הימים אמר רבא רקיקה בב"ה שריא מידי דהוה אמנעל מה מנעל בהר הבית אסור בב"ה מותר אף רקיקה בהר הבית הוא דאסור בב"ה שרי א"ל רב פפא לרבא ואמרי לה רבינא לרבא ואמרי ליה רב אדא בר מתנא לרבא אדילף ממנעל נילף מקפנדריא ז) א"ל תנא ילף מנעל ואת אמרת מקפנדריא מאי היא התניא לא יכנס אדם להר הבית לא במקלו שבידו ולא במנעלו שברגלו ולא במעות הצרורים לו בסרינו ובפונדתו מפשלת ט) לאחוריו ולא יעשנה קפנדריא] :

שם ורקיקה מק"ו ממנעל ומה מנעל שאין בו דרך בזיון אמרה תורה (שמות ג) של נעליך מעל רגליך רקיקה שהיא דרך בזיון לא כל שכן רבי יוסי בר יהודה אומר אינו צריך הרי הוא אומר (אסתר ד) כי אין לבוא אל שער המלך לבושׁ שק והלא דברים ק"ו ומה שק שאינו מאוס לפני ב"ך רקיקה שהיא מאוסה לפני מלך מלכי המלכים לא כ"ש : כלל דף סב משנה א כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם משקלקלו המינין ואמרו אין עולם אלא

החתום : ויש מי שפירש ובמסתעא מהאי ס' שרש [ס"ת] שלו נמלך מכסף כ"ב שלו ומכסף שלו נמלך מכסף כ"ג שלו ומכסף כ"ג שלו נמלך מכסף כ"ד שלו ומכסף כ"ד שלו נמלך מכסף כ"ה שלו ומכסף כ"ה שלו נמלך מכסף כ"ו שלו ומכסף כ"ו שלו נמלך מכסף כ"ז שלו ומכסף כ"ז שלו נמלך מכסף כ"ח שלו ומכסף כ"ח שלו נמלך מכסף כ"ט שלו ומכסף כ"ט שלו נמלך מכסף ל' שלו ומכסף ל' שלו נמלך מכסף ל"א שלו ומכסף ל"א שלו נמלך מכסף ל"ב שלו ומכסף ל"ב שלו נמלך מכסף ל"ג שלו ומכסף ל"ג שלו נמלך מכסף ל"ד שלו ומכסף ל"ד שלו נמלך מכסף ל"ה שלו ומכסף ל"ה שלו נמלך מכסף ל"ו שלו ומכסף ל"ו שלו נמלך מכסף ל"ז שלו ומכסף ל"ז שלו נמלך מכסף ל"ח שלו ומכסף ל"ח שלו נמלך מכסף ל"ט שלו ומכסף ל"ט שלו נמלך מכסף מ' שלו ומכסף מ' שלו נמלך מכסף מ"א שלו ומכסף מ"א שלו נמלך מכסף מ"ב שלו ומכסף מ"ב שלו נמלך מכסף מ"ג שלו ומכסף מ"ג שלו נמלך מכסף מ"ד שלו ומכסף מ"ד שלו נמלך מכסף מ"ה שלו ומכסף מ"ה שלו נמלך מכסף מ"ו שלו ומכסף מ"ו שלו נמלך מכסף מ"ז שלו ומכסף מ"ז שלו נמלך מכסף מ"ח שלו ומכסף מ"ח שלו נמלך מכסף מ"ט שלו ומכסף מ"ט שלו נמלך מכסף נ' שלו ומכסף נ' שלו נמלך מכסף נ"א שלו ומכסף נ"א שלו נמלך מכסף נ"ב שלו ומכסף נ"ב שלו נמלך מכסף נ"ג שלו ומכסף נ"ג שלו נמלך מכסף נ"ד שלו ומכסף נ"ד שלו נמלך מכסף נ"ה שלו ומכסף נ"ה שלו נמלך מכסף נ"ו שלו ומכסף נ"ו שלו נמלך מכסף נ"ז שלו ומכסף נ"ז שלו נמלך מכסף נ"ח שלו ומכסף נ"ח שלו נמלך מכסף נ"ט שלו ומכסף נ"ט שלו נמלך מכסף ס' שלו ומכסף ס' שלו נמלך מכסף ס"א שלו ומכסף ס"א שלו נמלך מכסף ס"ב שלו ומכסף ס"ב שלו נמלך מכסף ס"ג שלו ומכסף ס"ג שלו נמלך מכסף ס"ד שלו ומכסף ס"ד שלו נמלך מכסף ס"ה שלו ומכסף ס"ה שלו נמלך מכסף ס"ו שלו ומכסף ס"ו שלו נמלך מכסף ס"ז שלו ומכסף ס"ז שלו נמלך מכסף ס"ח שלו ומכסף ס"ח שלו נמלך מכסף ס"ט שלו ומכסף ס"ט שלו נמלך מכסף ע' שלו ומכסף ע' שלו נמלך מכסף ע"א שלו ומכסף ע"א שלו נמלך מכסף ע"ב שלו ומכסף ע"ב שלו נמלך מכסף ע"ג שלו ומכסף ע"ג שלו נמלך מכסף ע"ד שלו ומכסף ע"ד שלו נמלך מכסף ע"ה שלו ומכסף ע"ה שלו נמלך מכסף ע"ו שלו ומכסף ע"ו שלו נמלך מכסף ע"ז שלו ומכסף ע"ז שלו נמלך מכסף ע"ח שלו ומכסף ע"ח שלו נמלך מכסף ע"ט שלו ומכסף ע"ט שלו נמלך מכסף פ' שלו ומכסף פ' שלו נמלך מכסף פ"א שלו ומכסף פ"א שלו נמלך מכסף פ"ב שלו ומכסף פ"ב שלו נמלך מכסף פ"ג שלו ומכסף פ"ג שלו נמלך מכסף פ"ד שלו ומכסף פ"ד שלו נמלך מכסף פ"ה שלו ומכסף פ"ה שלו נמלך מכסף פ"ו שלו ומכסף פ"ו שלו נמלך מכסף פ"ז שלו ומכסף פ"ז שלו נמלך מכסף פ"ח שלו ומכסף פ"ח שלו נמלך מכסף פ"ט שלו ומכסף פ"ט שלו נמלך מכסף צ' שלו ומכסף צ' שלו נמלך מכסף צ"א שלו ומכסף צ"א שלו נמלך מכסף צ"ב שלו ומכסף צ"ב שלו נמלך מכסף צ"ג שלו ומכסף צ"ג שלו נמלך מכסף צ"ד שלו ומכסף צ"ד שלו נמלך מכסף צ"ה שלו ומכסף צ"ה שלו נמלך מכסף צ"ו שלו ומכסף צ"ו שלו נמלך מכסף צ"ז שלו ומכסף צ"ז שלו נמלך מכסף צ"ח שלו ומכסף צ"ח שלו נמלך מכסף צ"ט שלו ומכסף צ"ט שלו נמלך מכסף ק' שלו ומכסף ק' שלו נמלך מכסף ק"א שלו ומכסף ק"א שלו נמלך מכסף ק"ב שלו ומכסף ק"ב שלו נמלך מכסף ק"ג שלו ומכסף ק"ג שלו נמלך מכסף ק"ד שלו ומכסף ק"ד שלו נמלך מכסף ק"ה שלו ומכסף ק"ה שלו נמלך מכסף ק"ו שלו ומכסף ק"ו שלו נמלך מכסף ק"ז שלו ומכסף ק"ז שלו נמלך מכסף ק"ח שלו ומכסף ק"ח שלו נמלך מכסף ק"ט שלו ומכסף ק"ט שלו נמלך מכסף ר' שלו ומכסף ר' שלו נמלך מכסף ר"א שלו ומכסף ר"א שלו נמלך מכסף ר"ב שלו ומכסף ר"ב שלו נמלך מכסף ר"ג שלו ומכסף ר"ג שלו נמלך מכסף ר"ד שלו ומכסף ר"ד שלו נמלך מכסף ר"ה שלו ומכסף ר"ה שלו נמלך מכסף ר"ו שלו ומכסף ר"ו שלו נמלך מכסף ר"ז שלו ומכסף ר"ז שלו נמלך מכסף ר"ח שלו ומכסף ר"ח שלו נמלך מכסף ר"ט שלו ומכסף ר

מדריש מסיפיה לרישיה מדריש א מרישיה לסיפי' מדריש עת לעשות לה' מה טעם משום הפרו תורתך מסיפיה לרישיה מדריש הפרו תורתך מה טעם משום עת לעשות לה' ב תניא הלל הזקן אומר בשעת המכנסים פזר א) בשעת המפזרים כנס אם ראית דור שהתורה חביבה עליו פזר שנאמר (משלי לא) יש מפזר ונוסף עוד ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס שנאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך. דרש בר קפרא זלת קפוץ קנה מינה. באתר דלית גבר תמן הוי גבר. אמר אביי ש"מ באתרא דאית גבר תמן לא תהוי גבר. פשיטא לא נצרכה אלא כששניהם שוים. דרש בר קפרא

קפרא איזו היא פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה (משלי ג) בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך. אמר (רב פפי) [רבא] אפילו לדבר עבירה. (אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי). דרש בר קפרא לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה. מאי היא אמר רב יהודה מחטא דתלמיותא א):

קמ דף נח [אמר רב המנונא הרואה אוכלוסי ישראל אומר ברוך חכם הרזים אוכלוסי עובדי כוכבים אומר בושה אמכם וגו'] א תנו רבנן הרואה אוכלוסי ישראל אומר ברוך חכם הרזים. (לפי) שאין דעתם דומות זו לזו ואין פרצופותיהם דומות זו לזו. בן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית אמר ברוך חכם הרזים וברוך שברא כל אלה לשמשני. הוא היה אומר כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול חרש וזרע וקצר ועמר ודש (וזרה ובירר וטחן והרקיד ולש ואפה ואח"כ אכל ואני משכים ומוצא כל אלו כשהוא מתוקן לפני. וכמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא בגד ללבוש גזז ולבן ונפץ) ב) וטוה וארג (וצבע ותפר) ואחר כך (לבש) [מצא בגד ללבוש] ואני משכים ומוצא כל אלו כשהוא מתוקן לפני. [כל אומות ב שוקדות ובאות לפתח ביתי ואני משכים ומוצא כל אלו לפני]. הוא היה אומר אורח טוב מה הוא אומר כמה טרחות טרח בעל הבית לפני כמה יין הביא לפני וכמה בשר הביא לפני וכמה גלוסקאות ג) הביא לפני כל הטורח שטרח לא טרח אלא בשבילי. אבל אורח רע מה הוא אומר מה טריחות טרח בעל הבית זה מה יין הביא מה בשר הביא מה גלוסקאות הביא כל מה שטרח לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו. על אורח טוב

רש"י: מחוס במקומו: בכל דרכיך. אפי' לעבור עבירה: דעהו. כן לב אם לוך מלוה הוא כגון אליהו בהר הכרמל עבור עליה: מחטא דתלמיותא. ברוסדי"ר של נוביי"ס שהתפירות עשויות שורות שורות כתלמי מענה ר"ל מחרישה: אוכלוסא. חיל גדול של ששים רבוא: חכם הרזים. שיודע מה שבלב כל אלו: לשמשני. שהם חורשים וזורעים ואני מוצא מוכן: כל אומות שוקדות ובאות לפתחי. עשיר היה והכל באים אצלו לסחורה:

חסד מלכים שבגדיל חסדו ועבלו עמך תשב ישכון לחסין לך כל מרוך תכל מרום רע הוא כפוי טובה בכל זה תלמד בכפיפי מרם ב"ב: והאיש בימי משל זקן בא ו'. משום דהלי קרא טולא יהודית הוא ואין לו מקום ומשמעות בלן ועכ"ד דרבו ויהיה ע"ם חיים מלחמה בעצמותו וחין זה קרא מכחה בזקנו ומניס לסבך הרבי מילי שבת בתלמיד הסיעו בין במלחמה ובין למדרשו ככתוב ויולא בתולופה ולפי שלא פירש בכמה מלחים מפסחת בתלמידי דרוב המדבר קאמר לפי תלוקי הדעות המפורשים בתלמיד שהן ס' רבוא ולקי"ב רבוא הוו בשעת מתן תורה ולפי שהיו מלחמות הרבה בתלמיד לפיכך נקרא שמן מלחמה: מהו אומר (איוב לו) זכור כי תשגיא פעלו וגו' על אורח רע כתיב (שם לו) לכן יראוהו אנשים וגו': (ש"א יז) והאיש בימי שאול זקן בא באנשים וגו' אמ'(רב)[רבא] אויתימא (ר' אבהו) [ר' זביד ואיתימא רב אושעיא] זה ישי אבי דוד שיצא באוכלוסא ונבנם באוכלוסא ודרש באוכלוסא. אמר עולא [נקטינן] אין אוכלוסא בבבל. תנא אין אוכלוסא פחותה מס' רבוא. תנו רבנן הרואה מלבי ישראל אומר ברוך שחלק מכבודו ליראיו. מלבי עובדי כוכבים אומר ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם. חכמי ישראל אומר ברוך שחלק*) מחכמתו ליראיו. חכמי עובדי כוכבים אומר ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם. ג אמר רבי יוחנן לעולם ישתדל אדם לצאת לקראת מלכי ישראל ולא לקראת מלכי ישראל בלבד (אמרו) אלא אפילו לקראת מלכי עובדי כוכבים שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי עובדי כוכבים. רב ששת סגי נהור הוה הוו קאולי כולי עלמא לקבולי אפי מלכא ונקם אזל בהדייהו רב ששת. אשכחיה ההוא מינאה אמר ליה חצבי לנהרא כגני לייא. א"ל תא חזי דידענא טפי מינך. חלף גונדא קמייתא כי קא אוושא[ה] א"ל חליף מלכא א"ל לאו. חליף אחריתי א"ל חליף מלכא א"ל לאו. אתאי תליתאה דהוה שתקא. א"ל אתא מלכא. א"ל אין. א"ל מנא ידעת. א"ל מלבושא דאר קא כעין מלבושא דרקיעא דכתיב (מ"א יט) ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה. כי אתא מלכא פתח רב ששת וקאמר ברוך. א"ל וכי לא חזית היכי מברכת. ומאי הוה עליה דההוא מינאה. אימא דאמרי חברוהי כחלינהו לעיניה. ואיכא דאמרי רב ששת ג נתן עיניו בי. ונעשה נל של עצמות:

קמא שם רבי שילא נגדיה ד)להוא גברא דבעל וזנה אזל אכל [ביה] קורציה בי מלכא ה)אמר איכא גברא חד ביהודאי דראין דינא בלא הורמנא ז) דמלכא. שדר עליה פרוסתקא ח). כי אתא א"ל מ"ט נגדתיה להוא גברא. אמר לה משום דבעל חמרא. אמרו ליה אית לך סהדי. אמר להו אין. אתא אליהו ז"ל אתדכי להו כאיניש ואסהיד. אמרו ליה אי הכי בר קטלא הוא. אמר [להו] אנן מיומא דגלינן מארעין לית לן רשותא למקטל אתון מאי דבעיתון עבידו (אין מוכיחים בבבל. לא היתה עושה לזיות בה מוכיחים): שאם יזכה לעולם הבא ויוכה בכבוד מלך המשיח יבחין בינה גדול יותר בכבוד (בעלי) [טועלי] שבר מלוה יותר ממה שבירך בכבוד הלוויות בעולם הזה: חצבי לנהרא. הבדיח בלמים הולכים לנהר לשתות מים: בנני ליית. בדיח הבנורים לניהן [לומר] לנמה הם הולכים ואחר שמשתו אתה ולא ברכתם חיקן הלך: נוגדא. כת: כחלינהו לעיניה. נקרו לה עיניו: וכתבי

*) במס"ם גרס שנתן ועיין בכלי סימן רכ"ד.

לידין האי לכולי דינא יהב ליה קולפא (דפרולא) א"ל (תיב אפיתחא דרומי) ודין דינא. כי הוה נפק א"ל ההוא גברא עבד רחמנא ניסא לשקרי הכי. א"ל רשע ולאו הכי אינקרו דכתיב (יחזקאל כג) אשר בשר חמורים בשרם וזרמה זרמה קא אזיל למימר להו דקרינהו חמרא. אמר האי רודף הוא והתורה אמרה א הבא להורגך השכם להרגו. מחייה ט) בקולפא וקטליה. אמר הואיל ואיתעביד לי ניסא בהאי קרא דרשינן ליה. נפק לבי מדרשא ודרש לך ה' הגדולה זה מעשה בראשית וכתיב"א (איוב ט) עושה גדולות עד אין חקר. והגבורה זו יציאת מצרים וכתיב"א (שמות יד) וירא ישראל את היד הגדולה. והתפארת זו חמה ולבנה שעמדו לו ליהושע שנאמר (יהושע י) וידום השמש וירח עמד. והנצח זו מפלתה [של בבל] וכתיב"א (ישעיה סג) ויז נצחם על בגדי וגו'. והוד זו מלחמת נחלי ארנון שנאמר (במדבר כא) על כן יאמר בספר מלחמות ה' את והב בסופה וגו'. כי כל בשמים ובארץ זו מלחמת סיסרא וכתיב"א (שופטים ה) מן השמים נלחמו. לך ה' הממלכה זו מלחמת עמלק שנאמר (שמות יז) ויאמר כי יד על כס יה. והמתנשא זו מלחמת גוג ומגוג וכתיב"א (יחזקאל לח) הנני אליך גוג נשיא ראש משך ותובל. לכל לראש ב אמר רב חנן בר אבא אפילו ריש גרגותא מן שמיא מוקמי. במתניתא תנא משמיה דר"ע לך ה' הגדולה זו קריעת יס סוף והגבורה זו מכת בכורות והתפארת זו מתן תורה והנצח זו ירושלם וההוד זו בנין בה"מ. (יהי רצון שיבנה במהרה בימינו):

ורחמי דינא. לוחבי מסמס: קולפא. מקל לנדות: התורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו. שנאמר (שמות כ"ב) אם במחתרת ימלא והכהו ומת אין לו דמים עליו וגו' לפי שבת על עסקי נפשות שיודע שאם תמלוך אותה לא תעמוד עמך מלחמת סוסמא ורוח בת לדעת בן איקום עליך ולהרגך שכשם שהרגת אתה לן רשות למקטל קטלת לוחבו ולמשמע לוחבו ועי"ז הסיב שמעתא בר קטלא הוא ולא בר מלקות ולמה לא לימרו ליה לי טבי דבעל תמר

קמב דף נג תניא רבי אומר לעולם אל יראה אדם רעים בתוך ביתו שנאמר (משלי יח) איש רעים להתרועע. תניא רבי אומר אל ימנה אדם אפטרופוס בתוך ביתו שאלמלא לא מינה פוטיפר את יוסף אפטרופוס בתוך ביתו לא בא לאותו דבר. תניא רבי אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין. אמר חזקיה בריה דרבי פרנך א״ר יוחנן למה נסמכה פרשת סוטה לפרשת תרומות ומעשרות לומר לך שכל שיש לו תרומות ומעשרות ואינו נותנן לכהן סוף נצרך לכהן על ידי אשתו שנאמר (בפרשה ה) ואיש את קדשיו לו יהיו וסמיך ליה איש איש כי תשטה אשתו וכתיב והביא האיש את אשתו וגו׳ ולא עוד אלא סוף שנצרך להן שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיו. אמר רב נחמן בר יצחק ואם נותנן סוף מתעשר שנאמר (שם) איש אשר יתן לכהן לו יהיה לו יהיה ממון הרבה. אמר רב הונא בר ברכיה משום ר״א הקפר כל המשתף שם שמים בצערו כופלין לו פרנסתו שנאמר (איוב כב) והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך. רבי שמואל בר נחמני אמר פרנסתו מעופפת לו כצפור שנא׳ וכסף תועפות לך. א״ר טוביא א״ר ישעיה כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה שנאמר (משלי כד) התרפית ביום צרה צר כחכה. א״ר אמי בר מתנה אמר שמואל אפי׳ מצוה אחת שנאמר התרפית מכל מקום:

קמג שם אמר רב ספרא רבי אבהו הוה משתעי בי כשירד חנניא בן אחיו דהושע לגולה היה מעבר שנים וקובע חדשים בח״ל. שגרו אחריו שני ת״ח רבי יוסי בן כיפר ובן בנו של ר׳ זכריה בן קבוטל בין שראה אותם אמר להם למה באתם. אמרו לו ללמוד תורה באנו הכריז עליהם הללו אנשים גדולי הדור הם ואבותיהם שמשו בבית המקדש כאותה ששנינו זכריה בן קבוטל אומר הרבה פעמים קריתי לפניו בספר דניאל. התחיל הוא מטמא והם מטהרים הוא אוסר והם מתירין הכריז עליהם אנשים הללו של שוא הן של תוהו הם. אמרו לו כבר בנית ואי אתה יכול לסתור כבר גדרת ואי אתה יכול לפרוץ. אמר להם מפני מה אני מטמא ואתם מטהרים אני אוסר ואתם מתירין אמרו לו מפני שאתה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ אמר להם והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים וקובע חדשים בח״ל. אמרו לו הנח רבי עקיבא שלא הניח כמותו בא״י. אמר להם אף אני לא הנחתי כמותי בא״י. אמרו לו גדיים שהנחת נעשו תישים בעלי קרנים והם שגרוני (ו) אצלך. וכך אמרו לנו לבו ואמרו לו בשמנו. אם שומע מוטב ואם לאו יהא בנדוי. [שם ע״ב] ואמרו לאחינו שבגולה אם שומעים מוטב ואם לאו יעלו להר. אחיה יבנה מזבח חנניה ינגן בכנור ויכפרו כלם ויאמרו אין להם חלק באלהי ישראל. מיד נעו כל העם בבכיה. ואמרו הם ושלום יש לנו חלק באלהי ישראל. וכל כך למה משום שנאמר (ישעיה ג) כי מציון תצא תורה ודבר ה׳ מירושלים. בשלמא הוא מטהר והם מטמאין לחומרא אלא הוא מטמא והן מטהרים היכי הוה והתניא חבם שטמא אין חברו רשאי לטהר אסר אין חברו רשאי להתיר. קא סברי כי היכי דלא נגררו (ז) בתריה:

קמד שם תנו רבנן א כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היו שם רבי יהודה ורבי יוסי ורבי נחמיה ורבי אלעזר בנו של ריה״ג פתחו כלם בכבוד אבסניא ודרשו. פתח רבי יהודה ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה ודרש (שמות לא) ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה והלא דברים ק״ו ומה ארון ה׳ שלא למחוץ ניתן אלא לשנים עשר מיל ולא נתרחק ממנו אלא אלפים אמה מקום שכינה שכולה קדושה על אחת כמה וכמה שיהא רחוק ממנו ק׳ אמה. ומקום שכינה מנין שנאמר (ויקרא טז) ויצא אל המזבח אשר לפני ה׳ זה מזבח הזהב. ומנין שהוא רחוק ק׳ אמה שנאמר (שם) ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב. ומנין שהוא גבוה עשר אמות שנאמר (שמות כז) וחמש אמות קומתו. ומנין שהוא ארוך עשרים אמה שנאמר (שם) ארך החצר מאה באמה. ומנין שהוא רחב עשרים אמה שנאמר (שם) ורחב חמשים באמה חמשים. ומנין שהוא מרובע שנאמר (שם) מאה באמה מאה. ומנין שהוא מוקף שנאמר (שם) ועשית את המזבח. ומנין שהוא מוקף שתי מחיצות שנאמר (שם) ועשית לו מכבר רשת נחשת

סיה לו ליקץ נ' פרסאות והייט ק"ל פרסאות והייט ק"ל מיל ג' פרסאות הוי ט' פרסאות ולמה לי למיתני תרתי ליתני חדא מינייהו ולמה לי למיתני תרתי ליתני חדא מינייהו ולמה לי למיתני תרתי ליתני חדא מינייהו

שבת ע"ם: [אם נבלה בהמתכם כו' המגביל עלמו וכו'. מימיו לך דרשה
ס"ם ע"ם]: פתח ר"א בקבור לכתבעת כו' כי נר מיה בלילו כו'. ליש
סיה לסם לכתבעת בשעת סהחק כשבת ויעקב עם בניו למלים בזמן רעב
סיה בא"י וסיימו כי נר ונו' כדכתיב
בגוב בתרן בתו ונו'; ומה היה הברכה
שברכו כו' שלום'; ומה ברכה וכו'. דכתיב
דתכב ח' בניו אמר כי ברכו לנוסים כל
לסם מבני עובד ונו' דמשמע שכשברכה
יוסף על ת' בניו לו כבר וסיימו
שתבעו ולומים סהם ע' יגלו כל סחם
שבט: רש לחתא כי כן מלינו שברכה
ליעקב ומנשה ומפלה רחוו ס"ב בניו
עם ת' בניו ברתבעים וק"ל:

שמואל בר נחמני א"מ ד(משלי ל) אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה כל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להתנשא ואם זמם יד לפה:

כמו שם פתח רבי נחמיה בכבוד אבסניא ודרש מ"ר (ש"א טו) ויאמר שאול אל הקיני לכו סורו רדו מתוך עמלקי פן אוסיפך עמו ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל והלא דברים קל וחומר ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבוד עצמו מיכן לדרכו בשלום תורה אור שנאמר (במדבר י) ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חותן משה נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אתו אליכם אנכי אתנהו וטוב אשר ה' דבר על ישראל ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך: ויאמר אל תעזב נא כי על כן ידעת חנתינו במדבר והיית לנו לעינים: והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך: ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים וארון ברית ה' נוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה: וענן ה' עליהם יומם בנסעם מן המחנה: ויהי בנסע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך: ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל: ויאמר אל חובב בן רעואל חתן משה אנחנו נוסעים

הכותב בע"י מבל הכתובים שמביא לן מוכיח על זמן הכתוב ולזן להלריך והלזן הדברים בפשטן כי כל ימי החדש על החדשה לריך בו אל הבלים
דהיינו שלמה בעצמו בכל מקום מבר מנעמו וחפלו לילך בם מבל מקום בקבר אין בם מעשה ביקוים בו אלא בחייהו בחיים בתוך הקבר ולזקום
חפלו יאמר ו לך לבלום בהבלהן בו בלום אל בלום בחיי בתוך הקבר ולזקום חפלו יאמר
ו לך לבלום מעשמעו שבהבלהבו תביה לך בלום עמך לא יאמר לך בלום אל בבל לא יאמר
לך בלום בקבר חפץ ולזלן אלא בלום בקבר מן המת לא יאמר לך בלום בילה חפלו במקומו כי

בלשון). א"ר לוי בר חייא היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש (ומבית המדרש לבית הכנסת) ועוסק בתורה' א זוכה להקביל פני השכינה שנא' (תהלים פד) ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. אמר רב חייא בר אשי אמר רב ב תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעולם הבא שנאמר ילכו מ"ל אל חיל יראה

למקום לקבורה סו מזון אומו מעיר לעיל ומזלזן אלו וחמיים מלין לוחו מפ והלה בחזדים קבי נפפרין מלין רשום להפעל מ:ו: אין לפ מומחה. מיפיפה ליפיפה ממדם למדלם. ע"ב (ילכו מחל אל חיל ד"ת) מבוא מפום לילכו מבית הכנסת אל חיל דבים ממדרש לפיך זכיון שילפה אל אלהים בציון):

הכותב

גם בפי' מאמר רב ת"ח אין להם מנוחה צריך להזכיר שמלת מנוחה במקום הזה ר"ל בישול מבה שעיקרם בו תביר אשר הוא אבלם מנוחה ותענוג עצמו איך היה עובד במקום גדודי היות ולפפים לצדד את נפשו לקהתה ואיך לא היה ירא אלהים לבלתי יסתבל בנשים רישות שלא יבא בסבתם ומצד יופים לידי הדהור רע או להתאוות אליהן או לידי מעשה ללכת אחריהם עד שימלא האותו מהם ויהרהר שכלו לדבר הרע ההוא ומניהה ממנו ולא יראה לנפשו לבלתי השתיחה מן יראה ה' ורע בעיניו ולו יעיר לב לחשוב. וקרא עינא בי"א הבהמה בנשים והסתכלות בהן כי זה ישיב לב עלינו לחיי באחריות הימים אם יחריר שבלו עליהם הנתן לו לחדוליהם ולחדוליהן ותשיגו על זה בי הבריחו לבא אל הכסיון הגדול ההוא ומה התועלת הבניע אליו ואיך יחסול על נפשות שאר בני אדם יותר מנפשי המביאה לידי נסיון. ותשיב לו ואבר אנא מוריא דיוסף קא אינהא דלא שלמה בית ענא ביישא ר"ל כי הוא היה מוריו ומדעו והדומה לו אשר נודע עליו מה שקרהו מאשת אדוניו שהשקיה לו מצד יפיו ותתחזק והיה לבן חיל וכבש את יצרו ולא יכולה לו ולא השקה שהוא כנגד ירושלים הבניה כעיר שחוברה לה יחדיו עד כאן:

הנה נא פתהנו פי דברה לשוני בתבי ואתנה ביד יהודה מהוקיו כל מה שראיתי כי טוב לכתוב ובלקט שישיים בבדרשים ואגדות אשר בפי' הו

הרואה פרק תשיעי ברכות דף סד

בניך למודי ה' ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך (תהלים קיח) שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול (שם קיט) יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך (שם) למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך (שם) למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך (שם קכב) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום: [בסוף פועד קטן הביאוה ופרשוה רש"י ותוספות]:

הדרן עלך מסכתא ברכות

הכותב

האמת יורנו לדבריהם כפי הבראה למען יאמינו דעותיהם הנפסדות. קרוב לעניין זה ודומה לו רוב פירושי האמוראים הלמודיים אשר כתב בספרו החכם הפילוסוף הנזכר ובפרט בפירוש מעשה בחכיר א' כי עיקל אילא בקופא דמחטא וחשב להלות ולספוק עליו דרושיהם פילוסופיים והלך ג"כ בדרך הר' יצחק הנזכר ופירש והקיאוהו אשתו שרוטין אל החאכר שמעונו מהמשך אחר השכל ואחר שראה שכמעט היה כמוהו. ולא די להחכם הפילוסוף הנזכר שכאשר החלמוד כתב צורה פשוטה ופירוש שאי אפשר להבלו כפי לשון התלמוד אלא שיעריב עמו הנות לישנות צורה בפלא הגדול כתוב בקבורת משה רבינו ע"ה שכתב והוו סוד ולא ידע איש את קבורתו כי לא ידע שום אדם באיזה אופן משה רבינו ע"ה נבר על חומרו עד שהתיבו וקברו והאריך בזה. וכלל כוונתו בזה לספק באמונת זה הפלא האמונת אצל כל מאמין הולך בישרו ירא ה' ובדרך אחיות עיניים חשב החכם הזה לסתום עיני קצת התלמידים למען יאמינו לדרשותיהו והלצותיו אע"פ שהמשך סדם פירוש מעשה בחכיר א' כי עיקל אילא בקופא דמחטא וחשב אמונה ולהודות על האמת אומר כי מצאנו בו קצת פשפוי פסוקים ערבים והגונים וגם פירוש קצת מאמרי חכמינו ז"ל שיש בהם ערבות מה ואפשר שיסכימו אל האמת אבל הם בשלים בס'. כתבתי זה להשיב תשובה לשואל שישאל ממני מדוע לא כתבת בספר זה שום דבר ממה שכתוב בספר הנזה בפירושי קצת הגדות כמו שכתבתי ואאכתוב בעזרת האל פירושי שאר מפרשים גדולים וקטנים אשר יבואו לידי. ואשיטה עיני על מ' המפרש הרב יצחק ברבי יודעיה הנזכר בקצת מסכתות הבאות ואם אמצא בו דבר הגון מסכיב של האמת אכתוב זכרונו בספר *) :

*) ויש לתביר כי כמאחר סיקי ואמתמר סם לית מידי כסותב מדפוס ווינציאה שבי. זה הוא סדר המאמרים בכתובב מדפוס ווינציאה שבי. בתחלת במאמרים הוא ר' יוחנן סם הגזל ר' יוחנן בן אדם לחבירו ואחר כך תלמיד. ואחריו שוב ר' יוחנן לבסוף. ואחריהם בתחלת במאמרים בכתובב מדפוס הוא. ולפניהם בא ר' יוחנן סם הגזל ואחר כך בתחלת. ואחריו שוב ר' יוחנן בן אדם לחבירו. ואחריו שוב ר' יוחנן סם הגזל ואחר כך בתחלת. הגל נפנין שים סם ואין הגזל נינוסם בלי.

עין יוסף

כנוסים מותך: אל תקרי בניך. שמכוון שאמר וכל בניך למודי ה' נתנה תורה לומר ורב שלום בניך דהיינו למיתר ורב שלומם. לכן אמר אל תקרי בניך אלא בוניך שעוסקים בתורה ומצות שהם בונין עצמן לחיי העולם הבא. כבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולם:

פ"ה ב משנה ו מי שאינו מניח את העניים ללקוט או שהוא מסייע את אחד מהם הרי זה גוזל את העניים. על זה נאמר (משלי כב) אל תסג גבול עולים. דומה לדין זה שנינו בפ"ז [משנה ג] וחזו המניח כלבלה תחת הגפן בשעה שהוא בוצר הרי זה גוזל את העניים. על זה נאמר אל תסג גבול עולם גבול עולים:

פ"ח משנה ו [מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופיאה ומעשר עני היו לו ר' חנר דינר אפילו אלף נותנין לו כאותה הרי זה יטול היו ממושכני' לבעל חובו או לכתובת אשתו הרי זה יטול אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו]: מענה אדרונה מי שיש לו נ' זוז ב והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא יטול ג וכל מי שאינו צריך ליטול ונוטל (אינו מת כן הזקנה) [אינו נפטר מן העולם] עד שיצטרך לבריות. וכל מי שהוא צריך ליטול ואינו

א הדרן קיימת לו. כתב הערוך וכשיב את עמנו נרשמו (במדבר ס') תרנוס ירוסלמי לכם קדן. וכרמב"ן כפי' החותם בפרשת אמור בפסוק בעצם היום הזה (ויקרא כג) כתב בעבור שכתב בקדישים יקבץ נוף הדבר קדנו: כבוד אב ואם. בגמרא לסוף פ"ק דקדושין דף ל בכבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך (דברים ה) אל נשואין ואל בעוה"ב: ובגמילות חסדים. שבע"ח כתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד (משלי כא). וכל שמצות שבין אדם לחבירו נקראו גמ"ח: והבאת שלום כו'. שהבאת שלום כתיב בקש שלום ורדפהו (תהלים לד) ואמר רבי אבהו בתחילה דדיפה כדיפה אע"ג: ותל"ת כי כתיב חיין ומורך ימיך (דברים ל) ועיין בתוי"ט: בנגד כולם. וי"ו שקול כנגד כולם. כי בתלמוד תורה יכוה האדם בכל זה שבתלמוד מביא לידי מעשה. ואין גדול ממנו שהוא מביא לידי מעשה: ב אל תסג גבול שולם. כלומר אל תקרי אל תסג גבול שולם. פיה

א הרמב"ם ז"ל. פעין מה שאמר לעיל פירותיהן והקרן קיימת לו מה שאומר לך. כי המצות כלם מלקוח בהחלה על ב' חלקים. החלק הא' במצות המיוחדות להדם בעצמו כמה שים ביום ובין הקב"ה בעון לילות ובפלין ועבודת תוכיים וחלק הב' במצות החלויות בתועלת בני אדם קלסם עם הקב"ה בעון גמילות חסדים והמוכחת ואהבתם לרעך כמוך ובכלל זה מצות הכנסת אורחים וביקור חולים והבאת שלום בין אדם לחבירו והלמוד תורה כנגד כולם:

מכסת פאה

פ"א א משנה א אלו דברים ש שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעולם הבא. כבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו והלמוד תורה כנגד כולם:

פ"ה ב משנה ו מי שאינו מניח את העניים ללקוט או שהוא מסייע את אחד מהם הרי זה גוזל את העניים. על זה נאמר (משלי כב) אל תסג גבול עולים. דומה לדין זה שנינו בפ"ז [משנה ג] וחזו המניח כלבלה תחת הגפן בשעה שהוא בוצר הרי זה גוזל את העניים. על זה נאמר אל תסג גבול עולם גבול עולים:

פ"ח משנה ו [מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופיאה ומעשר עני היו לו ר' חנר דינר אפילו אלף נותנין לו כאותה הרי זה יטול היו ממושכני' לבעל חובו או לכתובת אשתו הרי זה יטול אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו]: מענה אדרונה מי שיש לו נ' זוז ב והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא יטול ג וכל מי שאינו צריך ליטול ונוטל (אינו מת כן הזקנה) [אינו נפטר מן העולם] עד שיצטרך לבריות. וכל מי שהוא צריך ליטול ואינו

יד יוסף א אמת דף קכ"ו ע"ב ד"ה תדוכן דף ל"ה ע"ב: ב פסחי דף כ"ו ע"ב: ג יחלמי סוף מסכת סוטה:

אלו דברים שאדם מ'. ישורש כם. מעמין ובפ"ק דקדושין: (במשנה ח) היו ט מלחים חבר דינר כו'. והמרו ברמו בזה נדקה שמספרו בן הוא מלחים הבר לחד וק"ל: וכל מי שמריך ולית ליטל ס'. ובתנו ברש"ם ובתע"ב דהייט בשחשבר ט להשמיעך בזחוק קלת ע"י מלחים לבל כפי לשבר

ותלמיד

עין יעקב

עין יוסף

ניטל אינו מת מן הוקנה עד שיפרנס לאחרים משלו
ועל זה נאמר (ישעיה יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה
ה' מבטחו. וכן דיין שדן דין אמת לאמתו: וכל מי שאינו
לא הגר ולא סומא ולא פסח ועושה עצמו כאחד מהם
אינו מת מן הוקנה עד שיהא כאחד מהם שנא' (דברים טו)
צדק צדק תרדוף. וכל דיין שלוקח שוחד ומטה את הדין
אינו מת מן הוקנה עד שעיניו כהות שנאמר (שמות כג)
ושחד לא תקח כי השחד יעור פקחים וגו':

מסכת דמאי פרק שני

ג משנה ג המקבל עליו להיות חבר אינו מוכר לעם
הארץ לח ויבש ואינו לוקח ממנו
לח ואינו מתארח אצל עם הארץ ואינו מארחו אצלו
בבסיתו רבי יהודה אומר אף לא יגדל בהמה דקה ולא
יהא פרוץ בנדרים ובשחוק ולא יהיה ממצא לכתפים
ומשמיש בבית המדרש. אמרו לו לא באו אלו לכלל:

מסכת כלאים פרק א

ד משנה א הדגים והזונין אינן כלאים זה בזה •
השעורי' ושבולת שועל הבוסמין
והשיפון אינן כלאים זה בזה:

ג חבר נקרא מ"מ וכן יקרלו להלמידי חכמים חבריס ואולם נקרלו בזה השם כי חבריהם זה לזה חברה נלמת כי היא חברה לשם שמים ומזה שלמר בכלן נרמזה חבר ר"ל שיהיה נלמן על הטומלה ועל המהרה ולמר בנגי' בכורות הבא לקבל עליו דברי חכמות ושיהיה מקובל עם חבריו ויודע בהלכות ומנהגות ולדעת

ד (והזונין . אמר הכותב . העתקתי זלת המשנה בעבור שם שכתבו בפירושה כי הוא מעניין כוותנו . ר"ש . זונין מין חטין הן ונקרלין זונין על שם שהזהר המגל כשהאחיזו דרכם שיהה נלהר מזנה להם והיו זונרעין חטין והוליאה זונין בלכתם המגל בשהאחיזו לא תזנה להם והיו זונרעין חטין והוליאה זונין על שם שהזהר המגל בשהאחיזו דרכם שיהה נלהר מ

ח שבמעמד . מפרש בירושלמי דבעון יהושיע ומכויו יהושיע ומכויו דתנן בפרק בתרא דמגלה בני מערבא אמרי דחמשה של עזרה ומפרש בגמ' דיש בו משום קדושה שמפלגים בו בתפיסה ומיעוטא ומוקמן מן הפסוקים מעמדות דכתיב ויפקד נכאו' ליה ומיירי בשעת הקמת המשכן כי הכא : ולמשבים . בפרק : חבמונה. דלא כמעמד למוד קומו ונעלה ציון: והשור הולך עמהם. ירושלמי רבי אמי אמר מקילין בו את המוכס . שלמים. רב אמר מקילין בו את המוכס . רבי אילא בעי יחיד שהעלה ולוה על מנת לפרוע מהו . ת"ש דתנן מעשר שני שנפל מן הים נדי: ועשרה של זית. מפרש בירושלמי שנפל מן

(בפ"ק מ"ד) שאינו יכול לומר אחר כשבע לאכותינו ונו' . לפי שהכתובים נקראו הלאכות כי היא מלוה דרבותא התנאי במתנת הארץ אחר שהיו שבעה לאכותינו בשבעה ש"ש ואין הקריאה בם ניכן להקדים ב"ה לזה ובמה שהקדים ב"ה לזה יש לומר מכאן זו לאכותינו ויש לומר בכלל מקנה מהם זו מקני לקני ולאחרי. על כך שכבע כן לאכותינו. וירושלמי אריך בהיכא דמי מיבעל מבית וקודש וכלום נשבע לנקדש ולא מבעי מידי ובכה"ג ס"ל דמעמד לא הוי למיידי דלמי פירכא היא עבע. ובהלכה ד"ה דשביר אחר בשבע לאכותינו דהם לפי הלא דבי נגים הכי הם כבגים דלמעלה ס"ל דמעמד הוי בשעת הקמת המשכן דלמי פירכא היא עבע. פרק הבא על יבמתו ד"ק : כיצד מעלין הכתובים ט' הכור חולך ט' לחלול מכס ט' הגזוזה ט' . כל הני נעלי דקחשיב דרבי אמחה בן ונמלה דמפקי ליה דבני במעוה זו אמחה מדכתיב בה ואמחת כל העוב אשר אנכי נותן לך ה' אלהיך ונו' ואנו אומרים בגמ' דמי לבן מעשה בשבעת המינים שנתנו בארץ ישראל ולא בשבע הקריאה שהיו בכל העוב ואמחת בשני

מסכת בכורים

יודע . העשירים היו מביאים בכוריהם בקלתות של כסף ושל זהב והעניים מביאים אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה הסלים והבכורים ניתנים לכהנים :

עין יוסף

יבינו ואמרת . ואין פניה אלא אל אחד : בקלתות . קופות מלופות ככף וזכוכ : סליק סדר זרעים

מדרשים נלקטים מהירושלמי ברכות

מאימתי פרק ראשון

א א"ר לוי א כנור היה תלוי כנגד חלונו של דוד והיה רוח צפונית יוצאת בחצי הלילה ומנפנפת בו והיה מנגן מאליו ההי"ד (תה' ק"ל ב) והיה כנגן המנגן . כנגן במנגן אין כתיב כאן אלא כנגן המנגן הכנור היה מנגן מאליו :

ב רבי שמואל בר נחמני כד הוה נחית לעיבורא הוה מתקבל גבי רבי יעקב גרוסא והוה רבי זעירא מיטמר ביני קופייא משמעניה היך הוה קרי שמע והוה קרי וחזר וקרי עד דהוה שקע מיניה גו שינתיה ומאי טעמא [רבי אחא ורבי תחליפא חמוי בשם רבי שמואל בר נחמני (תהלים ד) רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה . מלתיה"ד ריב"ל פליגא . דריב"ל קרי מזמורים בתרה] :

ד יוסף א בכלי נרמות פ"ק. במדבר רבה פרשה ט"ו . רות רבה רות פ"ג מיכה רפ"ד מסכת קומי . תה"ל תהל פרק י"ח . עוסר מדש רפ"ו :

א כנור היה תלוי כנגד חלונו של דוד . סיפא מכאן מתחיל רוח צפונית . ונקרינו על הכותל לפני רוח צפונית מנגנת בו . דלמאי מר ד' רוחות מנגנות בכל יום . אם שמות של יום דמשמע מנגנת בו מזרחית ומערבית בלילה רוח דרומית . ומתחלת הלילה רוח צפונית . ואמרינן בגמרא (ברכות ג' ב"ב) . וכתבו התוס' רוח צפונית מנגנת שם דהא מתרמי בברכ לא יפסוק מנגנת שם . ר"ת היו אומרים : אלא כנגן המנגן . כ"ל היו מכתיב המנגן ע"כ כרוכו המנגן היזוע המנגן עצמו . והוא כוורו של דוד (ש"א ט"ז כ"ג) : **ב** לעיבורה . לשנר שנה . והיינו לחשוב החשבון המחזור . ולא מצינו קר אבוהר בשלהרין (קרכן העדה) בלי מתחלת שנה . ולכך נקרא עיבור . ומיהו לחשוב החשבון לא בעינן כוונה . ולכך היה יעקב גרוסה . ופיי רבי יעקב גרוסה . ופיי רבי יעקב גרוסה . ופיי רבי

מי שהוא אחר הוא נכרי: לבא ושינה תרין סרסורי דחמאה. שהיין והשכר עושים אותו מרה ומוסיפים לו מים ומוכרים אותו לעניים ואפילו אחד מאלף אינו יכול לפקוח עיניו ולהכיר שהוא מזוג במים: כתיב תנה בני לבך לי ועיניך תצרנה. דרכים ועיניך תלמינה. שלשם תתן לי לבך ועיניך: מי דרכי תנרנה. כלומר למי שקכ"ש וכו' (פני משה): ולא דגנו של

תנחומין. משום דקשה להלן על הכתוב על הקכ"ש הוא ויכל לגמור ואפשר דנקט ולא דגנו של עולם הבא שאינו מצוי אצל אחרים: וכתיב וס' תלמים תמת. כלומר אחר שיתמר תלמיכם נתיר לומר תמת ולא יפסיק כדכתיב וס' תלמים תמת. וכאלו נרמז שלא יעיד שקר כי אם תמת כמו שהקכ"ש הוא תמת ולכלמשיים רבי לוי לקמן. ותירוצי דדרים מלא תמת מייתי נמי לפי' דרבי יהושע בן לוי דדרים ס"ק דמכלדברי הלכה ג' על הא דלמאר תם תומתו של הקכ"ש תמת ומתו תמת עני שלא בדרתני שמים ואדון. משום שהמזוגה פירש ואמר תומתו תמת. אמר רבי בון שהוא תלמיד חיים ומלך שולם. ומוסיקיון של תמת תלמיד מלך תמיד (פני משה): כאלו העלה עני שלא בדרתני שמים ואדון. משום שהמזוגה בתחום השלום יודע שיותן לכל אחד פרנסתו. וזה שהוא לבוש ממון מתכרו לעולמו כשפר כזה: אמר רבי לוי. פירוש לפי שהיין שהוא שכרו של אדם הוא מרומז בשמו שהכתוב תלמים תמת נגד לא תעניב בדרך ג"ת שהוא בחינת יין המשמח את אלהים ואנשים כדכתיב יין ישמח לבב אנוש וגו' ובחינת שמן שהוא בחינת חכמה שנקראת שמן כדכתיב שמן תורק שמך וגו' ולפיכך אמר שהוא מרומז בשם תמת שהוא בחינת יין שמשמח את אלהים ואנשים ומכל מקום אין היין שלם אלא כשהוא מזוג במים שהוא בחינת חכמה שנקראת מים כדכתיב כמים פנים לפנים

ט רבי זעירא כד סליק להכא אקיז דם אזיל בעי מיזבן חדא ליטרא דקופרי מן טבריא א"ל בכמה הדין ליטרתא. א"ל בחמישין מני וחד קורסם. א"ל סב לך שיתין ולא קביל עילוי סב לך שבעין ולא קביל עילוי. סב לך תמנין ולא קביל סב לך תשעין עד מטי מאתי' א"ל עביד כמנהגך ברומשא נהרת לבית וועדא אמר לון לרבנן מה ביש מנהגיא דהכא דלא אכיל בר נש ליטרא דקופר עד דמחו ליה חד קורסם אמרין ליה ומה הוא דין אמר לון פלן טבחא. שלחון בעי מייתיה ואשכחון ארוניה נפקא. אמרין ליה רבי כל הכין אמר לון וייתי עלי דלא כעסית עלוי מסברת דמנהגא כן. כתיב (ישעיה כח) ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם · רבי פנחס ר' ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק קשה היא הליצנות שתחלה יסורין וסופן כליה. תחלתה יסורין דכתיב פן יחזקו מוסריכם וסופן כליה דכתיב (שם) כי כלה ונחרצה שמעתי מאת ה' צבאות וגו':

אין עומדין פרק חמישי

יא תני לא יעמוד אדם ויתפלל לא מתוך שיח ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דבריב בטלים אלא מתוך דבר של תורה. שכן מצינו בנביאים הראשונים שהיו חותמין את דבריהם בדברי שבחודב נחמות. אמר רבי אלעזר חוץ מירמיהו שחתם בדברי תוכחות א"ל רבי יוחנן עוד הוא בדברי נחמות חתם ואמר (ירמיה נא) ככה תשקע בבל. לפי שהוה ירמיהו חוזר ומתנבא על בית המקדש יכול בחרבן בהמ"ק תהם ת"ל (שם) עד הנה דברי ירמיהו במפולת של מדויביו תהם לא תהם בדברי תוכחות. והכתיב (ישעיה סו) והיו דראון לכל בשר. בחיילותיו של גוג ומגוג היא עסיקינן והכתיב (איכה ה) כי אם מאוס מאסתנו. השיבנו תחת כי אם מאוס מאסתנו. אף אליהו לא נפטר מאלישע אלא מתוך דבר של תורה (מלכים ב א) ויהי המה הולכים הלוך ודבר ובמה היו עסוקין ר' רבי אחווא ברבי זעירא אמר בק"ש היו עסוקין היך מה דאת אמר (דברים ו) ודברת בם רבי יודה בן פזי אמר בבריאת עולם היו עסוקין היך מה דאת אמר (תהלים לג) בדבר ה' שמים נעשו ר' יודן בריה דר' אייבו אמר בנחמות ירושלים היו עסוקין כמה דאת אמר (ישעיה מ) דברו על לב ירושלים. ורבנן אמרי במרכבה היו עסוקין היך מה דאת אמר (מלכים ב א) והנה רכב אש וסוסי אש וגו':

ר' חזקיה רבי יעקב אמר רב אחא רבי יסא בשם רבי יוחנן ג לעולם אל יהא הפסוק הזה זז מתוך פיך (תהלים סו) ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה. רבי יוסי בי רבי

ר' יוסף א בגלי כרכות פרק תמיד מוספות ברכות פ"ג : ב עיין ילקוט תהלים רמז רכ"ד : ג ילקוט תהלים רמז תקנ"ב :

מיזבן כתב בשגיאה כדי לאכול יום הקדוש שלאחרי מן כשר כלאחי במסכת שבת בגרת חלף בשבת. אמר לו לשבעה כמה תתן ליטרא זו אמר לו בשבעה כמשמען מנין ומכה אחת. אמר לו קח לך שש מיה ולא מלקי · ולא קיבל עליו השבעה. אמר לו קח לך שבעים ולא קיבל עליו השבעה. אמר לו קח למחר ולא רצה · אמר לו עשה כמנהגך. ולקלקו ונתן לו כשכר. ובערב יוה"כ בעי למיזל אמר להם להמניים כמה רע המנהג שבמקום שמין לדם לוקל ליערב על כשר עד שיכנו מלקות אחד · אמרו לו היכן כתיב כאת זה · אמר להם פלוני השבעה עשה לי · שלחו ולקו לשניהן ומתו · ומלאו לרומו יוצא להקבר · כי מת ביום הכוה נשען ליעקוב · אמרו לו רבי כל כך הוא לפך שעשית אותו במיתה-אמר להם רבי בעי עלי דך וכך הם לי עניותי-ומתוך שהוא עני שחשבתי שכן הוא מנכא המקום ובעל עין יפקר נדמנם כן נוטחה ומתקבה בכשרת המעשה (ירמ"ז):

ו שרתם בדברי תוכחות · לשיהו ככם מתקבץ וירמיהו · משמע כי כח פוסק פסוק דברי נחמות ופסקוהו מפטיר"ם עד סוף הספר מפני שכיבה סם · ושפיר לן תיב לרבי אלעזר מפיס בתוכחות · דבתר הכי הדרן לרמלן לכל כשר קריבן תו והיו מדי חדש בחדשו · עוד הוא בדברי נחמה תחם · גם הוא בדברי נחמה תחם ואמר ככה תשקע בבל והא כתיב ואמר ככה היא לישראל כי נקמת ה' היא נקמת היכלו · תיזר ומתנבא · כלומר שהיה מתנבא ותוזר ומתיר על בית המקדש שיחרב · והכתיב · בתחיתה ספר ישעיה והיו לדלתן לכל כשר · ומצי בעודבי כוכיים הוא עסקינן ולא בישראל · וה"ק הכה מני לשעוי והיו להם קריבן והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יהיו לדלתן כדמתני לסיום קיצות · אלא דעדיפא מינה מצי לסהיה לן מיקרי פורעניות כלל דעבודני עלמקות מיירי · והכתיב · בסוף מגילת סיכה כי שם מקום מקדשנו · ומצי לסיום הוא לתר פסוק זה שחר ובכלו לסיום בדברי נחמות · תיך מה לתת אמר והכה רכב לתם וגו' · ודרים והכה רכב לרישה ולסיום עלוך ודבר והכה רכב לתם וגו' שהיו הולכים ומדברים בעניני ממרכבה אתר היו בעיניהם והכה רכב לתם · לעולם אל יהא הפסוק הזה כו' · משלת הכתוב הזה משום שהוא נוהג לכל הכלאות הכתוביות והנביאיות-דה' לבאות עמנו משמע שנמצאתו לסיום בסוף ויהי כ' לת יוסף ומשמע נמי סיומו שומרנו מן התעת ממ"ש בג"ר נבי ויהי ס' לת יוסף · ומשמע נמי הלמתנו בתכתוב כמו שתמצא בפרק תלק נבי וה' עמו שלמתם כמותו · ומשנה לנו כולי הלמתנו מיל עניותם ותתחוניהם בעניו יעקב שהלילו הקב"ה משום ומלכו ומהמלכך · ולזה תמר מלכי יעקב · ושול שלמך לזה ההמתה בהלמתנו ההלמה בלומר

יבין ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר וחבריא (תהלים פה) ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך. רבי חזקיה בשם רבי אבהו יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו משעות החצופות הקשות הרעות היוצאות המתרגשות לבא לעולם:

יא א"ר פנחס בש"ר הושעיא המתפלל בבהכ"נ כאילו מקריב מנחה טהורה מ"ט (ישעיה סו) באשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית ה'. ר' אבהו בשם ר' אבהו (שם נה) דרשו ה' בהמצאו א איכן הוא מצוי בבבל ובב"מ. (שם) קראוהו בהיותי קרוב היכן הוא קרוב בבבל ובב"מ. אמר רבי יצחק בי רבי אלעזר ולא עוד אלא שאלהיהם עומד על גבם מאי טעמא (תהלים סב) אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט. רב חסדא אמר ג זה שנכנס לבהכ"נ צריך להכנס לפנים משני דלתות מה טעם (משלי ח) אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום. דלתותי ולא דלתי. מזוזות ולא מזוזת אם עשה כן מה כתיב תמן (שם) כי מוצאי מצא חיים. רב הונא אמר זה שהוא הולך לבהכ"נ צריך להקל את רגליו מה טעם (השוע ו) ונדעה נרדפה לדעת את ה' וכשהוא יוצא צריך להלך קימעא ומה טעם (איוב יד) כי עתה צעדי תספור:

יב אמרין ג עליו על ר"ח בן דוסא שהיה עומד ומתפלל ובא חברבר והכישו ולא הפסיק את תפלתו. והלכו ומצאו אותו חברבר מת ומוטל על פי חורו אמרו אוי לו לאדם שנשכו חברבר ואוי לו לחברבר שנשך את ר"ח בן דוסא. ומה עסקיה דהדין חברברא למיא בר נשא מיית. אמרו ליה תלמידיו רבי לא הרגשת אמר להן יבא עלי אם כמה שהיה לבי מתכוון בתפלה אם הרגשתי אמר ר' יצחק בר אליעזר ברא הקב"ה מעיין תחת כפות רגליו לקיים מה שנאמר (תהלים קמה) רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם: יג כשם שתחיית המתים חיים לעולם כך יראת כשמים חיים לעולם רבי חייא בר אבא שמע לה מן הדא (השוע ו) יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו (שם) ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו: כתיב (מ"א יז) ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי ד' ברכיה אמר ר' יסא ורבנן חד אמר בין על הטל ובין על המטר נשמע לו וחרנא אמר על המטר נשמע לו ועל הטל לא נשמע לו. מ"ד על המטר נשמע לו ועל הטל לא נשמע לו מן הדא (שם יח) לך הראה אל אחאב ואתנה מטר וגו' מ"ד בין על הטל ובין על המטר נשמע לו איכן הותר נדרו של טל אמר ר' תנחומא אדרעיה סברין מימר נדר שהותר מכללו הותר כולו. איתיביי מימר בבנה של צרפית (שם יז) ויקרא אל ה' ויאמר ה' אלהי וגו' א"ר יודה בן פזי לאחד שגנב נרתקו של רופא עם כשהוא יוצא נפצע בנו חזר אצלו ואמר לו אדוני הרופא רפא

ד יוסף א ילקוט ישעיה רמז נ"ט : ב ברכות בבלי ס' קמ"ו ודברים רבה פרשה ו' זוהר סדר ויקהל דף מ' ע"ב ילקוט מבלי רמז תתקפ"ב :

ג ילקוט תהלים רמז תתפ"ח :

סלח (יפ"מ) : ה' נאמות מאדני מלאך מלאכי · ר"ל לכי היכי דמנחה אשכח טפי בשהיא בכלי טהור לומר אשכח טהור · ומשנה כלומר שהשלמות בבשתון לומר זה שפסוק נזכות לפני · מי שתין לו לפני לכל אדם נזכור זה שפסוק תמיד כדי שיתעורר אדם בתשובתם בקרבן ונא יחלם רע: והתציות שהוא מדברות בשוקין בתורה ומשפטם שם הוא בקבע אלכים (פי' משכ) : לפנים מבני לתורות · לומר כשיעור שני לתורות ולא יעמוד אלא בפתח לבית לתורה · וכן מוזזות נתן רבים (פני משכ) . ובאמת שכן פירש רבינו שהרא"ם · אבל פי"מ כתב להכת בלתיכת ב' לתורות מיירי · אתת לעת קיומה ואתת על בית הכנסת · ותקתער אלא יעמוד ואתפלל אלא אחזור אלכים תוך שתיהן ממש ר"ל בשהיה תוך בית הכנסת להתפלל וכן אותה בלבריהם רבה פ"ז בהלכלו להתפלל בקרב אלכים ישפוט דרים בית כסי בקרב ישפוט והוא בבתי מדרשות שנשקרין בתורה ומשפטם שם הוא אלכים · אי נמי כמשמעו במקום שהוא מרוחץ ומשפטם שם הוא בקרב אלכים (פ"י משכ) : לפנים מבני אלכים · לומר כשיעור שני לתורות · ולא יעמוד אלא בפתח לבית לתורה · וכן מוזזות נתן רבים (פני משכ) . ובאמת שכן פירש רבינו שהרא"ם · אבל פי"מ כתב להכת בלתיכת ב' לתורות מיירי · אתת לעת קיומה ואתת על בית הכנסת · ותקתער אלא יעמוד ואתפלל אלא אחזור אלכים תוך שתיהן ממש ר"ל בשהיה תוך בית הכנסת להתפלל וכן אותה בלבריהם רבה פ"ז בהלכלו להתפלל בקרב אלכים ישפוט דרים בית כסי בקרב ישפוט והוא בבתי מדרשות שנשקרין בתורה ומשפטם שם הוא אלכים · אי נמי כמשמעו במקום שהוא מרוחץ ומשפטם שם הוא בקרב אלכים (פ"י משכ) :

את בני א"ל לך והחזר את הנרתק שכל מיני רפואות נתונין בו ואני מרפא את בנך כך אמר הקב"ה לאליהו לך והחר נדרו של טל שאין המתים חיים אלא בטללין ואני מחיה את בנה של צרפית. ומנין שאין המתים חיים אלא בטללין דכתיב (ישעיה כו) יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל. א"ר תנחום אדרעיא וארעא תפקדיה תפליט. רבי יעקב דכפר חנין בשם ריש לקיש בשעה ששעה אברהם זקנך רצוני נ׳שבעתי לו׳ שאיני זז טל מבניו לעולם מ"ט (תהלים קי) לך טל ילדותך ובתיב בתריה (שם) נשבע ה' ולא ינחם. (ואין ילדותך אלא עולם של הבל כמ"א (קהלת יא) כי הילדות והשחרות הבל ואעפ"כ לך טל ילדותך׳). אמר ר' יהודה בן פזי בר״יתיקי נתתיו (לאברהם) [לאביהם] במתנה נתתיו לו (בראשית כד) ויתן לך האלהים מטל השמים וגו'. א"ר שמואל בר נחמני בשעה שישראל באין לידי עבירות ומעשים רעים הגשמים נעצרים והם מביאין להן זקן אחד בגון רבי יוסי הגלילי והוא מפגיע בעדם והגשמים יורדים אבל הטל אינו יורד בזכות בריה מה טעם (מיכה ה) כטל מאת ה' כרביבים עלי עשב אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם:

א"ר יוחנן ברית כרותה היא היגע למודו בבהכ"נ לא במהרה הוא משכח. אמר רבי יוחנן ענתגייתא ברית כרותה היא היגע למודו בציונעא לא במהרה הוא משכח מה טעם (משלי יא) ואת צנועים חכמה. אמר ר' יוחנן ברית כרותה הלומד הגדה מתוך הספר לא במהרה הוא משכח. אמר ר' תנחומא הסובר תלמודו לא במהרה הוא משכח ומאי טעמא (דברים ד) פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך: ר"ל א מנהגי באורייתא כגון הוי נפיקליה לבר מתחומא דשבתא והוא לא ידע. לקיים מה שנאמר (משלי ה) באהבתה תשגה תמיד. רבי יודן בי רבי ישמעאל הוי מנהגי באורייתא סגין הות גולתי׳ שרעת מיניה וחבינא מודהרא לה אמרו ליה תלמידיו רבי הא גולתך שריעה אמר להם ולית ההיא רשיעתא דהירא להּ:- אמר ריב"ל אם עשו שפתותיו של אדם תנובה יהא מבושר שנשמעה תפלתו מה טעם שנאמר (ישעיה נז) בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו:

כיצד מברכין פרק ששי

יד כתיב (תהלים כד) לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה הנהנה כלום מן העולם מעל עד שיתירו לו המצות. א"ר אבהו ד כתיב (דברים כב) פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם העולם כולו ומלואו עשוי ככרם ומהו פדיונו ברכה. רבי חזקיה רבי ירמיה רבי אבון בשם ר' שמעון בן לקיש (תהלים סז) אמרת לה' אדני אתה טובתי בל עליך אם אבלת וברכת כביכול כאילו משלך אכלת. ד"א טובתי בל עליך מבלה אני טובתי

מצנעת ג׳ מיני מצנעות ומשה ג׳ מיני נסים. ממין התחל שנתנה נסיית מ׳ נסיות ממלא לירידת המטר מגרפה לעיני הכל. ממין הכ׳ שנתנה נסיית נסיות ממלא לירידת הטל בלתי ידועה מלגלגו מלין הבא שם היותה כנגד התולעם ומה כנגד שנתנו שם ממין בתמרו על ידי טל הקב"ה מחיה מתים שכולה מידיעתנו ובלתי מוכנים וחכמי ס׳ סוכר שנתנה נסיית ס׳ שנתנה לבקר ס׳ ניסים שנתנה לערב ס׳ ניסים שנתנה לשחר ס׳ ניסים שנתנה לצהרים ס׳ ניסים שנתנה לחמה ס׳ ניסים שנתנה לירח ס׳ ניסים שנתנה לכוכבים ס׳ ניסים שנתנה למזלות ס׳ ניסים שנתנה לשמים ס׳ ניסים שנתנה לארץ ס׳ ניסים שנתנה לים ס׳ ניסים שנתנה לנהרות ס׳ ניסים שנתנה להרים ס׳ ניסים שנתנה לגבעות ס׳ ניסים שנתנה לחיה ס׳ ניסים שנתנה לבהמה ס׳ ניסים שנתנה לעוף ס׳ ניסים שנתנה לדגים ס׳ ניסים שנתנה לתנינים ס׳ ניסים שנתנה לתהומות ס׳ ניסים שנתנה לאילנות ס׳ ניסים שנתנה לעשבים ס׳ ניסים שנתנה לאדם

אלהים את האדם בצלמו . אמרו לו תלמידיו לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב . אמר להן לשעבר אדם נברא מן העפר. ורוזה נבראת מן האדם . כאדם ואילך בצלמנו כדמותנו אי אפשר לאיש בלא אשה ואי אפשר לאשה בלא איש ואי אפשר לשניהם בלא שכינה. וחזרו ושאלו אותו מהו אהן דכתיב (יהושע כב) אל אלהים ה' אל אלהים ה' הוא יודע א"ל הם יודעים אין כתיב כאן אלא הוא יודע כתיב אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב אמר להם שלשתן שם אחד הם כאניש דאמר בסליוים קיסר אגוסטוס . חזרו ושאלו אותו מהו דכתיב (תהלים ג) אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ א"ל וכי דברו ויקראו כתיב כאן אין כתיב אלא דבר ויקרא ארץ. א"ל תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב א"ל שלשתן שם אחד הם כאניש דאמר אומנין בניין ארכיטקטין. חזרו ושאלו אותו מהו דכתיב (יהושע כב) כי אלהים קדושים הוא א"ל קדושים המה אין כתיב כאן אלא הוא אל קנא הוא. אמרו ליה תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה ולנו מה אתה משיב . אמר רבי יצחק קדוש הוא בכל מיני קדושות . דאמר רבי יודן בשם רבי אחא הקב"ה א דרכו בקדושה דבורו בקדושה וייושבו בקדושה. השיפת זרועו בקדושה . אלהים נורא ואדיר בקדושה דרכו בקדושה דכתיב (תהלים עז) אלהים בקדש דרכך. הילוכו בקדושה(שם פח)הליכות אלי מלכי בקדש. מושבו בקדושה(שם מז)אלהים ישב על כסא קדשו . דבורו בקדושה (שם קח) אלהים דבר בקדשו. השיפת זרועו בקדושה (ישעיה נב) חשף ה' את זרוע קדשו . נורא ואדיר בקדושה (שמות טו) מי כמוכה נאדר בקדש . חזרו ושאלו אותו מהו אהן דכתיב (דברים ד) מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו א"ל כה' אלהינו בכל קראנו אליהם אין כתיב כאן אלא בכל קראנו אליו . א"ל תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב. א"ל קרוב בכל מיני קריבות דא"ר פנחס בשם רב יהודה בר סימון עבודת כוכבים ג נראית קרובה ואינה אלא רחוקה מ"ט(ישעיה מו) ישאוהו על כתף יסבלוהו וגו' סוף דבר אלוהו עמו בבית והוא צועק עד שימות ולא ישמע ולא יושיעו מצרתו. אבל הקב"ה נראה רחוק ואין קרוב ממנו דא"ר לוי מן הארץ ועד לרקיע מהלך ת"ק שנה . ומרקיע לרקיע מהלך ת"ק שנה ועבוי של רקיע ת"ק שנה וכן לכל רקיע ורקיע.וא"ר ברכיה ור' חלבו בשם ר' אבא סמוקה אף מלפי החיות מהלך ת"ק שנה וט"ו מנין ישראל. ראה כמה הוא גבוה מעולמו ואדם נכנס לבהכ"נ ועומד אחרי העמוד ומתפלל בלחישה והקב"ה מאזין את תפלתו שנא' (ש"א א) וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע. והאזין הקב"ה את תפלתה . וכן כל ברייותיו שנא' (תהלים קכ) תפלה לעני כי יעטוף כאדם המשיח באזן חבירו והוא שומע. וכי יש לך אלוה קרוב שהוא קרוב לבריותיו כמפה לאזן: כא רבי יודן בשם ר' יצחק אמר בה ד' שיטין ב"ו יש לו לפטרון. אמרו לו נתפס בן ביתך. אמר להם אני מקיים עליו א"ל הרי הוא יוצא לדון אמר להם אני מקיים עליו . אמרו לו הרי הוא יוצא לתלות היכן הוא ואיכן פטרונו אבל הקב"ה הציל את משה מחרב פרעה הה"ד (שמות יח) ויצילני מחרב פרעה. אמר רבי ינאי כתיב (שם ב) ויברח משה מפני פרעה אפשר ג לב"ו לברוח מן המלכות . אלא בשעה שתפס פרעה את משה חיבו להתיז את ראשו וקרתה החרב מעל צווארו של משה ונשבר הה"ד (שיר ז) צווארך כמגדל השן זה צווארו של משה . רבי אמר רבי אביתר ולא עוד אלא שנתנו החרב מעל צווארו של משה על צווארו של קוסנתירוז והרגתו הה"ד (שמות יח) ויצילני מחרב פרעה לי הציל וקוסנתיר נהרג.

יד יוסף א שו"ע סימן כ' : ב דבריס רבה פ"ג שו"ת מזמור ד' : ג שמות רבה פ"ל דבריס רבה פ"ב מויק פ' ו' :

ר' ברכיה קרא עליו (משלי כא) כופר לצדיק רשע.ר' אבין קרא עליו (שם יא) צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו. תני בר קפרא מלאך יחד ונדמה להו בדמות משה ותפסו את המלאך וברח משה . אמר רבי יהושע ב"ל בשעה שבא משה לפני פריעה נעשו כל אוכלוסין שלו אילמין וכהן חרשין ומהן סומין.אמר לאילמין היכן הוא משה ולא היו מדברים. אמר לחרשין ולא היו שומעין . אמר לסומין ולא היו רואין. הוא שהקב"ה אמר למשה (שמות ד) מי שם פה לאדם או מי ישום אלם וגו' תמן קמת לך והבא לית אנא קאים . הה"ד(דברים ד) כה' אלהינו בכל קראנו אליו . ר' יודן בשם ר' יצחק שיטה אחרי ב"ו יש לו לפטרון אומרים לו הרי נתפס בן ביתך אמר הרי אני מתקיים עליו . א"ל הרי הוא יוצא לידון . אמר להם הרי אני מתקיים עליו . אומרים לו הרי הוא מושלך למים היכן הוא והיכן פטרונו . אבל הקב"ה הציל את יונה ממעי הדגה . הרי הוא אומר (יונה ב) ויאמר ה' לדג ויקא את יונה . רבי יודן בשם רבי יצחק אמר בשיטה אחרי הרי ב"ו יש לו פטרון אומרים לו נתפס בן ביתך.א"ל הריני מתקיים תחתיו.א"ל הרי הוא יוצא לידון.אמר הריני מתקיים עליו.א"ל הרי הוא מושלך לאש היכן הוא והיכן פטרונו.אבל הקב"ה אינו כן הציל לחמי"ע מכבשן האש הה"ד(דניאל ג)ענה נבוכדנצר ואמר בריך אלההון די שדרך מישך ועבד נגו וגו'.ר' יודן בשם ר' יצחק אמר בה שיטה אחרי הרי ב"ו יש לו פטרון וכו' עד הרי הוא מושלך לחיות אבל הקב"ה הציל את דניאל מגוב אריות הה"ד (שם ו) אלהי שלח מלאכיה וסכר פום אריותא וגו' : כב רבי יודן אמר משום דידיה ב"ו יש לו פטרון אם באת לו צרה אינו נבנם אצלו פתאום אלא בא ועומד לו על פתחו של פטרונו וקורא לעבדו או לבן ביתו והוא אומר איש פלוני עומד על פתח חציך שמא מכניסו ושמא מניחו . אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן אם באת אל אדם צרה לא יצווח לא למיכאל ולא לגבריאל אלא לי דמבריא . פגעין ביה רומאי אמרין ליה מן דסיפינוס ופנינא ברמשא אתו לגביה אמרין ליה עד אימתי את מקיים עם אלין יהודאי אמר לון למה. אמרין ליה פגעינן בחד יהודאי ואמרינן ליה מן דמאן את. אמר לן דסיפינוס. אמר לון ומה עבדתין ליה . אמרו לו דיו ליה פנינן יתיה . אמר לון יאות עבדתון . ומה מי שהוא נתלה בב"ד ניצול מי שהוא נתלה בהקב"ה לא כ"ש הה"ד כל אשר יקרא בשם ה' ימלט . א"ר אלכסנדרי עובדא הוה בחד ארכון דהוה שמיה אלכסנדרוס והוה קאים דיין חד לסטים א"ל מה שמך אלכסנדרוס פנה אלכסנדריאה . ומה אם מי ששמו כשמו של ב"ו הוא ניצול . מי ששמו כשמו של הקדוש ברוך הוא עאכ"ו הה"ד כל אשר יקרא בשם ה' ימלט :

כג רבי פנחס אמר בה תרתי . חדא בשם רבי זעירא וחדא בשם ר' תנחום בר חנילאי . רבי פנחס בשם ר' זעירא אמר בשר ודם יש לו פטרון אם הטריח עליו ביותר הוא אומר אשכח פלן דקא מטרחא לי . אבל הקב"ה אינו כן אלא כל מה שאת מטריח עליו הוא מקבלך הה"ד (תהלים נה) השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך . רבי פנחס בשם רבי תנחים בר חנילאי אמר ב"ו יש לו פטרון ובאו שונאים ותפסו אותו על פתח חצרו של פטרונו . עד דצווח ליה עד הה"ד נפק עברת חרבא על קדליה וקטלת יתיה אבל הקב"ה הציל את יהושפט מחרב ארם דכתיב (דה"ב יח) ויועץ יהושפט וה' עזרו ויסיתם אלהים ממנו מלמד שלא היה חסר אלא תוך הראש ויסיתם אלהים ממנו : כד ר' זעירא בריה דר' אבהו ורבי אבהו בשם ר' אלעזר (תהלים קכז) אשרי שאל יעקב בעזרו וגו' מה כתיב בתריה (שם) עושה שמים וארץ וגו' וכי מה ענין זה לזה אלא

ב"ו יש לו פתרון שולט באפריקא אחד ואינו שולט באפריקא אחרת אפי' תימא קזומוקולטור שולט ביבשה שמא שולט בים. אבל הקב"ה שולט בים ושולט ביבשה ומציל בים מן המים וביבשה מן האש הוא שהציל את משה מתרב פרעה. הציל את יונה ממעי הדגה. חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש. ודניאל מגוב אריות ה' ד"ה (תהלים קיז) עושה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם וגו':

כה א"ר שמעון בן לקיש אמ' ב"ו יש לו לקרוב אם הוא עשיר הוא מודה בו. ואם הוא עני כופר בו. אבל הקב"ה אינו כן אלא אפילו ישראל נתונין בירידה התרתנה הוא קרא אותן אחי ורעי ומה טעם (שם קכב) למען אחי ורעי. ר' אבון ור' אחא ורשב"ל בשר ודם יש לו לקרוב אם היה פולטופוס הוא אומר ההן פלן מתקרב לן. אבל הקב"ה קורא לכל ישראל קרובים ה"ד (שם קכח) ויראו כל לעמד ישראל לכל חסדיו לבני ישראל עם קרובו:

כו אל תבוז כי זקנה אמך (משלי כג) אמר רבי יוסי בר בון אם נתישנו דברי תורה בפיך אל תבוזה עליהן מה טעם אל תבוז כי זקנה אמך א"ר זעירא אם נזדקנה אוכתך עמד וגודרה כשם שעשה אלקנה שהיה מדריך את ישראל לפעמי רגלים ה"ד (שמואל א א) ועלה האיש ההוא מעירו וגו':

כז עת לעשות לה' הפרו תורתך (תהלים קיט) ר' נתן מפרש קראי הפרו תורתך עת לעשות. ר' הלקיה בשם ר' סימון העושה תורתו עתים ה"ז מפר ברית מ"ט הפרו תורתך עת לעשות לה'. תני ר' יאשי' אומר אם ראית את הבריות שנתיאשו ידיהן מן התורה (מאד) ועמוד והתחזק בה (מאד) ואתה מקבל שכר כולם מ"ט הפרו תורתך עת לעשות לה'. הלל הזקן היה אומר בשעה דמכנשין ברה. ובשעה דמבדרין כנוש. וכן היה הלל אומר אם ראית את התורה שהיא חביבה על ישראל והכל שמחין בה ברה. ואם לאו כנוש. א"ר אלעזר מה התנוק הזה צריך לינק בכל שעה שבעים כך כל אדם שביש"א צריך לינק בתורה בכל שעות שבעים. רבי יונה בשם רבי יוסי בן נזורה כל מטטיא בישין ופטטיא

יד יוסף א ע"ד ס. ג"ל. מתוספות ספר המצוות ס' ד' דברים רבה פרשה כ' שומ"ם מזמור ד': ב ריש פרק שלישי מסוטה.

כה ראוי נתפס לך יפה פסוק למען ימי ירבו ראוי נתפס לנכרי כי פליג פסוק וירבו קרן שלמים. ושל חלקם נ' מדרגות. רמ"ח תיקוני שכחם לכם לשוב בתוך הכלה וקל"ח חסידי על הקב"ה ר"ע ויהושע רבי אלעזר בן עזריה כשהיו מהלכין בדרך ראו בית הקברות אמר ר"ע אשרי אתם ישראל שכל זמן שאתם עושים רצונו של מקום מפלה אין מושלת בכם ואין מלאך המות שולט בכם שנאמר (ישעיה כו) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים. ר"א אומר אם ראית אדם שהוא מקיים מצות עשה ומצות לא תעשה ומעשים טובים הוי יודע שהוא בן העולם הבא שנאמר (תהלים קיב) אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד. ר"ש בן יוחי אומר אם ראית אדם שהוא מקיים מצות עשה ומצות לא תעשה ומעשים טובים הוי יודע שהוא בן העולם הבא שנאמר (שם

לבקרו אמרה להן התפללו על רבי טרפון בני שהוא נוהג ביכבוד יותר מדאי. אמרו לה מאי היא עביד ליך ותניית להון עובדא אמרו לה אפילו עישה כן אלף אלפים עדיין לחצי כבוד שאמרה תורה לא הגיעו אמו של רבי ישמעאל באה וקבל עליו לרבותינו אמרה להם נערו בישמעאל בני שאינו נוהג בי בכבוד באותה שעה נתכרכמו פניהם של רבותיני אמרו אפשר ליה ר' ישמעאל נוהג בכבוד אבותיו אמרו לה מה עביד ליך אמרה כדו נפק מבי ווערא אנא בעי מסתנא רגלוי ומשתי מהן ולא שבק לי. אמרו לו הואיל והיא רצונה הוא בכודה. א"ר מנא יאות אלין מחנייא אמרין כל בר נש וכר נש זבותיה גו קופתיה. אמיה דרבי טרפון אמרה להון אבין ואניבוניה אבין. אמיה דרבי ישמעאל אמרה לון אבין ואניבוניה אבין. רבי זעירא הוה מצטער ואמר הלואי היה לי אבא ואמא דאקרינהון דנירש גן עדן כד שמע אילין תרתין אולפניה אמר בריך רחמנא דלית לי אבא ואמא לא כרבי טרפון הוה יכילנא עביד. ולא כרבי ישמעאל הוינא מקבלה עלי. א"ר אבין פטור אני מכבוד אב ואם. אמרו כד עברת ליה אמיה מית אבוי כד ילדתיה מיתת: ה יש א שהוא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם. ויש שהוא כודנו ברחמים ויורש ג"ע.

כיצד מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם הד בר נש הוי מייכיל לאבוי תרנגולין פטימין. חד זמן א"ל אבוי ברי מנן לך א"ל סבא סבא אכול ואדיש דכלבייא אכלין ומדשין. נמצא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם. כיצד כודנו ברחמים ויורש ג"ע הד בר נש הוה אטחין ברחייא אתת צמית לטחנייא. א"ל אבא עיל טחין תחתי אין מטית מבוייא טב לי אנא ולא את אין מטית מילקי טב לי אנא ולא את נמצא כודנו ברחמים ויורש גן עדן:

ו תני רשב"י אומר גדול הוא כבוד או"א שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו נאמר (משלי ג) כבד את ה' מהונך וגו' וכתיב את אביך ואת אמך ונאמר (משלי ג) כבד את ה' מהונך ממה את מכבדו משיחנך מפריש לקט שכחה ופאה מפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני וחלה ועושה סוכה ולולב ושופר ותפילין וציצית (ומזוזה) ומאכיל את העניים ואת הרעבים ומשקה את הצמאים (ומלביש ערומים) אם יש לך את חייב בכל אלו ואם אין לך אין את חייב באחת מהן. אבל כשהוא בא אצל כבוד אב ואם בין שיש לך הון בין שאין לך הון כבד את אביך ואת אמך ואפילו את מכבב על הפתחים:

ז תני רשב"י כשם שמתן שכרן שוה כך פורענותן שוה מ"ט (משלי ל) עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם. עין שהלעיגה על כבוד אב ואם. וביות על (דברים כב) לא תקח האם על הבנים. (משלי ל) יקרוה ערבי נחל. יבא עורב שהוא אכזרי ויקרנה ואל יהנה ממנה. ויאכלוה בני נשר יבא נשר שהוא רחמן ויאכלנה ויהנה ממנה:

ח רבי אחא בשם רבי אבא בר כהנא כתיב (שם ט) אורח חיים פן תפלס ◦ נעו מעגלותיה לא תדע טלטל הקב"ה מתן שכרן של עושי מצות ברי שיהיו עושין אותן באמונה. רבי אחא בשם ר' יצחק כתיב (שם ה) מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים מכל מה שאמרו לך בתורה השמר שאין אתה יודע מאיזה מהן יוצא לך חיים. א"ר בא בר כהנא

יד יוסף א קהלת רבה ג, ב: ב פסיקתא רבתי פרשה כ"ג ובה"ש מזמור ע':

נתכרכם רבה: יאות אלין פתחייל. מצל יפה לומיים פרחיים כל חיים ואלים זכותו נתלה בזכות ר' שמעון בן יוחי ובנו ר' אלעזר ובן בנו ר' יוסי.

יא רבי יסא בשם רבי יוחנן זה שהוא אומר לשה"ר אינו אומרו עד שהוא כופר בעיקר ומ"ט (תהלים יב) אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו. כל העבירות אדם חוטא בארץ ואלו חוטאין בשמים ובארץ מ"ט (שם עג) שתי בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ. אמר ר' יצחק (שם ג) בינו נא זאת שוכחי אלוה פן אטרוף ואין מציל אי"ר יהושע בי"ל (שם) תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי מה כתיב תמן (שם)

ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך. אזהרה ללשה"ר מנין (דברים כג) ונשמרת מכל דבר רע תני א"ר לא תני ר' ישמעאל (ויקרא יט) לא תלך רכיל בעמך זו רכילות ולשה"ר תני ר' נחמיה שלא תהא כרוכל הזה מטעין דבריו של זה לזה ודבריו של זה לזה:

יב א"ר חנינא בוא וראה כמה קשה הוא אבק לשה"ר שדברו הכתובים דברי בדאי בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה (בראשית יח) ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי ערנה ואדני זקן. ולאברהם אינו אומר כן אלא (שם) למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי (שם) ואדני זקן אין כתיב כאן אלא ואני זקנתי. ארשב"נ בוא וראה כמה הוא קשה אבק לשה"ר שדברו הכתובים דברי הבאי כדי להטיל שלום בין יוסף לאחיו הדא הוא דכתיב (שם ג) ויצוו את יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר

כה האמרון ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וגו' ולא אשכחן דפקיד כלום:

יג רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן אומר מותר לומר ד לשה"ר על בעלי המחלוקת מ"ט (מ"א א) ואני אבא אחריך ומלאתי את דבריך:

יד בעון קומיר' יוחנן איזהו לשה"ר האומרו והיודעו. תנוותא דכיתנאי הוה לן צומות והוה תמן חד מתקרי בר חוביץ ולא סלק. אמרי מה אנן אכלין יומא דין אמר חד חוביצין. אמר ייתי בר חוביץ א"ר יוחנן זה אמר לשה"ר בהצנע. בולוטין דצפורין הוה להון צומות. והוה תמן חד דמתקרי יוחנן ולא סלק. אמר חד לחד לית אנן סלקין מבקרה לרבי יוחנן יומא דין. אמרין ייתי יוחנן אמר רשב"ל זה אומר לשה"ר בצדק:

טז א"ר אבא בר כהנא דורו של דוד ה כולן צדיקים היו וע"י שהיו בהם דילטורין היו יוצאין למלחמה והיו נופלין והוא שדוד אומר (תהלים נז) נפשי בתוך לבאים אשכבה להוטים בני אדם. נפשי בתוך לבאים זה אבנר ועמשא שהיו לבאים בתורה. אשכבה להוטים זה דואג ואחיתופל שהיו להוטים אחר לשה"ר. בני אדם שיניהם חנית וחצים אלו בעלי קעילה כדכתיב (שמואל א כג) היסגרוני בעלי קעילה בידו הירד שאול וגו'. ולשונם חרב הדה אלו הוזיפים שנאמר (תהלים נט) בבא הזיפים ויאמרו לשאול וגו'. באותה שעה אמר דוד לפני הקב"ה רבון העולמים מה שכינתך לירד בארץ סלק שכינתך מביניהון דה"ד (שם נז) רוממה על השמים אלהים על כל הארץ כבודך. אבל דורו של אחאב עובדי

יד יוסף א דכריס כרס ס"ו נכנו עכרן קף ע"ג טור ס"ע ומשנ"ר ס"ג: ב כיר ס' מיח ויקיר ס' ס' כמדבר רבה פ' י"ח ובמנומח סדר ס' סדר שופטים מסכת דרך ארץ פרק י"ח ויקרא רבה פ"ע דכריס רבה פ"ה ובמנומח סדר עולמות וסדר ויהי זכר שופטים יכמות דף ס"ה ויקרא סדר ויהי: ד ויקרא עליכם ס' רמז קסיא: ה ויקרא רבה פ' כיו כמדבר רבה פ' י"ע דכריס רבה פ"ה ובמנומח סדר תקח טור ס"ע ומשנ"ר ס"ב: ומשנר ס"ב:

כל הארץ כבודך פ"ק אף בסלוק שכינתך נרקיע כבודך נודע על כל הארץ: ונוצחין. שהרי אלהות מלך בשיפה כלפי כסיק המעולה: לומה מס. לעשות קומרים הקל תחלה ואחר כך הקשה לו קר פירושו לסיון דסיק מפרנסה בשיפה ולפי שהשקה מים ולא יהיו בזולתה: שהיו המים קשים כו'. משום שמימי תחלת מעלמו דגשמים. וקאמר לה כסה נומר לסיון כמה יותר מפרנסת מלמת מים ורגיעו בדבר ולפיכך לכיי ידעי ולא מפרנסת למלמה:

מז כל כלי זיין. כלומר לתני נמור שנוסף בלשון הרע מיירי לסיקרי הן כלילף בשקר ים בעדרין מהן שחוט לנוכם. וקאמר שמשל למי שיש מיין תחר משוח למשה מלכותו. וכן לשון הרע כדאמר לקמן שאול משוח הוא לפי שהיה מוכיח את ישראל על הלשון הרע וקאמר שמשל לנחלי רחמים שפי מעלים תחרים מפני לף שבנו מפרסמין צוערות מכפרים. וכן פלומר לפ"ר מזה לזה לפי שהיו מוכיחין זה את זה על הלשון הרע כדאמר לקמן שאול משוח הוא לפי שהיה מוכיח את ישראל על הלשון הרע וקאמר שמשל לנחלי רחמים שפי מעלים תחרים מפני לף שבנו מפרסמין צוערות מכפרים. וכן פלומר לפ"ר מזה לזה לפי שהיו מוכיחין זה את זה

כב תני בשם ר' נתן כסות היורדת עם אדם לשאול היא באה עמו . ב"ט (איוב לח) תתהפך כחמר חותם ויתיצבו כמו לבוש . אנטונינוס שאל לרבי מהו תתהפך כחומר חותם . א"ל מי שהוא מביא את הדור הוא מלבישו . ארבי יוחנן מפקד אלבושוני בורדיקא לא חיוורין ולא אוכמין. איקצמית ביני צריקיא לא נבהת. ואין קמית ביני רשיעיא לא נבהת. רבי יאשיה מפקד אלבושוני חיוורין חפיתין. אמרין ליה ומה את טב מן רבך . אמר לון ומה אנא בהית בעובדאי . ר' ירמיה מפקד אלבושוני חיוורין חפיתין אלבושוני כנרסיי יהבון מסנאי ברגלי וחוטרא בידי ויהבוני על סטרא אין אתי משיחא אנא מעתד :

כג: צפריא אמרין מאן דאמר לן רבי דמך אנן קטלינן ליה אדיק לון בר קפרא רישי מיכסי מאנוי מבועין . אמר לון מצוקים ואראלים תפוסין בלוחות הברית וגברה ידן של אראלים וחטפו את הלוחות . אמרין ליה דמך רבי. אמר לון אתין אמריתון וקרעון ואזל קלא דקרעון לגופפתא מהלך תלתא מילין . רב נחמן בשם רבי מנא מעשה נסים נעשו באותו היום . ערב שבת היתה . ונתכנסו כל העיירות להספדו . ואשירוניה תמני עשרה כנישן. ואחתוניה לבית שעריי, ותלה לון יומא עד שהיה כל אחד מגיע לביתו וממלא לו חבית של מים ומדליק לו את הנר . כיון ששקעה החמה קרא הגבר . שרון מציקין אמרין דילמא

יד יוסף א כיר פרשה ט"ו ומתוספתא סדר זיתי : ב כלאים רפה פ"ו מ"ב ט"ו ופ"ט מ"ו :

כב ת"ד תתפהך וכו' . פותם צורת הלחם שכולם נפגשו בחותם אחד כרתגמון יי"א לחומר ויתיצבו כמו לבוש . לו יתמר ותתפהך כחומר לחתר בחותם . ומדמיכיב כמו לבוש ש"מ שיעמדו בלבושיהם שנקברו שם . ל"ל מן שכולם מלובשים בלבושיהם שנקברו עמהם (דעת רבי אלא יעמדו בלבושיהם ממש אלא שכ"ש יעשה להם כבגדים נקיים ולבהוד ולתפארת כמו שיעשה בגופות הצדיקים ולבישת יפה כמו לבוש שלא יעמדו ערומים או כמו שלבוש החתן יפה כ"ש יעמדו מלובשים כמו לבוש החתן שהקב"ה עושה לו כתר כמבר ו"מ וכשמה לזה

רבי יוחנן אומ בזמן שמיתתו שלבושיו תלבישין אלא יהו לבושים לעמדי ומה לו שחורים לעמדי אלא יהו לבושים לעמדי אלא מאותם שהיה לבוש בהם בחייו ולכשהוא עתיד לחזור לעפרו ולא יהו לבושים לעמדי ומה לו שחורים לעמדי אלא יהו לבושים לעמדי אלא מאותם שהיה לבוש בהם בחייו ולכשהוא עתיד לחזור לעפרו ולא יהו לבושים לעמדי ומה לו שחורים לעמדי אלא יהו לבושים לעמדי אלא מאותם שהיה לבוש בהם בחייו ולכשהוא עתיד לחזור לעפרו

תלמידיו אומרים לו רבי הודיענו היאך אנו עתידין לעמוד לתחיית המתים . אמר להם מלמד שהיה מתפלל תפלת המוסף ומשמיע קולות ברקים ורעמים ומראה להם עצמו כאילו הוא מתפלל . ומה הוא אומר מחיה המתים אתה ברוב רחמיך סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר . מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה . ונאמן אתה להחיות מתים . ברוך אתה יי מחיה המתים . ואין אנו יכולין לומר אלא

מתני׳ שנאמר . וכי זה הוא שהוא מספר שנאמר: ויעול בני כו׳. יבא בני עלי שם מי יודע שם
הוא בניו שמתוך שהייתי מרוח בתורתו זמן עייתי בתורת ספר תהלים : כן הוא
שנאמר מן מותם הצפון מהם כיס תמלא בטנם . תלמידים שיכנסו עמו לתוכיחה כדי
שלא יבא לידי כעסה ממשקים שמקרבים בתורתו דרכון כדאיתה בברכות פרק הרואה :

רבי יוסי בר׳ בון . ר׳ יוסי בתשובה שמצינו יום
כדי לגרשות את רבי חייא הגדול . ובכוח רצונו
ועמדו ידיו וכאו עיניו כפי שכתב להם מקופין
כשאו : ואין תימר כו׳ . ואם תאמר לכוח רבי
יוסי שהם קטן ובשביל זה לא היה כדאי לגרשות
את רבי חייא . הא ניחא דהא תורא בא לפני
רבי יוחנן אמר לו לריחי בתלמוד שברקים
גופל ואחד מתלמידך סומטו . אמר לו ומכיר
אתה אותו . אמר לו אם לית דיתה אותו
לית מכירנו . כשבאים כל תלמידיו לפניו נראות
צם מתוון כו׳ . כשהיה מתיים תעניות לגרשות
גרים הגדול ולא רצתו . ובכוח שהיה להשפיעו
אמר מה היה עוסק בתורה יותר ממני אמרו
לו היכן תורה בינהרלו שלומד להרגים יותר ממך .
ולא עוד אלא שהיה נותה מקום למקום . אמר
להם וכי מה לא הייתי נותה ג״כ.ל״ל שהיה חייב
נותה לעמוד . והוה היה נותה לעמד לפתחיים
וכ״ש בשביל תפשיעים שהיה כותב ס״ת . תומני
תורה ושתא שלמי משיב יהוה בתוכה ס״ת שלמי
ס״ת שנמצאי תיקונו ומלמדים ושוכח תורה שלא
תשתכח מישראל .

בן כל הן דהוה כו׳. כי כל מקום שהוא נקבר
יעקב קבה לים שהיה לדיק גמור . דלולו בשהר
פרשת המקוח שהכניסו כשנקבר בני׳ שנותיו תתכפרין
לו היכן תורה בינהרלו שלומד להרגים יותר ממך .
ולא עוד אלא שהיה נותה מקום למקום . אמר
להם וכי מה לא הייתי נותה ג״כ.ל״ל שהיה חייב
נותה לעמוד . והוה היה נותה לעמד לפתחיים
וכ״ש בשביל תפשיעים שהיה כותב ס״ת . תומני
תורה ושתא שלמי משיב יהוה בתוכה ס״ת שלמי
ס״ת שנמצאי תיקונו ומלמדים ושוכח תורה שלא
תשתכח מישראל .

בן אם כן למה נקבר. ר׳ חנינא בנו של עזור אמר לו
בקבורתם. יעקב כל הן דהוה מהו מנכי .
ג ר״א אמר דברים בגב . ר׳ חנינא אמר דברים בגב .
ריב״ל אמר דברים בגב. מהו דברים בגב׳ רבי שמעון
בן לקיש אמר (תהלים קשז) אתהלך לפני ה׳ בארצות
החיים והלא אין ארצות החיים אלא צור וחברותיה
וקיסרין וחברותיה תמן זולא תמן שובעא . רשב״ל
בשם בר קפרא ארץ שמתיה חיין תחלה ליומות
המשיח ומ״ש נותן נשמה לעם עליה . אלא
מעתה רבותינו שבגולה הפסידו . א״ר סימאי מחליד
הקב״ה לפניהן את הארץ והן מתגלגלין בנודות וכיון
שהן מגיעין לארץ ישראל נפשן חוזרות עליהן ומ״ש
(יחזקאל לז) הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם
מקבורותיהם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל
ואח״כ ונתתי בכם רוחי וחייתם :

ד יוסף א קהלת רבה פ״ט ס׳ ט׳ : ב כיל פ׳ ג׳ל תנחומא סדר ויחי פסיקתא רבתי
פ״ח ילקוט סדר ויחי כ״ל פרקם ע״ד מדרש תנחומא כוותיה סדר חיי שרה
דף קכ״ח ותיקר סדר בשל דף קל״ח ומדרש תנחומא כוותיה סדר ויחי דף קי״ב .
סדר נח דף ס״ב . ותיקר סדר דף קפ״ח ומדרש אבלי פסוק עוד פח . ותיקוני
זהר פ׳ ו׳ . ירושלמי כתובות פרק י״ב : (*) נ״ל תלת מאה צוחין ?

לך . אמר ליה חמתי גו בני ולא איתבנע מן קומי .
א״ל למה עבדת כן . אמר ייעול עלי דאין סחית לא
ידעית . בההיא שעתא אשקריית עיניי בכל ספר
תילים אגדה . מן ההיא שעתא מסר ליה ב׳ תלמידים
דיהלכין עימיה בגין סבנתא . א״ר׳ יוסי צם תמנין יומין
למיחמי רבי חייא רובה ולבסוף חמא ורגון ידיה וכהו
עיניי. ואין תימר דהוה רבי יוכי בר נש יעיר. חד גרדיי
אתא לקמיה ר׳ יוחנן אמר ליה חמית בחלמא דרקיע
נפל וחד מן תלמידך סמך ליה. א״ל וחבים את ליה .
אמר ליה אין אנא חמי ליה אנא חבים ליה . עבר כל
תלמידוי קומי וחבים לר׳ יוסי . ר׳ שמעון בן לקיש צם
מאוון צומים*) למיחמי רבי חייא רובה ולא חמיתיה .
ולבסוף שרא מצטער אמר מה הוה לעי באוריתא
סגיון מיניי. א״ל ריבין תורה בישראל יותר ממך . ולא
עוד אלא דהוה גלי . אמר לון ולא הויגא גלי . א״ל

את הוית גלי מילין והוא הוה גלי מילפא :

כו כתיב (בראשית מז) ונשאתני ממצרים וקברתני
בקבורתם. יעקב כל הן דהוא מהו מנכי .
ג ר״א אמר דברים בגב . ר׳ חנינא אמר דברים בגב .
ריב״ל אמר דברים בגב. מהו דברים בגב׳ רבי שמעון
בן לקיש אמר (תהלים קשז) אתהלך לפני ה׳ בארצות
החיים והלא אין ארצות החיים אלא צור וחברותיה
וקיסרין וחברותיה תמן זולא תמן שובעא . רשב״ל
בשם בר קפרא ארץ שמתיה חיין תחלה ליומות
המשיח ומ״ש נותן נשמה לעם עליה . אלא
מעתה רבותינו שבגולה הפסידו . א״ר סימאי מחליד
הקב״ה לפניהן את הארץ והן מתגלגלין בנודות וכיון
שהן מגיעין לארץ ישראל נפשן חוזרות עליהן ומ״ש
(יחזקאל לז) הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם
מקבורותיהם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל
ואח״כ ונתתי בכם רוחי וחייתם :

ד יוסף א קהלת רבה פ״ט ס׳ ט׳ : ב כיל פ׳ ג׳ל תנחומא סדר ויחי פסיקתא רבתי
פ״ח ילקוט סדר ויחי כ״ל פרקם ע״ד מדרש תנחומא כוותיה סדר חיי שרה
דף קכ״ח ותיקר סדר בשל דף קל״ח ומדרש תנחומא כוותיה סדר ויחי דף קי״ב .
סדר נח דף ס״ב . ותיקר סדר דף קפ״ח ומדרש אבלי פסוק עוד פח . ותיקוני
זהר פ׳ ו׳ . ירושלמי כתובות פרק י״ב : (*) נ״ל תלת מאה צוחין ?

כז רבי ברכיה שאל לר׳ חלבו. א רבי חלבו שאל לר׳
אימי. רבי אימי שאל לר׳ אלעזר . ר׳ אלעזר
שאל לרבי חנינה . ואית דאמרין רבי חנינה שאל
לריב״ל אפילו כגון יעקב בן נבט וחבירו . אמר ליה
(דברים כט) נפרית ומלח שרפה כל ארצה . א״ר ברכיה
מה הן שאל להן והן שאל להן לא שמעינן מינה
כלום. מי כדון כיון שנשרפה א״י נעשה בהן מדה״ה.
תני בש״ר יהודה ז׳ שנים עשית ארץ ישראל נשרפת
הה״ד(דניאל ט) והגביר ברית לרבי׳ שבוע א׳.בותים שבה
מה היו עושין עושין מטליות מטליות והיה נשרפת:
כח עולא נחותא הוה אידמיך תמן שרי בבי׳ . אמרי
ליה מה לך בבי אנן מסקון לך לארעא
דישראל. אמר לון ומה הניחה לי אנא מבד מרגליתי
גו ארעא מסאבותא. לא דומה הפולטה בחיק אמו
לפולטה בחיק נבריה :

כט רבי מאיר הוה אידמיך ליה באוסיא . אמר
אימורין לבני ארעא דישראל הא משיחכון
דידכון . אפילו כן אמר לון יהב ערסי על חוף ימא
דכתיב (תהלים כד) כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות
יכוננה . ב שבעה ימים סובבין את ארץ ישראל . ימא
רבא . ימא דטבריא . ימא דסמכי . ימא דמילחא.
ימא דחילתא . ימא דשליתי׳ ימא דאסמסיא. והאיכא
ימא דחמין . דיקליטינוס הקוה נהרות ועשאו
ל כתיב (במדבר כא) הנשקפה על פני הישימון . ג א״ר
חייא בר בא כל מי שהוא עולה להר ישימון
ומצא כמין כברא בים מטבריא זו היא בורה של מרים.
א״ר יוחנן שערונה רבנן והא היא מכוונה כל קבל
תרעא מציעא דכנישתא עתיקתא דסרונגין :

יד יוסף א פסיקתא רבתי פ״ח : ב עיין ירושלמי פ״א דשקלים : ג כ״ר פרשה ס׳.
ומדבר רבה פ׳ י״ט ותנחומא סדר חקת בבלי שבת פ׳ נמוק מדלקין :

פירוש הכותב : **כה** ייתי עלי דלמ׳ ומיתי לא ידעית . ומיתי לא ידעית
וכ״כ בבית הושעד וכו׳ ובשל מלות המאמר מבוארות : **כו** ונשאתני ממצרים
וכו׳ . אמר בדרך התגלות כך וכך יבא אלי אם בכוונה לא תשמעו ואם לא
שנאמר והיה אחריתו מחושב ושרוול בעיניו לנקם אנקם בכל אשר תהלים ז׳ל
ומפו ומלאה נתן לו ב׳ תלמידים לגוונו . (מפני המחיקים לא מצא הלהר לו שלא יפול
בגומא והקשה בספר ס״מ בשביל עניין לתן
קומה והדור במרחץ ושוב היכי הוה מהדר
בדבדי תורם וכו׳ שבשעת ההילון היה . וע״ל
שזה ג״כ מהכתיבה השנה שהיה תמיד כמו שכ״ל יפה
הון לתחוב בשבת לכך נתן לו ב׳ תלמידים לשמרו):
ורגזון יליה.והיו ידיו רועדות ועיניו כהות שהרי
לראותו לר׳ חייא . ושלו בעלי התלמוד מה משמ
בא עליו בשעה החזק הזה שם תמיד שהיה ר׳
יוסף הים קען בשכל והלא מורא מהל בא לפני
רבי יוחנן ור״ל לריחי בתלמוד שברקים נפל
ואחד מתלמידיך היה סומטו ר״ל ר״י והכיים את
ליה ר״ל ואתה מכירו . ר״ל שם אני רואהו אני
מכירהו ושעביר כל תלמידיו לפניו והכיר לרבי
יוסף . שהם נראה מזה שהיה ר׳ יוסף תדם גדול
ור״ל בשהרה השלוה מקומם ולא מצאתי שוד
בספר אולי משנה הוא אז שנתמר שם תמיד
למעלה ר׳ חייא כי רבה הוא: וראיי לזה ממה
שהיעיבו שהוא הוה לוגא גלי מילפא . ומזה
נראה שהיה נותה מקום למקום . אמר
להם וכי מה לא הייתי נותה ג״כ.ל״ל שהיה חייב
נותה לעמוד . והוה היה נותה לעמד לפתחיים
וכ״ש בשביל תפשיעים שהיה כותב ס״ת . תומני
תורה ושתא שלמי משיב יהוה בתוכה ס״ת שלמי
ס״ת שנמצאי תיקונו ומלמדים ושוכח תורה שלא
תשתכח מישראל .

בן אם כן למה נקבר. ר׳ חנינא בנו של עזור אמר לו
בקבורתם. יעקב כל הן דהוא מהו מנכי .
ג ר״א אמר דברים בגב . ר׳ חנינא אמר דברים בגב .
ריב״ל אמר דברים בגב. מהו דברים בגב׳ רבי שמעון
בן לקיש אמר (תהלים קשז) אתהלך לפני ה׳ בארצות
החיים והלא אין ארצות החיים אלא צור וחברותיה
וקיסרין וחברותיה תמן זולא תמן שובעא . רשב״ל
בשם בר קפרא ארץ שמתיה חיין תחלה ליומות
המשיח ומ״ש נותן נשמה לעם עליה . אלא
מעתה רבותינו שבגולה הפסידו . א״ר סימאי מחליד
הקב״ה לפניהן את הארץ והן מתגלגלין בנודות וכיון
שהן מגיעין לארץ ישראל נפשן חוזרות עליהן ומ״ש
(יחזקאל לז) הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם
מקבורותיהם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל
ואח״כ ונתתי בכם רוחי וחייתם :

ד יוסף א קהלת רבה פ״ט ס׳ ט׳ : ב כיל פ׳ ג׳ל תנחומא סדר ויחי פסיקתא רבתי
פ״ח ילקוט סדר ויחי כ״ל פרקם ע״ד מדרש תנחומא כוותיה סדר חיי שרה
דף קכ״ח ותיקר סדר בשל דף קל״ח ומדרש תנחומא כוותיה סדר ויחי דף קי״ב .
סדר נח דף ס״ב . ותיקר סדר דף קפ״ח ומדרש אבלי פסוק עוד פח . ותיקוני
זהר פ׳ ו׳ . ירושלמי כתובות פרק י״ב : (*) נ״ל תלת מאה צוחין ?

כז רבי ברכיה שאל לר׳ חלבו. א רבי חלבו שאל לר׳
אימי. רבי אימי שאל לר׳ אלעזר . ר׳ אלעזר
שאל לרבי חנינה . ואית דאמרין רבי חנינה שאל
לריב״ל אפילו כגון יעקב בן נבט וחבירו . אמר ליה
(דברים כט) נפרית ומלח שרפה כל ארצה . א״ר ברכיה
מה הן שאל להן והן שאל להן לא שמעינן מינה
כלום. מי כדון כיון שנשרפה א״י נעשה בהן מדה״ה.
תני בש״ר יהודה ז׳ שנים עשית ארץ ישראל נשרפת
הה״ד(דניאל ט) והגביר ברית לרבי׳ שבוע א׳.בותים שבה
מה היו עושין עושין מטליות מטליות והיה נשרפת:
כח עולא נחותא הוה אידמיך תמן שרי בבי׳ . אמרי
ליה מה לך בבי אנן מסקון לך לארעא
דישראל. אמר לון ומה הניחה לי אנא מבד מרגליתי
גו ארעא מסאבותא. לא דומה הפולטה בחיק אמו
לפולטה בחיק נבריה :

כט רבי מאיר הוה אידמיך ליה באוסיא . אמר
אימורין לבני ארעא דישראל הא משיחכון
דידכון . אפילו כן אמר לון יהב ערסי על חוף ימא
דכתיב (תהלים כד) כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות
יכוננה . ב שבעה ימים סובבין את ארץ ישראל . ימא
רבא . ימא דטבריא . ימא דסמכי . ימא דמילחא.
ימא דחילתא . ימא דשליתי׳ ימא דאסמסיא. והאיכא
ימא דחמין . דיקליטינוס הקוה נהרות ועשאו
ל כתיב (במדבר כא) הנשקפה על פני הישימון . ג א״ר
חייא בר בא כל מי שהוא עולה להר ישימון
ומצא כמין כברא בים מטבריא זו היא בורה של מרים.
א״ר יוחנן שערונה רבנן והא היא מכוונה כל קבל
תרעא מציעא דכנישתא עתיקתא דסרונגין :

יד יוסף א פסיקתא רבתי פ״ח : ב עיין ירושלמי פ״א דשקלים : ג כ״ר פרשה ס׳.
ומדבר רבה פ׳ י״ט ותנחומא סדר חקת בבלי שבת פ׳ נמוק מדלקין :

כח אפילו גון ירבעם . למיון דלמתן בשעה עליה שהיה יחזקאל בנקעת דורא ומייני הוה קרא ומיי
ועלייתן מהן בפסוקים . ואע״ג דבפסוקים שהיה יחזקאל בנקעת דורא ומייני הוה קרא כן בגבוהה רמז
בעתיד כמ״ד בפרק חלק בתחת מגל היה :

ל״ב כולל אפי׳ ירבעם . ואע״ג דבפסוקים שהיה יחזקאל בנקעת דורא ומייני הוה קרא כן בגבוהה רמז
בעתיד כמ״ד בפרק חלק בתחת מגל היה :

כח אפילו גון ירבעם . למיון דלמתן בשעה עליה שהיה יחזקאל בנקעת דורא ומייני הוה קרא כן בגבוהה רמז
בעתיד כמ״ד בפרק חלק בתחת מגל היה :

כח עולא נחותא הוה אידמיך תמן שרי בבי׳ . אמרי
ליה מה לך בבי אנן מסקון לך לארעא
דישראל. אמר לון ומה הניחה לי אנא מבד מרגליתי
גו ארעא מסאבותא. לא דומה הפולטה בחיק אמו
לפולטה בחיק נבריה :

כט רבי מאיר הוה אידמיך ליה באוסיא . אמר
אימורין לבני ארעא דישראל הא משיחכון
דידכון . אפילו כן אמר לון יהב ערסי על חוף ימא
דכתיב (תהלים כד) כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות
יכוננה . ב שבעה ימים סובבין את ארץ ישראל . ימא
רבא . ימא דטבריא . ימא דסמכי . ימא דמילחא.
ימא דחילתא . ימא דשליתי׳ ימא דאסמסיא. והאיכא
ימא דחמין . דיקליטינוס הקוה נהרות ועשאו
ל כתיב (במדבר כא) הנשקפה על פני הישימון . ג א״ר
חייא בר בא כל מי שהוא עולה להר ישימון
ומצא כמין כברא בים מטבריא זו היא בורה של מרים.
א״ר יוחנן שערונה רבנן והא היא מכוונה כל קבל
תרעא מציעא דכנישתא עתיקתא דסרונגין :

לעמי

לא מ"ח שם ונקבר שם . פי' כהנים בידו ג' מיתות. לפי שאנשי עיקר המיתה בסקילה סקילה מן הגוף עוד מת שניה בקבר מלד עלמותיו שנאמר שוד בשם כח חיוי מעט מעט ובמדרש דברי"מ . סיומד תמיד שפש על עליון שנאמר מלהיות העליונים על שפלות הלויקים להבניע בלהלות את נפשם שלגול עוד בתוך עלמותם בקבר . ולפי שפש על זה יוצר כראשו שלא בא"י שמחוברת לגבי קרן החיים העליונה לפי משם יורד זיו על העליון מקור החיים . לפי בתו"ל גם כח חיוי זה מתעשב ונזרע מן הגוף ועל ידי שנקבר בקבר מלד עלמותיו שנאמר ונזרעה בכבוד ונתעלה בתחיה . ובדברים רבה לפי לפי שהיה העליונה לפי משם ויורד ונקבר . לפיכך נקרא שם משה . ולפי שהיה מלוכה ונתעלה בתחיה ושם (כלי חמדה) : והרינא אמר קטורה כו' . לפיכך קרא שם משה לפי שהיה נמשך ומקובל לשהיה שהיה מלוכה ונתעלה בתחיה ושם . ולפי שהיה מלוכה ונתעלה בתחיה ושם נקרא שם משה

ועיין מ"ש בתוספות סנהד' קרא ס"ו. ובודאי שהבל זה לא יגלתה רק מפי הנשים רקיום
כמו ערב רב שהיו חלק קטן מהעם: אני הוא שקיימתי. לכתיב ואלכדם עודנו עומד
בפני ה'. ואמרו בב"ר תקון קטורים הוה זה. ונני יוסב פתח בהבל שמרו עוסב
ובסיכה שנמלת. ועיין בירושלמי פ"ק דר"ה:

מאלהיך אני ה' אני הוא שקיימתי מצות עמידת זקן תחלה:

מג רבי יוירא הוון בעיין מכניתיה ולא בעי מקבל עלוי. כד שמע ההן תניא תני חכם תתן נשיא גדולה מכפרת קביל עלוי מכניתיה. חכם (ויקרא יט) **מפני שיבה תקום והדרת פני זקן מה כתיב בתריה** (שם) **וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו. מה הגר מוחלין לו על כל עונותיו. אף חכם כשנתבונה מוחלין לו על כל עונותיו. תתן** (בראשית כח) **וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל. וכי מחלת היה שמה והלא בשמת שמה. אלא שנמח לו לו כל עונותיו. נשיא** (שמואל א יג) **בן שנה שאול במלכו וכי בן שנה היה אלא שנמחל לו על כל עונותיו כתינוק בן שנה:**

מד רבי מנא מקל לאילין דמתמני בכספא. רבי אימי קרי עליהון (משלי ג) **אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם. א"ר יאשיה וטלית שעליו כמרדעת של חמור. א"ר דיין זה שהוא מתמני בכסף אין עומדין מפניו ואין קורין אותו רבי והטלית שעליו כמרדעת של חמור. רבי יוירא ואחד מן רבנן הוון יתיבין. עבר חד מן אילין דמתמני בכספ אמר ההוא דכן רבנן לר' יוירא נעביד נפשין תניי ולא ניקום לון מקומוי. תרגם יעקב איש כפר נבוריא** (חבקוק ב) **הוי אומר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוא יורה ויודע הוא להורות הנה הוא תפוש זהב וכסף לא בספייא איתמני** (שם) **וכל רוח אין בקרבו לא רבים בלום. הוי** (אומר) **בעיתן ממנייה.** (שם) **וה' בהיכל קדשו הא ריב"ל בבנישתא מדרתא דקיסרין:**

(שוד מעניו זה בסכת פאה פרק מאיתי)

מה רבי חגי כד הוה מקים פרנסין הוה ממעין לון אורייתא לומר שבל שרה שניתנה מתורה ניתנה שנאמר (משלי ח) **בי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו:**

מו רבי אמי שלח שאל לרבי סימון שמעת שמנין זקנים בחוצה לארץ. אמר ליה שמעתי שאין ממנים זקנים בחו"ל א"ל רבי לוי ולא מקרא מלא הוא

בהמת שים כמו אליה ושתים מ' מהרי שיבה בשיניים כמלכך ס' מעלי לחום לגלי
הנוף כלי. ולזה תסבו מחבבה כעבה שהם היה פורש מהחם היה לוחת בהמוכה כדי שיוכל
לאכול ולשתות בינו לבין עלמו כדי להעמיד קיום גופו ולהיו שהמאכל חלבי לזה
בהמת שים כמו אליה ושתים מ' מהרי שיבה בשיניים כמלכך ס' מעלי לחום לגלי
הנוף כלי. ולזה תסבו מחבבה כעבה שהם היה פורש מהחם היה לוחת בהמוכה כדי שיוכל
לאכול ולשתות בינו לבין עלמו כדי להעמיד קיום גופו ולהיו שהמאכל חלבי לזה

לא יהא רק מפי הנשים רקיום כמו ערב רב
שהיו חלק קטן מהעם וכפי מעלת מעמד רבינו
רחוי לעמוד עם חבד בחבת שים לחבד כזה ומשם
מ"ז על פסוק ויקבלו למעמד שהוא מלמעלן ונקבל
את חבתו מעמד פסוק והניטו יותר מזרם מה
שביארתי: אני הוא שקיימתי מצות עמידת
זקן. לחשוב שזה נאמר על תלמידים שהיו שרים
מלות המילה בעת שקמתו ויורה עליו ס' לעבדו
והוא יושב ושו"ר לפי עניי. ובפיוט נסוף
בעניין ותלמידים שהיו עומד לפני ר' ותרגו"ל
תקון סופרים הוא זה וכו':

מז רבי זירא היו רואים למוחו מנסיע על פי
כלעור כיון שהוא חכם ומהוא עטוחותו
לו היה מקבל ממנו ויהיה בורח מן הסדרה אבל
כשמע זאת ממשמה שמניהו חכם וכו' קבל עליו
להיות ממנה ולקוו לידע פעם למחילת עוונות
כל אחד מג' אלה ותחשוב בזה אחד מג' פעמים
ונם שניהם כאחד מוטים. כאחד כי מי שהם יהל
בחזקת היל לעסוק בתורה על שבלעור בתרו
בעוה למוחו עליהם למעניו שר ושופט הרי
שעניו מעידים עליו כי תורת אמת בידיהו ובפיהו
ושולה לו מצות בעניו. ולפיה אחר אלה לו
שורת הדין נותן שיהיו ממנין לו כל המעלות
לעוניו כיון שהוא לניץ נעורר שהם. ודומה לזה
בעיא שנתחבה וכ"ש שהוא מעלה בעיני ממנין לו
כל המעלות שנתחבה כי אין ספק שהוא מעלה
בעיני ממנין לו כל המעלות שנתחבה אבל
בעיא שהוא מעלה בעיני עצמו ולא בעיני אחרים
אם יהיה ראוי לכך אם לאו. ונראה לי שאין
ספק שהוא מעלה בעיני עצמו ולא בעיני אחרים
אם יהיה ראוי לכך אם לאו. ונראה לי שאין
ספק שהוא מעלה בעיני עצמו ולא בעיני אחרים

מח רבי מונא היה מנהג לנהג בשמנין מוחם מפני היוחם עניניו בעלי כפף והב היה קורא עליהם מלחי כפף וגו'. וכן פירש יעקב
היה כפף נבוהיו כפוף הוי אומר לעין הקיבה שהוא נאמר על הממונה ואין הכוונה בו שכל הממונה מוחו כהי הוא כפילו אומר לעין הקיבה וכן לאחר דומה שרי: הוא יוחב.
ואמנם וכי יודע הוא לכוונות נעבור שהוא חכם וחב וכפף וכו': הוי אין בעיתן. אם לריכה למוחו ע"א דעו כי ס' בהיכל קדשו אם מפניו כל הארץ והוא עתיד ליפרע
משובעי לנוו והממה והמקיימו. ויסכים עם זה מעשה רבי חגי כי כשהיה ממנה פרנסים היה מניח ס"ת שחרוחה לפניו ואומר להם הסתוכנו מתח
בהוחה. (וכפ' יפ"מ פי' וה' בהיכל ר"ל ימנו לניקוי מלך וכדמסיק שם הא ר"י בנור כבישהתה לפרסיין):

אודה ה' בכל לבב כי הוא הכותב בה לעשות היל ובהמיון ובבור חבלו שלא לי עזרו מקודש לגרף למעשה מחבתי הכותב ולהוסיף על הכתוב ונם שהא לפיהיו בעיני כי הנא
לפיהיו מפיעיין לחוחו ולעיהה לי עליה נאמנים מנני עניניה בחחבתו עבודת הקודש אשר לו בעיני ולא עלה על לבי לעשותו אלא בהקדמת
ספר זה: דראשון כי שם היות זה לי ימים רבים כחבתי על פיהקי המעם אשר הניעה לי בפירוש מאמרים רבים מפוזרים בחלמוד לו היחה מחזבתי לרחבת בספר זה כי אמי
יודע בעלמי לחלמי לו קצחי לחוות דעי הקלה על דברי חכמים בדבהות והממהות ומפרשים הרחבונים אשר מפיקם לו חיים כי
הנה גם יפעתי יהיו דברי בעלים בשנים וכן הודעתי בהקיעתי הספר וכחבר הרחיעני לפני מניני לוחבי ורעי הם הרחיעוני ונחכחתם ונוהב נפש
חזק יהיה רוחו ויאמרו לי חזק ונחזק וכחוב זאת זכרון בספר ונדברם עמי בחחזקתי ועל עמדי בחלמי ובכחוב בספר זה עניני בפירוש דברי חכמים ומידותם בחקומות מיוחדים

מז מקום שידי מנהג כי מעם אחד היה לפני ומי יקום יעקב כי קטן הוא: השני כי
על אחד לא נחתי ולא רציתי בעיר בחלת שום ספר מחלמוד ירושלמי ופירושו אולם
ממנחת ח"ו לא נחתי לו לבחוב בספר זה שום דבר מן הירושלמי על שממעתי
מפי רבים בני לבב חמימי דרך הכולכים בדרך ס' שהיה רלוי ומחויב אלני לבחוב מאמרים
מיוחדים ני"ש מחלמוד ירושלמי ויורה: ואמרו לי
כי בעיר הזאת נמלא בית הכס מסויים רב מוסמך
מוכחר בכחר חורה ובכוונה ספר לרוך אחד
כחבו בני בני ס' מלרשים רבים משיחת סדרי
הלמוד בבלי ונם ירושלמי ולחת את שלחנם
שחחנוני לפני בית הכס בדרך מעזר ויעלילני הספר
ירושלמי שהוא בכמות רב בכמות והיכות ויורה מהוכו
שהיה כותב בחוכו בחוכו בדרך בעל כורחו
לחבר כל הנדרש על ענין פסוק מחורה נביאים וכחובים מבלי לחלק בין הדרש שהוא
בפירוש דין פיסוק ואיהר לו עומחה ושכרה ובין הדרש שהוא ממש בדרך לחזקים לבניס
על עניו מדוחיו לו מחוניי וכפי שבשרתי בקלבה ראיתי כי סוב לקבל ולחסוך נכוף
קסח הספר אחר נחחני מלבחוב על ספר זה לה הם העניים שהם מבמיין שהי שזכרתי כיון שפירושי כל הדיניס הלח הם כחוניס על ספרי החלמוד עם ראיחיהם מהפסוקים
ומין צורך לזכרם בספר הזה:

ישתבח העוזר האמתי אשר עד הנה עזרנו ללקוט שושנים הנמצאים בסדר זרעים במשנה ותלמוד בבלי וירושלמי:

הוספה מהע"י דפוס ווינציא ודפוס פרוסטיץ

חסדי ה' אזכיר תהלות ה' כי עם כל היותי נחבא אל הכלים וחייתי חפץ לסלק עלמי
מלבחוב שום פירוש כמו שבחבתי שתם רחיתי ושמעתי בשם רבים אחר החחילו
נקוח הקונטרסים הללו כי רע בעיניהם כחבר שלקחו עלמו בסדר מועד מלבחוב על
מחלרים מיוחדים דבר מה כפי קולר לעתי כאשר עשיתי בסדר זרעים. והניפה לזה
לדקדק ויוכר לבנס לרחות ולבנות בפירושי המלרשים קרובים אל דקדוקם כפי שחבשר
זרעים. ועוד שנית בפר המיהו בי שלבחוב ע"ס ממלרשים חלמוד ירושלמי ונחמת חעיד
בעלמה כי ע"ס שנמלחי מקום אחר קורמים ס' להניניס שם קונטרס שיהיו מסודרי
ירושלמי נלקטים מסדר זרעים. הנה כבר היו נדפסים ע"ז קונטרסים ויהיתי מסופק
בסדור וכחיבת הירושלמי על סדר לא נמלאו לי כל הכתבים הנלריכים לעתיק מכס
כל הנלריך אלי לנלריות המלחבה. לך אמנס על זכות הרבים בשבילי ובשבילם הנלריכים
ולקור הלוי בעזרני לעשות חפלס הפלי שמים ותבוא מתני וכליותי לקיים מה שנאמר כי מי
נלו קו לבו ישיר שם ושיר שם ותבוא על נבי שלח לעבד כחיבת מלרשי ירושלמי וכן
עשיתי בסדר זרעים שבחבתני קונטרס שלרי זה מבוחרים מלרשי ירושלמי ויהיתי מסופק
בפירוש וכן בסדר טהרות ובסדר מועד מבחת סדרי בלבד מהיכר יהודון מן הבמוס ויען
כי סגני מוכחת להיותי נלד על המלחבה לנוכך בחלמת הבבל ובלבים לחבים הוה נמנע
מלגני לקיים מה שנאמר על בלמות הבבים חבק ומיד וכחיב בחיבת המעם לחבר חבין ידי בני
מחלרים מיוחדים מה"ם שבבר בחבתי על פסקי קלחם לקרא בשי"ע עליון נומר מני יעמור

מז המוכר ספר תורה על חניו כו'. **הלח** מיבני דיהיה בלוכרו מהנו. **הלח** לפיני
שלוכרו מהנו. **הלח** לפיני שלוכרו מהנו. **הלח** לפיני ש

הקדמה לספר מועד

"בעל המחבר עץ יוסף . ענף יוסף . יד יוסף .

הנה רחמי המתוקה . שהקב"ה הוא אחד ומיוחד . והוא ברח לכל העולמות עליונים ותחתונים . שמים וארץ וכל אשר בהם . הכל בהתחדו יש מאין . ויש ושוים שמותיהם . תמיד שיש ה' אחד ברח העולם והוא ברוך הוא . והוא עוד ה' את הארץ והיו תמיד על הארץ . כי עומד בין הכוכבים ומערכת השמיים . כי אין כבודו להשגיח בארץ התחתונה כלום . וכל ברוך בשמים מתיגל אלי ליה . שלא מתחנו רוחים שהוא העולם הזה הפעל נפשי ליה . יעלה מחשבתו יתברך לברוא את העולם . בלי ספק יהיה . ויתחיל כדי להיטיב את בריותיו . ויאמרו עולם חסד יבנה . שהיה השגחתו יותר בתחתונים כולם לריכים . השגחתו יתברך . כי אין קיומם אלא . כמותר אחת עשית את השמים וגו' ואתה מחיה את כלם . והארץ בזה כי אין מעשה שמים וארץ כמעשה כ"ו . כי אלך שבוה ומדינה . אחרי הבנותה תתכונן ותחזיק על תלה זולת האלך . תמיכם מעשה שמים וארץ מיום ברחם . כי בתחלתו ובסופו זו חיים כולם . והוא ואחה מחיה את כלם . וכמו שאתקנו למו מאני בגמרא גדולה . שהמחזק בעוזו בכל יום תמיד מעשה בראשית כו' . שפיר . תמיד מחזק בכל עת ורגע . שלולו היה יתברך משלך מהם לה שהשפה אף רגע אחד . כרגע היו כולם נחפס ותהו . ורחייהם מפורשת כמאור כמעשה מורים גדולים . שלא אחר עשה אלא עושה . הרי שכל מעשה שמים לריכים להשגחתו . מ"ש התחתונים צריכין יותר להשגחתו יתברך . להיותם בעלי שינוי ותמורה . על כן להשגחה מיוחדת . תמיד . תשל לאב שיחמול ורחים על החולה והנכאב מבניו . אף כי כולם בניו . והוא הלד הרחמן . אשר מעשה יתחייב היות ההשגחה בתחתונים יותר מבעליונים . והלד השני אשר מעשה יתחייב זה . כי אחרי שכוונת הש"ת להיטיב יותר יתבאר טובו וחסדו להיטיב בעולם השפל החסר הזה . מעה שיתבאר בעולם הקיים . כחותן המובחר אשר יתברכהו חכמת מומחתו כאשר יפעל בכלים בלתי נאותים . ובאומר בלתי מוכן . ולה כדברי העונים שהומרים מרוממותו לא יתניא בשפלים . והדבר להיפך . כי **ואבאר** עוד כי בעוב התבוננות העונים חשבו ברוממו את הש"ת בהדמיתם אלו ולפי החמת הוא להיפך . כי יחסו לו ליחות וחסרון . וזה כי אם נלחו בחלך שהוא מהנית ומשגיח בגדולים ולא בקטנים . הוא לפי שיכולתו פרטי בעל חכלית . ושבשה שהוא רואה ומשגיח בקטנים ומו מעניה בגדולים . לפיכך נגחי לו כשהוא מעניה בקטנים ומו מעניה בגדולים . אבל הש"ת שיכולתו בלתי בעל חכלית ואין השגחתו בקטנים מעכבת השגחתו בגדולים . אם לאמר מומר שפשקה השגחתו בגלגל הירח כמו שהומרים אלו . הרי אחה מיחם לו ליחות וקיצור : **אך** החמת כי חלך אשר שלמותו אלו בעמו . בהיותו מנהיג השרים יעור מהם יותר מהשפלים . לכן כיון שהיו יכול להשגיח בגדולים ובקטנים מחמת שיכולתו פרטי ובעל חכלית . לכן הוא נוחר להשגיח על הגדולים ולא על הקטנים . המנם הש"ת הוא להיפך . כי הוא שלם בהכלית השלימות ולא ברא עולמו כי אם להיטיב לזולתו . ולא ירד ולא יעלה מבדולתו יותר מלהשגיח בלתי נאותה מבחלה חלרבה כי בהטיבו לאלה השפלים יורה יותר על שלימותו . שהוא חינו מדלה מבריותיו . רק הם נשלמים מלד חסדו וטובו : כללו של דבר שבודתי הכל נעשה בעולם השפל בהשגחה מפורסת מלהנו ומורמוחו לא יעלים בשפלים . ובחומר בלתי מוכן . ולה חכמת מומחתו כאשר יפעל בכלים בלתי נאותים . והדבר להיפך . כי מנחנו ורומחו אשר אין לו קן תחייב ההשגחה כאשר בחרתי :

מנחנו ורומחו אשר אין לו קן תחייב ההשגחה כאשר בחרתי :

ואע"פ שלושת לא נפשר באלהינו אלא מיהוד ד"ת כ"ו. בתחלת הזה כפי הכלה תמוה ותמהים וכיוחו של למה זה ומה זה למה לה לקח לחלוק בחה יש עסוקין וכל אחד לומר דבר מיוחד ובו' ויאמר הלוצע וגו' ויאמר הקנים לבאול לה תלחם אותי ולא אלוצע לאול לה אחם לעשה לך ואין לך יכול לעמוד לפני כי אם בעזרת ה' ובכל עיניהו הכוונות שהבחתיב יספר כמה היו מדבריהם ומה נקבו לפם עיניהם בחוקים ם' ה' הנלחה. בהמחב הזה כפי הכלה תמוה ותמהים ובכיוחו של למה זה ומה זה למה לה לקח לחלוק בחה יש עסוקין וכל אחד לומר דבר מיוחד ובו' ויאמר הלוצע וגו' ויאמר הקנים לבאול לה תלחם אותי ולא אלוצע לאול לה אחם לעשה לך ואין לך יכול לעמוד לפני כי אם בעזרת ה' ובכל עיניהו הכוונות שהבחתיב יספר כמה היו מדבריהם ומה נקבו לפם עיניהם בחוקים ם' ה' הנלחה. בהמחב הזה כפי הכלה תמוה ותמהים ו

והתקונים והחכוך לומד והבעתם וברכתם: ומם יבים החדש לל לבני
לחבר לדקה וחסד גדול ומיבה יחיה עולמים ע ממ"ם הקב"ה במם בבריך
לומו לחיות עומד וחמיד לפעון כל היומים. ולפכך לומו בקחך המלוכה
בכיכול ע"י קפלמו ומוקהו ומעבין הטובים. ולל כתן בכיכול ב"ה העבודה
הזאת לפים מלפך וברך והופיים והיות הקודש כי הם לומו בבחך בו לעמוד
לפעון לכרמו ולברך בכמו. ולהי יפול על פני מרוב הממחה והחסבה
והמיה והירחה: עוד זאת הם יבים החדש הל לבני חיך בממלתו גדולה
ממלכי הבתת להיותו בספר תולדות ילפתך בזמן שבברהו בעלי חיים ינתנהו
המלכים. מפני שרהו מעלתן יחיתה על בעלי חיים. והקב"ה בפיקים
בהמהו הליהם בעבה החדש. כלומר כל אחד מהחו בעבה החדש. ולל יהיו
בעשים החדש. הבל הקב"ה ברהו וחזו ויבבה הלהים לת החדש. והם לת
יהיו עכ"ל. ומזה ל"ז מעלת החדש יחיתה על מעלת המלכים. שהרי
המלכים לה יוכלו לבבות הזה. והחדש יכול ובבות במעבה הטובים
מלכים. שהרי מכל מלוה ומלוה בחדש עובה בורה מלך כיהוע. והם
יבים החדש לת לבני לזהם. לילך יהבן לו לעבוק בהבני עולם ולילך בחר
תלוה סיהב"ה. סלה יבוה מעמו ויחמר כי בבוב לל י ממלך. והני מבוחל
במעבי. ומלכי הבתת הם מלם הטובים וברוביים זכלים: וזאת בלומי
לל לבני. לזהק במרה ולהבה במר נפשי ואמרתי מה לדקה כי תהלך
לפניו. ובמה יתברם עבד לל לחלוני לבקש על גלוני ובבתיני ומפשיני.
כי הנם לת זקנתי יחבה כמי. ובני בינון חיי ולל רלו עיני טובה. ומה
הטבה להגיל מלבני יום הבה. כי יקום וכי יפקוד לל מבפתי תהום רבה
ומניקו על רעיוני לזהת לת הרבים בלחה מבור ובם לוחי לזהני: ובבבר
המר בחבה טוב הם ממון טיב. הבוונה כי הם העובר לינו נמבך לחדש
לחחר מותו. בבמיות נפסק הם העובר בחיה לו. הבל הבם הים לו לחדש
מה רב ומלוה ומב"ח בממחבר ספר. זהות רם הרבים את נמבך לקך להחר
המיח כמי הבמן הטוב בנמבך להר הפתילה. ו מי בתלוך הון ופובר בפחר
בביהו ואין נמבך להריהו. לחבל ולדקתו עימדת לו לעד לקך להחר המיתה.

ה"ה הצעיר **חנוך זונדיל** בהמנוח מו"ה **יוסף** ז"ל בעיר הטחבר עין יוסף וענף יוסף על התנדומא וחמש מגילות של מדרש רבה סדר עולם רבה:

ראיתי כי כל התנדות שיקבץ הבעל ע"י מב"ם בבלי וירושלמי. לקך
כי נתלבבו בהמה שיומים מנהומים קדמוני וחתרוני. דבריהם
די לנגולי תורה. הבל מי יעבו סלך עמק דברה במוני. ובפרט שדבריהם
בחוש בהברוה וכ לה בחדם בבל תוכן יקיומה ובפרט בעניך החדש
להפך לרות לקך בחמוני פעם בראי"ם ופעם בהוספות. ובסוחב. ו"חזונים.
וברבב"ח ובמדרש"ה בריי"ק. ולכן הרבה חבמים מוכים ידיהם מלימוד
הע"י ולקך מי יעומד לינו נכון מיניו לזה רק בדברי רב"י ז"ל. ולינו
מבנים על בוס פירוש מהמדרשים. לומים הע"ל:

לבן יעמוני כיוסף נלקט כל דבר המפרשים הנ"ל לחת לל לחת וגם
מלקחי מפרשי הסדר קדמוני ובתרוני. וס מדבבת לחבי דרוש לחבר
בעזה בדבריהם דברים הבריכים הל הפבע הפבוט. ולפדר הוסה לחת לו לחת
בדי להבין לת ו"ת הפבוט על נכון: **וכבר** עבריני כעין זה על המדרש ות"ל
במקו בן בעיני כל רואיהם. והה מעלת לימוד מדרש ולבדה בכ"ל בלחי
בחיבות בקבץ ת המדרש תגומה לחבר יגל לזור בבבת תקו"ע לפ"ק.
וכומת חז"ל במדרשים ולבדות מיסתף לכמה ענינים ולחועליות זועת הן
במדות והן בדעות והן במיסדים ענינים. לעו"ה ולגלות הזן הבומעים
למוסר ותוכחה. ום לחבר הוליחו מבבקי ת הבחובים. לו ע"ד רמז וסבוד
בבה בילחתי נתק זמתק ובתלק נזהק. ולקי מפפלל ולומר לחת ה' לוני
מחסי ומפו"ר. הזק והמין בדרים סומנות וגופי תבר נחלתי כי הרבה
ינישות ינעתי בספרי זה. וח"ל וגעת ומ לחתי והיי זלת נחמתי: תקו זה
חבר עיני והת פל ס' הלחתי לליו פי קדלחתי הו פי ולחמני בל לעת זקנתי
וח הבמע בני וזעקה בבחתי ויהיי לסוכיל לזה: ולקך להגדות בל עין יצקב
בבלי וירושלמי. וגם הע"ל עם הבילוקים בלי ומדרש במוהל רבתי. ומדרש
תנדת בריהת ועיד בחה בדולים ופלחים בית לחת יד. והחה ב.תוב:

HUC
NYIHC